

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Floremundi Raemundi V. Cl. Olim Consiliarii Regis
Galliarvm Ex Calviniano Catholici Synopsis Omnium hujus
temporis Controversiarum tam inter Lutheranos,
Calvinistas quam alios plurimos. Sive Historia ...**

**Raemond, Florimond de
Coloniae Agrippinae, 1655**

Liber II.

urn:nbn:de:hbz:466:1-10880

SS. illos Patres tamquam scopulum fugiendos, sibi existimavit: non ignarus, quamdiu pagina ex ipsorum scriptis, diuinitus per tot secula in tanta rerum omnium & imperiorum deuastatione conseruatis, supersit, non de futuras quoque fidiculas, quibus veritas ex ipsius ore extorqueatur. Quam reuerenter vero de diuinis illis & celestibus animabus, quas priora secula tamquam æterna auarum ornamenta semper coluerunt; sentiat ac loquatur, III. liber explicabit. Iam tempus vide-

tur, ut in Theatrum nostrum nouos hæreticos prodeuntes spectemus: qui non minus, quam Chorus ipsorum Lutherus (tamquam *αὐτὸ μὴχανὴς* scilicet) de cælo venisse videri volunt. Lutherum interim in noui sui Euangelij balistario varias machinas tam nouo quam cæpro bello patrandi fabricantem relinquamus.

Finis libri Primi.

FLORIM VNDI RAEM VNDI DE ORTV, PROGRESSV ET RVINA.

HERESEON SUPERIORIS SAECVLI

HISTORIÆ

LIBER II.

ARGUMENTUM SECUNDI LIBRI.

Libro hoc II. comprehenduntur omnes Sectæ & Hæreses, quæ turmatim post Lutherum in omnibus Germaniæ angulis eruperunt: sed potissimum Anabaptistarum Sectam. Cuius originem, ortum & progressum; tum doctrinam, vitam & mortem præcipuorum Hæresiarcham Auctor describit: eorumque errores indicat, ac breuibus refutat.

INDEX CAPITVM

LIBRI SECUNDI.

- I. *Va hoc II. libro continentur, vix fore ut à posteris vniquam facta fuisse credatur.*
- II. *Vnitas Ecclesiæ post Lutheri aduentum in varias partes scissa.*
- III. *Origo Anabaptistarum.*
- IV. *Muncerus eorum Apostolus prodit.*
- V. *Saxonis Dux, ne Muncerum eijceret à Luthero impeditur.*
- VI. *Miracula Munceri eiusque discipulorum.*

CAP. II.

- I. **E** *Lutheranorum schola Anabaptistas produisse.*
- II. *Primi Anabaptistarum Ministri seu Prædicantes.*
- III. *Lutheranismi & Anabaptistarum secta Collatio.*
- IV. *Lutherani Zuingliani turbas Anabaptisticas imputant.*
- V. *De Ioanne Matthæo primo Anabaptistarum Propheta.*
- VI. *De Ioanne Leidensi primo ipsorum Rege.*
- VII. *De eius & aliorum qui ab ipso exiit.*

CAP. P.

CAP. III.

- I. **A** Nabaptista Scriptura vsuntur more omnium hareticorum.
- II. Ordo qui in ipsorum casibus & Pastoribus obseruatur.
- III. Fides Anabaptistarum in plerisque nouorum Evangelicorum fidei est conformis.
- IV. Forma quam in Cœna sua obseruant.
- V. De ipsorum Baptismo & Matrimonio.
- VI. A Lutheranis & Zuinglianis Anabaptistas sola scriptura uinci non posse.

CAP. IV.

- I. **F**lora Anabaptistarum pietas.
- II. Quomodo Munckerus & Leidensis plebem seduxerint.
- III. Anabaptista tam Catholicorum quam hareticorum uita detestantur.
- IV. In morte constantes sunt; & de salute sua certi sibi esse uidentur.
- V. Vanitate Prophetarum sapius deprehensa in uiani tamen redire nolunt.
- VI. Faceta de Anabaptistica muliere Narratio.

CAP. V.

- I. **D**e Melchioro Hofmanno, magni inter Anabaptistas nominis & auctoritatis.
- II. De alio Propheta ipsius successore; & de Anabaptistarum simplicitate.
- III. Anabaptista arma non ferunt.
- IV. Iusturandum illicitum esse contendunt; & imagines detestantur.

CAP. VI.

- I. **A** Nabaptistarum secta in plures factiones diuisa.
- II. De ijs qui feminis promiscue utuntur.
- III. Munckeriani & diuersi haretici ex eadem schola.
- IV. De odijs Anabaptistarum inter se.
- V. De alijs eorum Regibus post Ioannem Leidensem.
- VI. De Ioanne V Vilhelmi ultimo Anabaptistarum rege, & eius morte.

CAP. VII.

- I. **P**er Sacramentarios diabolus Christo primum bellum intulit.
- II. Andreas Carolstadius primus nostri temporis Sacramentarius.
- III. Unde suam doctrinam, seipso teste hauserit.

- IV. Andreas Carolstadius quis & qualis fuerit.
- V. Ex amico intimo Lutheri acerrimus eidem sit inimicus.
- VI. Carolstadius primus ex sacerdotum ordine, uxorem ducit.

CAP. VIII.

- I. **H**uldricus Zuinglius nouus Emangelista apud Tigurinos.
- II. Eius de Cœna Domini doctrina, à Spiritu S. ut aibat, accepta.
- III. Zuinglij fallacia.
- IV. De Spiritu qui Zuinglio apparuit.
- V. Lutheri Zuinglij & aliorum comparatio.
- VI. Zuinglius à Luthero tamquam frater recipi petens, repulsam patitur.
- VII. Zuinglius Pelagianorum errorem renouat.
- VIII. Initium Zuingliani schismatis in Heluetia.
- IX. De Ioanne Oecolampadio Zuinglij symmistâ.
- XII. De eius morte: & quid de utroque senserit Lutherus.

CAP. IX.

- I. **D**e Philippo Melanchthone, eiusque horosopo.
- II. Melanchthon Augustana Confessionis auctor.
- III. Quantum Melanchthoni Lutherus tribuerit.
- IV. Melanchthon è Scepticorum numero.
- V. Post Lutheri mortem sententiam mutat.
- VI. Insimulatur quod Lutheri opera deprauarit.
- VII. Confessionistarum Fides, cuius Melanchthon suis auctor.
- VIII. Eorundem inconstantia.
- X. Vltima Melanchthonis uerba, & obitus.

CAP. X.

- I. **I**nter erroneas opiniones perpetua sunt digladiationes & contentiones.
- II. Lutheri in articulo de Ecclesia & Missa contrarietas seu contradictio.
- III. Itemque de Sanctorum intercessionibus, & precibus pro mortuis.
- IV. Lutheri in articulo de Eucharistia incertitudo.
- V. Item de Transsubstantiatione & adoratione Eucharistia.
- VI. De communionem sub utraque specie.
- VII. Quomodo discipuli Lutheri inconstantiam eius excusent.
- VIII. Lutheri aduersus Sacramentarios sententia.
- IX. Alia aliorum de ijsdem opinionones.
- X. Vltima Lutheri Confessio.

CAP. XI.

I. **D**E Martino Bucero.

- I. Bucerus concordiam inter Lutherum & Zuinglium tentat, sed frustra.
- III. Quomodo Sacramentarij Bucerum retinere voluerint.
- IV. Conuentus VVitteberga habitus de concordia inter Lutherum & Bucerum.
- V. Buceri fluctuatio, etiam postquam Lutheri partes professus est.
- VI. Bucerus tertium maritus, in Angliam proficiscitur, ibique moritur.

CAP. XII.

- I. **I**N omni antiquitate exstare multa circa SS. Eucharistiam miracula.
- II. Miraculum quod Erasmus narrat suo tempore factum esse, diuinitus quibusdam qui SS. Sacramentum blasphemauerant punitus.
- III. Magnum & celeberrimum miraculum quod Laoduzi in Veromandus contigit.
- IV. Hæreticorum argumenta contra SS. Eucharistiam.
- V. Sacramentarij negant Dei omnipotentiam.
- VI. Quomodo corpus Iesu Christi sit in Sacramento.

CAP. XIII.

- I. **V**Nitas, infallibilis est Veritatis nota.
- II. Discordia Lutheranorum magnum ipsorum doctrina præiudicium affert.
- III. Vnitas Ecclesie est eius conseruatio.
- IV. Quomodo Lutherani & Sacramentarij sese mutuo consiciant.
- V. Inter Aduersarios discordes nulla est concordia nisi in oppugnanda Ecclesia unitate.
- VI. Comparatio quadam, illi qua Aretius, Clericos porcia comparat, opposita.

CAP. XIV.

- I. **H**Æresis una aliam atque aliam parit.
- II. Plus quam ducentas nostro tempore esse hæreses.
- III. De Adiaphoristis, quibus omnia sunt indifferantia.

- IV. De interimistis & Vbiquitaris.
- V. De Maioristis.
- VI. De Osmandrianis.

CAP. XV.

- I. **D**E Augustiniano & Stancarianis.
- II. De Adamitis.
- III. De Sabbathariis & Clanculariis.
- IV. De Davidistis, seu Davidis Georgij sectatoribus.
- V. De Mennonistis, Deistis & Trinitariis.
- VI. De Michaelē Serueto Hispano.
- VII. Diclum Erasmi, & quid Trinitarij de ipso dicant.
- VIII. Lutherani & Calvinista mutuo se accusant.

CAP. XVI.

- I. **D**E Antimarianis, & alijs, Deipara Virginis hostibus.
- II. De stirpe B. Virginis.
- III. De Antinomis, Boquinianis, Hutitis, & inuisibilibus.
- IV. De Libertinis.
- V. De horribili Effrontium secta, & Valentiniis.
- VI. De nouis Flaccianis, Manichæis, & Samosatensianis.
- VII. Misera imperita plebis stultitia.
- VIII. De Sovenckfeldis noua hæreses auctore.
- IX. De Spiritualibus.

CAP. XVII.

- I. **Q**ua sit stella illa in Apocalypsi è caelo delapsa.
- II. Ante Lutheri aduentum Fides fuit vniformis.
- III. Quid significet fumus qui aërem obscurauit.
- IV. Qua sit turba illa locustarum.
- V. Qua caput non habent, ut & hæretici.
- VI. Itemque regem inuisibilem.

CAP. XVIII.

- I. **L**utherus tantam nouorum Doctorum multitudinem è schola sua progressam videns, stupore defixus.
- II. Vnusquisque noua secta vult haberi Auctor.
- IV. Querela Centuriatorum de magistratu populari.
- V. Quomodo primi Lutherani Catholicos aggressi sint.
- VI. Maior pars Catholicorum tum male instructa, ad resutandos aduersarios,

LIB.

LIBRI SECVNDI
ARGVMENTVM.

CAPVT I.

- I. *Qua hoc II. libro continetur, vix fore ut à posteris vniquam facta fuisse credatur.*
- II. *Vnitas Ecclesia post Lutheri aduentum in varias partes scissa.*
- III. *Origo Anabaptistarum.*
- IV. *Muncerus eorum Apostolus prodit.*
- V. *Saxonia Dux ne Muncerum eijceret à Luthero impeditur.*
- VI. *Miracula Munceri eiusque discipulorum.*

 Ie ego te appello, chara posteritas. Quid tibi animi erit ista legenti? An cum Democrito incredibile maiorum tuorum ridebis stultitiam; an vero cum Heraclito tot ex vna Hæresi in vniuersum Mundum, adeoque super te quoque effusas miseras deplorabis? Inuenieatne fidem apud te quæ in hac tamquam tabula ad viuum representata adspicies? Crede sine vnum sæculum tot peperisse monstra; vnum Monachum tot apostatas? *Ad cuius tubam aperta abyssus, (a) tot maligni ac furiosi spiritus exsilerunt, qui pestilenti suo afflatu vniuersam Christianam rempublicam miserimum in modum infecerunt, omniaque depopulati sunt.* Mihi quidem funestam hanc turmam intuenti.

stant horrore coma, & vox faucibus hæret.

Nam quis Apelles aut Protogenes tot monstra ad viuum depingat? Conabor nihilominus: pictorem illum imitans, qui ingentem hominum turbam vel exercitum depicturus, ante signanos tantum & præcipuos duces cum omnibus lineamentis, armis & insignibus, reliquam vero multitudinem confusa quadam vmbra, hic capite, illic pede, ibi aliquo alio membro extante, expressit. Sic ego quoque præcipuos hæreticorum manipulorum, sub Luthero summo exercitus duce, præfectos, ad viuum, quoad potero, tibi representabo, cum eorum armis, insignibus & impedimentis; calorum, lixarum & reliquam mediastinam turbam digito tantum velut indicare contentus. Sed quemadmodum peritus belli dux hostiles copias è tumultu contemplan, non primæ tantum sed & postremæ aciei intentionem, iter consilia obseruat: sic prudens Lector exercitum hunc Ecclesiæ hostium aspiciens, non solum qui qualesq; fuerint qui primos ducunt

ordines, sed etiam qui agmen claudunt, facile obseruabit. Sed vt dixi, plerumq; eorum partem confusa tantum vmbra representabo. Nam quis in tanta, hominum dicam an monstrorum colluie, quæ etiam summus ipsorum dux detestatur, vllum ordinem seruare? Quis tam multiformem diuersitatem certis lineamentis & coloribus exprimere possit?

Ac velut annoxa erumpens ex arbore densum Vesparum (b) examen, magno cum murmure circum Hinc atq; inde volat, redit hæc, abit illa, volando seseq; impediunt, subitus supraq; feruntur, Et capita inter se quassant stridentibus alis.

Sic infra videbis confusam hanc & vagabundam diuersissimorum hæreticorum turmam sine ordine, tumultuario inter se prælio confligentem. (c)

II. Eo tempore quo turbæ & confusiones in Germania nasci cœperunt, quod fuit circa annum MDXVII. vniuersa Christianitas vna fide & religione erat vnita, non nisi vnum Deum agnoscebat, eius Vicario obediebat, eius statuta & decreta amplectebatur; sic vt vna omnium anima, sensus, vox, lingua esset: omnesque in vnius capitis nutu ac sapienti gubernatione acquiescerent. Vna tum erat Ecclesia, Catholica vere appellata, vt quæ sua Vniuersalitate tam omnium dogmatum reuelatorum, quam hominum tum præsentis, tum præteritorum sæculorum Christianitatem amplectebatur. At postquam Lutherus indiuisibilem hanc vnitatem dissoluit, pars illa auulsa momento temporis rursus in infinitas alias diuisa fuit: (d) vnde primus huius diuisionis auctor ita fuit attonitus, vt facti pœnitere, ac remedium velle quærere videretur. Sed facile intelligebat, operam & oleum se perditurum. Sic enim inquit: (e) *Quid hoc esse dicam? Vix vnum os diaboli obruro: & ecce decem ille alia aperit.* Tum enim quisq; inter primos esse volebat. Vnus clamabat: *Ecce hic Christus, (f) alius contra: Non ibi est, sed ecce apud me.* Omnes à Deo excitatos, à Deo missos se dicebant: non aliter quam si Spiritus Sancti astantia non minus infallibiliter vnicuique singularim, quam Ecclesiæ generatim esset promissa. (g) Licebat vnicuique de Deo sentire, scribere, & loqui quid & quomodo vellent, nullo antiquæ

a Apocal. 9 proluxe Lutherus cum sequacibus describitur. b Apocal. 9. Locustis assimilantur Lutheri sequaces. c idcirco S. Ioan, loco cit. Vocat. Locustas armatas in prælium d. & nec. histor. Aug. conf. fol. 15. & 16. e colloq. mens. fl. 158 b fol. 273. b. & in præfat. in 1. Tom. Germ. ten. f. Matth. 14. g Eder inquisi. EUANG. part. 1. fol. 9.

quæ Fidei respectu. (a) Hic vnum, alius alium articulum conuellerat. Hic doctrinam, ille mores Ecclesiasticorum exagitabat: omnes vero nouis rebus studebant, (b) nec tamen quid agerent sciebant. (c) Numquam inter Babylonicæ turris ædificatores maior fuit confusio & discordia quam inter nouos hos Euangelistas: qui nulla in re congruebant quam in perdendo, si fieri posset, summo Ecclesiæ capite. Synagoga denique diabolorum quædam vberissima existit: quemadmodum D. Paulus multis locis fore prædixerat (d) Et quemadmodum Simonis magi omnium hæreticorum primi parentis & antesignani hæresis diuisa fuit in Menandrianos, Basilidianos & Saturninianos, vt Irenæus testatur; Marcionis in Lucianistas, Appellianos, Seuerianos, (e) Montani in Pepuzianos, Artotyritas, & Phrygallas; Arii in Acacianos, Macedonianos & Euaomianos, vt Rufinus scribit: sic Lutheri hæresis in tres velut præcipuos ramos statim se diffudit, nimirum *Anabaptistas*, *Sacramentarios* & *Confessionistas*, (f) quos particulatim explicabo: de quibus deinde infinitæ aliæ hæreses velut stolones, enatae sunt, vt ex sequentibus non sine admiratione videbis. Et has quidem tres sectas non inepte quis tribus Iudæorum sectis, (g) Pharisaïs, Sadducæis, & Essæis comparauerit. Horum primi, qui sublato libero arbitrio, ab ineuitabili necessitate dependere omnia asserbant, Confessionistas sunt similes; secundum Sacramentarios; tertij Anabaptistas, quorum fides, vt ex Iosepho colligi potest, ab Essæorum fide non longe abscedit. Sed ab Anabaptistis exordiamur.

III. Qui superioris sæculi hæreticorum mores, & vitas, & quidem sæpe non sine oscitantia, descripserunt, in eo parum consentiunt quisnam primus maledictæ & infernalis sectæ Anabaptistarum fuerit auctor. Hosius Cardinalis æternum Poloniae decus, (h) Eccius & Lindanus nescio quem Balthasarem, Hubnerum Pacimontanum siue Fridbergensem auctorem faciunt, qui doctrinam hanc è Lutheri fontibus, vt infra videbitur, hausit. Hic enim postquam ab antiqua Ecclesia defecisset vt nouam sequeretur: iamque eum etiam Lutheræ modo natae, tamquam nimis antiquæ, scilicet, religionis præneret, nouam inuenit. Quippe, *Qua noua, gratia nimis sunt omnibus.*

Lutheranos ergo reliquit, vt Anabaptistarum sectam conderet, quos Germani *Widererusser* appellant, eo quod ante plenam seu discretionis ætatem baptizatos, rebaptizent, Hic idem scripta ali-

quot sectæ suæ stabilendæ euulgauit: & quamuis Tiguri, vbi in vincula coniectus fuerat, errorem reuocasset, mox tamen ad vomitum redijt, & in Morauia doctrinam suam disseminauit, ac sanguine etiam suo (nam flammis exultus fuit) obignauit, primum inter sanctissimos, si dijs placet, Anabaptistarum martyres locum sortitus. Bullingerus in libro quem contra Anabaptistas scripsit, (i) Nicolaum Storckium primum huius sectæ auctorem fuisse dicit, vt & Melancthon: qui tamen alibi, vti & Erasmus Alberus, Carolstadio: Zuinglio vero Anthonius Coruinus hæresin hanc imputant. Omnes tamen tam Lutheri quam Zuinglij partibus addicti, quo magistros suos (vterque enim, si non vt auctores, saltem vt qui ansam dedissent, hæresis huius laborarunt infamia (k) excusent, Thomæ Muncero sacerdoti apostatæ Carolstadij discipulo, præcipuas partes adscribunt. Muncero, inquam, homini cæcicus maledicto inferis benedicto, & in fausto terræ portento: qui postquam Lutheri libros *De Libertate Christiana seu Evangelica*, & *de Captiuitate Babylonica* legisset, primus Germaniæ solum seductorum à se sanguine rigauit. Et hic quidem eodem fere tempore, quo Lutherus Euangelicorum, factus fuit Anabaptistarum antesignanus.

a Luth. tom. 4. Germ. fol. 319. b. Tom. 1. Germ. fol. 537. colloq. mens. fol. 4. a. tom. 2. Germ. fol. 119. b. & 225. a. b. Vide bellum S. Euangel. Andr. Iurgica. Schlüsselb. catal. hæretic. Admonit. Ioh. Lengenbrunner quid de Luth. eius doct. & Prædicantibus reliquis sentiendum. c. Vlenberg. causa. 13. c. 13. & ca. 16. d. Phil. 3. 7. & 1. Petri. 1. e. Præteolus lit. 5. f. Vlenberg. causa. 9. c. 9. Anatomia Ecclesiæ Catholicae. g. Iosephus l. 2. cap. 2. de Bello. h. lib. 1. de Hæres. nostri temp. fol. 431. i. de Orig. Anab. l. 1. cap. 1. fol. 1. & cap. 6. fol. 12. Lamb. Horien. lib. de Anab. fol. 1. Arnold. Meshouius in Hist. Anabapt. Franck. Chron. part. 3. liter. VV. Casfand. & alij. Mycon. in vita Zuingl. Bucching. Chron. à nas. Chr. fol. 340. Herm. Moded. histor. de prim. Anab. auct. fol. 63. Sacrament. præfat. in Protocoll. Franckendalense. Vlenb. caus. 9. cap. 9. fol. 107. Bismare. in vita Carlstadij. Seidel. fol. 54. histor. Luth. Crusius par. 3. hist. Sæc. An. 22. Luc. Ofiand. cent. 16. lib. 1. histor. cap. 36. fol. 98. Seidel. histor. Luth. fol. 16. Pomar. histor. Sax. fol. 593. Selmec. hist. Aug. conf. fol. 31. Moded. de auct. Anab. fol. 67. cap. 111. Sleid. lib. 4. & 5. fol. 99. & seq. Cochl. in Act. Luth. fol. 130. L. Sur. com. hist. fol. 140. Spang. Chron. Sax. & Mansfeld. fol. 605. ad fol. 618. k. Eras. Alber. libr. contr. Carlstad.

nus Sleidanus ait, Muncerum Lutheranae doctrinae odio, quam tamen initio professus fuerat, suam publicasse, ut gloriosum Evangelistae nomen acquireret. Quorquot tamen vitam & mortem hominis huius descripserunt, ut Lindanus, Melancthon, Horrensus, (a) & alij, quos mihi videre contigit, inter Muncerianae doctrinae articulos, eum qui est de Anabaptismo non ponunt; nec ille unquam eos qui in Ecclesia Catholica baptizati fuerant, rebaptizasse legitur. Illud tamen verum est, hunc primum eam doctrinam proposuisse, quam Anabaptistae postea quibusdam in locis sequuti sunt. (b) Qua vero ratione & quo tempore Lutherus fundamenta Anabaptistici erroris posuerit, Vlenbergius in vita (c) Lutheri hunc in Modum ostendit. Fratres VValdenses, qui in moravia & Bohemia degebant, comperit quod VVittebergae noua Religio cuderetur, quosdam discipulorum suorum ablegauerat VVittebergam exploratum an cum noua Ecclesia in communionem venire possent. Cum his Lutherus de varijs rebus egerat, imprimis vero de baptisate & S. Eucharistiae Sacramento. Legati hi asseuerabant puero- rum seu infantum baptisum retineri à suis, ea ratione, ut quia in ista aetate nondum crederent, ea conditione tamen baptizarentur ut postmodum per aetatem informarentur de fide. Id Lutherus improbauerat, asserens praestare, ut baptisum plane omitteretur, quam ut puer sine fide propria baptizaretur. De Sacramento Eucharistico professerant, ijdem quod ea contineretur corpus Christi. Sed quia ancipites animaduertit, Lutherus, rogauit eos, ut edito libello dilucide suam de hoc Sacramento sententiam explicarent, quod paulo post fecerunt, edito libello Bohemice ac Germanice scripto, in quo Christum nec esse in Eucharistiae, nec adorandum censuerunt, facta sunt haec ante Annū 1522. nam ipso hoc anno Lutherus librū edidit de Eucharistia, in quo & VValdensium rationes diluit, & quod Legatis eorum asseruerat, repetit. *Satius esse baptismum omitti quam infantes sine propria fide baptizari.* Id plane est fundamentum Anabaptismi à Lutheri infeliciter positi. Vtraque certe tam Lutherana quam Anabaptistica secta in Saxonia originem sumit, (ipso Bucero teste.) Hic Storckius Munceri magister tyrocini um suum fecit; hic ibidem Muncerus postea dogmata sua spargere coepit. Illud vero notatu dignum est, quod eodem loco Muncerus cathedram primum conscendit, vbi Lutherus antea latuerat,

& primos suos libros, imprimis illum de Captiuitate Babylonica conscripserat, nimirum in Alstadeni oppido, ad Thuringiae fines, quod Lutherus, ut supra dixi, Parthmon suam appellare solebat. De Storckio Melancthon sic scribit. *Vidi Nicolaum Storckium, qui primus Anabaptistica secta venenum per Germaniam disseminauit, ac magnas turbas excitauit. Hic aiebat, à Deo qua seire cuperet, in somno sibi reuelari, & Angelum secum colloqui; atque Deum velle, ut Electi, ipsius ductu, terra imperium accipiant, atque Ecclesiam purgent. Idem Sacramenta despiciebat: atque etiamnum infelix erro circumcurseat, & populum seducat.* Haec de Storckio Melancthon, qui vt Sergius Mahumeti, ita ipse in propaganda superstitione Muncero fuit socius. Maubius idem fere scribit, (f) quod nimirum suis persuaserit sibi cum Gabriele Archangelo esse colloquium, atque reformandae Ecclesiae & manus imponendi negotium demandatum. Tandem miser hic Monachij in Xenodochio fuit extinctus. (g)

IV. Muncerus postquam se tamquam nouum Apostolum Mundo ostendisset, tam in sermonibus quam scriptis praese tulit: *diuinitus sibi inspiratum ut tam Pontificem quam Lutherum oppugnet, (h) quod utriusque doctrina esset vitiosa & impura. Pontificem nimium duris legibus atque vinculis alligasse hominum mentes: Lutherum soluisse quidem ea vincula, sed in contrariam partem peccare, nimiumque indulgere. Suam vero doctrinam medium tenere. Non plus tribuendum esse Pontificis Constitutionibus quam Lutheri status. (i) Interim externa quadam sanctitatis specie, vitia detestabatur, etiam quae leuia videntur, ac docebat castigandum esse corpus ac ieiunijs macerandum: quae à Lutheri nimia sagina distenta sint. Doctrina Lutheri, inquit Anabaptistarum Apostolus Menno, (k) carnalis & dissoluta, populum carnalem & dissolutum in tantam deduxit impietatem, ut inter Turcas & Tartaros maior reperiri non possit:*

M Muncer

a *Libr. de Anab. a. iij. Mel. in histor. Munceri*
 b *Luth. libr. de Missa angul. tom. 7. Vit. latin. fol. 233.* c *cap. 10. num. 5.* d *Tom. 2. len. pag. 220.*
 e *Cochlaus in Actis fol. 102. & 3.* f *Tom. 3. f. Ionch. Curans in Chron. Siles. pag. 138.* g *Henr. Rotteln. ibid. Manbius in loc. com. tit. de Eccl. fol. 481. Vlenb. caus. 21. cap. 21. pag. 760.* h *Sleid. lib. 5. fol. 99.* i *Eras. Alb. libr. contra. Carlstad. n. 2. 3. & seq.* j *Libr. de Christ. fide pag. 234.* k *Bucholtzer in Chronic. Sleid. lib. 5. Osiand. lib. 1. cap. 36. fol. 98. histor. Eccles. 1. Method. de auctor. Anab. fol. 67.*

Muncerus porro non solum sermonibus suis, sed habitu etiam ac tota vita miserabilem simplicitatem præ se ferebat, eaque ratione magnam sibi apud vulgus auctoritatem comparabat. (a) Somnia item, ecstasim, reuelationes diuinas, & colloquia cum Deo fingebat. (b) Atque eadem ob causam à seipso serio & libenter, at à Lutero contemptim & per probum Prophetæ caelestes & nominati sunt & exagitati. Precationem tam ipse quam discipuli, eleuatis ad cælum oculis, in hæc verba fudebant: *Pater infunde animo meo perfectum desiderium iustitiæ tuæ. Quod nisi feceris, te tuosque Apostolos ad unum omnes abnegabo.* Ecce tibi miram precationem, quæ & Dei abnegationem habet adiunctam. (c) Quid putas, non statim momento Spiritum sanctum ad has preces descendurum? O simplices, inquit, qui hoc modo decipi se patiuntur! Id vero mirum videri nemini debet: quum & ante & post Muncerum multi fuerint, qui his artibus populis imposuerunt. Florentinis nihil est acutius, nihil callidius: & tamen his persuasit Sauanarola, se cum Deo colloquia habere, (d) ut Machiauellus testatur, qui addit: *Vtrum hoc verum sit, nec ne, non satis scio. Sed & de tali homine non nisi honorifice loqui volo.* Illud tamen dico, decem hominum millia illud credidisse, quamuis tanta miracula non viderint, ut persuadere sibi hoc deberent. Sola ipsius vita, doctrina, & cathedra veritatis in qua stabat, hanc illius opinionem impresserunt. Quamobrem, ait idem, nemo debet eius perficiendi spem abijcere, quod ab alijs perfectum videt. Hæc Machiauellus. Enimvero, nonne isti suorum temporum Mosiculi, seu Noui Moyses & Prophetæstri, in huius Schola educati videri debent, cuius Lectorem adeo graphice didicerant? qui familiarum in modum, quasi facie ad faciem cum Deo sermocinantur? Sic Muncerus, suo ipsius delirio, somnijs & reuelationibus deceptus, alios deinde decipit. Quia tamen intelligebat ad stabiliendam doctrinam suam alio fundamento quam somnijs & visionibus opus esse; rerum inter omnes ex Sc. sacra communitatem esse voluit, (e) Agrariæ illos olim legis aut Sisachthiæ suafores imitatus. *Fratres, inquit, omnes sumus, & filij Adams. Quare æquum non est ut alij intereant fame, dum alij in summis diuitijs ac rerum abundantia deliciantur. Apostoli nihil propriam habuerunt, (f) sed omnia erant communia.* Hoc quidem dogma mirum quantum hominum multitudinem breui allegerit, quaras etiam discordias & seditiones pepererit, quæ à Sleidano & alijs describuntur. V. Saxoniz Dux 7 bide nouo vate Muncero au-

dijisset, Lutherum quid faciendum esset in consilium adhibuit; qui suavit, ut eum toleraret. Quem admodum enim insignis luxuriæ Imperator Gordianus ex omnibus puellis formosissimas ac maxime deformes in balneas ad se adduci voluit, quod harum comparatione illarum pulcritudo magis appareret; sic Lutherus quotidie noua, præferrim tam deformia inonstra enasci non ægre ferebat, sperans hoc modo doctrinam suam multo plausibilem redditum iri. (g) Postquam autem vidit tantam ad Munceri partes accessionem fieri, suamque gloriam quodammodo obscurari, ut qui non minus contra ipsum quam Pontificem Romanum passim inueheretur: calamum in eum strinxit, (h) diabolum incarnatum appellans; ac ciuibus vbi concionabatur Muncerus & socij, consilium dedit, ut eos eijcerent, nisi doctrinam miraculis confirmarent. Sic enim scribit ad Senatorem & magistratum Mulhusinum, sapienter eos facturos si Muncerum interrogarent à quo prædicandi acceperit potestatem. Si dicat à Deo, id ei probandum, & vocationem suam miraculo aliquo confirmandam. Id si facere non possit, extrudendum. Illud enim Deo proprium esse, ut voluntatem suam per miracula declaret, quoties vsitatum ordinem mutari velit. Sic Lutherus ab alijs exigi iubet quod præstare ipse nunquam potuit. Probatamen norat Lutherus, has veræ & legitimæ, ac non falsæ aut adulterinæ Ecclesiæ esse notas. Bullingerus quoque (i) cum Anabaptistis de Pastorum vocatione disputans, ab eis extraordinaria signa & miracula exigere non dubitauit. Et Lutherus legem hic eam præscribit, quæ sane omnibus nouam doctrinam afferentibus os occludere debet, nisi vni ipsi, qui tamquam alteri Mahumetes priuilegium hoc cælitus sibi concessum iactat, ut sit Elnabi, id est, Dei interpret, etiam si nulla faciat miracula. Si quis forte, inquit, (k) ad vos venit, & concionandi potestatem petit, quærite an habeat missionis seu vocationis sue testimonium.

a Bucholtzer. in Chronic. Sleid. lib. 5. Ofiand. lib. 1. cap. 36. fol. 98. histor. Eccles. b Modest. de auctor. Anab. fol. 67. c Luth. libr. de caelest. proph. Bulling. lib. 1. de orig. Anab. cap. 2. fol. 3. d Iou. in elog. viri Commina. libr. 8. cap. 2. & c. 19. Besold. diss. 1. fol. 27. e Lamb. Hortens. hist. Anab. libr. fol. 12. b. 2. Bulling. de orig. Anab. lib. 1. cap. 3. fol. 5. f Actor. Sleid. lib. 4. & 5. g Coll. Mens. fol. 153. Sleid. lib. 5. Luth. Tom. 2. fol. 4. 55. h Melancthon in hist. Munc. Luth. tom. 2. Ten. fol. 455. 456. ad Senat. Mulhusin. Sleid. lib. 5. fol. 99. & 104. i Lib. 3. c. 4. & seq. ad Anabapt. k Tom. 5. fol. 491.

Simonium. Si à Deo se missum dicat, quarite ubi ipse
sint miracula. Galtius qui edito Basileæ An. MDLIV.
libro multa notatu digna de Anabaptistis prodi-
dit, inter alia dicit, (a) rogatos quosdam de vocatione
sua & miraculis, noctu in lacum quendam castello vici-
num, ingentem vim piscium comportari curasse, quum
deinde ipsos quacumque incederent ad Pœnitentiam vi-
taq; emendationem magno clamore cohortantes, (b) &
extremum ludicium aduentum annunciantes, ingens homi-
num multitudo sequeretur, ac multi ex ijs fame preme-
rentur: unum istorum praconum in genua pronolutum
precari coepisse, ut Deus populo ejurienti prospicere ac bo-
na sua largiri vellet. Deinde, resia & nassus afferri iussis-
se, ac cum socijs in lacum ingressum, incredibilem piscium
copiam extraxisse, eosque assistentibus distribuisse, magno
cum omnium, qui hoc adspexerant, stupore, quod antehæc
vix ullus in eo lacu piscium visus fuisset. Miraculum hoc
statim undique fuit divulgatum, & pisces etiam ad
diuersa loca missi, multis ad hanc famam undique con-
fluentibus, & ad novos hos Apostolos quos diuinos homi-
nes, & ad perditum Mundi salutem cœlitus missos dica-
bant, se se aggregantibus.

Similis fere miraculorū artifex Mahumetes fuit:
qui quum Arabum miraculum aliquod ab ipso fla-
gitantium petitionem diu elusisset, in montis cu-
iusdam vertice vrbas aliquam multas lacte plenas
profunde defodit, populo deinde supra modum
famelico, prostratus Deum inuocauit, vt doctrin-
am ipsius testimonio aliquo corroboraret. Per-
acta precatone, terram effodi, & cœleste illud
donum scilicet, præter omnium spem inuentum,
distribui iussit, barbaris illis magno stupore defi-
xis. Menno Anabaptistarum Doctor præcipuus,
in libro quem de libero scripsit arbitrio, ait, mul-
tos Lutheranos qui doctrinæ ipsius illuissent, sub-
bitanea morte perijisse: tum Vincentium nescio
quem, Anabaptisnum refutare aggressum, subito
loquendi vsum amisisse. Ecce quomodo impostor
hic Mundi simplicitate abutatur. Lindanus Ru-
remundensis Episcopus rem planc admirabilem
narrat, cui tamen tanti viri auctoritas facile fidem
addit. Dicit vero, nouisse se quosdam idiotas &
simplices homines, qui quum ante nec vel litteram
legere ac scribere possent, factos Anabaptistas,
non solum S. Scripturam expedite legerint, verum
etiam explicare præsumerint. Eisdem dein quum
ad Catholice Ecclesie gremium redijissent (ô in-
auditam diaboli astutiam!) non minus quam ante
omnium litterarum imperitos rursus fuisse. Ego,
inquit, diu existimaui fabulas esse qua hæc de re dicere so-

tur, donec à Catholico quodam mihi noto monitus, vxo-
rem ipsius ad Anabaptistarum concionem abiisse, eodem
me contuli. Eo quum venissem, inueni ipsam in Biblijs
legentem, iamque accinctam vt Baptismum reciperet.
Quum vero eam inde abduxissem, ac librum, vt illum
legeret, et exhibuissem, illa ne litteram quidem in eo se
noscere confessæ est. Petrus Tyræus in libris suis De
Dæmoniasticis testatur Anno MDLX. se quoque Co-
loniæ futorem veteramentarium, & alterum ru-
sticanum, vtrumque Anabaptistam vidisse atque
audiisse Biblia expedite legentes, quamuis eam ar-
tem nunquam didicissent. O periculosam ac me-
tuendam maligni spiritus subtilitatem, quum pro-
desse videretur, maxime nocentis! Sed ad Muncer-
um redeamus.

VI. Omnia miracula quibus vocationem suam
Muncerus probauit, eiusdem sunt farinae cuius illa
quæ primus ipse magister Lutherus per Christianum
orbem divulgauit. Quanta verò hæc & quæ-
lia? O miseris Evangelicos (inquit quodam loco Er-
asmus) (c) qui precibus suis nec claudicantem vllum
equum sanare potuerunt! Miracula ipsorum sunt, ignis,
sanguis, cades & carnificina. Nec ipsorum Deus, Deus
pacis est, sed dissensionis. Hæc certe de Muncero vere
dici potuerunt: qui vocationem suam nulla alia re
probauit, quam quod omnibus in locis quæcumq;
adiit, miseras & calamitates plena manu disse-
minauit, quibus tandem & ipse fuit absorptus, à Prin-
cipum exercitu vnâ cum copijs suis, profligatus &
captus. Quum impetus factus esset, inquit Sleidanus,
(d) miseris homines velut attonitos ac mente captos ne-
que se defendisse, neque fuga salutem quasisse, sed car-
men populare, quo sancti Spiritus petitur auxilium,
cantasse: quod plerique Munceri pollicitationibus con-
fisi (non minus frustra quam olim Baaliticis sacerdotes)
cœlestem opem expectarent. Muncerus è prælio in
oppidum Fraucesium profugerat, sed captus ibi,
pœnas luit. Interrogatus à Georgio Saxonie
Duce, quid ita miseris homines in fraudem per-
traxisset, Ego, inquit, feci quod cœlitus mihi fuit in-
iunctum. Hoc modo omnes magistratus qui doctrinam
Euangelij recipere nolunt, coercendi ac tractandi sunt.
Nebulo hic dum supplicium apparatur, vultu ac
omnibus rebus tamquam Prophetam se ferebat.
Quæstioni subiectus, inter ipsa tormenta, po-

M 2 puli

a Vide etiam Nicol. Blesdick. de sect. Anab.
b Boland. in histor. monast. c In sua Diatriba. d Sleid.
lib. 5. pag. 101. Cyriac. Spang. Chron. Mansfeld. Pomæ.
Chron. Sax. supra cit. loc.

puli à se seducti simplicitatem risit: atque intrepido animo tam ludices quam ipsam mortem, cuius apparatus videbat, vltro prouocabat. Ad supplicij locum quum peruenisset, Principes hortatus est, *vt Biblia præsertim libros Regum diligenter legent, ac verbum Dei discerent.* Hæc vltima ipsius tulerunt verba. Affirmant quidam, eum pœnitentiam egisse, in Catholica religione mortuum. Et Petrus Rebstock Lutheri commensalis, (a) ait magistrum suum post mortem Munceri, pro ipso preces ad Deum suadere solitum. E Munceri, Storckij & Hubingeri cineribus variæ Anabaptistarum sectæ enatae sunt: è quibus deinde in finitæ aliæ rursus pullularunt. Post Munceri enim mortem ij qui supplicium euaserant, alijque in eius schola educati, Sectam suam & religionem ad eam formam quam hodie in plerisque Christiani Orbis prouincijs videmus, redegerunt, adiunctis ad illius somnia & visiones, multis alijs delirijs. Iidem vt Religionis suæ aliquanto plus gratiæ apud vulgus nouitatis auidum conciliarent, formam baptismi mutarunt, ab omni Christianitate ad illud vsque sæculum obseruatam; & ad nouarum suarum Ecclesiarum defensionem, noua regna erexerunt, vt sequenti capite ostendam.

QUOMODO ANABAPTISTÆ

è Lutheranis prodierint. Et sectarum quæ inter eos, comparatio.

CAPVT II.

ARGVMENTVM,

- I. E Lutheranorum schola Anabaptistas prodijisse.
- II. Primi Anabaptistarum Ministri seu Prædicantes.
- III. Lutheranismi & Anabaptistarum secta Collatio.
- IV. Lutherani Zuingliani turbas Anabaptisticas imputant.
- V. De Ioanne Matthæo primo Anabaptistarum Propheta.
- VI. De Ioanne Leidenensi primo ipsorum rege.
- VII. De eius & aliorum qui ab ipso exiit.

ADESTE, ô miseri errones, & paulisper mecum considerate quor scholas Sathanas erexerit, postquam vester ille Lutherus ab Ecclesia discessit: Sed bene habet. Ipsi sæculi illius infelicitatem dissimulare non potestis. Sic enim in prima vestra Centuria exclamatis: *O infelix sæcu-*

lum in quo tot ac tanti errores nasci ac venasci visi sunt! Sed quæ caussa est huius infelicitatis, ô Lutherani? Tundite vos vestra pectora, rigate lachrymis ora, induite cilicium, & conspergite vos cinere, ac patrum vestrorum culpam deplorate. hi enim sunt tantorum malorum auctores. At nisi propius accesseritis, eosque diligenter contemplati fueritis, vix erit vt recte eos cognoscatis; quum hypocrysin miris artibus oeculent, & falsa alterius religionis arma præ se ferant. Sed lacram ipsis detrahite: sanguinem in facie, ignem in oculis, audaciam in fronte, & rabiosam spumam in ore ipsorum deprehendetis. Omnis hæc fax & colluues, quæ tanto furore ad arma concurrat, apud vos & è vobis nata est. (b) Verum quidem est, quemadmodum flumina non eundem habent saporem quem fontes; sic horum doctrinam ab illa quam Lutherus initio proposuit, aliquantum distare, atque alium velut gustum habere, ab illo tamen principium sortita est. Ad hoc probandum nullis mihi alijs testimonijs opus est, quam quæ ex vestrarum partium scriptoribus, Sleidano, (c) Bullingero, (d) Coruino, Gastio, Henrico Dorpio, (e) & Lamberto Hortensio, (f) citaturus sum: quando quidem non nescio Hofij, Lindani, Cochlaei, Staphyli, Suriij, Pratenfis seu Dupreau, aliorumque auctorum Catholicorum testimonia non multum apud vos valitura.

II. Omnes in eo consentiunt, Anno MDCXXXII. Bernardum Rotmannum Oecolampadij discipulum ab Hassiæ Landgrauio in Germaniam inferiorem, vt Lutheri ibi Euangelium annunciaret, missum, à ciuibus quibusdam Monasterij (quæ est primaria VVestphaliæ vrbs) in suburbio receptum. Is quum se solum tanto oneri imparem putaret, aliquos adiungi sibi petiit quorum opera adiuuaretur. Additi ergo ei collegæ Hermanus Stapreda & Gosfridus Strabenijs. Stapreda quamuis Lutheranum se ferret, præceptorem habuerat Henricum Rossium, de quo paullo ante Traicstenfes ob Anabaptisimum supplicium sumserant. Quemadmodum vero extraneæ hirundines, in tritremi Antoniana eas quæ iam ibi nidificabant ac quasi

a. Tom. 1. Coll. pag. 49. b. Vide inquisit. Euang. Ederi fol. 52. & seq. & Bellum 5. Euang. c. 10. c. histor. com. libr. 10. d. Libris 6. de orig. Anab. & lib. 2. cap. 8. e. In histor. Monast. An. 1536. excusa. f. Libr. de orig. Anab. fol. 7. a. 4. Sebast. in Chron. par. 3. tit. de Anab.

ius ciuitatis acquirerant, expulerunt, & expulsarum nidus infederunt: atque vti erinaceus gelu & pluvia contractus in cuniculi latibulum receptus contra pacta hospitem suum aculeis recalescens expulit, sic noui hi homines nescio quibus artibus Catholicis ciuibus profligatis, urbem in suam potestatem redegerunt. (a) Introducti à dementato populo noui præcones, in priuatorum ædibus conciones habere iubentur, quod templorum fores à Catholicis essent occlusæ, sed ad ipsa sibi vi & ferro aditum recluserunt. Eodem tempore Monasterium venit fascinatur quispiam Hollandus, Leidensis, homo vilis conditionis, sed postea toti Germaniæ formidabilis (b) *Is Catholicorum & Lutheranorum discordia & contentionibus allectus, occasionem hanc suas opiniones diffeminandi valde opportunam sibi non negligendam putabat.* Erat vero Anabaptista vehemens, astutus, eloquens, & mediocri lectionis: audax insuper & ad omnia proiectus. Is contracta cum Lutheranis ministeris familiaritate, cum ijs initio de parvulorum baptismo contulit, tantumque effecit, vt sicut antea è Catholicis Lutherani, sic è Lutheranis mox Anabaptista facti sunt: quæres non Monasterium tantum urbem, verum etiam totam VVestphaliæ ac vicinas regiones grauissime affixit, ac pænè pessum dedit. Bullingerus (c) Rotmannum hunc sacerdotem vocat; sed addere debebat, *apostatam*, ob summam hominis leuitatem: quamuis Melanchthon in epistola Anno MDXXXI. (d) in Vigilia Natiuitatis ad ipsum scripta, honesto cum ornet elogio vti mulus mulum monens præcipue ne ingenij sui acrimoniam miseris Zuinglianoorum quæstionibus implicari aut fatigari sinat, Vtrum Christus cælo inclusus & affixus sit, &c. Hic ille fuit Rotmannus, cuius operâ templa deiecta, atque omnia sacra contaminata sunt. Vt enim diabolus semper est diabolus, sic hæretici semper sunt hæretici, ac tam ductori & doctori suo quam sibi inter se similes. Historia Cœnæ Augustanæ huius Rotmanni mentionem facit, vt qui è Lutherano Sacramentarius, & è Sacramentario Anabaptista sit factus nempe iuxta Philosophum: *vnus corruptio, alterius generatio.* Impius hic homo quum aliquando cœnam suo more populo ministraret, in totius cœtus conspectu acceptam hostiam fregit, (e) exclamans: *vbiam ô fratres, est caro & sanguis ille?* Deinde in terram proiecit, ac per illusionem, *si inquit hoc sit Iesu Christi corpus, annon putas in altare quam primum*

se recepturum, & misso cœliis igne iniuriam hanc vindicaturum? Hoc eodem argumento hodieque Sacramentarij, Zuingliani & Calvinistæ vtuntur. Sed nihil propterea de fidei constantia & firmitate remitte, sed potius Dei patientiam admirari oportet. Dei prouidentiam quodammodo negare videntur, qui existimant Dei manum ad blasphemos vel cœlesti fulmine percutiendos vel hiatu terræ absorbendos semper armatam esse debere aut miracula patrare, quæ sibi adlibuerint. More eorum qui ipsi Domino distabant: *Si filius Dei es dic vt lapides isti &c. Et si filius Dei est, descendat nunc de cruce, & credimus.* Expecta ait S. Bernardus, nunc patientiam hebet Dominus, postea te confutabit. Sic pagani quoque Filij Dei incarnationem negabant, parum eius Maieitati conuenire arbitrantur vt ad vilioris naturæ conditionem se dimittat; ac multo magis passionem eius & mortem, vt pote ignominiam & infamiam plenam. Iniuriæ illæ quas Iesus Christus in proculcata aut confixa hostia accepit (quamuis has nostro (f) quoque non minus quam S. Augustini tempore vltus sit (g) non solum non ad eius diuinitatem, sed neque ad corpus eius pertingunt, quod immortale est & impassibile; neque vlla hic res malitiam illam hominum patitur quam species exteriores. Sed ad Monasterienses reuertamur. Postquam noui hi Apostoli Rotmanni potissimum ductu, ciuitatem expulsis Catholicis & Lutheranis, suæ potestati subiecerunt, populus vniuersus rebaptizatus fuit, partim vi & metu, partim simplicitate quadam, quod, iram Dei metuerent, quam isti tantopere minabantur, per urbem discurrentes, & alta voce exclamantes: *Pœnitentiam agite, & rebaptizamini, &c.* (h) Quatuor igitur hi Ministri seu Prædicantes, in Lutheri schola primum instituti, memo-

M 3 res

a *Sur. cum hist. an. 33. fol. 230. Cochl. in Act. Luth. fol. 287. M. Kersebrah. hist. furoris Anab. Monast. Melchonijs in Hist. Anabap. Dorp. hist. monast. b. 1. c. 11. a. Bulling. de rig. Anab. lib. 2. cap. 8. fol. 46. & 47. b. Modestus de anth. Anab. fol. 87. Hortens. lib. 2. de Anab. fol. 25. & seq. Sleidanus lib. 10. c. lib. 2. cap. 8. d. Eam epist. ad Rot. recitat. Selnecc. fol. e. Vide Dorp. an. 33. b. 1. c. 2. f. Leuchtias spec. Exempl. catechif. Historialis &c. g. Opera lib. 6. Chryf. ep. 1. ad Ann. h. Boland. in hist. monast. lib. 3. Bulling. lib. 2. cap. 8. pag. 47. Hortens. fol. 61. Ederus in inquisit. Euang. fol. 52. Prateol. catalog. hæretic. in. de Anab. Meshonius in hist. Anabap.*

res è magistro sæpè se audiuisse, Sacramenta sine fide recipi non posse (a) eoque nomine VValden- ses ab ipso reprehensos quod infantes baptizarent in eam fidem quam adulti essent habituri (valde enim errant qui Waldenses cum Anabaptistis sentire existimant, quorum illi errorem in Apologia sua aperte detestantur) atque adeo professum esse, melius esse vt infantes sine baptismo relinquatur quam sine fide baptizentur: hanc Propositionem, vt Hofius (b) & Staphylus scribunt, doctrinæ suæ fundamentum constituerunt. Hinc Balthasar ille Hubingerus, de quo supra gloriatus est se habere Lutherum opinionis suæ auctorem atque assertorem: de quo ille postea conquestus, & numquam infantium baptismum à se reprobatum professus est frustra, nam qui asseruerat factus esse infantium baptismum omitti, quam sine propria fide baptizari, certe pædobaptismum improbauerat, cum euidentis sit infantes propriam fidem ante baptismum habere non posse. Atqui etiam antequam Balthasar Anabaptistæ Sectæ vexillum exulisset, iam Roffensis Episcopus & Cochlaus Lutheri errore de pædobaptismo publicis scriptis exprobrant. (c) Et Lamperus Hortensius, qui integrum librum De Anabaptistis scripsit, quamuis Lutherum à calumniâ hac, vt ipse dicit, purgare satagat, fatetur nihilominus eius librum De libertate Christiana in Germanicam linguam conuersum, nonnullam turbis illis occasionem dedisse. Eoque Cochlaus ad Saxoniam Ducem recte scripsit, (d) Si Hubingerus in suo ignis supplicio sit affectus, cur Lutheri vitæ permittetur, qui infelicitis illius sectæ primus esset auctor?

III. Quod si quis duas has Sectas inter se conferat, multis in rebus similes esse deprehendet vt ex vna radice pullulasse non possit negari. Anabaptistæ manuum suarum labore viuunt, nec cuiquam in ipsorum cœtibus ocioso viuere licet. Ideò Prædicans è cathedra in officinam suam se confert, aut etiam in agro stiuam rursus apprehendit, vt infra ostendam. Aiunt enim hoc à Deo ita mandatum esse, dicente: *In sudore vultus tui vesceris pane tuo.* Eadem imaginatio Lutheri ac Melanchthonis animi initio subierat, adeo vt dicerent, omnes Artes liberales tamquam inutiles, & quibus adolescentium ingenia frustra detineantur ac deterantur, è Republica proferendas, ac solam agriculturam aliaque ad vitam sustentandam necessarias artes exercendas esse. Atque hanc ob causam Staphylus ait, multos agris colendis & pecori pascendo operam dedisse. (e) Quin ipse Melanchthon pistori operam suam addidit, vt victum sibi compara-

ret. (f) & Carolstadius, vnus ex primis Lutheri discipulis, lituæ manum admouit, ac ligna vernalia VVitebergam conuexit. (g) Sed Lutherus è Parnomo sua reuersus, ab hoc instituto eos diuertit, vt supra dictum est. 2. Anabaptistæ nullum alium librum quam sacra Biblia legere volunt, eoque omnes reliquos libros in ignem coniecerunt. Annon eadem fuit Lutheri opinio, Anno MDXX ad Germaniæ Nobilitatem scribentis? quod nimirum Aristoteles, Plato, & alij eiusmodi libri ex Vniuersitatibus eijciendi sint; & etiam figulus maiorem habeat rerum naturalium intelligentiam quam omnes illi Philosophi. (h) Ex quo factum est, vt multi libros omnes combusserint, solo Bibliorum codice excepto: in quo aiebant omnes artes, omnes scientias contineri. Immo quibusdam in locis publicæ scholæ clausæ fuerunt, vt supra dixi. Anabaptistæ, inquit Galtius, bonas litteras & Philosophiam contemnunt. Id quod etiam Vadianus ad Bullingerum testatur. Quam quidem illi opinionem etiam S. scripturæ auctoritate tuentur. Idem facit Lutherus, (i) allegans illud D. Paulli ad Colossenses cap. 11. *Videte ne quis vos decipiat per Philosophiam, & inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa Mundi, & non secundum Christum,* quem ille locum, vt supra, insigniter in Germanica versione corrupit. Ab illa vero sententia Lutherus non multo post discessit, vt ex libro eius *De Scholis instituendis* videre est: vt i & Melanchthon, edito *De legibus* libro, & alij plerique Lutherani: in qua tamen Anabaptistæ pertinaciter adhuc manent. Quamuis de Lutheranis etiam Vadianus & Galtius (k) scribant. Multos adhuc reperiri Pastores Euangelicos, qui indifferetio quodam zelo abrepti, in ea sint hæresi, Pastoribus ad pascendum gregem Domini, nullis alijs scripturis aut de Philosophia scriptis libris, sed Sancta tantum scriptura vel Biblijs opus esse. 3. Anabaptistæ Magistratum ferre recusant, vsi ad hoc scripturæ testimonijs male detortis. Lutheri libri *De facu-*

lari
a *Supra cap. 2. ex Vlenberg.* b *Lib. 1. de hæres. nostri tēp. p. 431. 00. 2. c Hof. ib. fol. 432. Cochlin. Act. p. 102. & 103. Hortens. in princ. fol. 8. a. 4. d Cochl. ep. ad Georg. D. Sax. c. L. Osiad. c. 10. lib. 1. c. 23. p. 85. Coch. in Act. p. 72. & 126. a. 25. Sur. cōm. hist. a. 1522. p. 115. Selnecc. hist. Conf. Aug. fol. 26. Sleid. lib. 3. fol. 60. & seq. Pom. Chron. Sax. a. 22. Cytbr. Fabr. & aly. Hist. cōf. Aug. a. 24. p. 38. f. Vid. ipsi. Pres. sup. Annot. & Alb. cōt. Car. g. Bismarck. in Vita Carl. h. Vid. Staph. de Ger. Bibl. vers. & de Luth. cōcor. i Luth. lib. 2. ad Nob. Germ. de lib. Chr. st. k. De Lut.*

lari Potestate, De Captivitate Babylonica, & Epistola contra Caroli V. Cæsaris Edictum, quid aliud loquuntur? Anabaptistæ suos ab armis & eorum vsu abstinere volunt. Anno hæc eadem vna fuit ex primis Lutheri opinionibus; qui etiam ne contra Turcam quidem pro Iesu Christi nomine pugnandum esse scripsit, ut suo loco dicam. [a] An non Zuinglius Tigurinos impediuit, quominus cum Galliarum rege, ut alij Helueticorum pagi, fedus inirent, Equibus patet Anabaptistarum doctrinam in multis Lutheranæ esse conformem.

IV. Corvinus in Dialogis suis ait, Anabaptistarum doctrinam è Zuinglij schola prodijisse, qui in libro *De baptismo*, xviii. Conclusionem asserit, parvulos instituendos esse priusquam baptizentur, & vbi dilectionis annos attigerint, tum demum esse baptizandos. Et Hubingerus quoque, ut Eccius scribit, Zuinglium opinionis suæ ad stipulatorem citavit, adeoque litteras ab ipso huius rei testes, habere se dixit. [b] Et hanc fortasse ob causam apud Gaium Anabaptista quidam Zuinglio exprobrat quod ab ipsis defecerit. Idem ex Bullingeri libro contra Anabaptistas colligi potest, vbi initio statim Disputationis cuiusdam Tiguri inter Hubingerum & Evangelicos Ministros habitæ, mentionem facit: ita qua ait Anabaptistarum quendam Zuinglium ita aggressum: *Adiuro te, Zuingli, per Deum vivum, ut veritatem dicas. Sperabat enim, inquit Bullinger, se hanc ab eo confessionem expressurum, parvulorum baptismum diaboli esse inueniunt. Zuinglius tum quidem quantum potuit, verbis sese purgare, ac postea Hubingerum scripto refutare conatus est: Anabaptista nihilominus in Apologia sua multos tam ex Zuinglij quam Lutheri libris ad errorum suorum confirmationem textus allegant. Quin ipse Zuinglius Lib. de Baptis. fateatur se aliquando in eo errore fuisse, ut crediderit, melius esse ut parvulorum baptismus usque ad annos discretionis differatur. Paulo post vero ibidem inquit, Infantium baptismum tanti non esse momenti, ut propterea tanta Tragedia excitanda sint. Ab Ecclesia vel admitti vel tolli posse, prout illa necessarium aut utile iudicauerit. Annon hoc est re ipsa Anabaptismum introducere ac stabilire? An calumniatores dicendi sunt qui affirmant Lutherum & Zuinglium primos hæc Camarinam mouisse?*

V. Stabilito Monasterij & in alijs quibusdã vicinis oppidis Anabaptismo, nouoq; creato magistratu, magna Anabaptistarum multitudo vndiq; eo confluit. Eodem fere tempore VVormatiæ ex eorum numero quidam Iacobus Kautzius nomine, incredibili audacia Electorem Palatinum in publicis consessionibus prouocare ac traducere nõ dubitauit, in-

quens inter alia: *Non me expelles, nec permittam me à te expelli, nisi prius regio hæc tota, ac regna in, super aliquos propterea deuasiuentur. Neque enim à te huc missus aut vocatus sum, sed à Domino destinatus ad docendum.* Sed de hoc monitro qui plura cognoscere cupit, Cochlearum legat (e) inter eos qui Monasterium concesserant pistor quidam fuit ex Hollandia, Petrus Matthæus nomine, (d) primarij Prophetæ nemine insignis. Hic quam primum eò venisset, diuinitus mandatum sibi esse dicebat, ut omnes libri, solis exceptis Biblijs, in vnam struem congesti, exurantur: utque omne aurum & argentum in publicum locum comportatum, æqualiter distribuatur. Difficile erat quidpiam abscondere: quod duarum sagarum seu diuinatricum operâ Prophetæ hic etiam secretissimum esset non erueret (e) Post huius mortem (vltro enim ad Episcopi qui urbem obsidione cinxerat, castra procurrerat, à milite exceptus & confossus) ipsius locum occupauit Ioannes Leidenis, de quo supra: quo nequiores vix vlla sæcula rulerunt. Hic rerum positus, Edictum proponit de polygamia, cuius summa erat, *virum non esse vni deinceps uxori, sed licere quantumuis multas ducere.* Mox ut suo exemplo alios incitaret, ternas ducit uxores, quibus deinde adhuc xi. superinduxit non aliter quam emissarius equus ex vno iumento in aliud insiliens, quamuis fronte non nisi castitatem præse ferret. Omnis ipsius comitatus breui tempore nihil aliud erat quam canum & olidorum hircorum grex, ut cum Saluiano loquar: qui in tanto scortorum numero, tot feminis commiscebantur, ad quot libido sufficiebat. Exemplum Prophetæ sequuti reliqui quoque alij tres, alij quatuor, alij plures ducunt. Legerat nempe Prophetæ hic quæ Lutherus, è cuius libris doctrinæ suæ plerosque articulos hauserat, in Genesis scribit, vbi (f) quæstionem illam discutit, An Abraham recte fecerit, tot vxoribus superinductis? Ac tandem ita concludit: *Ego, inquit, consuetudinem hanc introducere nolim.*

Señ

a Luth. rom. 2. len. fol. 58. b. & 435. t. 6 VVit. fol. 577. b. & 779. a. t. 1. len. p. 429. a. T. 7. VVit. fol. 130. & 18. 2. VVit. p. 339. Cochlear in Act. a. 29. p. 200. Sur ib. Cunr. Andrea in Christ. Luth. vid. bell. 5. Euang. e. 10. b. Myc. in Vita Zuingli Bull. lib. 1. e. 4. s. 6. & 7. c. In Act. fol. 190. b. 191. a. d. Nicol. Bleesdick lib. de Dav. Georg. Boland. lib. 3. hist. Monast. e. P. Henter. histor. Belg. lib. 10. p. 476. an. 34. Hortens lib. de Anab. p. 16. b. 4. Kerssenbr. hist. Anab. Monast. f. Dorp. hist. Monast. t. 9. a. Sleid. lib. 10. fol. 230. & seq. Her. & Meg. in relas. hist. g. Expl. In Gen. a. 125. ed.

Sed nec reprobare ausim, quum sanctorum Patriarcharum exempla habeamus. Quod si gentiles olim crederunt, Iouem qui tamen ipsemet erat adulter, abstrusas etiam nemorum cauernas, luxuria contaminatas, fulmine perere: quanto magis verus noster Deus infamem hanc & publicam luxuriam sulphure & igne puniet? Interim hircus hic olidissimus eos, qui se ijs quæ à Deo, vt iactabat, ipsi reuelata essent, opponere audent, gladio & alijs modis necabat. Et quemadmodum olim magnus ille tyrannus Attila Hunnorum Rex, vt crudelitatis suæ odium in Deum quodammodo deriuaret, Dei flagellum se dixit; sic impius hic, vt schelestifsimis suis dogmatis & factis colorem aliquem quæreret, Nuncium se Dei, & mandatorum eius Executorem ferre non erubuit.

V. Ex Propheta demum Rex factus, publice coronam sumit, in foro solum sibi panno vestitum aureo fieri curat, pro regum consuetudine deligit sibi proceres aulicumque comitatum, ex ornamentis ecclesiasticis pretiose amictum. Quoties in publicum prodibat, Caronianam quodam grauitatem vultu præseferbat. Ante eum equitabant adolescentuli bini; quorum dexter Biblia aureis laminis cooperta, alter euaginatam enses gestabat. Ibi omnes, nisi se satis vixisse arbitrarentur, in genua & ad pedes eius se prosternebant. Ipse manu aureum orbiculum ferebat, his in scriptum litteris: *REX IUSTITIÆ IN TERRA.* (a) In omnibus verò tanta grauitate atque adeo maiestate utebatur, ac si rex natus, atque ad regnum educatus fuisset. Habeo eius effigiem corona capite, & collo crassam auream catenam gestantis, cui appensus est orbiculus duobus gladijs transfixus, qui pectus attingit. Lateri eius adiuncta est primaria eius regina, Anna Delphonica nomine, insigni forma mulier, pallio preciosissimis pellibus subducto amicta, & ingenti fibula connexo, cui addita est aurea lamina, in qua orbiculus iridem visitur, duobus gladijs transfixus. Sicut olim Romanorum Imperatores, Reges Assyriorum, Mauritanorum Seriphij regiam Maiestatem cum Pontificali dignitate coniuuauerunt; sic nouus hic rex quoque cœnam celebrans, sacerdotis munus obibat, & panem ipse singulis, Regina vero poculum porrigebat, iisdem quibus Sacramentarij verbis: *Accipite, comedite, annunciate mortem Domini.* (b) Et hoc quidem modo Cœnam ille durante obsidione instituerat, in qua simul (vt etiam apud Belgas & Scotos fit) omnes, circa quatuor millia discubue-

runt. Ait Lutherus, non hanc fuisse exercitati alicuius, sed rudis adhuc cacodæmonis technam; vel si sit exercitatus, certè à Deo casens ita reuinctum fuisse, vt subtilius insidiari non potuerit. Ita Lutherus de pullo sui Magistri, à quo ipsemet fuerat alius artes edoctus Alsteri, & alibi, vt libro primo inspeximus, decebat enim, si tamen in Sathanæ regno decentia vel ordo teneretur, ne discipulus esset supra magistrum. Cautus igitur gloriæ suæ his verbis Lutherus, ne alterius hæretici spiritus suo spiritu gloriosior videretur, pariter de se Cacodæmonem confessus, cū alienum dæmonē suo, in excellentiæ scertamine succumbentem, indacit. Porro inter cœnandum rex idem Anabaptistarum surrexit, & quendam, quem prodicionis tamquam alterum Iudam insimulabat, sua manu decollauit, nescio quem Christum imitatus, nisi forte alium illum, qui antichristus ducitur & ab initio homicida fuit. In illa vero cœremonia seu actione cœnali coronam eximitam capite, multos vero preciosos annulos digitis gestabat, aureo pallio amictus. Mira res! mira puritas Euangelij à Luthero in orbem ex sub scamno reproducti! In quâ multo ampliorem & veriozem antithesin, Luthere, habebas, quam in Christo & Papa Romano, quam in aula Torgauensi pinxisti. Sed pompam hanc si vis, latius vide apud Lutherum descriptam (c). In omnibus vero scriptis & libris ad hoc se missum ferebat, vt Iesu Christi regnum institueret, & scripturæ mysteria recte interpretaretur. Ad quam doctrinam denunciandam è suorum numero delegit xxviii, qui, velut Pandora illa fabulosa, vna manu salutem, altera maledictionem Mundo ferant; (d) Hos ille secum cœnatos emittit, & quod cuique proficiscendum sit demonstrat, dato cuique præter viaticum numo aureo, quem ijs in locis quæ doctrinam ipsorum non admitterent, relinquere iubentur, testimonium scilicet futuri interitus & exitij sempiterni. Hi quum egressi ad suum quisque locum venissent, horribili voce per oppida passim illud *Pœnitentiam agite*, ingeminabant; seque à Deo & Propheta eius, nouæ Hierosolymæ rege, ad hoc missos dicebant vt Euangelium hæcenus numquam recte

a Vide Hortens. libr. de Anab. fol. 33. c. 1. Bulling. lib. 2. c. 9. p. 50. L. Osiand. lib. 2. cap. 33. cent. ibid. fol. 240. b Pont Heuter. lib. 10. fol. 477. & lib. 11. fol. 490. Dorp. & Hortens. ibid. Alber lib. contra Carlstad. c. Tom. 2. VVitteb. pag. 414. d Sleid lib. 10. 147. 232. Boland lib. 4. hist. Monast. Dan. et Susat. in confes. præd. 145.

recte intellectum interpretarentur, eosque rebaptizarent: ut qualiter regnum cælorum adipisci non possent. Multis iam sæculis vniuersum Mundum à Papa fuisse seductum. Sed & Lutherum dum omnia interpolare velit, omnia corrupisse. (a) Vnus eorum, Knipperdolingus nomine, nihil scilicet nisi sapientiam ut sibi videbatur exhalans, (ego stultitiam dicam aut impietatem) obuijs in os insufflauit, dicens, *Accipite Spiritum Sanctum*. Mira quidem, inquires, res. Sed tamen talis, quam eandem veterem hæreticum Marcum fecisse, Irenæus lib. 1. restatur. Missi isti, noui Apostoli, plerique capite diuersis in locis multati sunt, ac vnus tantum ad regem est reuersus. Idem in Hollandiam postea alios ablegauit, nimirum Iacobum Campeium, & Ioannem Matthiam, quorum opera Anabaptismus ibi valde fuit propagatus, vt & in Frisia, quo Ioannes Galleus missus fuerat. Quocumque illi venerunt, magnæ animorum mutationes ac turbæ exortæ sunt, præsertim Amsterodami, vbi tres de nouis illis Euangelistis, tamquam Spiritu S. correpti, per plateas discurrerunt, primus clamans, *Ciuitas noua est Dei infantium*: secundus, *Pœnitentiam agite, emendate vitam*: tertius, *Maledictio super omnes malos*. (b) Quæ præterea sub nouo huius regis ac Prophetæ regno contigerunt omitto: vt quæ ab Henrico Dorpio, Lamberto Hortensio, Kersebrochio, Bolando, & Arnoldo Messhouio accurare ac prolixè sunt descripta.

VI. Occupato, vt diximus, ab Anabaptistis Monasterio, Germaniæ Principes, vicini præsertim Episcopo Monasteriensi Francisco Waldeccio, ciuibus que exulantibus auxilia decernunt, ac post inauditam fere famem (nam & infantes à parentibus comestos Coruinus scribit) urbem in potestatem redigunt, capto inter alios ipso quoque rege, & augendi supplicij ac terroris cæteris Anabaptistis incutiendi causa per diuersa loca circumducto. (c) Per hanc occasionem, Landgrauij concionatores cum eo sermonem contulerunt ac disputarunt, de regno Christi, de Magistratu, de Iustificatione de Baptismo, de Cæna, de Incarnatione, de Coniugio; eoque illum tandem redegerunt, si Sleidano credimus, vt in plerisque assentiretur, & quidam assentiretur quippe ex eodem ouo Luthero prognatis. Aliàs ex domesticis Monasteriensium historijs constar, peruicacem alienumque à Catholica fide Spiritum retinuisse, nam ad Episcopum adductus & rogatus, qua fretus auctoritate regnum sibi in ciui-

tatem ac populum arrogasset, respondit, se diuinitus eò vocatum, hancque voluntatem vni ex Prophetis suis Deum manifestasse. Merito igitur Coruinus (& ipse Lutheranus æque ac Sleidanus) qui huic disputationi interfuit, Sleidanum imposturæ arguit, scribens eum in plerisque suis erroribus perseuerasse. Sic enim scribit: *Bone Deus, quas nugæ ille nobis de regno Christi temporali afferebat, vnus ad hoc testimonijs quibusdam ex Apocalypsi positus. Quanta obstinatione in errore de paruulorum baptismo persistebat! quem à Papa institutum aiebat. Neque ab hoc errore dimoueri potuit. Et quemadmodum pertinacia vltimum est ignorantium refugium; sic ille mille potius mortes subiturum se dicebat, quam ab hac opinione discedere. De Cæna Domini rogatus, confessus est, initio se cum Zuinglio & Zuinglianus sensisse; sed diuinitus postea sibi reuelatum, Lutheri opinionem esse meliorem. Iudam vero Iesu Christi corpus recepisse ac comedisse, aut quemquam impium id recipere, præfracte negabat. (d) Instansibus, Sacramentorum virtutem non à nostris meritis sed verbo Iesu Christi dependere, nihil aliud respondere potuit, quam quum ipsi crederent quod vellent, permitterent sibi quoque credere quod maxime verum videretur. Vnum quemque suo sensu abundare. (e) Credere in Sacramento hoc esse Corpus Christi, atque non in usum impiorum, sed piorum. Ad humanam Christi naturam quod attinet, eum ex Maria Virgine natum facebatur, sed eo modo quo Sol per vitrum traducet. Vbi vero scriptura testimonijs vitium se sensit: Lutherani, ait, valde caci sunt atque imprudentes, qui si meam velint amplecti sententiam, omnium argumentorum quibus Zuinglius in disputatione de Cæna vitium vim euanescere videbunt. De Polygamia passus est, eam rem esse noui exempli nunc. (f) Quum vero Deus eam in veteri Lege SS. Patriarchis pro peccato non imputarit, se quoque Eleasam pro peccato non imputaturum. Si tamen à magistratu prohibeatur, ei obediendum esse. In eo enim quod magistratus auctoritatem ac potestatem, siue boni siue mali, in dubium reuocasset, errorem suum passus est. (g) hoc quoque vnum caput retractauit, nisi quod de Iustificatione idem fere cum Lutheranis se sentire declarauit, hominem scilicet sola fide iustificari. Reli-*

N

qui
a Sur. in hist. com. an. 34. fol. 235 & seq. Cochl. in Act. pag. 287. Kersebr. histor. Monast. b Hortens. fol. 61. b. 3. Dorp. & Kersebr. hist. Monast. c P. Heut. lib. 1. hist. Belg. p. 491. Sleid. lib. 10. fol. 237. d. cent. 10. Osiand. cap. 31. lib. 2. fol. 235. & seq. d Id. docet Caluinus. c Hortens. fol. 7. & Boland. lib. 3. & 4. f Osiand. cont. 16. cap. 32. lib. 2. fol. 2. 9. g Eder. inquisit. Euang. pag. 52. Bucchinger in Chron. Eccles. fol. 340.

qui enim Anabaptistæ, vt in Oecolampadij disputatione & apud Gallium (a) videre est, docent nec Christi meritis nec Fidei omnia, sed aliquid etiam bonis Operibus tribuendum esse. Maior vero fuit sociorum ipsius Knipperdolingi, & Krechtingi obstinatio, vt qui nec vllum delictum faterentur, & sua ad extremum pertinaciter defenderent.

Quum supplicio constitutus dies venisset (Anno 1536. mense Ianuario.) admonitus Rex vt peccata sua fateretur, seque ad mortem pararet. oblato ad id sacerdotis ministerio, non recusauit. (b) Longum vero cum eo sermonem habuit Ioannes Siberus, à quo Coruinus illa de Regis in erroribus, ac potissimū de baptismo & humana natura Christi, perseuerantia, accepisse se scribit. Sed nec Knipperdolingus, nec Krechtingus vllam admonitionem admittere voluerunt; mirabili nihilominus constantia, vel rabiosa potius contumacia in medijs tormentis, ob Christi amorem se mortem oppetere gloriantes. Sic igitur ignitis forcipibus, quæ ad perpetuam scelerum detestationem vncis & plumbo ad columnas Curie Monasteriensis ciuitatis affixæ visuntur, lacerati atque excarnificati, infelices tandem animas efflarunt (c) ad altissimæ iuxta forum, in quo multoties peccauerant, turris peribolum exaltati & ferreis caueis seu clatris, ternis inclusi, tanquam fera intra caueas computruerunt. Hunc progressum & exitum habuit, Monasterio Westphaliæ submissum à Landgrauio Hassiæ Novum de subscamno & pulvere erutum Euangelium. post cuius experimentum Vrbs eadem altius sapere cepit, facta domicilium insigne reducis in eam Catholicæ religionis. Sed non cum istorum vita, secta quoque extincta fuit, vt quam alij in locis iam altas radices egerat. Rotmannus maximus in ea vrbe hæresis author desperatis rebus, in mediam hostium aciem cum vrbs caperetur incurrens, voluntaria morte supplicium præuenerat alias paria cum Rege supplicia luiturus. Post hæc multi alij quoque e plebe varijs supplicijs absumti sunt, tanta plerorumque peruecacia, vt vix credibile fieret eos qui tam alacriter mortem pro sua fide subibant, tantorum criminū, quæ ipsis imputabantur, reos esse. Sed habent etiā peccatores, cum in profundum venerint, duritiæ, constantiæ simulatricem, vt ille latro, cuius ossa cum frangerentur securi, ad carnificem conuersus vultu erecto, aiebat; parum abest vt ea ratione pedes in idoneos reddas. Lutherus (d) vero apud Principes & iudices publico scripto pro ijs vt pote

filijs suis intercessit, valde hanc miserorum carnificem sibi displicere inquit: quum unicuique qua velit credere liberum esse debeat. Quod si quis non credat qua debet, eum satis superque in sempiternis illis flammis supplicij daturum. Frustra ergo temporales penas infligi. Sic Petillanus quoque apud S. Augustinum dicit: Absit à nobis tanta conscientie obliuio, vt quemquam ad nostram religionem velimus cogere. Et apud eundem Gaudentius itidem hæreticus: Nos, inquit, vt quemquam apud nos retinere nolumus, vt qui didicerimus neminem ad fidem Dei nostri cogendum esse. Consilium hoc Lutheri de Anabaptistis non vexandis sequuti sunt Brusselii in suis Pandectis, Urbanus Regius in Locis communibus, & Brentius in prologo qui ex professo ea de re editis libris asseruerunt, eis vitam non modo non adimendam, sed conscientie quoque libertatem permitendam esse. Atqui non hæc Lutheri mens fuit, quum amici & patroni sui factum, quo is Iudæum artificiosè vt putat, homicidio iniquissimè ad cælum demiserat, tamquam heroicum & vere Christianum laudauit, qui in impijssimos homines Dei & hominum perduelles reos & euidenter conuictos per magistratū iure procedi reprehendit, tantus fuit ille vertumnus. & qui iam ante manus voluit & iussit in sanguine innoxio Papæ & Cardinalium lauare Imperatores & Reges, is ignibus & rotis dignos iubet liberos dimitti. Opudendū Euangelistam: res vero cum Iudæo gesta & à Luthero laudata eo modo perscribitur.

Franciscus à Sickingen, Landtalli toparcha Lutheri, vt Sleidaus ipse testatur, valde studiosus miles, dū per Mœnum fluuiū Francofurti Moguntiam descendit. Iudæum in eadem nauis nactus, de religione disputare cepit. Quum Iudæo verba quædam liberaiora quam vtriusque conditioni conueniret, excidissent, Franciscus, vt erat magnis viribus, hominem medium arreptum de nauis in flumen proturbat, manu tamen suspensum tenens, eum in clamabat vt Iesum Christum pro Deo & seruatore suo agnosceret, ac baptizari se pateretur, nisi aquis vellet suffocari. Iudæus mortem præsentem ob oculos videns, misericordiam implorans, Iesu Christi nomen profitetur, ac baptizari petit. Ibi Franciscus haustam caua manu è flumine aquam ter capti eius inspergit, addita solenni for-

a Lib. 1. fol. 248. b Heuter. lib. 11. fol. 491. c Sleid. lib. 10. fol. 238. Hortens. lib. de Anab. fol. 81. l. 1. Bulling. lib. 2. de orig. Anab. cap. 11. d Luth. Tom. 4. Germ. fol. 319. b.

Formula, *Baptizate in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti.* Baptizatum inde extracturum simulans, miserum hominem in imum detrudit & submergit, aieus: *se hominem hodie Deo lucrificasse, & ad calum misisse, qui se euasisset inde, ac spacium colligendi se habuisset, proculdubio olim ad Diabolum reſtā rurus fuisset.* Factum hoc tanquā crudele pleriq; detestati sunt, Lutherus tamen laudauit. Erat enim hic vnus ex ijs qui VVormatiam ipsum deduxerant, & causā eius imprimis fauebat (a). Sed iam ad 11. caput tranſeamus, in quo ordinem & politiam Sathanicā huius Synagogæ, & singulares quosdam Anabaptisticæ Fidei, è Lutherana & Zuingliana doctrina compositos articulos sum descripturus.

DE SYNAGOGA ANABAPTISTARUM, & præcipuis ipsorum fidei articulis.

CAPVT III.

ARGVMENTVM.

- I. *Anabaptista S. scriptura vtuntur more omnium hæreticorum.*
- II. *Ordo qui in ipsorum catibus & Pastoribus obseruatur*
- III. *Fides Anabaptistarum in plerisque nouorum E-uangelicorum fidei est conformis.*
- IV. *Forma quam in Cena sua obseruans.*
- V. *De ipsorum Baptismo & Matrimonijs*
- VI. *Lutheranos & Zuinglianos Anabaptistas solu scripturis vincere non posse.*

I. **O**MNES hæretici pro fundamento suarum opinionum hoc axioma vtuntur, *Nihil credendum necessario aut faciendum esse, quod non sit scripto Dei verbo expressum.* Hoc enim speciosissimo pallio diabolus illusiones suas semper velare consuevit, vt Cyrillus iam suo tempore notauit. Et vero nulla vnquam tam absurda fuit religio, quæ S. Scripturam pro se non allegarit? Certe omnes æquè Noui sæculi istius Euangelistæ nihil nisi scriptum Dei Verbum admittunt. Hoc verbū clamant & tonant, sed plebem incautam illo pulchro prætextu mirifice deludunt, (b) litterarum tantum corticem lambentes, ac suarum commenta ad id interpretandum afferentes, neglecta interim Ecclesiæ interpretatione, quam illi calumniantur esse hominum erroribus obnoxiorum congeriem

& consequenter eandem non esse Spiritus S. organum, aut Veritatis sedem, sed in doctrina quoque errare posse: Traditiones vero & Cæremonias hominum esse inuenta, primitiua Ecclesiæ incognita. Et hoc vnum quidem axioma pes est & caput totius Anabapticæ religionis. Ac quamuis plerique omnes indocti sint & plusquam Arcadica pecora stupidi, tertio tamē quoque verbo sententiam aliquam è scriptura adſpergunt; sic vt nonnulli D. Pauli epistolas aut alios S. Scripturæ libros ad vnguem tenere videantur: è quibus formam sui Baptismi, communionem bonorum, & puritatem suæ Ecclesiæ probare contendunt, more cæterorum hæreticorum. Itaque vaficie istā, qua litteras Sacrarum Scripturarum mirificè laudant & in cælum extollant, sensum verum genuinum à Deo intentum, & Ecclesiæ suæ successiue reuelatum deserunt, eius in locum substituunt sua, quæ ipsi elegerunt sensa & affectus, eo res iam apud ipsos deuenit. Eōn' rem reddisse, vt nullum vlcus tam putidum ac purulentū sit, cui non è S. scriptura emplastrum quærarunt! Vide mihi Lutheranum istum, qui ebrietatem Deo placere è S. scriptura probare voluit, edito Lipsiæ libro cui titulum fecit *Negentenbuch*, & Mansfeldiæ Comitibus dedicauit. (b)

Vt vero Anabaptistæ S. scripturæ libros in manibus, ita nomen Christi in ore frequenter habent; eodem modo quo illi de quibus S. Ignatius dicit, quod licet Christiani non essent, Christi tamen nomen vbique etiam in popina prædicent; aut illi de quibus D. Paulus ad Philippenses 1. capite loquitur. In Lauffensi Colloquio Anabaptista quidam Lutheranus Ministro eum obiurganti quod vix legere S. Biblia peritus, ea interpretati præsumeret, respondit: *ab eodem Deo qui rudem piscatorem S. Petrum erudiuit, mihi reuelata sunt, que spectant ad salutem. Quacumque lego, Spiritu S. interprete intelligo; nec vllus in animo meo scrupulus restat. An falli possim, si textum sequar à Deo nobis traditi Euangelij: Proximo iniuriam non facio, non blasphemus, non iuro, non fero arma; cœnā Domini ad eum modum quo à Christo instituta est celebros; Fidem ante baptismum esse debere credo. Annon hoc est vere Apostolos imitari?* Quam multos homines credulos

N 2 his

a Selnec *histor. Aug. Con. pag. 17. bV. Mysterium Fraudis prædicantica Colon. excusum auctore Hieron. Mulmanno. c Lege Fern. lib. 1. cap. 10. de ebriet. Mashenes. &c. d Vide l. Munch in colloq. Alber. contra Carolstad. Luth. lib. de calest. proph.*

his & similibus verbis deceptos fuisse & adhuc decipi putas? Legimus in Anabaptistarum libris, Zuinghianos cum feminis Anabaptisticae religionis, scriptura armatis, disputare ingressos, non sine pudore repulsam passos: e contra ipsos quoque Prædicantes hac occasione ad Anabaptismum transiisse, vt de Iacobo Kautzio V Vormatiensi Bullingerus scribit: (a) Vide apud Rescium in quatuor angustijs Calvinista Poloni versati sunt, quæ A. MDLXXXI. cum Anabaptistis disputatione suscepissent, qui certe publice pro victoribus se tunc tulerunt. Idem Calvinista in Frankendaliensi colloquio experti sunt, qui omnibus viribus annisi, vt Anabaptistas à sacris literis erroris cõfutarerent, sed eo cucata, vt Anabaptista sacris literis æquè robuste armati, inuictè persisterent. Itaque Calvinista exarmati, vel suis armis implicati, demum Ecclesiæ Catholicæ arma corripuerunt, & Ecclesiæ iudicio anniuersali in explicandis scripturis consensum Anabaptistarum sensui opponendo, eos hæreticos pertinaces declarare voluerunt, ridicule sane, vt qui illos dampnando, se ipsos eadem sententia involuerunt. Sed multa nimis hoc de axiomatico, quo tam illi quam plerique hæretici finistre vtuntur. Transio ad præcipuos ipsorum fidei articulos, quos partim à Catholicis & Lutheranis scriptoribus, partim ex ipsorum libris, quibus tituli sunt, *Rescriptio vera Fidei. Mystera Scriptura. Exhortatio ad fidem. & apologia*, quos Bullingerus scripto suo contra eos subiunxit, excerpti (b)

II. Principio aiunt. 1. Nec Catholicorum, multo minus eorum qui Euangelicos se appellant, Ecclesias, vere esse Ecclesias, sed Sathana synagogas, ac præcipue ob grauissimam peccata & vitia eorum qui eis præsent. Solam suam Ecclesiam vere esse Ecclesiam, Apostolica conformem, & eadem simplicitate qua prima illius ortum tantopere commendauit insignem, Pompam illam Papisticam ab hac simplicitate, & artes qua hodie in nouellis Ecclesijs vsitentur, à pristino illo candore & integritate longe abesse. Has enim serere discordias, accerere clades, accendere bella, magisque ad explicanda vexilla quam scripturam, & ad relegendam potius quam reducendam ac postliminio restituendam pietatem, esse idoneas. 2. Porro in eligendis Ministris hac vtuntur ratione; ab Apostolis, vt ipsi credi volunt, petita. Postquam seniorum aliquos ostendit quam necessaria sit noui Ministris electio, tota multitudo coit, ac suffragia confert. Pluribus suffragijs electus promittit se gregem fidei sua commissum bene ac fidei ter rectorum. Nec ullum illè ex hac dignitate nouum consequitur titulum aut gradum, sed eodem

habitu, quo ante vitur, cum omnibus scilicet communi: Sed nec ullum eis salariumpenditur, sed quisque manuum suarum labore victum sibi quarit: & à cathedra descendens, ad pensum redit, ac vel stium, vel malleum aut dolabram (sunt enim plerique ad hoc munus delecti opifices) rursus in manus sumit. Hoc vero Apostolorum exemplo se facere dicunt. 3. Tempia aut ados sacro cultui destinatas vt Catholicis & Lutherani non habent, sed in priuatis tantum adibus conueniunt, ac fere clanculum, nisi vbi tuto eis & secure habitare licet, Dantisci, & in plerisque Hollandia, Selandia & Frisia urbibus & oppidis. In nulla Catholici Regis ditione, vt nec in superiori Germania tolerantur. Sed in Frisia Orientali, in VVestphalia, Prussia, Silesia, Morauia, Bohemia, ac regionibus ad Poloniae regnum pertinentibus aliqua libertate gaudent: quamuis Catholici & Lutherani vbique eis præualeant. (c) Franciæ regnum hoc hominum genus vix nouit: nisi quod in Burdigalensem & alios portus non pauci, ac plerique nauaræ ed appellant, ac libere negotiantur. Memoriæ nonnumquam medium inter decem aut duodecim horum mortificatorum (sic enim videri volunt) varia de ipsorum religione cum ipsis disputasse, illosque quamuis nauaræ essent ac despicabiles homines, ad omnia quæcumque inciderant, Scripturæ aliquem locum in numero habuisse.

Narrauit mihi Ioannes Spondanus, quum in Germania esset ed à Nauaræ tunc, postea Franciæ, Rege ad excolendum literis, tot donis à natura iam ante ornatum ingenium, missus, cupidinem se incessisse vnus ex Anabaptistarum primarijs, qui vulgo magni fieret, videndi atque alloquendi. Incidisse ergo in eum ex agro suo ab opere reuertentem, tunica cinericijs coloris indutum, ac reliquo vestitu à rustico nihil differentem. Latinis verbis à se honorifice, vt mos habet, salutatam, caperata fronte respondisse, non aliter ac quemdam è Veteri stoæ resuscitatum Catonem; Castalio vocor, quos mihi tribuisti titulos, nec mihi nec cuiquam vere Christiano conueniunt. Vanitatibus his mundi iam dudum ego valedixi. Dicente Spondano; se fama ipsius excitum, visendi eius gratia venisse. Ergo, inquit, mecum.

a Lib. 1. de orig. Anab. cap. 7. b Rescius fol. 119. Nicol. Bloesdick. libr. de secta. David Georg. Bulling. lib. 1. cap. 8. Et. Apolog. Anab. fol. 215. & seq. c Vide success. Anab. Modest. de auctor. Anab. fol. 82. & Chron. part. 3.

cum prandebis: ac simul cum dicto intra cubiculum eum abducit. Strata mensa, uxor lancem infert cibo elixo plenam. Loris manibus, quinque aderant pueri, duo patris familias filij, tres, eius commensales. Finita precatione, bonus ille pater familias cibum aequaliter in tot quot conuiuia erant, portiones diuisum distribuit: quam tamen aequalitatem in potu non seruabat. Ipse enim bonum uinum Rhenanum, (fortasse ad tractandum hospitem) ceteri cereuisiam bibebant. Post tenuis hoc prandium (quod tamen Anabaptista ille laudabat, & sumtuosum nostrorum luxum ridebat.) Spondanus de articulis quibusdam religionis disputare incepit, & inter alia de Baptismo: de quo ille satis prolixè ita disseruit ut in sua religione bene uersatus non iniuria uideretur. Papisia, aiebat inter alia, Confirmationem pueris dare quando baptismum dare oportebat, qui pueris nihil prodest fidem non habentibus. Nec Confirmatio, ut ipsa Decreta uolunt, nisi ijs qui ad discretionis annos perueniunt dari debet, ut scilicet infans in memoriam suscepti à se Christianismi redueatur. Atque hic est Baptismus, inquit, ille. Spondano antiquam Ecclesie consuetudinem opponente. Ille, si, inquit, antiquitatem uolumus, age ad quatuor Euangelistas abeamus: Quod si uos Papisiarum more antiquitatem allegare uolueritis, Confessio uestra Geneuensis (erat enim tum Spondanus Caluinista) mox in famum abibit. Prolatis deinde Biblijs (erat uero Seruati uersio) loca quadam ex S. Matthaei Euangelio & Actis Apostolorum fuisse lecta. Spondano dicente, Annon Christus dicit: Simite paruulos ad me uenire. Sic, ait Anabaptista, nimirum ut instruantur. Replicante Spondano: Qui fieri potest ut intantia à Christo baptizatorum multitudine, nullus infans fuerit? Anabaptista, Annon, inquit, fieri potuit, ut nulli ibi infantes fuerim? Vobis succumbit probatio. Neque enim inuenimus à Christo aut Apostolis infantes huius mysterij incapaces, fuisse baptizatos. Inde ad alia digressus, omnes uita sua ac familia rationes explicabat: quomodo scilicet ipse manus labore ad uictum parandum, & animum SS. scripturarum lectione, ad discenda Dei mandata exerceret, aens, hoc modo Apostolos & primitiuos illos Christianos uixisse, manibus uictum sibi quarentes, & in honesta sua paupertate Deum glorificantes. Latine expedite atque eleganter loquebatur, Græcæ etiam linguæ non ignarus, quas linguas Spondanus exacte callebat, Græcam præsertim, ut qui uicesimo ætatis anno in Homerum & Hesiodum Commentarios dederat. Spondanus mihi ipse fassus est, ex hominis sermone ac moribus, frugalitate, & tam honesta totius quamuis exiguæ familiæ specie ingenti admira-

tionem se fuisse percussus. Sed quid mirum Caluinistam, tunc cum adhuc ueram sanctitatem ignoraret, admiratione Anabaptisticæ hypocrisis esse delusum, quam postea Catholicus penetrauit & rixit!

III. Ad alia igitur religionis Anabaptisticæ capita transeamus. Ea uero pleraque (de Baptismo & paucis alijs exceptis) Lipsiensi & Geneuensi Confessionibus sunt conformia. Cuius quidam noster, Reformatæ, quam uocant, religionis, quo ego interprete cum illis disputans utebar (omnem enim eorum doctrinam, eiusque fundamenta pernoctaram) quum uideret nouos hos Doctores, quos ille tamquam pessimos hæreticos apud me traduxerat, in plerisque Geneuensem Catechismum sequi eademque docere, uehementi correptus fuit admiratione. (a) 1. Nam & Missam tamquam Sathana inuentum detestantur. Aiunt eam in nouo D. N. Testamento non reperiri: nec ea opus esse, sed ad diuinum cultum præces & Sermonem satis esse. 2. Delirorum esse, Purgatorium credere: eoque nec illi pro defunctis orant. 3. Qui sanctos inuocent, Deo facere iniuriam. 4. Imagines itidem detestantur, à Cruce abhorrent. 5. Nomini IESU aut Deiparæ Virginis nullam reuerentiam deserunt. 6. Ad fidem neminem cogendum esse aiunt, ut quæ donum Dei sit. Nec Christum nec Apostolos uia uos, aut contra hæreticos & infideles seculari brachium implorasse. Hoc idem Lutherus docuit tunc quum Edictum de conscientiarum libertate promulgauit. (b) Hæc eadem sunt Propositiones, quibus primarius quidam in Francia Minister Caroli Martelli, Frisios, missis prius Doctoribus, ad Christianam fidem compellentis, factum reprehendit magis quam laudat. Zelus hic, inquit, (c) homini bellatori condonari potest. Sed reuera animi armis uinci non possunt, nec religio imperari, sed rationibus & argumentis in corda induci debet. Sic Anabaptista, nemini religionis causa uim, multo minus quamcumque ob causam Christiano mortem inferendam esse docent, sed si opus sit, excommunicatione utendum. 7. Papam eodem quo Lutherani, Caluinista, & reliqui hæretici titulo insigniunt, Antichristum appellantes. 8. Cum eisdem, solenne sacrificium & sacerdotium tollunt. 9. Cum Zuinglianus, realem Iesu Christi in Sacramento præsentiam negant, (d) ac Cænam (sic enim cum alijs Sacramentarijs appellant)

a Bulling. lib. 1. cap. 8. Alber. contra Carth. stad. b Franck. p. 1. 3. tit. M. Cochl. in Act. & alij. c Serres in Inuent. d Gassit. fol. 230. Bullin. lib. 6. cap. 8.

lant) non aliam ob causam celebrandam dicunt, quam ad mutuam inter Christianos charitatem confirmandam, & memoriâ passionis Dominicæ recolendam. Forma eius celebrandæ in Ceremonijs quam fide aut doctrina similis fere est ei qua apud novos Evangelicos, quos nonnulli Reformatos, nos Calvinistas appellamus, observatur. Hoc ipsum Pradicantes Lutherani Anno MDLXI. Calvinistas à Senatu, quum septennium iam ibi commorati essent, eiecit. exprobarunt, quod scilicet eundem quem Anabaptista errorem fouerent. Communionem enim corporis & sanguinis Iesu Christi, quam Calvinista statuant fideles quotidie etiam extra Cœnam Domini frui, exceptis tantum signis externis, qua sunt panis & vinum sanctificatum.

IV. Anabaptista Cœnam celebraturi, superintendentes quosdam seu inspectores habent, qui tempus indicunt. Cœtu congregato, unus Euangelium legit, lingua vulgari. Interim Pastor suggestum conscendit, & Bibliorum codicem ante se pluteo imponit. Psalmos non decantant, ut plerique omnes alij Evangelici. (a) Aiunt enim, id ab Apostolis nusquam mandatum, nec permissum ut maribus & feminis permissis vocibus ac sonitu templa implerent. Factis precibus, Pastor locum aliquem scripturae explicat. Sermone finito, de pane & vino exiguam particulam ad singulos fratres circumfert, qui omnes suis quisque locis stantes, & capitibus nudi conticent. Panis hanc particulam singulis manibus tantisper tenent, dum Pastor ad locum suum reuersus, pro se quoque particulam accipit. Tum ille longa oratione mysterium hoc explicat, ac tandem, Mei fratres, inquit, Accipite, manducate, & annunciate mortem Domini. Sic igitur singuli bucellam deglutiunt, & suum Christum fide accipiunt. Deinde eodem modo vinum circumfert, inquit, Bibite in nomine Christi ad commemorationem effusi sui sanguinis. Fit saepenumero ut hæc ratione integrum diem absoluant, Deo gratias agendo, precando, meditando, ac lacrymas precibus miscendo, ut Anabaptista ipsi mihi narrarunt. Licet autem cum Zuinglio credant, Nihil in hoc Sacramento esse præter solum panem, nec corpus Christi aliter quam per fidem recipi, in eo tamen differunt, quod Zuingliani Cœnam non nisi in publicis cœtibus celebrant & accipiunt, quam Anabaptista etiam ad aegrotos deferunt, ut & Lutherani. Illi transcentes panem & vinum accipiunt; hi vero suo in loco quiescentes, dum ad se deferatur expectant.

V. Præcipuus eorum error, quo à reliquis hæreticis discerni solent, circa baptismum versatur, porro apud ipsos baptizandus cœtui se sistit, & in genu procumbens, fidei suæ rationem reddit, & si quo officio aut magistratû functus sit, eo se abdi-

cat. Scribit Budneus, Nobilem quendam, tutmæ ductorem, sibi notum, qui hoc modo baptizari peterit, ac si voto potiretur, officium illud numquã amplius se accepturum sit pollicitus. Si mores, & in concionibus frequentandis assiduitas probentur, omnes acclamant, Fiat, Fiat. quod si quis se opponat, & baptizando vitium aliquod aut ignorantiam fidei exprobet, Pastor tantisper abstinere, dum omnia discutiantur. Si accusator crimen non probauerit, cœtu excommunicatur. Sin nemo contradicat, Pastor sumram manu aquam capiti baptizandi inspergit, his verbis: *Baptizote in nomine Patris, & Filij, & Spiritus sancti*, sine vlla alia cæremonia aut benedictione. Ad erroris vero sui defensionem, aiunt, Prædò baptismum in Ecclesia hætenus vsitatum, (b) expressio Dei verbo repugnare, neque ab Apostolis vsurpatum: sed commentum esse Nicolai, alij dicunt, Eugenij Papæ; ad salutem necessarium esse rebaptizari, quod hoc modo ad nouam vitam regeneremur. Baptismum in infantia acceptum nullius esse virtutis. Secuodum Dei verbum, prius credere aliquem debere quam baptizetur: neq; vniquam baptismi mentionem fieri, vbi non etiam fidei meatio fiat. Eunuchum Candacæ cubicularium, & Cornelium antequam baptizarentur, in Christiana fide fuisse instructos. (c) Christum dicere: *Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit*. Necesse ergo esse ut fides & Baptismus mutuo se comitentur: nec à Seruatore nec ab Apostolis infantes vniquam baptizatos. Hæc ille fere scriptis prodiderunt; quæ profecto notatu digna sunt, ut in quibus cardo nostræ salutis versatur. His non ab similia Anno MCCXXX. in Francia disputauit Petrus quidam Brulius, qui ad sanum S. Ægidij postea fuit crematus. (d) Quod si hoc fundamentum firmum est & inconculsum, omnes controuersias quæ in Ecclesia Dei incidunt, è solo Dei verbo scripto dijudicari posse & debere; sic existimo, quemadmodum Arriani olim, ita iam hac ratione Anabaptistas superiores fururos Id Lutherus ipse fateatur (e) Concedimus, inquit, in S. scriptura nullum textum expressum esse ad refutandum Anabaptistarum errorem, vbi scilicet dictum sit,

Bapti-

a Hortens libr. de Anab. Cassand. Bulling. Dorp. &c. Bull. c. o. lib. 6. b Bulling lib. c. c. 1. & seq. fol. 285. b. & cap. 3. fol. 191. bb. iij. c. Act. 8. & 10. d Sur. com. hist. fol. 402. a. b. e Serm. cont. Anabap. & Melanph. in loc. comm. titul. de Baptismo par. 9.

Baptizandos esse infantes, quia credant. Si quis ipsorum urgere nos velit ut haec verba ipsi ostendamus, cedimus. Contumacium est Anabaptistarum, non verorum Christianorum, tam angustis nos terminis circumseribere. Illud satis cuique esse debet, quod institutionem Apostolorum sequimur, omni tempore in Ecclesia Dei obseruatam, etiamsi scriptura id non praecipiat. Notus Gallorum Apostolus idem dicit, ac confitetur, (a) impossibile esse Prædobaptismum per scripturam probare. Quare hic, ut Tertullianus in simili re inquit, ad Traditionem recurrendum est. Quam regulam si tam hi quam illi obseruassent, Christianitas ad tam miserabilem statum nunquam fuisset redacta. Sed videamus quibus artibus ac modis Euāgelistæ illi è retribus in quibus Anabaptistæ non semel adegerant, se explicarint.

VI. Oecolampadius magui nominis inter Zuinglianos Theologus, cum nouem Anabaptistarum doctoribus coram Basileensi. Separata disputationem ingressus, suis suorumque utpote plumbeis in hoc pugnae genere, armis repudiatis, alia ex S. Ecclesiae armamentario petenda sibi iudicauit, (b) Eia, inquit, in nomine Domini ostendite nobis, quando haec noua baptizandi forma in Ecclesia recepta sit, neque enim eam ex vestro vobis capite introducere licet. Nos in hoc totius Ecclesiae consensum & consuetudinem monstrabimus. S. Cyprianus in epistola ad Fidum ait, paruulorum Baptismi in Carthagenensi Concilio mentionem fuisse factam, non tamen tamquam in dubium vocati, sed quod nonnulli imitatione Iudaorum, ante diem octauum eos non esse baptizandos dicerent: quæ, opinio ab Ecclesia fuit damnata. Origenes Commentarijs in epistolam ad Romanos asserit, consuetudinem hanc infantes baptizandi ab Apostolis descendisse. An fieri potest (inquit noster Prædicans iam Catholicissans) ut qui Apostolorum temporibus tam propinquus fuit fabulas Christianis narrare voluerit, tum quum Ecclesiae traditione mendacij conuinci possit? S. Augustinus quoque affirmat, morem infantes baptizandi in Ecclesia semper viguisse. Eodem modo Concilium Mileuitanum de Prædobaptismo loquitur non tamquam de re controversa, sed ad confutandum Pelagianorum de peccato Originali errorem; ceteri qui doctorum hominū, qui tamen infantium baptisimū reprobare non ausi sunt. (c) Hic Anabaptistæ, Lutheranorū more loquentes, (d) Adquid, inquit, nobis tot Patres Doctores, Concilia allegas? Homines fuerant, quorum dictis & decretis stare non tenemur, nisi quatenus se sacra scriptura (ecce tibi clypeum omni hæresis vitatum) sunt conformia. Atqui ex hac infanti-

um baptismum probare non potestis: (e) neque nos in eo acquiescere possumus quod fieri consuevit, nisi fieri debere ex Scriptura doceamur. Quod si usque ad hæc tempora in eo erratum est, certe tempus est ut error emendetur, postquam Deus veritatem nobis reuelauit, utque purum & simplex Christi verbum amplectamur, qui vult ut fides precedat baptismum. Necessè est ut qui baptizat & qui baptizatur, integram & perfectam habeant fidem; quod si non sit baptismus est potius Sathana, à Papa inuentus. Quid ergo è misari! excepit Oecolampadius, Catholice loquens. An tot animarum millia, quæ in Ecclesia hoc modo baptizata sunt, & quæ talem baptismum rectum esse crediderunt, æternis flammis adiudicata arbitramini? An credibile est à Deo eos Sathana tamquam præda relictos? An vos propterea à tam doctis & sanctis hominibus per schismata discedere oportet? (f) Illis vero vnicam scripturam obijcientibus, & ex ea Prædobaptismum sibi probati flagitantibus, quum iam Oecolampadio Thomas hæreret, alius Prædicans Zuinglianus Thomas nomine subiecit: Vultis vos ut expresso Dei verbo vobis probetur, Mulieres esse baptizandas. Sed ipsum hoc argumentum æque premebat auctorem eius quam aduersarium, idè quæ erat in validum in ipsius manu. Qui primam Disputationem Basileæ Anno M D X V I. habitam scriptis consignauit, ait, Anabaptistis locum aliquem Scripturæ ad probandum aliquod ipsorum Fidei caput allegantibus Oecolampadium respondisse. Illa scriptura loca longe alium habere sensum quam quo ipsi acciperent; idque se testimonio omnium Doctorum quibus usque vixerunt, & vniuersali Ecclesiae consensus probaturum. Verum & genuinum Scripturæ sensum eos nequaquam intelligere, ut quam illorum manibus tractant; nec velle sapientissimis illis Patribus credere, quos omnis admirata sit antiquitas. Nos habemus, inquit Anabaptista verbum Dei, quod omnino illis debet præferri. Sacra scriptura pura est, & minime fucata. Eam nos custodiemus, eam sequemur, quam diu nobis vita supererit; nec alicui, quod in ea scriptum sit, fidem derogabimus. S. Spiritus dux noster est, & per os nostrum loquitur. Illo insidias nobis aperit eorum qui

a lib. de præscript. b Bulling. lib. 1. de orig. Anab. cap. 7. fol. 14. d. 4 c Petr. Canif. in loc. com. Patrum. Tit. de baptismo. Cocc. thesaur. Cath. de baptismo paruus. Bellarm. & d Vlenb. caus. 7. pag. 175. c Oecol. lib. 2. Epist. f Oecol. dist. Basl. an. 52. Luth. ep. ad Anab. an. 57. Tom. 2. VV. 4. 48. fol. 279. & ep. ad duos pleban. contr. Anab. Tom. 2. fol. 229. Vlenb. caus. 13. cap. 13. fol. 429. Hæreticis de sensu scripturæ dissentiant.

¶ *si humanis traditionibus simplices conantur seducere. Deo laus, aiebat qui inter eos præcipuus, Ego in mea noui conscientia me non peccare: & scio innocentiam quoque nostram & veritatem religionis nostræ animis vestris esse exploratam. Omitto alia in eandem sententiam, uti & rationes nostrorum Theologorum, ob quas illi teterrimam hanc hæresin condemnarunt. Oecolampadij vero sermones quos cum Anabaptistis habuit, ideo hic recensui, ut ostenderem, nec Zuinglianos nec Lutheranos, filiorum suorum hæreticorum à se progressorum, errores sola scriptura refutare posse, sed necesse eis esse ad Traditiones & Ecclesiæ consensum confugere: quod in ipsomet Bullingero, qui contra eos scripsit, perspicuè cuius licet obseruare. Et tamen illi ipsi Anabaptistarum per Traditiones & consensum Ecclesiæ refutatores, non cessant ipsdē armis quibus vinci vident Anabaptistas, pugnare contra Catholicos, & qui indignantur Anabaptistas ut pertinacibus, dum Traditioni & consensui Ecclesiæ cedere nolunt, sibi ipsis non indignantur, quod Catholicis, eadem præferentibus arma, cedere recusent. Cæci: cæci: qui æque ac Anabaptista, cum traditione vincuntur, se tamen victos facteri recusant, sed Scriptura, quam pro suo lubitu tractant, tamquam vallo inclusi, omnem impetum excipiunt, ita, ut prostrati & victi pro victoribus se gerant. Sed videamus Geneuenses quoque contra eosdem antagonistas in arenam procedentes, & quibus illi armis pugnent. Si vos, inquit, Dei estis Ecclesia, sequitur Deum sine Ecclesia fuisse vsq; ad annum MDXXII. quo Nicolaus Storkius & Thomas Munckerus prima ecclesia vestre fundamenta iecerunt. Excutite omnes Mundi angulos, neminem qui vobiscum villo tempore senserit, inuenietis. Quum vero Deus sine populo & Ecclesia, & Christus sine regno non sit, sequitur vos non magis populū eius quā Ecclesiam esse posse (a) O miseri refutatores Anabaptistarum! mutato nomine de Vobis. O Geneuenses, O Heidelbergenses & c. Reformati omnes; ista fabula narratur. Cur vobis ista eadem non dicitis & occinitis, cum à Catholicis sic impugnaminī? nisi quia vincere vultis Anabaptistas, & à Catholica veritate vinci recusatis! & vos vestro gladio insipienter iugulatis!*

Ad Matrimonium quod attinet, Anabaptista illud in eodem habent honore quo noni Evangelici. Contractum enim civilem esse aiunt; at sacramentum esse negant. Singuli vnam tantum habent uxorem, cui in publico suorum cœtu si-

dem dant. Qui Catholicam, Lutheranam, aut cuiuscumque alij religioni addictam habet, si ad suam sectam pertrahere eam non possit, eam abdicat; quod si cum ea nihilominus cohabitet, excommunicatur. Neque enim cuiquam Anabaptistarum uxorem habere, quæ alteri, quam ipsorum religioni sit addicta fas est: perinde atque Christiano Iudæam aut Paganam ducere nefas. De ijs vero qui supellestem hanc mira caritate communem inter se habent, deque alijs eiusdem religionis capitibus, infra dicitur.

DE APOSTOLIS ET PROPHE- tis Anabaptistarum.

CAPVT IV.

ARGVMENTVM.

- I. *Ficta Anabaptistarum pietas.*
- II. *Quomodo Munckerus & Leidenfis plebem seduxerunt.*
- III. *Anabaptista tam Catholicorum quam hæreticorum vitia desistantur.*
- IV. *In morte constantes sunt, & de salute sua certis sibi esse videntur.*
- V. *Vanitate Prophetarum sapius deprehensa, in viam tamen redire nolunt.*
- VI. *Faceta de Anabaptistica muliere Narratio.*

I. **E**ST hæc diabolo velut innata versutia, ut impicitatem pietatis fucō occultet, & vitia virtutis specie tegat. Idem per satellites suos tamquam in vase inaurato, lethale hominibus venenum propinat; id quod in plerisque apparet, qui nouam hanc Anabaptismi doctrinam promulgarunt. Sane vsque hodie secta hæc per Germaniam Superiorem atq; Inferiorem hinc inde sparsa, singularis integritatis & innocentie speciem præ se fert. Sed ô Deus! quot perizomatis opus illis est ad pudenda eorum tegenda? Ea cum quantum potuerunt, texere tunc & simplicem populum, & tam prauū quam boni tenacem seducunt; interim ipsi in profundam & execrabilem vitiorum sentinam demersi exerrabit: *Anabaptista*, inquit Nico-

laus

*2 Vlenberg causa 10. cap. 10. fol. 345. y. 5. Heidelberg.
In Colloq. Franckenthal. in præfas. b. 1. a. 6.*

laus Amsdorffius Lutheranus, (a) *vita sanctitate modo Germaniam decipere incipiunt, quemadmodum Monachi olim totam Christianitatem deceperunt. Lutherani & Zuingliani, ait Hofius, (b) zelo religionis Anabaptistis multum cedunt.* Quum Burdigalam nostram variaz nationes è plaga Septentrionali negociandi causa confluerent; volupe mihi nonnunquam fuit diversarum religionum homines convenire, ac sermonem cum eis conferre, ac præsertim cum Anabaptistis, ut mysteria ejus religionis perdiscerem. Hic fateor me non semel ingenti percussam admiratione, quum viderem eos in mediis negociorum turbis eundem vultum atque eundem animi statum semper servare, nec ulla injuria, ira, aut quocunque alio affectu ab eo dimoveri; eundemque vivendi morem atque institutum inter tot nationum colluviem retinere. Quum Anno MDXCVIII. in horum aliquot incidissem, eo tempore quo tota nostra Aquitania extrema fame laborabat, post multa ulterò citroque verba, unus ex ijs liberrimo vultu & sermone ita inquit: *An vos Catholici, Christiani dicit vultis, qui delicijs immersi, ante fores fratres vestros iacere sinitis. En plateas vestras languentibus & semimortuis plenas. interea dum mensa vestra ciborum & vini delicijs redundat. En laceros illos & cutem nudam ostendentes; dum vos bysso & serico vestiti, superbitis. Non hoc apud nos fieri solet. Nemo nostra religionis panem suum emendicat. Si cui quid desit, id reliquorum fratrum liberalitate ultro suppletur. Nemo apud nos elemosynam petit; sed nec quisquam ociosam vitam ducit. Omnes laboramus. Quod si quis naufragium aut iacturam faciat, ea communi omnium contributione ex parte resarcitur. Replicanti mihi, à Salvatore nobis prædictum, fore ut semper pauperes nobiscum habeamus (c) respondit ille: Sic est, id vero èd fr, ut monstratur imperfectio eorum qui inter Fideles esse volunt, & tamè candidam illam vestem, Charitatem scilicet non habent. Hæc ille mecum. At miseri isti, qui litteris scripturæ mordicus adherent, non considerant. Christum Dominum nostrum nequaquam hanc legem suæ Republicæ imponere voluisse, sed nullus in ea pauper invenitur. Est id non Christi sed Andreæ Carolstadij inventum, qui An. 1522. 27. Jan. Wittebergæ edidit Tractatum de abdicatione imaginum, & Quod a mo in Christianismo debeat esse pauper. Sed quid hæc cruciata quæsierit demon per os Garolstadij secuta grassationes rusticorum documento fuerunt. Si omnes eam perfectionem amplecti & capere possent, quæ Aposto-*

lorum tempore in primitiva fuit Ecclesia, (d) res foret non omnino difficilis. Sed Christus Servator noster, amplitudinem Ecclesiæ & difficultatem eiusmodi perfectionis prævidens, consilium hoc ratum, non præceptum nobis dare, interim vero pauperes inter nos esse voluit, ut spirituale elemosynarum negociationem, cujus fructus & in hac & futura vita percipitur, exercendi Christianis non deesset occasio.

II. Hac igitur ficta morum sanctitate primi Anabaptistarum Apostoli, à Muncero, Leideni & alijs huc illuc per Germaniam missi, infinitam quasi hominum multitudinem in sua retia attraxerunt. Regionem aliquam peragrantes, ex arboribus, more Druidum (qui Græco nomine à quercubus ipso Melanchtone approbante sunt dicti eo quod in lucis & sub quercubus sacra peragerent teste Sal. Cæsare, Cicerone, Plinioque (e) olim apud Gallos, & concionabantur, & verbis partim dulcibus, tertio quoque verbo Christum & Salvatorem ingeminantes; partim asperis, iram Dei sævissime comminantes, populum suarum partium faciebant. Inde ubi ad rivum, fluvium aut fontem pervenissent, eos qui vellent baptizabant, magna sæpe velut ovium multitudine unum aliquem, qui primus id petebat, tanquam gregis ducem sequente. Et quia Salvator Apostolis mandavit, ut quod velut in secreto audissent, in rectis annuntiarent; fatui hi homines in villis & pagis domos, in sylvis & solitudine rupes & præcipitia conscendebant, (f) atque inde quam possent altissima voce exclamantes, oculis in cælum sæpe reortis, omnes ut Pœnitentiam agerent, vitam emendarent, fortunas relinquerent aut ipse communique conferrent, ac baptizati, se sequerentur, hortabantur. Hanc enim esse Dei voluntatem: quam nisi fecerint, iram ejus & pœnas gravissimas expecturos. Quidam Philippus Sarrelanus nomine, Basilæ per omnes plateas discursans clamabat: Pœnitentiam agite, desistite à peccatis, rebaptizari vos sinit. Ego enim adhuc à Deo missus sum, qui Michaeli Archangelo interprete, populo Pœnitentiam me prædicari iussit. Hi Anabaptista, ut Erasmus in epistola quadam attestatur (g) non minus Ocolampadianos seu Novos Evangelicos, quos animarum interfectores appellabant, quam Canonicorum vitia detestabantur. Additque; *Se-*

Ham
a Libro. Recta fides de Cana. b Lib. 1. de Hæres. nostri sac. c Matth. 26. 11. d Act. 2. e Heuter. fol. 490. lib. 11. de rebus Belg. f Casar. 6. Belli Gall. Cic. l. 1. de divin. Plin. l. 30. c. 1. g lib. 23.

Etiam hanc Principibus & Magnatibus valde esse odiosam, non solum quia magistratus tollat, sed etiam bonorum communionem inter omnes esse velit sanciatque. Cetero quis nec templa habere, nec armis se defendere, nec deesse inter eos qui sanctiorem si sola externa facies expendatur ceteris plerisque Sectarijs vitam ducant. Tandem subiungit: Terreri nos corvi alicuius crocitate aut si visiro volatu, atque inde malum capere augurium res nostras ex cauta futurorum praesens sine adeo fragili ordinare. At tamen in tot tantisque, quae contingere videmus, morum dogmatibusq; torneamentis, ita nos gerere, ac si sensibus esse mus omnino capti. Ite Erasmus stuporem nostrum in religionis malis praecavendis, & in alijs miram cautelam attentionemque taxat, videns rudem populum Novorum horum Apostolorum ac poenitentiae praecorum doctrinam, tanquam manna caelitus delapsam, cupidissimis animis excipere sine examine, sine metu seductionis. quo loco duo Lectori suggero, quae animo occurrunt, unum est, quod Erasmus in eo quod recte arguit, impigit, cum nec ipse eruditus adeo, Lutheri inertia, pessimum exitus habitura praesens, sed fovit: alterum quod illud ipsum dogma Anabaptistarum, de armis ne quidem ad sui defensionem sumendis, merum sit ipsorum figmentum, cum ex Historijs certissimis Monasterij, Amsterodami alijsque in locis patrorum (*) longe aliud sentire de Anabaptistis omnino compellamur, nisi forte ex infelici armorum subinde tractatorum eventu, ad tempus aliquod, eorum nausea laborant.

III. Habeo penes me non ita multarum paginarum Colloquium, Anno MDXXX inter Catholicum, Lutheranum, & Anabaptistam habitum, in quo Anabaptista utriusque gravissime & impune exprobrat enormia crimina quibus ipsorum Ecclesia sint polluta, plane ea libertate ac si uterque attonitus haesisset. Scripsit etiam Germanus quidam contra Anabaptistas libellum, in quo errores eorum & superstitiosam simplicitatem notat, atque inter alia narrat, Ex eorum numero aliquem in prato concionantem, quum forte mulierem conspexisset, cincinnois calami stratis, auro & gemmis fulgentem, ad eam conversa oratione, sic loquutum: *Nostra sorores non ita ornatae sunt. An tu nihil aliud habes quo hominibus placeas, quam superbas has ineptias & mundum immundum? Deme has gemmas, monile ac reliquum ornatum, vende ea, & precium da pauperibus. Molles has & sericas vestes in cilicium muta. Audi quid S. Apostolus Petrus de ornatu mulierum dicas. Simulque apertio Novo Testamenti libro, lo-*

cum illum praegit ex capite 111 epistola. *Quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circumdatio auri, aut indumenti vestimentorum cultus sed qui absconditus est cordis homo in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, &c.* Hoc ed recensere volui, ut intelligatur, quantum opere praecae illi simplicitate cuius imago in nostris passim libris occurrit, in omni cultu affectent, & libertate aliter viventes castigent. Itaque vestitus eorum omnis ex panno est, & non aliter, quam Eustachiani olim, omnes eos qui sericis vestimentis utuntur, diaboli filios appellant.

IV De eorumdem contra omnem vim & tormentam admirabili constantia, vel rabie potius, quid dicam? quae errores suos in medijs flammis & cruciatibus ad extremum usque spiritum & ultimam sanguinis guttam defendunt; ut suo loco ostendam. Habet nimirum & semper habuit diabolus suos quoque; martyres, ad suam scilicet gloriam propagandam. Hofius (b) dicit, ex omnibus sectis nullam praestitit, ferro & igne vexatam fuisse, atque intra ducentos annos nullam maiori constantia vel pertinacia potius, tormenta omnia ipsamque mortem sustinuisse; adeo ut in hoc Lutheranos & Zuinglianos multis parafagis antecedant. Erasmus commiseratione dignos esse ait, ut qui magnam partem errore potius quam malitia peccent: quavis interim de salute sua certissimos se esse gloriantur. Hac lectione eos docuit primam quidem Lutherus, confirmare vero Menno (c) vnus ex primarijs ipsorum doctoribus, sic scribens: *Falli non possum. Credidi, o pater caelestis, Verbo tuo, & per Spiritum S. illud tamquam Verbum veritatis suscepi. Certus sum, me hac mea doctrina, quae Dei Verbum est, in extremi iudicii die non Mundum solum, sed angelos etiam iudicaturum. Atque his ipsis ferè verbis Lutherus initio doctrinae usus fuit, quae Anabaptistae exposuerunt.*

V. Sed, Deum immortalem, quam saepe illi ab hoc spiritu decepti, numquam tamen suo ipsorum malo sapientiores facti sunt? (d) Munceris suis auxiliatrices Angelorum legiones, ac victoriam sine armis pollicitus, se ac quorquor ipsum se quiri fuerant perdidit. Leidensi imperium totius orbis terrarum promissum fuerat; idemque carnifici exuvias suas reliquit. Melchior Hofmannus, qui ab Helia missum se videri volebat, ac revelatum sibi dicebat, fore ut magna cum gloria centum quadraginta-

a Arnold. Messhorvius in Histor. Anabaptisticae libris.
b Lib. de haeres. nostri saec. fol. 436 lib. de Vera fide. Hof.
lib. 1. de haeres. fol. 432. d. Alber. contra Carolstad. Sleis.
dan. lib. 5. Spangenberg. Chron. Saxon. Pomarius &c.

quatuor millibus discipulis comitatus Argentorato discederet, in p̄dore & squallore carceris fuit extinctus. (a) Complures alij ab eodem spiritu promissiones acceperant, vltimum supplicium effugituros; qui tamen ferro & igne passim sunt absumti. Feminae cuidam Basileae captiuae idem spiritus persuaserat, sine cibo & potu miraculosè victuram: sed post nouem dierum inediam, decimo mortua est. Millies Anabaptistae extremi iudicij diem p̄dixerunt, ac Christi velut iam aperto caelorum fornice egressum parantis, aduentum maxima deuotione expectarunt; Solem tamen consueto cursu abeuntem & redeuntem haecenus viderunt. Ex ijs Propheta aliquis suorum auditorum animis hanc persuasionem ita impressit, vt vni tantum lineamini incubantes, totam noctem in rupium cauernis exegerint, Christi que aduentum expectarint, albo illo colore innocentiam suam testantes, ac miserabili voce & suspirijs Dei misericordiam implorantes: verum vbi deceptos se viderunt, non sine pudore ad suos quique lares reuersi sunt. (b) Sed age, faceta de eodem spiritu narrationem adiungam, vt lectori fastidium è continua historia paululum detergatur.

VI. Mulier quaedam Anabaptistica, excucullatimonachi, eandem religionem profitebris vxor, cum marito in summa paupertate vivebat, sic vt ad victum saepe panis etiam deesset. Nocte quadam spiritus ei reuelat, ac iubet vt vicinas ac socias epulo excipiat, pollicitus nihil rerum necessariarum defuturum. Illa dicto audiens, mane omnes quotquot nouerat, inuitat. Huius conuiuij fama quum percrebuisset, plerique quibus feminae paupertas nota erat, mirari, vnde illi ad eam rem sumtus; neque tamen quisquam quidquam suspicari, quod bonae illa haecenus existimationis fuisset, vt quae in ceteris eorum Biblia nonnunquam ipsis p̄legeret. Accurrente magna hominum multitudine, vt & conuiuij apparatus & exitum viderent, iubet illa mensas sterni, & conuiuarum suo quemque pro dignitate aut aetate loco considerare. interim vero in tota domo nec fumus nec flamma conspiciebatur. Omnibus iam prima ferula expectantibus, ac quum nihil adferretur, mutuo se respicientibus, illa constanti vultu circumiens rogat, vt paulisper adhuc expectare sustineant. Breui Angelos adfuturos, & omnium ciborum admirabilem copiam allaturos. Hoc enim miraculum p̄terita nocte à S. spiritu, qui mentiri non possit, sibi reuelatum esse. Moram vero hanc

interponi, ad tentandam ipsorum patientiam & fidem. Interim illa oculis ac manibus ad caelum eleuatis, multis editis suspirijs & gemitibus, vt olim Baalitici illi sacerdotes, Deum obsecrare non cessabat, dicens: Mitte nobis, Pater, de caelo panem, quibus multo maiora, nempe vitam promissisti. Sed hoc mortuo erat n̄eniam cantare. Appetente ergo iam nocte, fames conuiuas domum suam quemque discedere, & ibi latranti stomacho p̄lentius remedium quaerere coegit, multo turpius deceptos, quam illi quos Heliogabalus inuitauit, eisque p̄ter panes, fructus, ac cibos pictos nihil apposuit, quibus si non stomachus, oculi tamen aliquo modo fuere recreari. Sic ergo bona illa à S. spiritu omnium risui exposita, vt stulticia, ita ludibrij quoque; vicinas suas socias sibi asciuit.

DE INEPTIS QVIBVSDAM ANABAPTISTARUM CONSVETVDINIBVS, IN S. SCRIPTURA, VT IPSI AIUNT, FUNDATIS.

CAPVT V.

ARGVMENTVM.

- I. De Melchior Hofmanno, magni inter Anabaptistas nominis & auctoritatis.
- II. De alio Propheta ipsius successore: & de Anabaptistarum simplicitate.
- III. Anabaptista arma non ferunt.
- IV. Iurandum illicitum esse contendunt, & imagines detestantur.

I. INTER eos qui Anabaptisticam sectam longe lateque propagarunt, non postremum locum obtinet Melchior quidam Hofmannus, qui & propriae seu specialis inter eos, & vt ita dicam subalternae sectae nomen dedit. Hic Embdam profectus, propalam, Comite qui Lutheranus erat, conuiuente, Anabaptismum plantauit, & quam plurimos rebaptizauit. Fuit vero, (vt Vbbo Philippi scribit, (d) qui eiusdem sectae doctor fuit, & postea respuit) homo vehemens, & ex prompta facundia p̄dicitus. Contra Lutherum & Zuinglium multa

O 2

acerbe

a Blesdich. lib. de secta David. Georg. b Gast. fol. 130
Crus p. 3 Chron. Suen an. 30. c lib. Recog. fol. 3. Modest.
de aut. Anab. fol. 78. f. 1.

acerbe scripsit. Edidit etiam Commentarios in Apocalypsin, quibus multa mirabilia atque ab omni ratione aliena continentur; nec non figuras Moysi Tabernaculi, & Mysteria Incarnationis. Idem Ubbo Deum testatur, quamvis Lutherus vehementer & tumultuosus fuerit, Hofmannum tamen hac in re longe illo superiorem fuisse; eisque exemplum se aliosque collegas sequutos, contra Lutheranos, Zuinglianos & Papistas, non minus quam contra omnes diabolos, detonare ac fulminare solitos. Eidem Hofmanno in Frisia Orientali doctrinam suam spargenti, senex quidam apparuisse dicitur, Helix Prophetae specie, ut discipuli ejus narrant, (a) eumque ita esse alloquutus: *Melchior, ab eo qui creavit coelum ac terram, ad te missus, tibi que mandare iussus sum, ut Argentoratum, quae nova est instar Hierosolyma, proficiscaris, ibique Verbum Dei annuncies, & populum rebaptizes. In vincula quidem tibi conicietis, verum sexto post mense cum triumpho inde liberatus discedes, centum & quadraginta quatuor discipulorum millibus comitatus.* Melchior vaticinio huic ceu oraculo fidens, itineri se dat, & Anno M D XXXII. Argentoratum profectus, contra Lutheranos Praedicantes publicam disputationem suscipit, in primis de Paedopapismo, quem Sarhanæ inventum appellabat. (b) Quum non multo post magistratus iussu custodia daretur, nihil teritus, sed lætus potius: *Hic, inquit, dies ad triumphum mihi à Deo promissum, viam mihi sternet.* Ex carcere discipulos quos in Frisia habebat, frequenter est consolatus, (c) & per litteras in suum locum substituit quendam Joannem Tripenmacher nomine, qui Amsterodami sectam suam valde amplificavit (ubi etiamnum illa maxime viget) ac tandem Hagam Comitibus abductus, sanguine eandem obsignavit, igni exustus. Melchior vero frustra expectata Helix ope, in carceris squallore obiit.

III. Dum in carcere attinetur Hofmannus, in eadem urbe novus quidam propheta exstitit, Leonardus nomine, qui suas visiones editis libris publicavit. Usus hic fuit ope de arum sagarum seu divinatricum, quarum una Ursula dicta, uxor erat ejusdem Leonardi prophetastris; (d) altera Barbara nominabatur. Hæ sæpenumero mirabiles prophetias visionesque socijs detegebant, eoque humanas mentes vanis futurarum rerum praesagijs rapiabant, ut ipsum Melchiorem sumpta à cygno parabola, Verum Eliam; alium utpote Cornelium Holtermannum Enochum esse miro quodam astu

permultis à Dæmone seductæ persuaserint. Quos demum ceu luminaria duo magna post medium annum Argentorato cum centum & quadraginta quatuor millibus Praedicatorum, Apostolorum & nunciorum Dei in signis virtutibus ac miraculis multis prodituros praedicabant. (e) Deplorat hoc loco suprascriptus Ubbo simplicitatem ac cæcitate nostram, qui eiusmodi artibus circumveniri nos patiamur: atque se quosdam ex hypocritis illis, Hofmanni discipulis diu apud se habuisse, qui doctrinam illius, scientiam & pietatem ad caelum usque laudibus extulerint, atque Anabaptistarum religionem, ob summam quæ ibi ferveat, Charitatem summopere commendatint. *Docent enim, omnes iniurias sine murmure perferendas, nec defensionem licitam esse, sed secundum Evangelium omnia propter Dei honorem sustinenda, bonum pro malo reddendum, inimicis beneficiendum, ei qui nos in dexteram maxillam percussit, praebendam & alteram, &c.* (f) At non animadvertunt, Salvatore duplicem protulisse doctrinam, unam praecipientem alteram consulentem solum, & locis in Matthæi 5. 6. ac 7. capite allegatis, utramque misceri, iudicio Ecclesiae discernendam, si quidem ea omnia ibi ad Apostolos loquitur & alios, qui Christianam perfectionem ut illi amplecturi erant, & quorum arma, verba, & praesidium humilitas futura erant. Quæ si ego aliquando ex horum aliquo, An iniuria affecti, nullam plane animi sentirent perturbationem? Tum ille, *Immo, inquit (nam & nos caro & ossa sumus sicut vos) sed Spiritus Dei statim adest, ac patientiam animis nostris inspirat.* Nec dici potest, post motum illum Monasteriensem, quo tempore illi in nostra religione nondum perfecte erant instructi, quemquam fratrem Christianum ab ullo nostrum percussum, laesum aut occisum esse. Et hinc docent illi, non licere Christianis uti gladio, Christus, inquiunt, S. Petrum propterea reprehendit, ac divinam hanc sententiam pronuntiavit: *Qui acceperit gladium, gladio peribit.* Et hæc quidem etiam una fuit ex Lutheri propositionibus et si is more & privilegio suo usus eam sæpe mutavit, verbo, calidum frigidumque pro tempore spirans. Facit huc sequens historiola. Quum anno M D XLIII Anabaptista quidam in iudicio accusaretur, qui inter alia illicitum esse armorum usum, nec

a Bleesdick de secta David Georg. in princ. b Bulling. lib. 2. cap. 13. fol. 57. c Vbbo lib. Recog. fol. 4. d Vbbo ibid. fol. 7 & 8. e Modest. fol. 79. fol. 11. Bleesdick ibid. in principio. f Matthæi 5. & 6.

nec gladio percipiendum aiebat, roganti Iudici, si nocturnus fur fores ipsi effregerit, aut latro in sylua ipsum inuaserit, an illi argentum, huic iugulum quasi ultro esset præbiturus, ac non potius pro utroque quantum possit pugnaturus? respondit ille: *ad sui defensionem vix ac ne vix quidem arma accepturum, ut qui scires in Dei se suaque omnia tutela esse, qui omnes capitis sui capillos numeratos habeat, & cuius Voluntatem fieri assiduo precetur.* In Colloquio Lauffensi Anabaptista à Catholico rogatus, *An non cum alijs Christianis ad patria defensionem contra Turcas arma sumere velis,* idem quod Lutherus initio sui Euangelij, ut postea dicam, respondit: *Turcam precibus & oratione, non armis profugandum esse. Hunc enim esse Dei flagellum, quo Papistas & novos Evangelicos castiget.*

III. Flissingæ, & in alijs Hollandiæ & Selandiæ ciuitatibus, Anabaptistæ ad vigilias vocati, compareat quidem, sed sine armis: iidemque in excubitorum stationibus tantum locantur, ut scilicet animaduerso hoste clamore eum prodant. Id enim ex religionis suæ decretis facere ipsis licet, at manum armis admouere, ac hostem depellere non licet. Nonnulli quidem arma portant, puluerem, fomitem, alia tormenta etiam instruant & onerant; at ignem subijcere, aut gladium educere, religioni habent. Naues eorum (multi enim rei nauticæ, ac præsertim in Belgio, student) facile dignoscuntur; utpote nullis tormentis aut alio quocumque armorum genere instructæ. Si in piratas inciderint, velis remisque effugere laborant. Si effugere non possunt, complicatis manibus sese dedunt, ac Deum tum quoque laudant, dicentes: *Benedictus sit Iesus Christus.* Hoc illi nomen frequenter in ore habent, tam certi salutis suæ, ut damnati se non posse, dicant. Nec vero tantum ab omni vi & iniuriæ repulsa abstinere, sed malefactori quoque manus iniicere nefas ducunt. Anabaptista quidam quæ huius opinionis argumenta haberet rogatus, *Quem, inquit, furrem aut latronem Christus D. N. & Apostoli ceperunt? cui malefico manus iniecerunt? Atqui eorum vitam & facta nos pro virili imitari decet.* In iudicio quoque contendere, aut magistratum gerere Christianis prohibitum esse aiunt (a). Ex ipsorum enim sententia non opus est ullo alio magistratu quam Pastore ac ceteris Parastatis; nec alia sententia quam quæ ab vniuerso cœtu seu ecclesia fertur. *Quid, opus habemus, inquit, magistratu si Christiani sumus?*

Rogati à me, si cui ipsorum facta esset iniuria, quam eius vindicandæ rationem esset ingressurus? Si aiebant, *is nostra religionis non sit, coram ipsius iudice conueniendus; sine eorundem sacrorum sit socius, monendus erit, ut iniuriam agnoscat, ac pro ea satisfactorum se promittat. Quod si promissis non steterit, indicandus est Ecclesiæ, quæ utroque audito sententiam ferre consuevit.* Ex quibus omnibus manifestum est quam mordicus imperitâ pietate uti demerati hi homines; litteræ S. scripturæ & non spiritui inhæreant; quamque parum ad eiusdem intelligentiam penetrare queant, quæ non è priuatorum hominum sensibus; sed communi Ecclesiæ, tamquam veritatis magistra & directricis, consensu verissime est haurienda.

IV. Ante omnia iusiurandum omne, etiam quamcumque ob causam, illicitum esse contendunt, vti ad hoc S. scripturæ testimonio, vbi dicitur, *Sit sermo vester, Est, est, Non, non;* adeo vt multi acerbissima potius tormenta sustinere, quam iusiurandum, etiam coram Iudice, præstare maluerint (b). Apud Gastium Anabaptista quidam sic inquit: *Iusiurandum nullum facimus, quia Deus id in suo Euangelio prohibuit.* Etiam hodie vbi illi sunt, in iudicio nullum ab eis iuramentum aut manus eleuatio exigitur, sed simpliciter verum dicere iubentur.

Omnes ab imaginibus abhorrent, nec solum in templis; sed domi etiam: quinetiam eandem ex Biblijs ac libris suis excindunt aut eradunt. Testatur idem Gastius, vidisse se faminam Anabaptistica m. è domo emigrare, quod S. Virginis imago in vitro ibi depictam conspexisset. *Et ego, inquit, si quando ad me venissent, rogabam eos an tabulis quæ frequentes in cenaculo suo pendebant, offenderentur. Tum illi, Tibi, inquit, tamquam patrifamilias domi tuae suo more viuere licet, sicut etiam nos arbitrati nostro domi nostra viuimus. Veruntamen nostri, credimus, à Deo picturas &c. interdittas: statimque illud, Non facias tibi sculpsile, decantabant. Quod ad sepulturam, sine vlla pompa aut caremonijs efferuntur, & communi cum reliquis secularijs loco sepeliuntur, qui hanc eis societatem post mortem non negant, ut faciunt Catholici. Vult enim nostra religio, ut quos viuos error à nostra separauit Ecclesia, iidem mortui à membris eius sint separati.*

O 3

D E

a. Vide Bulling. lib. I. cap. 8. & lib. 5. cap. 9. & 10. &c.
b Bulling. ibid. cap. 11.

DE COMPLVRIBVS ANABAPTISTARUM factionibus seu diuisionibus, earumque auctoribus.

CAPVT VI.

ARGVMENTVM.

- I. Anabaptistarum secta in plures factiones diuisa.
- II. De ijs qui seminu promiscue viuunt.
- III. Munceriani & diuersi heretici ex eadem schola.
- IV. De Odijs Anabaptistarum inter se.
- V. De alijs eorum Regibus post Ioannem Leidensem.
- VI. D. Ioanne VVilhelmi ultimo Anabaptistarum rege, & eius morte.

I. QVEMADMODVM reliquæ omnes hæreses ita hæc quoque vix exorta, in plures factiones diuisa fuit. Neque enim in regno diaboli ulla est concordia, uti nequam spiritibus uno solū modo decepisse nō fatiis est, in dies noui aliquid comminiscitur, in dies noua discipulis suis secreta reuelat. Tanta vero est inter Anabaptistas diuersitas, vt è Sueuia aut Morauia in Hollandiam profecti, non recipiantur, nisi rebaptizati. Sic ergo multi qui infantes in Ecclesia Catholica baptizati sunt, ter baptizantur, vt testatur Schlüsselburgius libro x. i. Verum age præcipuas sectas seu factiones enatremus; omnes enim difficile, aut nobis certe, impossibile est. Sebastianus Francus in Chronicis suis LXX. ponit. (a) Quidam Apostolicos se appellant, quasi veros Apostolorum imitatores. Hi nudis incedunt pedibus, eosque mutuo sibi lauant, & bona sua relinquunt, seu in commune conferunt. Hanc enim illi veram Christianorum notam esse aiunt. Hoc charitatis esse præceptum, ab ipso Christo & Apostolis vsitatum. Non posse quem diuitem & Christianum esse simul. Et si autem lex hæc seu consuetudo inter ipsos postea mutata est, tamen hodie etiam in Morauia communem habent dispensatorem seu Oeconomum, qui æqualiter omnibus necessaria distribuit. (b) Verum age, vniuersam huius Oeconomix rationem & admirabilem ordinem inspiciamus

Iam diu est quum in sola Morauia circiter septuaginta Anabaptistarum millia numerata fuerūt. Omnes enim in vnam matriculam relati sunt, cu-

ius numerus vel crescit vel minuitur, prout plures vel pauciores nascuntur aut moriuntur. Nullas proprias, aut certe exiguas habent possessiones, sed mercede alienos agros colunt. In certas vel præfecturas diuisi sunt, & per diuersorum dominorum ditiones dispersi. Numero suo neminem adscribi patiuntur, qui manuum suarum labore victum sibi non querat, aut non opificium aliquod facit: eoque rari inter eos sunt Nobiles. Si qui vero societati eorū nomina dēt, pro gladio statim malleū aut tale aliquod instrumentum sumunt, vt eo sibi suisque more ceterorum victum querant: qui plerisque honestus & liberalis, quum multam mercedem mereant, sumtum vero faciant peperce. In vnaquaque præfectura omnes in communi viuūt; habentque singulæ Præfectum seu Regentem, cui seniores quidam ceu parastatæ adiuncti sunt. Hi diligentia quadam & industria admirabili singulis necessaria procurant. Præter hos Patrem habent, seu spiritualium rerum præfectum, qui qua publice qua priuatim eos in religione instruit & informat. Hic idem antequam ad opus exeat, quotidie orationem eis præit, quam alta voce pronuntiat, ceteri iunctis manibus ac frequentibus suspirijs silentio subsequuntur. Post præcationem quisque ad suum opus ac pensum vadit. Alijs concionibus quam precibus his publicis non vtuntur. Habet generalem præfectum seu caput suæ Ecclesiæ, sed tam secreto, vt nemini nisi ipsis tantum notū sit, & alijs non reuelaturos, promittete cogantur. Cœnam celebrant bis quotannis, tumque mares & femiæ promiscue assident, alter alterum inuitantes, sed magna cum modestia: quam non in hac solum, verum alijs omnibus actionibus adeoque tota vita mirum in modum obseruant. Eos si videas cœnaculum reficendi sui causa intrantes, mensisque assidentes, Religiosorum potius bene ordinatorum quam hominum plebeiorem & mechanicorum Conuentum dixeris. Vbi mensæ assiderunt, quadrantem fere horæ tacite sedent vtraque manu ori admota, tumque meditari ac corde precati, adeoque sæpe in ecstasi rapi dicuntur. Idem ab eis fit, sublati mensis. Inter cœnandum aut prædendum adstat Archimandrita, (voce à Thebaidis

Mo-
a Franc. 3. part. tit. de Anab. Eder. inquisit. Euang. fol. 52. Vlenb. caus. 9. cap. 9. pag. 306. b Cura. Chron. Siles. part. 2. pag. 140. Munch. in colloq. Euang. Reform. fol. 4. Christoph. Erardus in histor. de Anab. in Morauia.

Monachis olim vsurpata, appellatus) singulorum mores obseruans, & castigans. Cibo sumto singuli discedunt, nec salutantes alter alterum, nec salutari. Duo tamen aut tres sæpe vnà spaciuntur, nec interim cum alijs sermonem miscunt. Opus miro silentio faciunt. Sæpe triginta aut quadraginta rure simul vnà laborant, alij triturantes, alij vana frumenta purgantes, alij aliud facientes (eiusmodi enim operas dominis in quorum ditionibus habitant, exhibere coguntur) tanto silentio vt vix toto die verbum ex eis audias, & in Pythagoreorum (chola educatos credas. Et in oppidis passim in vna officina triginta aut circiter laborant, tanta diligentia, vt vix oculos ad ingredientem aspiciendos, defleant; ipsi certe vtro neminem salutent aut compellent. Quando noctu laborandum est, omnes in spaciola quædam conclauia se conferunt, mates à feminis seorsim, multo pensilium lychnorum lumine illustrata, quorum fumus per fistulas quasdam superimpedentes foras exit. Tanta illis munditiæ, & præcipue silentij cura. Siloquendum sit, voce vtuntur humili & submissa. Eadem est mulierum quamuis naturâ sexus loquacium, disciplina, quæ supellectilem & cibos curant. Vix credat quisquam, quadringentos aut quingentos pueros ac puellas tanto silentio assidere, vt statuas esse putet. Ii à feminis reguntur, vno & eodem vestitu, eoque simplici admodum atque inornato, omnes amicti. Tectapleraque sunt èstramine; in domibus tamen mira vbiq; apparet mundities.

Quando surgendi tempus est, vnus per dormitorium circumiens, clara, modesta tamen voce clamat, *Auff Brüder / Auff!* id est, Surgite fratres, eaque verba aliquoties reperit. Sacerdotes & Religiosos Catholicos non vt ceteri noui Evangelici odio & horrore habent; immo officinas eorum ingressos, nonnumquam munusculo aliquo onustos dimittunt. Sed & erga peregrinos quanta possunt maxima humanitate vtuntur. Diebus Dominicis bini per pagos & villas incedunt, ac facile agnoscuntur, dicentibus passim qui eis occurrunt, *Es schind die Brüder!* id est, Fratres sunt. Eo enim nomine quum hictum alibi indignantur. (a) Nigro ijs diebus vtuntur è lana vestitu, baculosque manibus ferunt, in primo quod occurrit diuersorio mensis assident viatorum, initio magis muti quam pisces, Vbi vero vnà assidentes diligenter adspexerunt, eorumque ingenia & mo-

res paullulum cognouerunt, differere incipiunt de extremo iudicio, de pœnis æternis, de Inferno, de diabolis & eorum crudelitate in excarnificandis damnatorum animabus & corporibus; idque vnice operam dant vt audientibus timorem incutiant (neque enim alios facile quam simplices & indoctos aggrediuntur) Quod vbi animaduertunt, aliò deflexa oratione eos consolantur, ac pollicentur viam se commonstraturos, qua, vitæ omnibus istis cruciatibus & miserijs, ad æterna gaudia perueniatur. Eam vero vnica esse, vt quisque à malo posthac absteat, ac se rebaptizari sinat. Et hoc quidem astu illi ad illiciendam rudem & indoctam plebem vtuntur, dum velut gustum aliquem suæ religionis illi propinant, vt Lutherus iam suo tempore notauit. (b) Festos dies nullos obseruant, ac sine vilo intermissione laborant. Ex omnibus hæreticis nulli difficilius conuertuntur, non minus, immo multo minus quam Iudæi. Causa est, quod doctrinæ S. scripturam; moribus, externam quandam innocentiam prætexunt. Ebrios, rixosos, blasphemos, & alij eiusmodi vitij contaminatos non ferunt, sed excommunicant ac suis cœtib; excludunt (quod illi appellant in Mundum remittere) nec eos postea recipiunt. Biblijs vtuntur epitomatis, vel truncatis potius, in quibus quæ visa sunt retinuerunt, quodque de suo admistum est (cuius respectu reliquum omne fere nihil est) non minus tenaciter quam ipsum Dei verbum amplectuntur. A disputationibus abhorrent. Quod si qui prouocari certamen detrectare non possint, ita intra septa & cancellos suos se continent, vt assiliri vix possint. Hæc fere est disciplina, qua Anabaptistæ in Moravia Communitates suas regunt, in qua certe nec ordo nec quidquam quod ad religiosam aliquam domum moderandam pertinet, desiderari potest. Sed in primis fortunatum & conditionis æqualitas multos pellicere solet. (c)

Sunt etiam inter Anabaptistas qui *Puri* dicuntur quod ab omni peccato immunes se putent: eoque in oratione Dominica verba illa omittunt, *Et remitte nobis debita nostra.* Aiunt enim hominem post acceptum in ipsorum Ecclesia baptismum, peccare amplius non posse. (d) Quia enim in-

quint.
a Munch. in Euang. Reformato. b In praefat. Tom. 2. c Vide Cura. in Chron. Siles. part. 2. d Eder. fol. 53. Hofius. lib. 1. pag. 436. Gass. libr. 5. fol. 23.

quiunt, *Sanctum Spiritum nobiscum habemus, quid quid faciamus, peccatum esse non potest. Nos sumus electi ac predestinati ad salutem. Omnes unum tantum corpus, quemadmodum & unum Spiritum habemus.* Hoc eodem modo Valentiniiani loquuti sunt, ut Epiphanius testatur. Est præterea alia secta quæ *Tacentium* dicitur, qui rogati de religione sua, nihil respondent, sed oculis tantum cælum obtinentur. Alij *Separati* appellantur, qui in locis tantum solitarijs viuunt, nec vlllo alio religionis exercitio quam meditatione vtuntur; vitia sua, & in primis ignauiam & stuporem solitudine tegentes. Quæ *Precantium* vocatur secta, plena est hypocryses. Vix finita precatio, incipiunt aliam; cum hominibus numquam loquuntur, nunquam comedunt, nunquam denique quidquam faciunt, nisi prius Deum comprecati. Credo dormientes quoque orare. *Rapti* quidam appellantur, qui ab ecstasi ad se reuersi, mirabilia narrant quæ in Paradiso aut Inferno viderint; tumque ea quæ à Deo iniuncta sibi esse dicunt, sine vlla mora aut metu exsequuntur: vt is qui Anno MDXXXVI. præsentem patre atque matre fratri caput abscedit, hoc à Deo mandat sibi aient. (a)

II. Sunt etiam qui *Liberas* se nominant, quod vt sibi persuadent, nec tributum nec obedientiam cuiquam Principi aut magistratui debeant. (b) Hi matrimonium rem Spiritualem esse affirmant, eoq; feminis promiscue vtuntur, existimantes (quod de brutis vix quisquam credat) commistionem illam sine peccato esse; & sic quasi Platonicæ reipublicæ formam sequuti: ex quo facile verum videtur quod à Tertulliano dictum est, E Platonis schola multas hæreses prodijisse. His similes olim fuerunt Gnostici, & qui falso nomine Nicolaitæ dicti sunt, à Nicalao quodam, qui cum S. Stephano vnus fuit è primis Diaconis; vtque Deo liberius seruire posset, vxorem iuuenulam, forma & alijs dotibus insignem, præsentibus Apostolis abdicauit, eoque petulantibus quibusdam iuuenibus calumniandi occasionem præbuit, qui Nicolaitas se appellarent, ad introducendam sæminarum communionem. Hi apud Germanos appellantur *Freygetter* id est Libertini Spiritus, docentque quamcumque feminam, à quocumque viro suæ religionis rogatam, sui copiam facere debere, vt si ille dicat: *Spiritus meus concupiscit carnem suam*, statim illa respondeat: *Veni ergo, & faciamus mirabilia.* Felix Capito historiam recenset de quodam eiusmodi Inpirato, qui amici domum ingressus ex templo in

hæc verbo prorupit: *Spiritus sanctus mandauit mihi vt cum vxore tua cubem. Bene habet*, inquit maritus: & vxori mandat vt morem ei gerat. Interea dum lectus paratur, forte adspicit filiam & ætate & forma magis integram: statimque ad matrem, *Non hoc, ait, vult Spiritus vt tecum, sed cum filia tua cubem.* Quid sit? Vtraque Spiritui obedit, & carnem subiicit. Reuersus mane maritus (lecti enim parte nequissimo illi hirco cesserat) hominem inter filię amplexus deprehendit: & iratus, *Quid? ait, Ergo Spiritus Sanctus mentis us est? Iussit ille te cum meo vxore concumbere, & ecce tu filiam!* (c) Idem Spiritus mandat mihi vt à te poenas exigam. Demersoque in intestina eius cultello, hominem occidit. Sic alius quidam ab eodem Spiritu inspiratus, filium tamquam Isaacum immolauit. Hæc tragica sane & cruenta sunt exempla: quod sequitur plus habet leporis. Vetula quædam ad formosum iuuenem venerat, à Spiritu mandat sibi dicens vt cum eo cubaret. At ille, idem, inquit, Spiritus mihi mandauit, vt non nisi cum bellis & iuuenulis rem habeam. Contuli ego sermonem cum Anabaptistis quibusdam, qui opiniones suas non minus mordicus quam Lutherani aut Calvinistæ tuebantur. Rogati à me, communionem hæc sæminarum inter suos esse pernegabant. Eri non desunt, qui ante annos non ita multos tales Synagogas in Moravia fuisse asseuerant. (d) Locus vbi monstrata conueniebant, asseribus vndique constratus erat, quatuor digitos crassis, & tres pedes longis. Post preces peractas, diligenter respiciebant an quis iporum sectæ non particeps, cœtui interesset. Mox extinctis luminibus, quisque quam vellet arripiebat, cumque ea libidinem explebat; vbi sæpe quæ forma ceteris erant præstantiores, in magnis erant angustijs, procis tamquam de Helena inter se contententibus; & in tanta obscuritate & tenebris congressus fiebant nefarij & incestuosi. Audiui ego è Belga, (qui quum xx. ætatis annum sine vlla religionis cura attigisset, tandem me assistente, sancto baptismi lauacro in Catholica Ecclesia ablatus est) in Hollandia paucos ante annos cœtus eiusmodi fuisse. Addebat idem, Cauponem quendam vni ex suis amicis elegantis

vir.
a Alber. contra Carlstad. m. 5. Sur. com. histor. 160. a. b Vide Præteol. catal. hæret. de Anab. Eder. in Inquis. Euang. &c. c Simile huius vide apud Alber. contra Carolstadium. m. F. & 7. d Cura. Chron. Sil. part. 2. Hortens. hist. Anab. Mon. Refor. Euangel.

virgunculæ neptis suæ copiam obtulisse, si ei cœtuisse iminisceret. (a) Tota tamen hæc societas, Fraterculorum dicta, iam periisse creditur. Superest tamen etiamnum secta eorum qui ab ipsis Anabaptistis Impuri dicuntur, eò quod præter alia, polygamiam permittunt. Certe Ludouicum Hetslerum celebrem Anabaptistam tredecim uxores eodem tempore simul viuentes habuisse Lindanus auctor est. (b) Et Lutherus de alio quodam scribit, qui xxiv. habuerit, nec tamen in ijs omnibus libidinem potuerit explete. Multi quidem ab ipsis editi libri doctrinam hanc de polygamia probare videntur, improbe illud interpretantes: *Erunt duo in carne una*. Et illud Apostoli: *Vnusquisque suam uxorem habeat, & unaqueque maritum suum*; quibus dictis tamen tamquam conitru omnis hæc turpis opinio collabascit. Fuerunt etiam qui *Deificatus* se dixerunt. Amsterodami liber excusus est, hoc titulo: *Homo Deificatus*.

III. In superiori Germania reperiuntur Munceriani: à fatuo illo burdone Muncero sic dicti, qui gladium Gedeonis datum sibi aiebat, ad nouum instituendum Christum regnum. (c) Ex hac secta aliqui cum Valentianis dicunt, *Christum ex Maria Virgine non conceptum, sed per eius uterum tamquam per canalem transisse*. Vnde vero hæc nimirum pater Anabaptistarum Lutherus quoque idem dixisse censetur siquidem ait. (d) *Christum corporaliter & spiritualiter à S. Virgine Maria natum fuisse: quæ sententia à Caluinistis ei exprobratur*. Iidem Anabaptistæ peccatum originale pro inani commento habent: quam opinionem à Zuinglio se accepisse fatentur, (e) quod nimirum peccatum mortale sit de remissione peccatorum dubitare. *Tum, vniuersos homines, immo & diabolos, postquam satis poenarum dederint, saluatum iri: (f) qui error fuit Origenis in Concilio IV. Constantinopolitano à quingentis fere Patribus condemnatus. Ex ipsorum Doctoribus quidam credunt, Tria esse tempora seu potius, Tres Mundos. Primum ab Adamo vsque ad Noah, qui purgatus sit per aquam. Secundum in quo nos sumus, per ignem purgatum iri. In tertio Iustitiam regnaturam, & ante generalem mortuorum resurrectionem, Iesum Christum duo annorum millia cum Electis suis in hoc Mundo cum gaudio & voluptate victurum, earumque labores & miseras remuneraturum. Ad illum vero vsque diem. Animas unà cum corporibus dormire. (g) Quam illi stultitiam à Chiliaistis hæreticis, qui tempore Sixti I. vixere, didicerunt. Inter has vero sectas nonnulli sunt, qui veteri Testamento non*

aliam quam historicam fidem debere asserunt, ut quod per Nouum omnino sit abrogatum. Hæc Manichæorum fuit doctrina, ut S. Augustinus scribit. (h) Aiunt illi, Mosen cum Christo non esse committendum. Sed respondet idem S. Doctor, Eadem in veteri & nouo Testamento contineri. In illo umbras esse & figuras, in hoc corpus & res ipsas. Ibi res figuratas, hic manifestatas.

IV. Quamuis autem hæ & aliæ omnes Anabaptistarum factiones mutuo sese oderint ac detestentur; exemplo tamen omnium hæreticorum, miro consensu in perniciem Ecclesiæ conspirant, mutuaque operas tradunt. Qui Ioannis Guillelmi vltimi Anabaptistarum regis vitam descripsit, testatur, Antuerpiæ duos è se visos Anabaptistas ad mortem damnatos. Quum more vsitato ante supplicium ad cibum capiendum confidere iussi essent, eorum alterum facere id recusasse, *Nihil hic in terris cum eo sibi rei fore, inquit, cum quo partem in cælo habiturus non esset. Vtrumque tamen Anabaptismum prædicasse & Mennonis se discipulos rulisse. Et hæc quidem diuisio, omnis hæreseos ordinaria comes, etiam olim inter Monasterienses gliscere cœpit. Sic enim eorum quidam ipse scribit, (i) Tot fere opiniones ac sectas inter ipsos fuisse quot Doctores; quod quisque Prophetam se iactaret, & hic cum Deo, ille cum Angelis colloquium se habuisse simularet. Hæc Vbbo ille, qui ab Anabaptismo ad Catholicam Ecclesiam rediit, librumque Recognitionis edidit, Hic idem ille est, qui Theodoro Philippi Amsterodami, Dauidi Georgio monstro hominis Delphis, Simoni Mennoni Groningæ, tribus famosis Anabaptistarum doctoribus, ac diuersarum hæreseon auctoribus, manus imposuit, quorum hiltoria me vocat, vbi prius Anabaptisticorum regum catalogum, atque eorundem exitum vobis exhibuero, de quibus sane Satyricum illud potius quam, uti ille de bonis, dici possit, *Omnes vni annulo inscribi posse.**

V. De primo eorum rege Ioanne Leidenfi,

P
eius
a Similia de Caluinistis & Puritanis habet Simon Tit. in *Brizannomachia* pag. 276. lib. 3. cap. 3. b *Colloq. mens Germ.* fol. 415. b. c *Eras. Alber. contra Carolstad.* d *Luth Tom. 7. Bullinger. lib. 2. cap. 13. pag. 58.* e *Idem lib. 1. cap. 11. fol. 26.* f *Franck Chron part. 3. tit. de Anab. Ioannis Denck. Bulling lib. 2. cap. 15.* g *Idem libr. 4. cap. 10. & cap. 4. 5. 6. 7. & seq.* h *Quæst. 33. in Num.* i *Modett. de auct. Anab. fol. 89. f. 6. Vbbo in præsar. a. b & fol. 26.*

eiusque exitu supra diximus. Post hunc alius quidam Ioannes itidem nomine, reliquias regni colligere, eiusque sedem in Belgio constituere aggressus. (a) Bruxellis & coronam & caput perdidit. Ei successit Cornelius quidam, sed eadem fortuna Vitratæ capite plexus. Post hæc inter regnum fuit duodecim aut quindecim annis, nemine tam funestū diadema suscipere auso, donec diabolus tandem spurium quendam suscitavit. Ruræmundani sacerdotis filium, qui Monasteriensis regni ruinam restaurare conaretur. Hic primo Louanium, deinde Vesaliam venit; & sub prætextu controversæ quædam religionis capita discutiendi, cum variarum sectarum doctoribus, quarum mira ibi est copia & summa libertas, sermonem contulit, ac non multo post libellum de impuro eorum qui falso Evangelici dicuntur, matrimonio publicavit: in quo polygamiam defendit, & cum pregnantibus, ac cum iis qui per aetatem parere nondum possunt, concumbere, peccatum esse asserit; idque bestiarum more & exemplo probare contendit. Scriptura quoque, tamquam Delphico gladio, euincere conabatur, licet id quod vnus plus nimio habet, possidenti eripere eoque alterius paupertatem supplere & subleuare. Biblia vero non ut alij, litterali (hoc hominum ambitiosorum & mundana sapientium esse dicentis) sed mystico quodam sensu, quem scilicet Spiritus S. ipsi suggestit, interpretabatur.

VI. Hac illatione breui tempore multos sectatores attraxit; qui magistri doctrina, inopia suæ subuenire cupientes, Nobilium aliquot domos diripuerunt; ac per totam Cluuiam magna incrementa sumserunt. Rege, interim latente, ac nemini nisi suis noto. Erat homo proceræ staturæ, grauitatem admirabilem, comitate tamen quadam temperatam præferens. Gladium ferebat, quem Gedeonis appellabat. Plures habebat reginas, regali ornatu conspicuas. Cetera quæ ne quisquis hic homo docuit & fecit, lubens prætereo. Captus fuit in Ducatu Cluuiensi An. MDLXXIV. vnâ cum Elisabetha, primaria vxore, quam Reginam matrem appellabant, & viginti concubinis, è quibus duæ tantum supplicio affectæ sunt, reliquis ob simplicitatem vitæ gratia facta. Non sine admiratione legi potest illa disputatio, quam Elisabetha (quæ vnâ ex damnatis fuit) eam Hanebergio Prædicante Vesaliensi habuit: in qua tot scripturæ loca & sententias citat, vt aduersarium præne obruere videatur. Stultas illas persuasiones tam de religione quam de marito suo, ad extremum vsque

peruicacissimè retinuit, ac sanguine suo obsignauit.

Post sumtum de duabus reginis & proceribus aliquot supplicium, rex quoque ferreis compedibus onustus, in iudicium producit. Licet vero quintum iam annum captiuus, in carcere totus esset emaciatus, vt vix incedere posset; magna tamè & truculenta voce iudices in clamabat: *Facite de me, inquit, quidquid volueritis. Qui me creauit, qui me fecit vt sim quod sum, miracula sua ostendet vbi opus fuerit, meque è vestris manibus liberabit. Bonus enim est, & in promissis suis verax.* At vanum hoc fuit varicinium. Postquam enim miser hic homo aliquot annos inter mille miseras ipsa morte cruciabiliores, in carcere exegisset, tandem ad palmam alligatus, & lento igne exustus fuit. Nullum delictum fateri omnino voluit: sed durante supplicio, Deum inuocare, ac promissorum admonere non desistebat. Ecce cineres vltimi Anabaptistarum regis: è quibus nullus adhuc nouus phoenix prodijt. An vero futura secula aliquem productura sint, experientia docebit. Ipsa certe secta vt è Lutherana velut naufragio enata est, ita in quibusdam tantum Germaniæ, Belgij, & Poloniæ angulis delitescens, & ipsa non naufragium, sed communem cum omnibus hæresibus interitum expectat.

DE ANDREA CAROLSTADIO, nostri temporis Sacramentariorum ante- signano.

CAPUT VII.

ARGUMENTUM.

- I. Per Sacramentarios diabolus Christo primum bellum intulit.
- II. Andreas Carolstadius primus nostri temporis Sacramentarius.
- III. Vnde suam doctrinam, se ipso teste, hausert.
- IV. Andreas Carolstadius quis & qualis fuerit.
- V. Ex amico intimo Lutheri acerrimus eidem sit inimicus.
- VI. Carolstadius primus ex sacerdotum ordine, vxorem ducit.

NON minus absurda quam furiosa Anabaptistarum secta plures mihi paginas fecit quâ
initio
a Hortens libr. de Anab. fol 84. in fine. Nicol.
Bleesdick. nar. de secta D. Georg. lit. e. 7.

initio constitueram. Quia tamen inter hæreses nostri temporis ipsa quoque singularem tener locum; ac, quod sciam, nemo vnus omnia eius, quæ quidem inuestigari possunt, descripsit: ipsam quoque cum omnibus armis, insignibus, manipulis, & impedimentis in hunc in campum producendam mihi existimaui. Iam ad alias duas eiusdem Lutheri, communis omnium parentis, filias accedo, ortum earum, vel abortum potius, lenocinia, & quidquid ad eas pertinet, descripturus; factio initio ab ea quæ licet pessima sit, & maxime deformis, cerussa tamen suâ & fuce plures quam reliquæ procos inuenit. Sacramentarium sectam intelligo.

Quomodo vero magnorum exercituum imperatores, ad regnum aliquod occupandum proficiscentes, quacumque iter faciunt obuia quæque quâ vi quâ fraude occupant quidem, prosterunt, & ne hostibus vsui sint, ferro & igne corumpunt: interim tamen suas omnes cogitationes & curas ed conuertunt, vt ipsa regni sede aut eo in quo victoriæ ac rerum summa posita est, potiatur: sic vetus ille bellator, & bellicosus veterator, varijs strategematis ac multiplici vi ciuitatem Dei oppugnat, statuas confringendo, deiciendo altaria, leges omnes à Vicario Dei in Ecclesia ad eius conseruationem latis contemnendo ac proculcando. Verum hæ leues tantum sunt quædam procurfationes & velitationes. Plena acies ad oppugnandam præcipue ac destruendam Sacrosanctam Eucharistiam, præcipuum Christianæ religionis mysterium ac firmissimum fidei fundamentum, directæ est. Vix Testamentum suum promiserat Saluator, quum ecce Capharnaitæ mussate incipiunt: *Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum!* Vbi Cyrillus ait, *verbum illud Quomodo in Dei operibus vsurpare, Iudaica infidelitatis esse proprium: eosque qui id faciant, omnibus pœnis & tormentis dignos esse.* Hinc S. Augustinus, (a) diabolum domui Dei oppugnandæ primum velut arietem per Sacramentarios admouere restatur. Sic quod per Capharnaitas cœperat, per Simonem & Menandrum idem fuit prosequutus, qui diuinitatem atque immortalitatem Christi negabant. Ex horum schola prodierunt. (b) Cataphrygæ, Pepusiani, Manichæi, & Ophitæ Horum alij venerabili huic Sacramento infantium sanguinem, alij semen virile (ô nefariū atque execrabile scelus!) admiscebant. Nec minus strenue postea idem augustum & sacrosanctum Altaris Sacramentum oppugnatū

fuit per eos, qui pro ridiculo spectaculo ac ludo habebant atq; etiam nū habent, sacerdotem cum ministris ad stare ad aram, & super frustillo panis verbis aliquot recitatis, in momento non lunā, sed Dei filium, incantationibus suis, cœlo deducere. Sic enim impij isti de sacerdote loquuntur, *ad cuius prædes*, vt S. Hieronymus ait, *corpus & sanguis Iesu Christi in instanti consciuntur; & panis*, vt eadem de re S. Gregorius Nissen. scribit, *in corpus Iesu Christi mutatur.* O impios, qui incantationes, verba ex ipso Saluatoris ore prolata, nominare audent? Post Simoniacorum & Menandrianorum assaultum diabolus aliquādiu quieuit, sed magis vt vires interea colligeret, quam pugnam omitteret: donec Anno DCCCL. circiter Iconomachos excitauit, qui dicebant, in Ecclesia nullam aliam ferendam esse imaginem quam solā Eucharistiam. Ad quam blasphemiam tota contremuit Ecclesia; & animaduersa istorum hominum fraude, desinijit ac decreuit, (d) SS. Eucharistiam non imaginem Iesu Christi, sed ipsum Iesum Christum esse. Quinquaginta annis post Scotus eandē quæstionem mouere voluit, cui tamen mox à Concilio Vercellensi os fuit obruratum. Post ducentos ab eo tempore annos Berengarius Archidiaconus Andegauenfis, diaboli instigatu maxima vi firmissimam hanc Ecclesiæ arcem inuasit. (e) Ac meo iudicio non errant, qui primum hunc Sacramentarium auctore & patrem faciunt: cuius error postea à Zuinglio, realem præsentiam negante, & à Luthero quoque, impanationē tantū concedente, fuit renouatus. At Berengarij vox in Francia tantum fuit exaudita, neq; vltius potuit penetrare. Operæ precium est audire, quid de eodē Noui nostri Evangelici in Francia sentiant. Fautentur enim (f) Berengarium odio potius aduersus Lanfrancum & Rogerium, & victoriæ ac gloriæ spe, quam veritatis reuelandæ aut defendendæ studio, certamen hoc de Eucharistia suscepisse: immo eundem de Matrimonio & Pædobaptismo minus recte sensisse. Sic ipsi pudenda patris sui reuelant. Leo IX. PP. vt nascenti malo occurre-

P 2 rer,

a In Psal. 54. S. Ignat. epist. ad Iren. Theodor. in Dial. Impa. Sept. Synod. Act 6. b August. har. 64. de consecr. dist. 2. c Epist. 5. ad Euang. d 2. Syn. Nico Act. 6 Damas. lib. 4. c. 14. Lanfranc. lib. de ver. corp. Christi Genebr. in Chron. Abbas Vrsperg. e Petr. Opeemer. in Chron. an. 1099. fol. 368. b. Malmesbur. in Chron. Angl. fol. 113. k. ij. Vrsperg. Cario. & alij. f Libro de statu Ecclesia.

ter, Berengarium statim ab Ecclesia abscidit; tum etiam hæresin eius per Concilium Romæ celebratum condemnauit. Eius successor Victor Concilium in Turonibus indixit, in quo Berengarius errorem suum abiurauit; deinde relapsus, Romam citatus fuit, præsentibus centum & tredecim Episcopis culpam suam falsus, sua manu eam in rem a se scripta cremauit, ut è Canone cuius initium, *Ego Berengarius, &c.* videre est. Id vero factum fuit Nicolao II. Pontificatum gerente, quem eam ob causam Sacramentarii tantopere oderunt & detestantur: quamuis Lutherus (a) optet ut omnes Pontifices tam Christiane se gerant ut hic erga Berengarium se gessit, ad hanc confessionem eum reducens. Sed tertium relapsus Berengarius, & Gregorio VII. Pontifice erroris conuictus, Archidiaconatu abdicato, ac bonis inter pauperes distributis, in monasterium Cluniacense secessit, ut eius loci Chronicon testatur (b) Morti iam propinquus in lectulo decumbens, exclamasse dicitur, Letho mille mortibus peiori se emori, ob erroris & peccati sui recordationem. (c) *Mi Deus*, inquit (ut Guilielmus Bibliothecarius, qui illo tempore vixit, testatur) *tu hodie mihi, ut spero, apparebis ad meam salutem. Ah! quanto peiore Inferni metus animam meam affligit, ob prauam meam doctrinam; eo potissimum quod eos, quos seduxeram, ad veram Sacramenti sui cognitionem reducere non potui.* Nec tamen hominis huius poenitentia culpam ita deleuit, quin memoria eiusdem hodieque sit detestabilis, ut qui primus omnium Sacramentarij viam strauerit, qui postea infames huius hæresis reliquias recollegerunt. Scribunt quidam, (d) S. Hubertum al. Fulbertum morti proximum, quum monachum hunc in cubiculum suum introeuntem vidisset, exclamasse: *O Deus, quis iste est! Ecce diabolus video auribus eius nascio quid in susurrarem.* Lambertus Danus, Sacramentarius Sedanensis, contra eorum, qui præsentem Berengarium morientem aspexerunt, e usque poenitentiam & confessionem auerunt testimoniam, ait, (e) eum doctrinam suam constantem ad exitum usque defendisse, & in ea animam Deo reddidisse. Chemnitius Lutheranus e contra eum tamquam male dictum hæreticum detestatur (f) Illud quidem negari non potest, nec conuersione nec morte huius hominis, hæresin eius fuisse extinctam, qua, ut Guilmundus scribit, (g) in tres sectas, ut fere hodie etiam Sacramentarium, fuit diuisa. Quidam enim Eucharistiam, ut meram figuram tantum percipiebant;

Alij præsentiam corporis fatebantur quidem, sed ita ut dicerent panis & vini substantiam manere. Alij vero panem & vinum in verum corpus & sanguinem mutari, sed non nisi à pijs ac tanto mysterio dignis percipi, in indignis vero ad priorem panis & vini naturam redire asserebant, hoc modo plus creaturæ quam creatori tribuentes, & verbo Dei vim suam adimcentes.

II. Post Berengarium nemo contra augustum & venerabile Altaris Sacramentum os palam aperire, & Iesu Christi in eo præsentiam negare ausus est. Petrobosiani enim, Abailardi, Albigenes, VValdenses, VVicleuisæ & Hussitæ balbutiebant tantum, corporis præsentiam sub & in pane concedentes: donec tandem anno M. D. XXIV. quidam Lutheri discipulus, & primus quem ille ex sacerdotum ordine Ecclesiæ subtraxit, (h) Andreas Carlstadius nomine (de quo primo libro aliquid diximus) Omnipotentis omnipotiam denuo oppugnare non dubitauit, quod imaginari sibi non posset quemodo idem vno & eodem tempore in altari simul & in cælo esse, & panis caro fieri possit: non memor eius quod Eusebius Emislenus admonet, (i) *Non hic anxie inuestigandum quomodo id fieri possit. Res diuinas non esse scrutandas, sed credendas. Creatoris omnipotentiam, & diuini verbi auctoritatem pro lumine & ratione habenda, neque enim in rebus diuinis quidquam preciosum & admirabile futurum, si scientia nostra comprehendi possent.* Hic igitur magistri gloria inuidens, seque præ illo contemni ægre ferens, postquam duos fere annos Lutheri doctrinam professus fuisset, nouam de S. Sacramento doctrinam comminisci atque proponere statuit, (k) quam à viro humana statura maiori, qui sibi apparuerat, accepisse se aiebat. Hunc quidem ille cælestem Patrem fuisse, Lutherus vero diabolus in Angeli specie fuisse contendit (l) Docuit vero, panem in Eucharistia nihil aliud esse quam signum & symbolum fraternæ ac

Christi

a In magna conf. b Bergom. supple. Chron. Gerson. c Lanfr. de Euchar. Guil. Biblioth. lib. 3. cap. 58. de gest. Angl. Sabell. in Ennead. Vincent. part. 2. spec. lib. 25. cap. 30. d Malinesbur. in Chron. Angl. loc. cit. fol. 112. e Lib. cont. Selnece pag. 31. f Lib. de Cæn. pag. 325. g Lib. cont. Bereng. h Bismarck in Vita Carlstadij Sur. Cochl. Genebr. in Chron. i De Symb. hom. 1. k Alber. contr. Carlstad. Hunnius lib. de Gena. Dni. cap. 14. l Tom. 3. ten. pag. 68. Zuings. in epist. ad quenuam.

Christianæ charitatis: & Salvatorem verba hæc, *Hoc est corpus meum*, pronunciantem, non panem corpus suum appellasse, sed corpus suum quod mense affidebat, commonstrasse, quasi commiserationis in discipulis excitandæ gratia dixisset: Ecce corpus meum in medio vestrum, quod in cruce pro vobis immolabitur; quod tamen (ut alius hæreticus (a) eadem verba interpretatur) mox resuscitatum & ad cælos sublatum videbitis. Sed quid? an quum Saluator ait, *Hic calix est sanguis meus*, an venas suas ostendit, & non id quod in calice erat? Christus, ipsius opinione, sedet ad dexteram Dei ita affixus, ut inde discedere non possit, nisi ad id demum temporis quando ad iudicium universale mortuos è sepulchris est evocaturus. At si in Sacramento sit altaris (b) ait Carolstadius, ut Papiſta & Lutherani dicunt, necesse est, ut è cælo descendat, ut sit in Sacramento, & è Sacramento rursus in cælum ascendat, ut sit in cælo. Sic inæptus hic & demens Christi corpus Naturæ legibus, veluti Prometheus olim Jupiter caucasiæ rupi, alligat vel inter cælum & terram instar Mercurij volitare debere fatuè persuadet. Idem porro alibi inquit, *Sibi tam persuasum esse Christum in pluribus locis esse corporaliter, quam persuasum sit, Sanctam Annam quinque habuisse capita, & innocentem infantem habuisse barbam duodecim cubitos prolixam*. Idemque dictum hoc, *Hoc est corpus meum*, ait, plenam ac perfectam esse periodum, quæ etiam Christus alibi nulla Sacramenti facta mentione, usus sit: eoque à littera capitali H incipere, quod genus litterarum novæ periodi initium designet. Sic igitur verba ista per parenthesis ut Grammatici vocant, inserta esse, sententiã nihilominus integrã. Melius facturos fuisse interpretes, si Græcam illam vocem, τὸ τοῦ, Latinis immistam reliquissent, atque ita legissent, τὸ τοῦ Hoc est corpus meum. Tum enim facile cognosci potuisse, quid vox ista τὸ τοῦ significet, quæ scilicet neutriusque generis, atque vocem Panis masculini esse generis, eoque cum illo τὸ τοῦ non coniungi, nec inde eorum opinionem confirmari posse qui dicunt panem esse corpus Christi. Tam Græcam enim quam Latinam Linguam non permittere ut sic dicatur, τὸ τοῦ ἄρτος, aut, *Istud panis est corpus meum*. De quidem in ea semper fuisse sententiã, Christum corpus suum monstrantem dixisse, Hoc est corpus meum quod pro vobis traditur. Neque enim ibi panem monstrare, neque dicere, Panis hic est corpus meum: sed qui dicunt, Panem esse Christi corpus, mentiri, ac sua figmenta proferre. Verba hæc, *Hoc est corpus meum*, utrimque punctis includenda, eoque sensum eorum neque à præcedentibus neque subsequentibus pendere, jeda

ea distincta à reliquis esse & separata. Quocirca omnino fatendum esse, Christum dicentem, *Hoc est corpus meum non panem, sed corpus suum monstrasse* (c) Quid iam non homo hic plane delirare tibi videtur? qui ut quæstionem hanc tanti momenti decidat, nihil nisi cerebri sui figmenta, absurda plane & ab omni recto iudicio aliena affert!

III. Credo equidem (nec vana fides) Spiritum hunc à quo ille tam rarum, tam altum ac tam excellens mysterium didicit, Spiritum aliquem fuisse familiarem, qui hæc ei commenta in aures atque animum insufflarit, eundem forte quo olim Numa Pompilius sub Ægeriæ Nymphæ nomine familiariter usus est: quem admodum post Lutherum Carolus Kizius scribit, ea occasione Carolstadium diabolum incarnatum appellans. Sed & ipsa veritas hanc confessionem ex ore eius expressit (d) Fateretur enim ipse, sibi verborum istorum, *Hoc est corpus meum*, intelligentiam rimanti, quendam apparuisse, ac revelasse, omnes qui credunt Christi corpus in altari esse, idololatriam committere; & universam Eucharistiam nihil esse quam mortis Jesu Christi commemorationem: eoque tam Papiſtas quam Lutheranos qui aliter credant, esse idololatrias. (e) In initio quidem Carolstadius Lutheri velut alter erat Alexis, & delicia domini: quem etiam cæteris omnibus præferbat, adeo ut in Lipsiensi disputatione contra Eccium primas ipsi dederit, vel potius sese ipsi succenturiarit. at nunc, ut superbos inter semper evenit, odia & iurgia inter eosdem. Novam hanc Carolstadij interpretationem & sententiã complures statim eodẽ ingenio præditi, amplexi: alij vero tamquam insani hominis deliramentum, aspernati sunt. Eius auctorem seu suggestorem alij sanctum, alij malignum spiritum esse dicebant: interim vero Carolstadius in sententiã persistebat. (f) Porro Luthero absente seu latitante adhuc in Alsterensi secessu An. 1521. exeunte (g) idem Vitebergæ, ubi Archidiaconus erat, congregata temerarium adolescentium manu, è templis statuas contractas eiecit, & sacrã Eucharistiã profanis manibus contingendam exhibuit. experiri iubens, an ibi quidquam aliud esset præter panem

a Oecolam. in expof. verb. Hoc est. b Carolstadi. in dial. de Cæn cont. Conf. Euzh: Lio. de ver. & fat. relig. c Vide Bismarckum in vita arlstadij & Alberum R. 7. d Vid. Lang. in vit. Carolstadi. e R. d. Schlüsselburg de Cæn. ad. f. sel. nec. orat. histor. confes. Aug. pag. 20. Cochl. fol. 126. g Vitenbergus in vita Lutheri. cap. 9. n. 4. m. 2.

nem & vinum; altaria demolitus est, & Christianam Libertatem pleno ore prædicavit, ac præcipue in indifferenti ciborum usu [a]; neque quisquam magistratum tam cordatus erat, ut nefarii hominis conatibus obuiam iret. Id Lutherus è Pathmo sua reuersus An. 1522. 6 Martij ægerrime tulit, eoque nomine in publicis ad populum concionibus ac scriptis etiam valde eum reprehendit, [b] non tam ipsa rei indignitate motus, quam quod talia se utpote Euangelista & propheta in scio & inconsulto ausus fuisset. Sed audi quid Euangelici in Palatinatu præcones de hac ipsa re scribant & iudicent. Aiunt [c] postquam Lutherus ad euitanda pericula, VVittebergâ digressus fuerit, Carolstadium noua dogmata qua ad Christianam pertinent libertatem, proponere ac docere cœpisse; de licito omnium ciborum usu, de Missâ abolitione, de mutatione caeremoniarum, & Cæna Dominica restauratione: atque interim imagines omnes è templis eiecisse. Quamuis autem horum nihil malum fuerit, se tamen male cœptas Carolstadij actiones non probare, non solum quod rerum quarundam veritatem falsis & ineptis rationibus obscurarit, verum etiam suo ipsius consilio ac propria auctoritate, cum periculo & scandalo Ecclesie tum adhuc nascentis, quædam facere ausus sit, neque Luthero, quem Deus ad hoc peculiariter elegerat, earum rerum auctoritatem detulerit. Ecce quomodo hi in falsa Ecclesia caput agnoscant, in vera reprobent. Lutherum aiunt à Deo fuisse electum; Sed cur, quæso, hunc potius quàm Carolstadium. Erat Lutherus persona Regularis ordinis D. Augustini, nullam habens ordinariam Iurisdictionem Ecclesiasticam, nisi quam ei indulserat suus superior à Pontifice Romano acceptam, cum ea limitatione, qua eam & Generali Ordinis limitauerat Pontifex, & Generalis Prouinciali, & Prouincialis Luthero ipsi. & quam præterea adhuc Episcopus loci vel approbare vel ratam habere debuerat. A deo Lutherus in foro cæli dependebat à superiore potestate. At Carolstadius erat ab Ordinario suo Episcopo creatus Archidiaconus & Episcopus à Romano Pontifice acceperat ius pacendi animas, proinde hic multo propinquius Ius habebat, quam Lutherus. Siquidem Archidiaconi sunt Episcoporum oculi, & dextra manus. O portebat sane Calvinista huius potius, utpote melius fundatum ius habentis, & ipsorum sententia magis fauentis, quam Lutheri partes suscipere. Hic enim cum ipsis Imaginum cultum idololatriam appellat: non sic Lutherus. Carolstadius cum ipsis sacerdotum cœlibatum spernit: Lutherus vero quæuis amore Nonnæ seu Religiosæ à se conspectæ

pene insaniret, votum tamen prius violare ausus non est, quam Carolstadius ei exemplo præiussit. Ille cum Calvinistis Missam abominationem appellat; hic vero partem eius integram & illasam reliquit. Ille corpus Christi non in Eucharistia, sed in cælo esse asseuerat; Lutherus e contra sub panis & vini speciebus per omnipotentiam esse dicit. Ergo semi-Calvinista Carolstadio potius, missi à Deo legari honorem, quam Luthero Calvinista deferre debebant: quorum tamen utrumque eodem illi ore & quidem ordine peruerse aliquoties, condemnant. Nam, ecce, alia tibia aiunt. Carolstadium reprehendendum quidem esse, sed multo magis Lutherum. Hunc enim VVittebergam reuersum, ea quam ante probauerat improbasse, & qua improbauerat approbasse, ex ira quadam & indignatione contra eum à quo se contemtum existimabat. Tanto vero plus reprehensionis mereri, quod hominis huius ætate & ingenio ferocis ac limites transgressi, ardore & feruorem non lenitate & mansuetudine restinxerit; sed voce ac scripto magis inflammari, (d) eum ad certamen provocans, dato aureo floreno tamquam arrhabone. Quod enim ad Imagines & panis eleuationem attinet, confiteri Lutherum illa se abolere voluisse, postea tamen retinuisse, ne à diabolo quidquam didicisse videretur. Sic quidem Calvinistici Euangelij in Palatinatu præcones de Luthero & Carolstadio loquuntur. Ex quibus omnibus apparet, Carolstadij furorem Lutheri insanix velut frænū quoddam aut remotam iniecisse; ut qui Imagines è templis eiecere, aut Missam abolere noluerit, tantum eo ne discipulum, cui illum honorem forte inuidebat, imitari videretur. Sed & credibile est hoc eum patroni sui Friderici Saxonix Ducis voluntati dedisse, qui ut Missam plane aboleret, nunquam consentire voluit: (e) nam cum An. superiore circa Octobrem Augustiniani Monachi Wittebergæ, Lutheri spiritu imbuti, ipso absente, abrogassent Missam in suo Conuentu, & Lutherus id datis ad eos literis Kal. Nou. probasset, & auctores animasset, (f) Elector autem Fridericus, amantissimus Vlenbergius in Vit. Lutheri cap. 9. num. 2. Opeemer. in Chron. pag. 458. b. Seidel in histor. Luth. fol. 15. Sur. com. histor. pag. 114. Card. Hof. lib. 1. de hæres. pag. 417. Sleidan. lib. 3. fol. 60. 61. b. Chytraus lib. 10. Chron. Sax. pag. 297. Luth. Tom. 7. VVitteb. edit. Vlenb. loc. cit. exhib. excerptum istiusmodi concionū c. Hist. de Cœn. Aug. lib. de ant. Luth. d. Peucer. narrat. histor. de Melanch. pag. 9. c. Vlenb. Vit. Luth. cap. 9. num. 2. Hof. lib. 1. de hæres. loc. cit. Vlenb. caus. 21. c. 21. Alber. contra Carlst. v. 5. 6. Osiand. cœt. 10. lib. 1. c. 33. pag. 89. m. f. Selnecc. p. 25. Cochl. p. 72. Matthijs p. 32. Tô. 7. oper. Luth. VVitt. daf-

dasset Doctorem Iuris Georgium Pontanum, ad Vniuersitatem vt sibi rationes insolentis facti perscriberent; & ad id delecti fuissent Ionas, Doltzius, Carolstadius, Schurfius, Ambsdorffius & Melanchron. Hi auditis Augustineasium rationibus, quas illi è Lutheri libro de Abroganda Missa, & Lutherus à diabolo se ipso teste, didicerant, eas comprobant suo calculo, & Electori rescripserunt, qui tamen rem alius perpendens, istos calculatores grauius per Doctorem Iuris Christianu Beyer denuo admonuit, vt in retanti momenti nihil innovarent pauci, aduersus totam Ecclesiã. Et cum ea ratione in disputationem incidisset cū hifce Apostatis ipse Elector, & se, vt pote Theologiæ imperitus, nec Theologos alios adhibens, expedire non posset, Mandauit nihilominus, Traditione veteri victus, vt Canonici Collegiæ Ecclesiæ suæ omnium SS. V Vittebergæ, omnino Missæ Sacrificium retinerent, quod & fecerunt, donec Lutherus sensim periret, quod Carolstadius & socij eius cum impetu factum voluerunt. (a) Ita factum fuit, vt Lutherus frigidam affundens feruori dixerit: *se sacrificiũ illud, eleuationem, & alia è diuersis rebus pijs & sanctis composita, tollere plane nolle, quãuis multa eis friuola & inepta sint admista; Fridericus vero, quoad vixit, Lutheri ferocia cohibuerit; cui cū Ioannes Fridericus filius, Anno M DXXXIII. patri successisset, omnia permisit, sic vt ille tamquam novus Pontifex, immò cœlicus missus Legatus abiecto monachali cucullo, quo hæctenus vltus fuerat, Laici habitũ fumeret, ac libitu suo omnia in sacris rebus disponderet. Reuersus ergo, vt diximus, V Vittebergam Lutherus, ira æstuans, non voce modo & seriptis, verum etiam anathemate Carolstadium ac reliquos iconoclastas infectabatur, Imaginibus tum tam non iniquis, vt etiam Tomo III. Ienenfi aperte scripserit, à Mosaica lege nullam aliam q̄ Dei imaginẽ prohiberi, Crucifixi verò Saluatoris aut alterius Sancti imaginẽ, eitra vllã impietatẽ, immò cū fructu aliquo haberi posse. Et sane etiam nũ Lutherianorũ templa varijs imaginibus tam pictis quam sculptis ornata videmus: vt eas propterea Beza Saxios predicatores appellet.*

Verum ne quis calumniari nos aut finistre interpretari Lutheri verba existimet, adscribere ea placet. (b) Ait ergo: *Primum dico, secundum legem Moysi, nullam aliam prohibitam esse imaginem Dei: Crucifixi autem vel alterius Sancti imaginem habere prohibitum non est. Sicut Gallia non curat ius Saxonicum, sic nec ingeratur nobis Moyses. Nos in nouo Testamento nos sen nec videre nec audire volumus. Idem alibi (b)*

præcepta de Imaginibus & Sabbatho inter cæremonialia refert, à Christo abolita. Et hoc quidem initium fuit & occasio æmulationis inter Lutherum & Carolstadium, quæ mox in apertas inimicitias erupit. *Scopus diaboli, inquit Lutherus, (d) non est Imagines demoliri, sed hoc modo viam sibi ad humanum effundendum sanguinem aperire. Et post pauca: Etiam si verum esset, & me credere oporteret, Doctor Carolstadii non amare neq; cades neq; seditio: attamen dicere me oportet, eum habere spiritũ seditiosũ atq; auidũ cadis, quamdiu in violenta Imaginum demolitione p̄seuerat, temerariumq; vulgus ad se allucit. At dicens, Nõ erit sic obstinatus, sicut se doceri, & ab huiusmodi ceptis desisset. Quis? Doctor Carolstadius. Verba quidẽ pulcre scit dare, & scriptis euulgare quod velit doceri, ac melioribus acquiescere. Quanto vero audiuit, aut cessit vlli? Quoties monuit eũ Philippus V Vittebergæ, ne sic tumultuaretur contra Mosen, contra Imagines, contra Missam & Confessionem? Quumque ego reuersus contra iconomachiam & Missam eius predicarem, cur non desistit, cur non auscultauit? Hæc de Carolstadio tum Lutherus. Illum quidem Pseudoprophetarum quosundam, apparitiones & colloquia cum Deo simulantium familiaritate vltum ac seductum fuisse constat. (e) Pelargi imprimis seu Storkij, Stubneri & Cellarij, è quibus Stubnerus cum Lutherò disputaturus, quum Spiritum Dei se habere dixisset, Ergo, Lutherus inquit, non faciam vt cum Deo contendisse videar, sicque hominem elusit.*

Nullam vero ob rem acerbius reprehendit Carolstadium Lutherus, quam quod S. Eucharistiam profanis manibus tangendam ac tractandam exhibuisset. *Cauete vobis, inquit (f). Deus non potest ferre iocum, sicut sancti ferunt. En miram Latini sermonis elegantiam; sed multo magis miserabilem in tali homine zelum. Carolstadius quamuis ad quotidiana Lutheri conuicia non taceret videns se contemptum præ Luthero tempori cedendum existimans, V Vittebergæ discessit Orlamundam, à ciuibus eius oppidi vocatus, vt istic Pastoris, verius Lupi, officio fungeretur (g) qui opiniones suas ibi disseminauit, magistri vero sui Impnationem impugnat. Inter superbos semper iurgia sunt, inquit Sapiens. (h) Id certe si vniquam, in his*

a Vlenb. in Vit. Luth. cap. 9. num. 2 b Tom. Ien 3. in 1. part. cont. cœlest. Proph. c Colloq. mensal. Germ pag. 152. 151. Vlenb. caus. 18. cap. 18. d Luth. lib. 1. de cœlest. Proph. Hof lib. 1. de heres. fol. 427. e Selnec fol. 28. Bismarc. in Vita Carolst. f Serm. Dom. 1. Quadra. Cochl. Act. Luth. f. 45. Alb. contra Carlst. R. 3. 4 g Prot. 13.

in his hominibus verum fuit. Lutherus Carolstadium, quam diu cum ipso senferat, magnum virum & Dei Spiritu incitatum esse prædicabat; at quum is novam sectam sibi cudisset, hominem à diabolo possessum, immo diabolum incarnatum appellavit. Sed operæ precium est audire, qua illi ratione in mutuas contentiones exarserint. Rem Lauaterus, (a) Zuinglius & Wolfius (f) sic narrant. Anno MDXXIV. die XXI. Augusti Lutherum & Carolstadium Iena in diversorio publico, cui pro insigni erat niger Ursus, è familiari sermone in disputationem de S. Eucharistia delapsos, multis præsentibus inter alios Imperatoris ipsi in locis negotiorum gestorum, & Marchione Brandeburgensi: quumque Carolstadius realem corporis & sanguinis Iesu Christi præsentiam tamquam impossibilem, pernegaret, graviter à Luthero propterea fuisse reprehensum. At Carolstadio suam opinionem mordicus defendente, ac dicente, etiam publico scripto eam defendere se paratum; Lutherum aperta crumena, aureum florenum protulisse, cum his verbis: Accipe, sis, nummum hunc, & fac quod dixisti. Tum Carolstadium accepto nummo, eo velut auctoramento ad prælium hoc Sacramentarium sese obstrinxisse. Sic Lutherus sua propria pecunia adversarios tam sibi, quam posteritati suæ emittit, à quibus postea vehementer eius doctrina fuit oppugnata, & adhuc sine ulla spe (c) reconciliationis, oppugnatur. Pignorationis huius Schlusfeldburgius quoque mentionem facit, ubi Melanchthonis de Cæna Domini sententiam explicat. Neque Lutherani factum negant, sed alijs quibusdam coloribus velant. Ad florenum aureum quod attinet, inquirunt, de quo adversarij tantopere se iactent, non eum à Luthero propterea Carolstadio datum fuisse (quemadmodum Wolfius diabolum magistrum suum imitans, scribit) ut eo malam causam sibi emeret; sed quum Carolstadius motuere se diceret, ne libri quem sub prælo habebat, editio à Luthero impediretur; Lutherum, ut ostenderet non modo editionem se non impedireturum, verum etiam sua ope qua posset promovendum, de suo aliquid contribuere voluisse. Neque propterea dissensiones amasse Lutherum existimandum; sed quum intelligeret hominem illum in suo animo aliquid monstrari aere, maluisse illud quidquid esset, hoc modo in lucem protrahi, quam in secreto apud alios diffundi. Aureo hoc nummo vulpem illam è latebris suis fuisse extractam; & Carolstadio Lutherum insimulanti quod libri ab ipso conscripti editionem impedire vellet, os oclusum. Porro ipsum colloquium coram Gerardo Vittebergio Colonienfi Doctore & alijs plurimis habitum Tom. 2. Ienensi fol. 462. ad 466. & Tomo 9. Vitteb. fol.

290. ad 312 expressum, exhibet. Latine Vlenbergius Vit. Lutheri cap. c. 13. num. 3. quod quisquis legerit, admirabitur. Post illud vero Ienæ habitum 23. Aug. ad 24. Aug. Orlamundam inuitatus à senatu venit Lutherus curru vectus, quem pedites Consul & Senatores deducebant, ibidemque Carolstadium persequi cæpit (d) sed primum à Senatoribus impugnatus Lutherus erroris & mendacij conuictus est, tum denique à Sutore in turba etià idololatriæ clamore & zelo, donec in os vti conuictus ita condemnatus, ad currum suum festinauit, quamvis ad differendum de Eucharistia & Pædobaptismo reuocaretur. Sed ille ad libros suos remittens, excessit, euaſit, erupit, nec multum abfuit quin lapidibus & luto obrueretur. Acclamatum ita fugienti est: Abi in nomine mille demonum. Vtinam præcepti corrua fractus cervicibus, antequam civitatem egrediaris. (e) Et sic ille à suis Absalonibus tractatus Vittebergam rediit, & Carolstadium apud Electorem gravissime accusans, scriptis exagitans, è Saxonia expulſit fugavitque, qui Argentoratam tandem exul peruenit, & pactum ex Lutheri aureo dato, implevit Germanico edito libro, in quo interloquentibus Emsero, Luthero, & Petro Laico, de Horrendo & Idololatriæ abusu Venerabilis Sacramenti disceptatur. nec multo post idem alios fanaticos libros emisit de diuina reuelatione, De raptu seu ecstasi spiritali, De abolitione artium, & c. Basileamque imprimendos misit, ipse deinde Tigurum, ut Zuinglium videret atque alloqueretur, profectus est: Luthero interim per litteras persuadere voluit, quæ de præsentia corporis Christi alijsque eò pertinentibus quæſtionibus scripsisset magis inuestiganda veritatis studio quam quidquam definiendi proposito à se scripta esse. At Lutherus omnes monuit, ut à Nouitio hoc Diabolo sibi cauere, qui Christi omnipotentiam & in Sacramento altaris præsentiam in dubium vocaret (f) edito libro de cælestibus prophetis: ex-

stat

a Lauather. histor. Sacram. an. 24. pag. 2. a. 2. b. Wolf. histor. Aug. Confes. Vlenberg. Vit. Luth. cap. 13. Peucerus Narrat. hist. de Philip pag. 9. c. Liber insitulatus. Irreconciliabilis cum Lutheranismis Caluinismus. d. Tom. 9. Vitteb. p. 214. Tom. 1. Ienensi pag. 466. & 2. pag. 266. e. Vlenberg. Vit. Luth. cap. 14. fuisse. Cochlaus, Melanchthon. Mathisius. Alb. lib. de Carolstadio. Sleidanus l. 5. f. Luth. lib. de cælest. prophet. Lauather. histor. Sacram. pag. 3. an. 25.

stat adhuc eius epistola, eam in rem ad Argentorateses scripta. Certum tamen est ab ipso Luthero Carolstadio ansam & materiam hæreseos fuisse datam. Quemadmodum enim ab extremo ad extremum sine medio aliquo transiri non potest; sic Carolstadius de Lutheri doctrina ad extremum Sacramentariæ hæreseos est delapsus. Hic Carolstadio fumum ad has tenebras à dæmone ipsius oculis circumfusulas, prætulit. Legerat enim quod ab ipso scriptum erat, *Solum fidem, non Sacramenta iustificare.* Eoque Lutherus Transsubstantiationem oppugnans, Sacramentariæ hæresi fenestram aperuisse, Carolstadius vero primus se ingessisse, putatur. Quin affirmant Sacramentarij, Lutherum ante hanc æmulationem, in eadem fuisse cum Carolstadio sententia. (a) Sed pergamus, & quis ac qualis Carolstadius hic fuerit, indicemus.

IV. Andreas Carolstadius in Franconia natus, eo tempore quo Lutherus VVittebergæ publicè docere, atque Ecclesiæ istius regimen affectare cœperat, in Archidiaconum fuit electus: homo præceps, inflatus, inquierus, & turbulentus: quos ille affectus scintillantibus oculis prodebat. Quod si nemo esset, qui cum litigaret, secum ipse litigabat, Prometheo infelicio, cuius iecur aquila tantisper rodere cessabat, dum illud renasceretur. Ut initio Lutherus Carolstadium ad audendum aliquid pro illustrando Evangelio; ita Carolstadius Lutherum ad cœptum opus perficiendum animabat. Quum vero Lutherum in formanda sua Ecclesia valde occupatum & anxium videret; auctor ei fuit ut novam potius institueret, quam veterem restauraret. Corpus Christi in pane esse nec ipse credidit, & Luthero ut ne rem tam horribilem, ut ipse dicebat, crederet, persuadere modis omnibus allaboravit, dicens: *Christum in calice relinquendum nec in servis Anthropophagorum more à nobis deuorandum esse.* (b) Ad quæ Lutherus, Facile se in eam sententiam concessurum, & Christi corporis in Eucharistia præsentiam negaturum aiebat, ut qui hac ratione tam Papam quam vniuersam eius curiam grauissime percussam, atque adeo ad insaniam redactum iri sciret; (c) sed quo minus id faciat euidenter rei veritatem obstare, quæ de ea vel cogitanti, frænum iniiciat. In epistola ad Senatam Spirenses sic loquitur: *Negare nec volo nec possum, si ante quinque annos Carolstadius vel quisquam alius persuadere mihi potuisset, in Eucharistia Sacramento nihil nisi panem esse & vinum, me non parum ei debiturum fuisse. Tum enim in articulo hoc discutiendo, aude iudicabam, non scius me Papismo ingens vulnus*

hoc modo inflicturn. Sed Evangelici textus verba nimis clara sunt & expressa, quam ut aliam interpretationem admittant. En tibi integram noui Apostoli conscientiam.

V. Contentio hæc inter Lutherum & Carolstadium in tantum ut diximus exarsit, ut hic contra magistrum suum eiusque discipulos, quos Lutherus Papistas appellabat, cornua erigere non dubitaret: in quibus sane iam olim fœnum gerebat. De eo Melanchthon in epistola quadam hoc iudicium fert, *hominem esse barbarum, spiritu, doctrina, atque adeo sensu communi orbatum; in quo nulla S. spiritus aut diuina inspirationis indicia, vel ulla humanitatis officia, sed e contra plures impietates deprehenduntur.* In tota eum doctrina *Ἰδὲ αὐτὸν ἔχοντα ἰδὲ αὐτὸν ἔχοντα* id est merum Iudaismum & seditiones spirare. Omnes ciuiles Ethnicorum leges contemnere ac proculcare. Principio Anabaptistarum errores à Nicolao Storckio in Germania disseminatos amplexum: deinde Lutheri odio, non vero villo zelo aut pietate quæstionem de Cæna Domini mouisse. A Luthero enim ob iconoclasiam reprehensum, hanc se vindicandi rationem quassisse. Id se quum alijs restibus, tum libris ipsius abunde probare posse: in quibus ille sine villo iudicio aut ratione in obuium quemque incurrat & immanibus conuicijs debacchetur. Hac vero eo à se scribi, ut vicini à tali monstro sibi caueant. Esse quidem astutum valde & versipilem in captanda hominū beneuolentia, ingenium tamen celare diu non posse, quod naturā ipsi sit vehemens & inquietum, eo quo propter ambitionem & iracundiam facile excandescere. His coloribus Melanchthon Carolstadium, primum Zuinglianorum & Caluiniatarum patrem nobis depingit, quem illi tamen ad cælum vsque efferre non verentur. Lutherus restante Sleidano (e) Carolstadium accusabat, quod clandestinis illis doctoribus, qui visiones & colloquia cum Deo simulabant, valde esset familiaris; Anabaptistas intelligens, qui eo tempore quo Carolstadius iridem reuelationes & nescio quæ alia iactabat, in Saxonia nati vel in eam aduenerant. Quin Melanchthon (e) & Erasmus Alberus (f) eundem Anabaptisticæ sectæ primum auctorem fuisse aiunt. Et eiusmodi quidem Lutheri

Q
a VVolf. in hist. August. b Hof. lib. 1. de hæres. fol. 425. 426. c Luth. lib. de capt. bab. & lib. contr. Reg. Angl. in epist. ad Argent. Vid. Contr. Andrea in Constanti Luther. Cochl. & Sur. Eder. in inquisit. Euang. tab. 5. de Sacramentarijs pag. 55. 56. Melanchthon in epist. ad Frid. Miconiū. Hofius fol. 427. Lib. 5. pag. 117. Melan. in epist. ad Col. Historia August.

theri, Melanchthonis, Sleidani, ac multorum aliorum de Carolstadio fuisse testimonia: qui tamen (ob stupendam cœcitate[m]) tantæ amentia[rum] ac ve-cordia[rum] homo, plures quam magister discipulos & sententia[rum] de Eucharistia socios etiam hodie ha-bet. Bellum vero & pulchrum in primis est quod Lutherus alibi dicit: *Resinebam in quibus, elevationem Witebergæ, ut agre facerem diabolo Carolstadio, ad quam tamen omittendam inclinabam propter Papi-stas.* (a) Ut merito Calvinista[rum] obijciant: *An non hoc est plus affectibus suis quam Dei gloria tribuere.*

Porto Lutherus cœlum ac terram contra Carolstadium armare non cessabat, veritus ne palma sibi præriperetur. Tam grata erat plerisque Carolstadii doctrina, qui in manducatione, corporis Christi nullum percipere gustum nec modum, quo illa fieret, perferuari poterant. O miseram hominū mentem cum sibi se permittit, sine lumine à Deo & Ecclesia ejus affulgente, Quam acutis & continuis stimulis fodiantur ea pectora quæ semel occupasti, O præsumptio incredula! Tu seculum unum super alium iniicis! Ut vero Lutherus & Melanchthon Papæ, ita Carolstadius Lutheri odio in hanc arenam descendit, novamque sectam instituit, Dei omnipotentiam circumscu-bere atque intellectus sui decem-peda metiri vo-lens, infallibili hoc, ut agebat, axioma[rum] usus, *Quod unum corpus duobus locis simul esse non possit.* Non sic Chrysolomus (b) qui ait: *O miraculum! o Dei bonitatem! Ille qui in alto cum Patre sedet, eodem instanti manibus nostris tractatur! Corpus idem suum in cœli extulit, & in terra aut à nobis manducaretur, reliquit.* Et Augustinus (c) *Panem hunc carnem Domini appellat, qui in unitate persona semper, & quantum & quomodo illi placet, in cœlo simul sit, & in terra.* Sed Archidiacono Vitebergensi illud occinamus quod Cantabrigiensis Archidiaconus Archidiacono Turonē-si occinuisse fertur, inquit: *Si qua tu de Christi corpore dicis, vera sunt, falsum est quod uniuersa per totum terrarum orbem credit Ecclesia. Omnes enim Christiani gloriantur & latantur, se in Sacramento verè à Iesu Christi carnem percipere. Interroga Latinos, Græcos, Armenianos, & omnes tibi idem ducent: Quod si Ecclesia Catholica falsa est, aut decepta sequitur aut Ecclesiam uniuersalem numquam fuisse, aut interiisse. Sed non ob hanc tantum causam Carolstadius Lutheri bellum fecit, verum etiam eundem & quotquot eum sequebantur, publicis scriptis tam-que Papatus adulator, & nec de Missa, nec de peccatorū Confessione, nec de Imaginibus, aliisque compluribus articulis recte sentientes, traduxit (d)*

VI. Sicut vero Carolstadius primus fuit nostris temporis, qui reale corporis Christi in Eucharistia Sacramento (quod ille cum Judæis *Sakerment*, id est, falsum signum appellabat) præsentiam negavit, sic idem primus Missæ solemniam mutavit, primus stacuas confregit, & primus Catechesin conscripsit, ad cuius modulum & formam Calvinus postea suam direxit. Ut vero in omnibus primas obtineret, primus post Bernardum Feldkirchium, (e) Kembergensis Ecclesiæ concionatorem, Velturionis phisici fratrem (qui omnium primus, omnibus Evangelicis Sacerdotibus Apostatis velut paranymphus, connubium non multo ante, Luthero subscribente) publicâ solennitate è sacerdotū ordine matrimonium contraxit, & nuptias incredibili omnium apostaticorum sacerdotum gaudio & publica acclamatione celebravit, viam, ad id quod tantopere iam diu desiderarat, apertam sibi gratulantium. Quam impotenter vero ac perditè ipse sponsam suam amarit, ipse fatetur. Quin etiam Vitebergenses sacrilegas has nuptias singulari & ad eas accommodata Missa celebrant, (f) cuius Epitome hæc est. MISSA NUPTIALIS CAROLSTADII. JNROITUS.

Dixit Dominus Deus, non est bonum hominem esse solum. Faciamus ei adiutorium simile sui. Verus. Adhærebit homo uxori suæ, & erunt duo in carne una. Gloria.

Oratio seu Collecta.

Deus qui post tam longam & impiam sacerdotum tuorum cœcitate[m], Beatum Andreæm Carolstadium ea gratia donare dignatus es, ut primus nulla habita Papi-stici iuris ratione, uxorem ducere ausus fuerit: Da qua[m] sumus, ut omnes sacerdotes recepta sana mente, eius vestigia sequentes, eosque concubinis aut eisdem ductis, ad legitimum consortium thori convertantur. Per Dominum nostrum, &c.

Prosa seu sequentia sic:

Deus in tua virtute Andreæm Carolstadium gaudet & latatur, thalamo copulatus.

Piscanti Episcopo ipse primus factus piscator est uxori. Sacerdotes Pornolatræ diu, ad normam reduxit matrimonij.

Is legibus ius Romanum tuum, Deus victor, strenuus subiugavit.

Consilium Pauli tui sequens, & iam bonum se ostendens coniugem. Mi-

a Eras. Alber. contra Carolstad T. 6. b Lib. 3. de Sacra, c Tract. 6. 8. Ioan. d Colloq. mens. 126. & 100. d Cyehr in Chron. Sax. pag. 253. an. 21. Bismarck lib. 1. in vita Bugenhagij. e Corbl. in Act. fol. 126. 127. & 194. Becan. in titulis Calv. tit. 6. quest. 2.

Mirantibus inuitus, Papiſtis, uxorem quaſitam ad-
hibuit nuper ſuis inuitis.

Atq; magno decore Sacerdos inſcripſit titulos coniu-
gatus Domine.

Illum ſacerdotem veretuum credimus, Chriſti filij
tui atque fraterculum.

Nos ergo Cöcubinia noſtris grauari, te, Deus, poſcimus,
Vt illius, qui Patres noſtros antiquos ſectatus, tibi placet,
Nos imitatione gaudeamus in æternum.

Secreta.

Sacrificium noſtrum, quaſumus, Domine, benignus
ſuſcipias, vt quod tua Maieſtati in Andrea Carolſtadij
nuptialibus primitiis deuote offerimus, eius efficacia a
cunctis ſcortationis defendamur periculo. Per D. N.

Pottremo complenda ſic:

Sint nobis, Domine, auxilio ſancti Sacramenti myſte-
ria. Et ſicut Andrea Carolſtadij connubiali celebritate
letamur: ita fac, quaſumus, ſacerdotum coniugia toto
orbe ſe icter auſpiciuntur, felicibus ſuccedant, & quam
feliciffime finiantur. Per D. N. Ieſum Chriſtum, &c.

Vides, Lector, quomodo noui iſti Luciani, Deū,
ſacra & homines ludibrio habeant. (a) Hoc vno
Carolſtadius maiorem à Luthero gratiam inuit
quam ceteris omnibus quæ fecit, dixit, aut ſcrip-
ſit: nec Lutheri auribus quidquam auditu iucun-
dus accidit. Ex eo enim tēpore bene ſperare cō-
pit, fore vt aliquando Catharinæ Bornæ ſuæ, quā
deperibat, amore, quem litteris & libellis vitro ci-
troque miſculatis haſtenus fouerat, potiretur;
ac quorum voluntates coniunctæ erant, corpora
quoque coniungerentur. (b) Carolſtadius quam-
plurimos ſtarim amoris ſocios habuit, cuius nup-
tias fraterculorum aliquis laudans, ait, In multis
quidem illum antehac lumen ingenij ſui oſendiſſe, ſed
nihil præclarior ad æternam neminis gloriam ab eo ſa-
ctum, quam quod primus ex eo ordine publica ſolenni-
tate conuogem ducere auſus fuerit. O ſpectabilem &
glorioſum triumphū, fœminam à ſacerdote ſub-
actam! Ex hoc conuogio pruritus torum fere illis
in locis Eccleſiaſtiarū ordinem inuaſit: nec quid-
quam propius fuit quā Lutherus ſibi ipſi Epitha-
lamium caneret, & in Catharinæ ſuæ amplexus
ſe daret; ſed retinuit ipſum Friderici Ducis reue-
rentia, qui monachum & monacham ſacrilegis
nuptijs copulatos numquam videre ſuſtinuiſſet.
Iam ſacerdotes cum Luthero conſultabant, non
vtrum coniugē, ſed vtrum viduā, & vtrum prima
mortua, ſecundā vxorē ducere liceret, quod apud
D. Paullū legiſſent, (c) Episcopum vnius vxoris vi-
rū eſſe debere. Quod Lutherus interpretabatur,
(d) non intelligendū eſſe de ijs qui ſucceſſiue, ſed

qui ſimul plures vxores ſuperinduxerint. Immo
requirere Paullum, vt Episcopos ſit maritus. Hac
interpretatio ſi vera ſit, (vt Hieronymus contra Io-
uinianum eadem de re aſſerit) nec ipſe Apoſtolus, nec
Diuus Ioannes Episcopos eſſe potuerunt, qui neuter fue-
rit maritus. Quod ergo Apoſtolus dicit, Episcopū
vnius vxoris virū eſſe debere, hoc vult dicere, eos
qui ſecundas nuptias contraxerint ad ſacros Or-
dines non eſſe admittendos: quemadmodum Epi-
phanus quoque teſtatur. (e) Qui ſecundum maritus
factus ſit, ſacerdotem fieri non poſſe aut debere. Eccleſia
quippe bigamos à ſuis miniſterijs ob cauſas ſem-
per excluſit, ſic vt ne vidua quidem quæ plures
maritos habuerit, in ſacris quæ alias fœminis com-
mitti fas eſt, miniſtrare poſſit nempe altariū vela-
mentis & lotioni &c. cuiusmodi quæ res in primiti-
ua Eccleſia ſemper fuit obſeruata. Quia vero olim
neceſſitas cogebat Apoſtolos ad Eccleſiaſticas
functiones prouectæ ætatis homines vocare, eis
vxores quidem retinere, non tamen vt cum vxoribus,
ſed cum ſororibus cohabitare licebat, quam Paulus A-
poſtolus diſerte (b) γυναῖκα ἀδελφῆν mulierē ſo-
rorem vocatam ſuis temporibus teſtatur. Ex car-
nali enim matrimonio, vt S. Leo dicit, fit ſpirituale con-
nubium. Et ſecundum Hieronymum (f) is Episcopos
eſſe non poſſit, qui durante ſuo miniſterio liberos genuit.
Immo eadem idem ait, non pro marito habendum, ſed
vt adulterū puniendū eſſe. Et Origines ait, ab illo ſolo
iugē illud ſacrificiū offerri poſſe, qui iugē caſtitatē ſer-
uarit. (g) At Carolſtadius vt turpitudinē ſuam te-
geret, Diui Pauli prophetiā in Eccleſia Romana
completam aiebat, dicentis, venturos extremis die-
bus ſeducōres, qui matrimonium ſint prohibicuri. At-
mi Carolſtadi, quibus? idoneiſſe matrimonio? an
in idoneis? Si dixeris Apoſtolū vcturos nouiſſimis
diebus qui prohibeāt matrimoniū, matrimonij in-
capacibus, vt Eunuchis, pueris, voto Deo obſtri-
ctis & huiusmodi Apoſtolum mēdacio manifeſto
onerat; ſi dicas, venturos ex eius ſententia, qui ca-
pacibus matrimonio interdican, verum dicis de
Apoſtolo, ſed audacter mentiris ſubſumendo te
ruique ſimiles Deo denupros per votum caſtitatis
matrimonij abſque diſpenſatione Dei, vel Vi-
catiij illius, eſſe capaces, præuidens enim Apo-
ſtolus Te ruique ſimiles er: orum magiſtros dixit

Q 2

non

a In Col. Manſ. fol. 6. 8. 326. & 400. b Fricius Modri-
mius lib. 2. de Eccleſ. Tract. 7. in præf. ad Paulū Oriſch.
c 1. Tim. 3. d In propoſ. de bigamia. e In compend. doctri. 1.
1. corinth. 9. g Lib. 1. cont. Iouin. Vide Cocciū theſ. Cath.
de calib. Sacerd. & Iacob. Keller. contra Heilbrun. &c.

non de Romana Ecclesia, quæ matrimonium in debito honore atque pro Sacramento habet, sed de Simone, Marcione, Tariano, itemque de Encratitis, Heraclitis, Adamianis, Eustathianis & Apostolicis, qui omnes matrimonium tamquam rem pollutam & impuram condemnarunt, Apostolus ibi loquitur.

Postquam vero Sacerdos hic apostaticus & vxoratus doctrinam suam de Sacramento publicasset, nec Lutherum, qui fratrum Ecclesiam confringere eum iam ante docuerat, amplius exaudiret, magna laborans inuidia, VVittebergâ Orlamundam abiit, quod est eiusdem Saxonie ad Salam oppidum, quo etiam complices eius concesserunt. (a) ibique nouæ Ecclesie fundamenta iecerunt. Iudaizabat præterea idem Carolstadius, ut qui diem Sabbathi potius quam Dominicum diuino cultu celebrandum diceret, quod hic ab hominibus, ille à Deo esset institutus. Lutherus aduersarium quasi riualem sibi ob oculos ductum ægre ferens, Orlamundam cum fastu profectus, ut eius conatibus obuiam iret, à plebe, cui nouus propheta in delicijs erat, nequaquam amice exceptus fuit, ut ipse in Epistola ad Argentoratenses testatur. (b) inquit: *At ubi venissem Orlamundam ad Christianos eius (Carolstadij) bene expertus sum vim seminis quod ibi ille seminarat, ut gauderem me non lapidibus & stercorebus impetiturum & sicutum fuisse: Vbi nonnulli tali me omine ac benedictione prosequantur: Abi in maximam malam crucem, in mille diabolorum nomine. Atque visam collum prius frangas quam oppido exieris.* Reuersus ergo VVittebergam Lutherus, multo magis tam voce quam scriptis in Carolstadium & socios debachatus est, edito *Contra celestos Prophetas lib.* Narratq; inter alia pro eo, quod vere à Sutore Orlamundano fuerat conuictus ex Scriptura, aliam fabellam, veritati substitutam nempe: quum in eo itinere in Sutorem quendam Orlamundanum, de Euangelio multa blaterantem incidisset, atque ex eo quæsiisset, quid de statuarum contractione ipsi videretur, & vnde recte id factum esse, probare possent. (c) veteramentarium respondisse, Saluatorem in Euangelio (locum se nescire, ac fratres suos scire) præcipere, ut femina cum viro concubitura, albam & mundam induat subueclam; eademque ratione & templis statuas esse eijciendas, ut purificentur, & à creatura liberentur. Ita Lutherus de victoria Sutoris, à se Orlamundæ reportata, scurriles iocos facere conatus est; & qui cum risu vrbis fugit, si-

git se audita tam profunda & subtili Theologia, cum risu hominem dimisisse. O veracem Prophetam & vere Novum Euangelistam!

Idem per Ioannem Fridericum iuniorem Principem effecit, ut omnibus Saxonie ducum oppidis & finibus Carolstadio fuerit interdictum. (d) Daniel Tossanus diaboli instinctu factum scribit, ut Lutherus quætionem hanc de Sacramento sine causa Carolstadio intenderit: quod idem Ambrosius VVolffius scribit. (e) In his Angustijs positus Carolstadius, Tigurum se contulit, vbi è Catholica olim Ecclesie Archidiacono, Zuinglianæ Synagoge Diaconus factus fuit. Sed quum ac hic quidem ad votum quidquam succederet, cum Anabaptistis clam colludens, Lutherum interim humiliter deprecabatur, (f) ut sua cum gratia subleuaret potius quam deprimeret immerentem. Hunc in finem Carolstadius 2. Tractatus ad Lutherum misit. 1. demonstrat se cum seditiosis rusticis &c. non communicasse. 2. se de Sacramento Buch. inquirendæ veritatis causa scripsisse. His placatus Lutherus utcumque, eum in Saxoniam redire permisit, præscriptis conditionibus, qui vna cum vxore sua, nobili femina Kembergæ concessit in villam quandam vno milliari VVitteberga distantem, vbi aliquamdiu tamquam pauper rusticus, vitam miserè sustentauit, lignum in oppidum conuehendo & alia rustica opera faciendo; indutus crassa & squalida tunica. acruit eo gladius in lacerâ vagina condito accinctus. Nec alio titulo, nisi Nachbar Andres id est vicinus noster Andreas appellari volebat: eo sanctæ cuiusdam simplicitatis opinionem affectans. Talem nobis Carolstadium Lutherani ipsi in Augustana historia describunt: (g) qui tamen iterum A. 1528. in sidijs Lutheri retractus in arnam disceptandi de Sacramento, rursus ad silentium vel exilij sententiâ tolerandam à Luthero redactus est, hoc vnicè agente Luthero, ut in Carolstadio posset derriumphare non veritatis sed gloriæ studio Sacramentarios filios veteri sui hæretici (h) sed contrarium ei euenit. Carolstadius autem non multo post miserijs & squalore confectus, & ab omnibus, etiâ suæ religionis socijs, desertus obiit. Ferunt quidam eum paullo ante obitum à Basileensibus ad parochiam quan-

2 Alber. contr. Carlstad. R. 3. Laing. in Vita Carlstad. Coch. in A. fol. 127. b Tom. 2. Len. Ger. f. 447. c Tom. 1. fol. 44. d Coch. A. pag. 128. e in hist. Conf. August. f Vlenb. cap. 16. num. 4. g fol. 38. an. 24. h Vlenb. V. Luth. cap. 19. num. 6.

quandā Alsterensem vocatū, non sine omni quodā, ut Lutherani dicunt, quod Muncerus in loco eiusdem nominis concionatus fuerat. Atqui iisdē recordari debebant, Lutherum quoque prima Ecclesiā suā lineamenta Alsteri duxisse. Basileam inde euocatus, concionatoris munere aliquādiu ibi functus est: quumq; die quodam concionē haberet, vidit magnā staturā hominem templum intrantem, & ad lacus Consulis confidentem (a) Finita concione Carolstadius quærit ex Consule quisnam vir ille esset insolitæ staturæ, qui iuxta ipsū confederet. Consule vero respondente, neminem à se visum; torus consternatus vnā cum Consule domū contredit. Aduenienti domestici narrant, magnæ staturæ hominem ædes ingressum, filium ipsius mediū arripuisse, & in altum eleuatum, sine vlla ratione in terram decidere permisisse, additis his verbis; Patri suo multam salutem diceret, quæ intra triduum esset visurus (b). Accedente ad reliquas animi & corporis miserias hac quoque consternatione, Carolstadius post triduum extremum vitæ diem clausit. Hunc quidem dæmonem fuisse, à quo, ut B. utus olim à malo suo genio, tamquam vadimonio ad mortem euocatus fuerit, dubiū non est. Et forsasse idem fuit à quo doctrinam illam accepisse se scribit (Luthero idem attestante) Christum verbis his, *Hoc est corpus meum*, non panem sed corpus suum quod mensæ assiltebat, denotasse. Tigurtini tamē Theologi, vt honori eius consulerēt, qui primus oculos ipsis aperuit ad cognoscendam veram de Cœna Domini doctrinam, honorifico eum testimonio ornatunt. Confessioni ipsorū infecto, quo aiunt, *quandiu apud ipsos fuerit Archidiaconi munere functus, honeste se, & vt Christianum deceat, gessisse, a bona cum gratia & venia Basileam inde se contulisse: toto vero eotempore nihil ipsorum Fidei contrarium docuisse. Hoc vero testimonium se ipsius persona non autem libris, qui sibi visi non sunt, impertire: credere etiam Basileenses idem de ipso testificaturos. Vides, opinor, quomodo Sacramentariorū schola multo ante Geneuensem sua data, suo cum absoluat calculo qui ab omnibus tamquam à maligno spiritu infusus, fuit condemnatus. Lutherani à diabolo eum strangulatum, neque hoc ipsos Calvinistas negare posse asseuerant, tot testimonio confessionibus, tot bonæ fidei scriptorum testimonijs, adeoq; ipsorū Basileensium Pastorum litteris confirmatum. Hic exitus fuit Carolstadij, qui omnibus formidabilem Lutherū primus lacessuit & aperto bello oppugnavit, qui altissimum Christianæ religionis myste-*

rium conuellere ac proculcare aggressus est, qui staturas confregit, qui sacerdotalis cœlibatus vinculum soluit: neque aliam nominis sui memoriam reliquit, quam quod plerisque nimis diu vixisse visus est. Superstitem habuit filium, Ioannē nomine, qui deserta patris hæresi, ad Catholicam Ecclesiā redijt, & quo tempore Concilium celebrabatur, Tridūci tuit. Sed iam ad alterū, eumq; multo deteriorē eiusdem sectæ conditorem transeo.

DE HVLDERICO ZVINGLIO,
Et Ioanne Oecolampadio, Helueticis
schismatis auctoribus.

CAPVT VIII.

ARGVMENTVM.

- I. *Huldericus Zuinglius nouus Euangelista apud Tigurinos.*
- II. *Eius de Cœna Domini doctrina, à Spiritu S. vt accipiebatur, accepta.*
- III. *Zuinglij fallacia.*
- IV. *De Spiritu qui Zuinglio apparuit.*
- V. *Lutheri, Zuinglij & aliorum Contentiones Sacramentaria.*
- VI. *Zuinglius à Luthero tamquam frater recipi petens, repulsam patitur.*
- VII. *Zuinglius Pelagianorum errorem renouat.*
- VIII. *Initium Zuinglianæ schismatis in Heluetia.*
- IX. *De Ioanne Oecolampadio Zuinglij symmysta.*
- X. *De eius morte: & quid de viroque senserit Lutherus.*

DVm Lutherus & Carolstadius in Saxonia tumultuantur ac deliria sua spargūt, Huldericus Zuinglius, è milite Canonicus Constantiensis, in Heluetia somnia sua quoque cepit proponere. Et initio quidem ab Indulgentijs orsus est, vti Lutherus, sed mox ad peiora cum Carolstadio prolapsus est; à quo tamē in Sacramentaria re quo ad modum explicandi Verba Christi *Hoc est corpus meum* dissentiebat, etsi in eo conueniebat, quod (c) contra vnanimem totius Christianæ antiquitatis consensum realem corporis Iesu Christi in Cœna præsentiam negaret: ac postea cum eo colloquutus, perlectis eius libris, à sententia Lutheri quam

Q 3

a Alber. contra Carlstad. f. 1. b. f. 2. a. b Thom. Bozius tom. 2. de signis Ecclesie lib. 23. cap. 3. Lutherani in hist. conf. Aug. pag. 40. Bismare. in Vita Carlstad. Vid. Eras. Alb. conf. Carlst. Tom. 3. l. 1. pag. 88. c Hist. Conf. Aug. f. 41. Alber. loc. citato. d Gramin. us in vita sua d. 117. Ioan. Sapidus in Epitaph. 8. distich. lit. x. 8. a.

quam hæcenus amplexus fuerat, discessit, suamque ad Carolstadij opinionem proprius aliquanto accommodauit, ut in libro suo, De Eucharistia ipse fatetur. Annum hunc qui fuit MDXXV. (a) tamquam infortunatum ipsi Lutherani detestantur, ut in quo Sacramentarium secta ita prodijt, in apertum ut professionis suæ tutum locum & sedem cõperit obrinere, quem in Carolstadio vago non potuerat habere. Inuerunt ad rem eam Anabaptistarum tumultus, seditiosa rusticorum plebs cæsa, & Iubilæum à Papa promulgatum. Porto Zynglius ne aliorum sectator potius quam nouæ sectæ conditor videretur, (b) Tigurinis persuasit, nec Lutherum nec Carolstadium veram articuli de Cœna Domini intelligentiam habere, hunc ræmæ ab ea propius aliquanto abesse: à se autem vno huius tantum mysterij veritatem erutam esse & patefactam. Idem de Carolstadij doctrina sententiam rogatus, auctor fuit ut librorum eius lectio nemini interdiceretur, *ut cui nec animus nec arma, sed dexteritas tantum hys utendi desuerit.* (c) Aliquem veritatis gustum habuisse, sed figuram qua Corporis sui perceptionem Christus inuoluerit, accommodare nesciuisse. A Luthero idem initio suorum Operum protestatur nihil se didicisse, sed Euangelium prius etiam quam Lutheri nomen audijisset, prædicasse: hoc modo magistri auctoritatem defugiens, à quo honorifico *Fortis Athleta Iesu Christi* titulo fuerat ornatus. Tantum ei placebant omnes, qui cum Catholica Ecclesia diuortium fecissent.

Fuit vero Zynglius, (e) quo tempore contra Ecclesiam rebellare cõpit, Canonicus Constantiensis; sed carnis libidine de qua explenda uicè, ut ipse fatetur, cogitabat, victus, venditis Ecclesiasticis beneficijs vxorem duxit. Cum aliquot annis diu in fœdissimo concubinato uixisset. (f) Initio quidem ab omni disputatione contra articulum de Cœna Domini abstinebat, ac figuram illam, (g) pro qua postea tamquam pro aris & focis pugnavit, occultabat: cõibatam tantum sacerdotum & Indulgentias oppugnabat, Lutheri exemplo, quâuis Heidelbergenses Zynglium nondum audito Lutheri nomine, tam voce quam stilo Indulgentias oppugnasse affirmant, (h) ut scilicet demonstrant ab eodem spiritu quo in Saxonia Lutherum, Zynglium in Heluetia fuisse incitatum, cauendo, ut solent Filij superbiæ, ne ab alio didicisse, sed suo ingenio quicquid id demum sit attigisse videntur, Sed siue id ita sit, ut Heidelbergenses asse-

runt, siue iecus, parum refert, opinioni aduersæ certe non deerunt argumenta, uti illud quod credibile non sit, quæ tum toti Orbi nota fuere de Lutheri Indulgentiarum lite, solum Zynglium ignorasse.

II. Zynglius igitur tam realis, quæ in Catholica docetur Ecclesia, Præsentis, per Transubstantiationem id est conuersionem panis & vini; quam Lutherana Impanationis & Inuinationis, ut ita dicam, oblitus, idem fere quod Carolstadius docere cõpit, nimirum Corpus Christi nec sub speciebus panis, nec cum pane esse posse, (i) sed panem figuram esse absentis corporis, nec distribui aliud quam verum panem & naturale vinum. Hæc tota substantia doctrinæ Zynglianæ de cœna, de qua merito exclames. O profundam & supernaturalem plenam inauditi mysterij doctrinam! *Panem esse & manere panem; & vinum esse & manere vinum. Panem manducari & vinum bibi &c.* idque cum phantasia quadam, vel memoria, quod Christus Dominus in ultima cœna etiã manducavit ipse dederit; manducandum panem ac bibendum vinum, ac postea sit mortuus pro hominũ salute. Quæ suppositione in suo cerebro facta, sine omni auctoritate ab Apostolis acceptã, pergit & Sacramentum Eucharistiæ &c. definiat, *nihil aliud esse quam sanctam & diuinam quandam populi in Ecclesia Dei gratiarum actionem pro passione & morte Iesu Christi, quæ audientes si interrogent, quomodo Christus id quod tradebat discipulis suis, tradendo panem ac vinum asseuerare potuerit.* Hæc esse corpus suum, respondet Zynglius; *Panẽ ideo vocari corpus Domini, quod illum manducãdo in memoriam reducatur passio eius & mors, perinde ac si manducando pisa, & cogitando de ouis, dicamur mãducare pullos gallinarum.* Itaque plurimam in hoc Sacramento, Homo ille effixit figuram, nescio cuius Rhetoricæ, *panem ideo appellari Corpus Domini, quod passio eius & mors tum in memoriam nobis reducatur.* Hinc vero figuram ille non minus, quam ceteri, fluctuans, quinque aut

a Hist. Confess. Augustana. b Zyngl. Tom. 2. fol. 243. in subsidio. de Eucharist. & fol. 153. b. c Pencer. in Var. histor. de Melancht. fol. 11. d Tom. 1. art. 18. e Pantaleon. in præsap. Vir. Illustr. in Zyngl. f Mycon. in Vita Zyngl. g Zyngl. in subsid. Euch. art. 15. h Adm. Christ. fol. 217. i Bis. in Vita Carlstad. Lauather. in princ. hist. Sacramentario.

sex diuersis modis velut iterum transfiguratur & explicat. Corpus enim aliquando sumit pro *Natura humana*, dicens. (a) Saluatorem corpus suum verum appellare cibum, non tamen carnem; sed naturam humanam intelligere quæ carnem assumit. Sed aliam ex eodem libro eiusdem interpretationem accipe. Air in hac actione *Saluatorem Carnis* voce uti, sed *Spiritum* intelligere, suam nempe diuinitatem: hoc modo in Apollinacitarum errorem incidens, humanam animam seu spiritum in Christo negantium, eiusque diuinitatem substituentium in animæ locum. Postea Sacramentalia hæc verba alium in sensum detorqueat, *Corpus pro morte & passione Saluatoris interpretans*: quam interpretationem ait sequentibus verbis confirmari, *Quod pro vobis tradetur*. Itaque ad Lutherum quoque scripsit, omnem hunc actum nihil aliud sibi videri quam mortis Saluatoris nostri commemorationem. Quasi si quis alicuius rei memoriæ edere possit, id quæ animæ & non corporis, cuius est accipere & edere, sit actio. (b) Explosa ergo corporali manducatione, dicit *Panem & Carnem*, de quibus Saluator loquitur, nihil aliud esse quam fidem, nec corpus ore, sed spiritum percipis; vero in te ipsum Iesu Christi corpore ad dexteram Dei Patris in cælis manente, seque animæ tantum per fidem insinuante. Sic Zuinglius cum figura sua vel potius plurimis in unam rem conuolutis figuris & tropis Rhetoricis, quales nulli habentus oratores agnouerunt, sed subailitas Sacramentarium mundo induxit, ita ut qui induxerant se quid dicant, ipsi non intelligant. Verbo uno Zuinglius suo & nouo perceptionis modo delirabat, non memor eius quod à Cypriano multo meliori auctore dicitur. (b) *Panem quem Dominus discipulis porrexit, non figuram, sed naturam diuini verbi omnipotentia mutatum, carnem factum esse*. Theophylactus hæc in hanc præuidisse videtur, dicens: *Dominus non dixit, Panis quem dabo figura mea carnis est, sed, Caro mea est* Eoque recte credimus, *Panem ad prolationem verborum, mystica quadam benedictione & virtute Spiritus Sancti, in carnem Christi transmutari*. Si figura tantum sit, nihilo plus habemus quam ludæi; sicque ad umbratum seu figuratum sæculum relabemur. Deus ergo nos decepit, Corpus suum date se nobis dicens; & tamen nihil dans nisi figuram. Figuras ergo tantum Sacramentarij, quasi Chimæras aut umbras, manducant. Ideo hæc sententia Luthero quoque tam detestabilis visa est, vt ad Francofurtenses scribat, Vitam potius periculo exponendam, quàm sacramentum hoc è Zuingliani

cuiusquam manibus accipiendum esse. Audiens vero tot ineptias verborum illorum, *Hoc est corpus meum*, interpretationes, sine bile, quod mirum est, eas ita refutauit: *Illud rogamus Sacramentarios, inquiring, vt ne verborum illorum vllam probationem a nobis postulent. Quod si velint, postulent eam ab insanti- bial, qui septimum etatis annum attigerunt, & iam legeret hæc verba in scholis didicerunt. Extant Biblia Hebraica, Græca & Latina. Monsrent ergo nobis in quibus scriptum sit, Hoc est signum mei corporis. Id si non possunt, taceant igitur, & scribendo tantisper cessent dum Biblia eiusmodi producantur, aut certis ac solidis rationibus probetur suam illam, veram esse interpretationem: ne toties illud usurpandum sit, Vbi est scriptura? si verba illa scriptura, Hoc est corpus meum, ipsis reclamare nolunt. Sic tū Lutherus loquebatur. (eamque ob causam fortasse Zuinglius tam insigni falsimonia scripturam depia- uare non dubitauit.) Verum tamen Lutherus prin- cipia cum suis discipulis posuit, unde Sacramentarij sua dogmata hauserunt & confirmarunt. nam A. 1525. Pomeranus & Melächtho Theses suas blasphemias cōtra missam edidit & Lutherus Dominica aduentus, quæ fuit 3. Decemb. orationem habuit de summa blasphemia; id est canone Missæ, quæ typis confestim est vulgata. Si igitur ex Lutheri senten- tia, per consecrationem non fiat conversio panis in Christi corpus; utique panis qui erat subsistit, & is manducatur, si sumitur, non vero corpus Christi, quod ipsum est dogma Sacramentarium, dicamus igitur Lutherum posuisse antecedens, vnde Sacramentarij deduxerunt consequens*

III. Quis vero credat, in quenquam hominem tantam audaciam cadere atque impudentiam, vt testamentum Saluatoris nostri eodem modo quo Zuinglius, corrumpere ausit? Mihi ipsi Lutheranus quidam, in Ducis Mainij comitatu, dum Castellonij muri quatantur, Testamentum nouum Germanica lingua in forma octaua Tiguri An. MDXXV. à Christophoro Froschouero impressum mon- strauit; in quo textus omnium Euangelistarum vbi de Cœna Dominicæ institutione scribunt, (a) & verba hæc, *Hoc est corpus meum. Hic est sanguis meus*, ita Germanicè reddita erant, *Das bedeu- metra*

a In expos. de Euchar. b Lib. 1. Inst. de Cœna c Lib. de Cœna Domini & prima Inst. d In o. cape- Ioan & super Matth. e In Defens. de Cœna. Vide Sel- nec. contra Peuc. de Verb. 5. Cœna. & in Padag. Schlusself. lib. 4. contra Calvinist. Theolog. Alber. l. 4. histor. Carl- stad. f. Becæ. Tit. 6. de Sacram. 4. 6. fol. 344.

mandatis vllus scrupulus, in pious animis; vt in Zuinglio, relinqueretur: vt in Genesi, Exodo, Esaiâ, s. Matthæo, & Actis Apostolorum videre est. Cœlestes illi nunciij numquam nigro aut tristia clugubri vestitu apparuerunt. Habitus hic tenebrarum spiritui conuenit, quem Zuinglius procul dubio vidit. Beza vt Zuinglium, qui seipsum hoc somnio denigravit, excollet, ait cum hoc scripsisset, somniumque representasse, magis animi quam veritatis defendendæ causâ. Ergone per ludum & iocum res tam seria tractari debet? Ergo cœlestes visiones per iocum & ludibrium fingere oportet? Ipse quidem Zuinglius satis monstrat quid tam Beza quam alij de ista re senserint, quum scribit propria conscientia victum celate hoc se non potuisse, tamen non ignoret quantis se contumelijs risibusque sit expositurus. (a) Serpebat nihilominus late hæresis Sacramentaria, quantumuis sese Lutherus illi æque ac Catholicis omni conatu opponeret, vocaretque perniciosos, & noxios, filios suos tenerrimos, suas fratresculos & aureos amicos, seditiosos spiritus & tales, qui nihil scirent nisi à se didicissent, quisque sic à tergo se adorirentur uti Catholicis à fronte, porcos & canes, qui se lacerent, dum Sanctum & Margaritâ illis proijcit & c. Opposuerunt etiam sese Sacramentarij: Anno 1526. Lutherani prædicantes per Sueuiam, edito scripto, quod *Syngramma Suevicum* appellarunt, in quo verba Christi: *Hoc est corpus meum* ex Lutheri sensu intelligenda ostendebant, (b) & Sacramentarij Helueticum ducere Zvinglio illi *Ansi Syngramma* Helueticum opposuerunt, (c) ei successit Liber Lutheri acerbus de verbis Christi *Hoc est corpus meum*, A. 1527. in eunte, (e) Hoc edito in castris Sacramentariorum ad arma conclamatum est libro alio amarulento in Lutherum edito, qui breui in agoniam morbumque incidit, ex quo recreatus Anno 1528. *Confessionem de Cæna Christi* typis emisit in Sacramentarios, (e) pugnatur acerbe.

V. Porro Landgravius, qui Lutheri doctrinæ ut cœlesti fauebat, veritusne ea per nouam hanc dissensionem detrimentum, aut certe impedimentum acciperet mense Iun. A. 1528. tam Lutherum quam Melanchthonem per litteras rogauit, vt cū Zuinglio sententiam communicare, ac coram conferre non grauentur, (f) sed vterque valde dubie respondit. Melanchthon quidem colloquium cum Oecolampadio sese non detrectare aiebat; cum Zuinglio vero vt conferat, operâ precium sibi non videri. Rem hanc non ita leuem esse, quum sententia hac valde pla-

ceat ijs qui diuina mysteria manu tangere, quod aiunt, & in tam altas res curiose inquirere voluerit. Lutherus quoque datis XXIII. Iunij ad Landgravium litteris, ait, *Se Lipsiensis disputationis exitu monitum, facile videre, Colloquium id sine illo fructu abiturum, ad quod tam hi quam illi præconceptas opiniones ac præiudicia allaturi sint, cum firmo nemini cedendi proposito. Zuinglium errare, se certo scire; Diaboli has artes esse, quibus ille malum multo deterius faciat. Non tamen prius destitit Landgravius quam ad Colloquium Marburgi esset conuentum. (g) Lutherum comitari sunt Melanchthon & Iustus Ionas; Zuinglium Oecolampadius, Bucerus & Hedio; quos duos ille per Argentoratum factio itinere ibique concione habita secum inde duxit. Venit quoque et Othander Norinbergâ, Brentius Hala Suevorum; Stephanus Agricola Augusta Vindelicorum. Catholicorum nemo accitus fuit, quoniam Melanchthon id suaderet, sed apud Landgravium Lutheri auctoritas valuit, qui vocari eos volebat. Disputatio habita fuit inter Lutherum & Oecolampadium, Zuinglium & Melanchthonem An. 1528. Octobri quod metus esset, ne e duorum illorum æque ferocum collisione tonitru aliquod exsisteret. Mira omnium inter se fuit in mensa & inter pocula humanitas; quamuis ambitione dogmatis sui tuendi neutra pars alteri cederet Zuinglio & locijs Lutherus exprobrabat quod Naturas in Christo ita separaret, vt ex vna persona duas faceret; quodque fratres Argentoratenses Iudaizarent. Pelagianismi quoque eos accusabat, vt qui de Peccato Originali, de Baptismo, de Iustificatione, de Ministerio, & alijs Fidei articulis minus recte sentirent ac docerent. Sic VVirtembergenses quoque Theologi Lutherani in scripto quodam ad Protestantem Principes aiunt, à diabolo hominem illum Zuinglium excitatum, vt non vnum solum,*

R

a Rhene in libr. de Ortu & prog. Calu b Tom. 3. Ien. pag. 284. c Vlenberg Vit. Luth. cap. 18. num. 1. c Lauather. Hist. Sacrament. pag. 6. d Tom. 3. Ien. p. 306 b Selnece. p. 34. Cochleus p. 188. Lanath. p. 12. Seidel p. 55. Vlenberg. Vit. Luth. cap. 18. num. 3. e Vlenberg. Vit. Luth. cap. 19. num. 4. f Vlenberg. Vit. Luth. cap. 19. num. 2. g Selnece. histor. August. Confess. fol. 35. h Sur. com. histor. an. 129. fol. 170. lit. l. 3. Tom. 4. Ien. f. 466. Cochl. in AF. Luth. fol. 218. b. 1. Cythr. Chron. Sax. Pant. in vita Zuing. Mirasus Chron. Ecclesiastico polit. fol. 1037. Vlenbergius Vit. Luth. cap. 20. num. 1. 3. 4.

sed complures Fidei articulos labefactaret. At Zuinglius & Oecolampadius aiebant, ideo se venisse ut solam illam de Cœna Domini controuersiam discerperent; quod & factum est. Quibus vero argumentis Sacramentarij realem Corporis Christi præsentiam, quam Lutherus defendebat, oppugnant, ex Actis apparet. (a) Primum vero sumptum est è vers. 64. VI. cap. Euangelij S. Ioannis, *Spiritus est qui uiuificat, caro non prodest quicquam* ubi Christus dicit, manducationem Corporis sui esse spiritualem. Ergo, inferebant Sacramentarij, non nisi spiritualiter recipi posse. Secundo: Vnum corpus pluribus in locis simul esse non posse. Quum ergo Christi corpus in cœlo sit, ex symbolo Apostolico & c. scripturis, in altari esse non posse. Tertio ab Oecolampadio aliquam multa loca ex S. Augustini scriptis adducta sunt, quibus ille dicit, *Sacramenta signa esse, ut serpentem illum æneum in deserto, & c. cum igitur Cœna sit Sacramentum Corporis Domini, signum Corporis Christi sit, oportet. Ad hæc respondit Lutherus, quamuis apud S. Ioannem vers. 64. spiritualis manducationis fiat mentio, non tamen id obstat quo minus S. Cœnæ institutio de corporali intelligi possit aut debeat, quæ spirituali nihil deroget, immo ad Cœnam quoque necessaria sit. Sacramentarij in Saluatoris illo dicto, *Caro non prodest quicquam*, magnum victoriae momentum ponebant: at Lutherus de Carne Christi id intelligendum esse negabat, (b) ut de qua ipse dicat, vers. 52. & c. *Caro me uiuificat*: immo magnam blasphemiam esse aiebat, dicere, Carnem Christi non prodesse quidquam, utpote qua data pro mundi uitâ, genus humanum redemptum est. Apud eundem Ioannem I. capite dicit: *Verbum caro factum est, & habitauit in nobis*. Versum 64. de nostrâ tantum natura in perfectione, qua caro Christi apprehendebatur à Capharnaitis & c. incredulis manducanda, fustillatim, uti carne stauorum & Vitulorum, esse intelligendum, eo enim modo sumptam carnem Christi, non prodesse ad quicquam exitum, à Christo intentum, sed solum ad farciendum ventrem. Si tamen de Christi quoque carne uita totaque simul sumenda etiam aliquo modo intelligendus sit versus ille 54. dicendum esse, Christi carnem Christianis nihil prodesse si absque fide percipiatur: tum enim esse ac si caro sine anima, & quasi mortua farciatur. Nec tamen etiam hoc modo Zuinglij opinioni inde vllum præfidi-*

um peti posse, ut qui Corpus Christi in Sacramento esse neget quod in dicto casu nihilominus ad sit, sed non profit. Melancthon vero adamicum scribit, *Zuinglianos nihil aliud habere in ore quam hoc, Caro non prodest quicquam. Sed uero mortuum sese male quam hoc vel dicere, quod illi tanta peruenacia assenserent & defendant. Ad secundum argumentum Lutherus paucis respondit, non esse e sensibus nostris de diuina omnipotentia iudicandum. Sed inter Zuinglium & Lutherum hæc de re acris fuit contentio. Quomodo, aiebat Zuinglius, Deus ea credenda præscripserit quæ comprehendendi nullo modo aut ratione possunt? Ingens profecto miraculum fuerit, solo verbo panem carnem fieri. Quis credat impium sacerdotem tantum posse? Lutherus contra Dei omnipotentiam & Christianam humilitatem his & similibus argumentis opponebat, nostrum esse dicens etiam quæ magis videntur incredibilia credere, ut quod Deus factus sit homo, & quod Deus & uerus homo, mortem passus sit. Mirabile hoc mysterium non à sacerdotis dignitate, sed diuini uerbi omnipotentia dependere. Donatistarum hunc esse errorem Sacramentorum vim in sacerdotum bonitate fundare. Sane ad hoc responsum obmutuisse Zuinglium, Acta testantur. 3. Ad loca ex Augustini scriptis producta quod attinet, Lutherus respondit, Sacramenta quidem esse signa earum rerum quas significant, uerbi gratia, Cœnam Domini (potius Missam dixisset, si Catholicus fuisset Lutherus) significare, D. N. Iesum Christum per mortem suam pro peccatis nostris satisfecisse; simulque peccatorum remissionem nobis promittere & obsequiare, (procurare & efficere, Catholicè) non tamen inde sequi Corpus Christi in Cœna non esse. Hoc illi modo Scripturam & SS. Patrum auctoritatem pro sua quisque opinione allegabant; & quamuis longissime inter se dissiderent, in neganda tamen atque explodenda supernaturali illa Transsubstantiatione mirifice congruebant. Sampsonicæ uulpes, quod ea uox in SS. literis non exstaret. Sic Arius uocem illam *ὁμοῦσιος*, siue, Consubstantialis*

a Vide Disput. ipsam an. eod. editam. & Synopsin apud Vlenberg. *Vit. Luth. cap. 20. Luc. Osiand. cent. 26. histor. Eccles. cap. 10. libr. 2. fol. 134. fol. 137. & seq.* b *Luc. Osiand. loc. citato. Selmeck. loc. cit. supra. Peucer. tractatu. histor. de P. Melancthon. fol. 14.*

etialis admittere noluit, tamquam S. Scripturæ & primæ Ecclesiæ ignotam Quem S. Athanasius Catholicorum causam agens, ita refutat, in quibus: *In quo te vocabulum hoc offendit? An res, aut vox ipsa? Si res significata antiqua est, vocabuli nouitate offendi non debes. Ecclesia enim nouis rebus usa est, nec tamen res ipsas mutauit.* Idem nos dicere possumus incredulis illis, qui nomē hoc Transubstantiationis, ab Ecclesia, vt eo Sacramentarium error conuinceretur, & antiqua fides retineretur, vsu receptum, in SS. litteris monstrari sibi petunt. at quo animo? descendine? non certe, nam in Conuentu VVormatiensi quum Lutherus negaret Transubstantiationem hanc primitiuæ Ecclesiæ notam aut creditam fuisse. Cochleus ei ita occurrit. (a) *Quid ais, Luther? Antu, v. S. Ambrosij librum De Sacramentis legisit? Tum Lutherus, Legi, inquit, Verum Ambrosius non dicit Panem mutari, sed conuerti.* Ecce animum nolentem discere, sed evincere; ecce effugium non minus ineptum & ridiculum quam fallum! Ambrosius enim verbo Mutari etiam utitur. *Mutat, inquit, quando uult, instituta Natura, & quid est Trāssubstantiatio apud Catholicos aliud quam mutatio vel conuersio substantiæ panis & uini in corpus & sanguinem Christi, per habentem ad id potestatem ita enim definiunt Catholici, profitentes se aliud eo verbo & c. nolle intelligi, nec intelligere solere.* Nec Ambrosius tantum, sed Cyrillus quoque, S. Augustinus, Eusebius Emisenus, Gregorius Nyssenus Transubstantiationem hanc confirmant; quam uocem Lutherus à Thomistis confictam impudenter asseuerabat. Cui mox Cochleus os obrurauit, producto Lateranensi Concilio, sub Innocentio IV. ante D. Thomæ tempora celebrato. Nouorum nihilominus in Francia Euangelicorum Achilles (b) scribere non erubuit, Transubstantiationem non antiquorum à primis quingentis annis, sed nouorum, atque adeo eorum, quos quotidie uidemus, Patrū esse filiam, extremis his temporibus, tam doctrina quam moribus in Ecclesia plane corruptis naram. Omiram cæcitatem, vel obstinatam potius hæreticorum malitiam! qui si oculos aperirent, hanc eandem Transubstantiationem in Iustino Martyre, (c) Irenæo, (d) Tertulliano, (e) Origene, (f) Basilio, (g) Cyrillo, (h) Chrysostomo, i) & Augustino, (k) facile essent uisuri. Sed ad Lutherum redeamus, Transubstantiationem quidem negantem, sed ita vt realem præsentiam defendat. Sed Zuingliani illud Lutherō recte obijcere poterant: Si

Corpus Christi realiter est in Sacramento, necesse est ut id fiat aut per motum localem seu loci mutationem, aut per nouam creationem, aut per conuersionem seu mutationē rei unius in aliam. At per motum localem id non fit, si quidem Saluator corpus suum discipulis porrigenis, locum non mutauit, sed corpus suum suis ipse manibus poriauit: iamq; etiam idem in cælu est, ad dexteram Dei Patris. Sed nec noua creatio hic locum habet. Toties enim quoties ad altare fit consecratio, noua fiet creatio, & sic nullum eorum corporum in altari Crucis fuisse sacrificatum Ergo necessario poterat dicere Zuinglianus, ad Papisticam Transubstantiationem est confugiendum, quam tu, Luther, ipse negas, unde tibi nulla relinquitur ratio exhibendi præsentem in cæna Christum. Post multam disceptationem, animorumque exulcerationem, Luthero vndiq; magnifice se inferente, & quod Zuinglius multis annis ædificasset vno momento destrūcturū se mināte, discessum fuit ab hac disputatione, in qua sola Discordia & Ambitio præsidebant (l)

VII. Zuinglius lachrymis etiam (sed forte Crocodili) præsentem Landgrauio, vt Schlusfeldburgius & Brentius testantur, Lutherum & socios obrectatus est, vt tamquam frater ab ipsis agnosceretur ac reciperetur, quod cum nemine in hac terra pacem ac concordiam quam cum VVirebergensibus esse sibi mallet. (m) At Lutherus elata frōte ac verbis asperis, *Maledicta, inquit, sit talis concordia, qua Dei causa præiudicium aut damnū affert. Ite, ite. Vos habetis aliū spiritū quam nos.* Quæ uerba mirum est quam acerba Zuingliani uisa sint, quibus Lutherus aduersarios uehementer à se exasperatos ipse gloriatur. Et sane non nisi mera hypocritis poterat in Sacramentarijs fraternitatem à Lutheranis exigere, cū eorundem in substantiali articulo doctrinā uti impiam damnarent. (n) Hinc Zuinglius postea sæpè conquestus fuit, Lutherum tam noxij schismatis esse causam. *Diabolus, ait, per homines obstinatos nos tentat: qui ueritatem Cæne Dominica ab alijs quam à se productam indignantes, tam*

R 2

quam
a In Luthero Sept. cipite. b Philip. Morn. de Pless cap. 7 lib. 4. Institut. * libr. de cap. babyl. c Apol. 2. d Lib. 4. c. 24. e Lib. in Marc. f Lib. 8. cont. Celsum. g In Liturg. h Catech. 3. & 4. i Homil. 83. in Matth. k Serm. 28. de uerb. Dom. Lib. 3. de Trin. &c. Vide Opus Catechisticum Canisij. Tabulam Chronolog. Gualtherij &c. l Sleidan. lib. 6. fol. 148. Lauather. histor. Sac. fol. 15. 16. d. 3. Selnece. fol. 36. Schlusfeld. lib. 4. App. Theol. Calu. fol. 268. Osiand. ibid. m In pras. lib. de ue. & sal. relig. n Vlenberg. Vit. Luth. cap. 20. num. 4.

quam furiosus multo magis quam ipsi Papista vociferantur. & asperius in nos inuehuntur: sed verè uterque æque nocens fuit, tumido animo in arenam prouecti. Et quamuis ad eos conciliandos Landgravius nihil intermitteret, frustra tamen id fuit, Deo iuste Conuentum hunc & Colloquium, quod ex utraque parte erat aduersus Dominum & Christum eius, (a) dissipare. Quin enim nouum morbi genus, quod sudor Anglicus vulgo dicebatur eo tempore Germaniam inuasisset, atque eo tempore in oppido gliscere cepisset, Noui illi Apostoli mortis metu quamprimum inde discesserunt. Consignatum tamen est prius scriptum, quoddam XIV Articulorum, in quos confeserant, utriusque partis subscriptione & nominibus 13. Octob. firmatum & obfirmatum, &c. (b) vt Charitas vtrinq; seruaretur, & à conuicijs abstineretur, donec verus verborum Saluatoris de S. Cœnæ mysterio sensus à Spiritu S. reuelaretur. Lutherus nihilominus aperte protestatus est, non fratrum sed hæreticorum loco eos se habiturum. Et quamuis Landgrauio promississet, nihil se contra eos moliturum, quamprimum tamen VVitebergam redijt, contra Zuinglianos alioque Sacramentarios calamum strinxit, ijs quæ de Colloquio illo falsò circumferbantur, offensus. (c) Peucerus Lutherum in sententia sua obstinate persistit se ait, ne doctrinam suam erroris suspectam redderet. Ioannes à Lasco Polonus ad Regem suum scribens, affirmat, Lutherum palmam Zuinglio dare coactum. Sed Lutherus, istorum hominum consuetudinem esse, ait, calumniari & mendari: neque hoc virum sibi in eis videri, vt qui diabolum habeant ductorem ac doctorem. Imo ipse Anno sequenti 1529. Coburgi agens litens ad Pæp. positum Bremensem datis Disputationis Marpurgensis seriem suo modo recenset. (d) Nec Lutherus tantum, cuius fides suspecta esse poterat, sed Melanchthon quoque de eo colloquio sparsa à Sacramentarijs scripta inficiatur. Vide summam totius huius Colloquij paucis verbis conceptam, & IV. Operum Lutheri Tomo infertam, præfationem, vbi dicit: Lutherum in sententia permansisse, verum Corpus & sanguinem Iesu Christi esse in Cœnâ; nec aduersarios de sua cedere voluisse. Lutherum rogatum vt pro fratribus eos agnoscere vellet, respondisse, Pro fratribus eos se habere non posse: quorum damnat doctrinam. (e) Sed & in epistola ad Martinum Geslicium idem Melanchthon scribit, (f) Zuinglianos suæ Sacramentarium doctrinam in Colloquio Marpurgensi Anno M D XXIX. sibi satis

cognitam, vt qui eam à Christo non habeant. Puerili more eos Philo sophari: nec doctrinam istam diu subsistere posse. Sed ad magnum nostram Sacramentarium Atlantem redeamus.

VII. Zuinglius ille præter alios errores Nestorianismi quoque insimulatur. Voluit eum apud Ioannem, non Verbum caro factum esse, sed Verbum caro facta est, legendum esse; eo quod Deus in corpus mutari non possit; vt notat atque exprobrat ei Lutherus in libro De Concilijs. (f) Verum tamen ipse in Nestorij errorem iniecit, (quum docuit, Humanam Iesu Christi naturam non esse omnipotentem, neque omnia seuisse aut cognuisse. (g) Zuinglius postea Anno M D XXXV. monitus errorem agnouit, ignorasse se prætexens, quod id dogma Nestorium habuisset assertorem, sed & Ephesini Concilij eam in rem decretam ab eodem aut ignorata, aut minus recte perspectam fuisse, inde apparet. Pelagianorum quoque hæresin Zuinglius sequutus est. (h) diceus; hominem sola virtute æternam sibi vitam impetrare posse, æque Catonem & Scipionem cœli adeptos, Aiebat idem, si sui arbitrij res esset, malles esse in eo loco & statu in quo sunt Socrates & Seneca, quam in eo quo sunt Pontifices Romani, Imperatores, & alij Principes Papista. Licet enim boni hi Philo sophi neque ex Verbo neque ex Sacramentis Deum cognouerint; omnibus tamen Dominicani & Franciscani sanctius ac religius vixisse. Quin idem Franciscum regem Francorum alloquens, ait, Eum in vita illa æterna Herculem, Theseum, Socratem, Aristidem, Numam, Camillum, Catones, Scipiones, & alias eiusmodi illustres animas visurum. Hinc magnus eius temporis vitæ exclamabat, vix contineri se quin dicat, Sancte Socrates, Ora pro nobis. (i) Zuinglij hunc Atheismum Lutherus acerbe perstrinxit, Ethnicum eum & Paganum appellans; ac Gualtherus eius generis, & discipuli, nec non tota Tigurina Ecclesia,

a Psal. 2. Act. 4. 26. b Vlenb. loc. cit. Hefius lib. 1. de Hæres. f. 429. Pomar. Chron. Sax. an. 19. Opemrus ibid. Spangenberg. Chron. Mansfeld. c Schlusfeld. lib. 2. f. 109. Hof. loc. cit. fol. 431. 00 2. d Selnec. li. Recit. fol. 241. 242. & Vlenberg. Vir. Lut. c. 2. num. 4. litteras exhibens. e Peucer. Trait. histor. de Melâ. fol. 13. f Lauarter. histor. Sacr. fol. 16. l. 4. g Lauather fol. 32. h Comment. in epist. ad Hebr. i Eras. Alber. libr. contra Carlstad. Zuingl. in epist. fol. 29. a. & seq. fol. 39. a. Basile apud Sebast. Henric. Petri. & Exposit. fidei Cath. ad Reg. Gallis. k Lauar. in hist. Sacram. fol. 26. an. 36. Bullin. in orthod. Conf.

elefia, ac Minister quoque Geneuenfis, Daniel Toffanus (a) nomine, qui contra Marbachium Lutheranum fcripfit, eius defenfionem fufceperunt: è quibus poftremus ille affirmare non erubuit, *Platonem, Numam, Scipionem & alios Paganorum virtute excellenti präditos, in numero effe electorum.* (b) Hanc Zuinglij tamen fententiam ipfe Oecolampadius reprobaui. Lutheranus vero quidam à Zuinglij calò ut nobis caueamus, facere monet, *ut in quo Hercules quoque hofpitium habeat, terribili fua claua mituendus.*

VIII. Hoc modo Zuinglius, æque ac Lutherus olim Wormatiæ apud Comitiam & alibi, confeflus, uti putabat, confessione bonam, fundauit gloriose feftam fuam, apud Helucios, Tigurinos præfertim, exorfam & fortius ex hoc tempore introduxit & ftabiluit, arcepta eadem, qua Lutherus occasione indulgentias fcilicet, quas Franciscanus quidam Mediolanenfis prædicabat, ac deinde facerdotum cœlibatum oppugnando; idemque ei quod Luthero accidit, ut fcilicet vno (c) articulo conuulfo, paulatim ceteros quoque labefactare inciperet, ac tandem non minus quam Lutherum fapere fe exiftimans, noyam fuo arbitrata fibi religionem comminifceretur. Ad quam hærefis Bertrami veteris hæretici fcripta magnam ei dederunt occafionem eorūq; mifâ copiâ Albertū Brandeburgicū ad fuas partes adiungere ftudebat: (d) fed maluit hic Lutherū q̄ Zuingliū fequi. Zuinglio oppofuit fele fed cū primis Ioannes Eckius, is enim An. 1526. viperam quali incuabulis aggreffus 5. Maij Ingolftadij edidit *πρωδοξογία* Zuinglij Germanicè inferiptam *Falsche ohnwarthaffte ge vnd verführifche lehr Ulrich Zwingel außgezogen auß des Ulrichs Schrifften* eamque obrulit quatuor Epifcopis Badenæ 16. die conuenturis in Comitium, exftat libellus is in bibliothecis. Eidem Zuinglio non minus quam Luthero fortiter Dominicani primi fe oppofuerunt. Epifcopus Conftantiensis vbi de Zuinglij conatibus accepit, miffo Vicario fuo Ioanne Fabro, Senatū Tigurinū monuit, vt ne in religionis negotio quidquam temere decideret, fed totius cauffæ cognitionem Concilio quod iuftabat, permitteret (e) Zuinglius nihilominus fomnia fuade Sacramento aliaque commenta Tigurinis & alijs ita perfuafit, vt, quamuis informis tum adhuc, Nouæ Religionis hic ferus pro legitimo fuerit fufceptus, & huc vsq; non fine maximis turbis & feditionibus forus quamobrem Lutherani Zuinglium &

Oecolampadium, vt contumaciter veritati refiftentes, cenfent biennio poft horrendo Dei Iudicio è medio fublato effe. fi quidem ipfe Zuinglius, (f) vt cordatum decet Miniftrum, hafta inter medias cohortes ftrenue pugnans, quadragefimo quarto ætatis anno occubuit, vt infra dicetur; & Oecolampadius mæore animum ob repentinum exitum Zuinglij extinctus cum Core & Dathan, cenferur, fed de hoc fufius infra dicetur. Atque hic ille Zuinglius eft quem Beza magnam Iefu Chrifti Apoftolum, ac Lutherus (g) *Sathana difcipulum* appellat: quorum hic præterea ait, quum *tamquam latro & feditiofus alios cogere vellet vt errorem ipfius fequerentur, iuflo Dei iudicio occifum ac damnatum effe.* (h) Lusherum tamen pro eo precari folitum, commenfalis eius fcribit. *Vtinam, dicebat, Deus ei ignofcat, eumque in æterna gaudia fufcipias!* Danæus, *verum Iefu Chrifti Martyrem, vocat, qui tamquam alter Iudas Machabæus (Hæreticos dicere debebas, aiunt Lutherani) mortem pro patria oppetierit.*

IX. Zuinglio Ioannem Oecolampadium, excucullatum Ordinis S. Brigitiæ monachum, recte fuccenturiamus. Hic etudiendis Comitibus Palatini liberis primo fuerat præpofitus (i); deinde parentibus & amicis vehementer vrgentibus, vt monachus fieret, proteftatus eft vt difcipulus ipfius Capito fcribit) etiam fi fexcenta vota fecerit, fe nullum eorum feruaturum, nifi bonum fibi videatur. Ingreffum huius monachi videmus, quid exitum miramur? Poftquam enim annos aliquot in Conuentu degiffet, abiefto cucullo, vxorem duxit, è qua filium *Eufebium*, & duas filias *Lenen* & *Althean* (nota Apoftolicam progeniem) fufcepit. Ait idem (k) fe, quum maxime monafterium relinquere cunctaretur, à Spiritu S. maxime incitari, atque vt exiret moneri folitum. Deferta religione, ad Zuinglium tranfiit; & vt ille Tiguri, ita hic Bafileæ velut Epifcopalem fedem fibi conftituit, & veteris Ecclefiæ inftituta ac ritus partim abrogauit, partim mutauit. Eam ob cauffam Erasmus nouationem hanc ægre ferens, vrbe

R 3 dis.

a Toffa pag. 180. b *Conr. Schluffelb. lib. 4. App. Cal. Theol. c Oecol. in 10b. cap. 16. pag. 68. Beza lib. de puni. hæret. d Schluffelb. lib. 2. Lauat. fol. 32. e Sebast. Franck. in Chron. part. 2. fol. 702. 703. anno 28. f *Vid. Ofual. Myeon. g Tom. 1. Coll. pag. 64. h Sur. Cochl. an. 31. i Pantaleon & Capite in vita Oecolamp. k Epif. ad Melanch.**

discessit (a) qui quid de Oecolampadii libro, quo Eucharistiam explicat, se citet à Senatu rogatus, breviter respondit, *Doctum sibi videri, disertum, & bene elaboratum. Pium quoque dicturum fuisse se quidquam pium esse possit, quod Ecclesia consensus repugnat, à quo discere, valde sibi periculosum videri.* sic tum Erasmus; qui tamen non semper ita locutus est. Rogatus ut contra Oecolampadium scriberet (b) se se excusavit; & ad invidiam declinandam, urbem aliquamdiu reliquit. Porro quo ad sententias, idem fere cum Zuinglio sensit Oecolampadius: & ut ille somniis, ita hic coniecturis pro opinionis suae fundamentis utebatur. Sic enim ad Zuinglium scribit, (c) *quantum ex veterum scriptis coniectura assequi possit, verba illa: Hoc est corpus meum, per figuram seu tropum intelligenda: simulque Deum comprecari iubet, virique ut oculos aperiat, ne cum tot hominum periculo incidant in errorem.* Itam, si placet, & salutis vestrae anchoram & spem tam incertis opinionum fluctibus credite. Hæc tunc certitudo est eius doctrina quam illi cœlitus habere se ajunt? En tibi Zuinglium ab una, en Oecolampadium ab altera parte, utrumque novi Evangelii præconem & utrumque doctrinae suae incertum, illum, hic expressis verbis; alterum supra factum, se nescire Spiritus suus Doctor, albus an aër fuisset. Sed & ubi eorum Missio? quis mittens? ubi missionis testimonia? ubi miracula quibus suam illi missionem constituent? (d) Et tamen primus hic Basileensis Episcopus, vel potius, ut à multis Zuinglianis appellatus fuit, tyrannus, (e) ipse docuit eos qui à Deo missos se dicunt, non recipiendos nisi missionem suam miraculis probent & confirment. Præcipuus ex Lutheranis Oecolampadio adversarius fuit Melancthon, qui sententiam eius de Cœna Domini valde impugnavit, (g) missis de conventu Spirensi litteris. Et quamvis Oecolampadius multum deprecaretur, ut inter ipsos privatim controversia hæc desceptaretur, res tamen tota emanavit, sic ut varia doctorum tam de hoc quam de illo iudicia circumferrentur. (h) Narrant ipsi quomodo non vulgari doctrina prædicus vir, Lutheri partibus addictus, Beckheimerus nomine, Oecolampadij de Cœna Domini sententiam impugnandam suscepisset, celeberrimi nominis pictorem Albertum Durerum plurimis contra eundem argumentis usum, ab iraco tandem monitum, ne ultra colores iudicium sibi sumeret. Res huiusmodi esse ut pingi non possint. Tum Durerum: *Rekte hoc inquit, Sed & quomodo affirmas, nec dici debet, nec cõ-*

prehendi potest. Huius disputationis Melancthonẽ sæpè in familiari sermone mentionem fecisse narrat Peucerus. Vere, vere Lutherus Angelus Apocalypticus, vel stella de cœlo decidua aperuit puteũ abyssi, quo aperto tam late miræ hominum ineptiæ apparuerunt non minus SS. litteris quam penicillo abutentium! Sed ad Oecolampadium revertamur, qui relicto ad stivã primæ suæ opinionis auctore Carolstadio, ambiguum, (i) præsertim in sententia de Cœna Domini, se ferebat, in disputatione Bernensis ad assecrarum uno propterea desertus, quod eum ita precantẽ exaudisset: *Mi Deus, si opinio nostrã de Cœna Domini vera est, eam defende ac tu propugna.* Hic quidẽ Cellarius fuit, qui particula si salutem suam periclitari noluit. Sed & in Colloquio Marpurgeni non minus fluctuabat, inter alia Melancthonem interrogans; Annon in his verbis *Hoc est corpus meum*, figura esse possit, ut in illis; *Ioannes est Helias; Petra erat Christus; Ego sum vitis &c.* Ex qua hominis inconstancia factum, ut Christiani aliqui eeteroqui non mali ad Christum in Eucharistia his cogitationibus & verbis uterentur: *O Christo Iesu, si corpus tuũ illic est, ego adoro illud.* Quamvis autem horum duorum, Zuinglij & Oecolampadii Confessio cũ Genevensi in multis non conveniat; Calvini tamen successori (k) utiunque ait Dei omnipotentis manu è faucibus Antichristi (scilicet sua opinione Papæ Rom.) ereptum, ut gladio Evangelij filium perditionis postea cõlauciant & conficerent. En miserum Romanũ Pontificem, duorum Helvetiorum gladio confossum & prostratum! Quam suaves hi homines, cũ somniis suis & stultis imaginationibus sibi placent! Scilicet is cuius potestas cœlitus accepta ad quatuor Mundi cardines sese extendit, iam prostratus iacet, quando multo plures per infinita terrarum spacia diffusa gentes in dies noviter auctoritatem eius reverentur & potestatem agnoscunt, ita ut post Lutherum centies latius regnet quam ante rebellionem eius, ille tamen, in phantasia fatuorum prostratus est, confosus est, nimirum quod in aliqua valle Helvetiorum contemnitur, id ubique sperni autumatur.

X. Tan-

a Oecol. ep. ad Farrell. 11. Maij an. 28. b Opemerus in Chron. an. 28. 29. & seq. c Lib. 3. ep. ad Zuing. d Cur. cõ. hist. fol. 214. an. 3. e Er. s. ad Goclen. f Oecol. in Esai. cap. 23. g Schlüsselburg. l. 1. Theol. Calv. fol. 140. h Luc. Osiand. hist. Eccl. cent. 16. lib. 2. Peucer. hist. de Melanc. pag. 13. & seq. i Schlüsselb. lib. 2. Theol. Calv. fol. 68. k In Iconibus.

X. Tandem post multas inter bellicosos illos Alpium accolas excitaras seditiones ac cædes, Oecolampadius ex hac vita abiit, coram iusto illo iudice eorum quæ docuit ac fecit rationem redditurus. Valde illum Zuinglij cui vitæ tantum mensem superstes fuit, mois afflixisse putatur (a) quam sæpè deplorabat; quem etiam, quamvis pro patria sanguinem effudisset, longe felicitati morte dignum fuisse aiebat. Paulo ante mortem, Ego, aiebat, (b) totus incertus in fide & fluctuans, ab eo, coram Dei tribunali rationem redditurus atque experiturus utrum doctrina mea vera, an falsa fuerit. Heus tu Oecolampadi, non opus est tam procul iudicium veri petere, Habebas Ecclesiam columnam veritatis &c. cur non audisti eam? Amicitia certè, quæ inter ipsum & Zuinglium artificiosa fuit, plus quam conscientia dedisse liquet. Lutherani aiunt, eum Landgrauio aliquando in sermone familiari dixisse, velle se manum sibi abscissam fuisse, prius quam quidquam de hac controuersia esset à se scriptum (c) quod à Petro Plateano, qui sermone huic interfuerat, Luthero postea relatum affirmant. De morte eius diuersa sunt iudicia. (e) Lutherus a diabolo noctu eum in lecto strangulatum ait Bezapeste mortuum scribit. Capito, longo & graui morbo confectum obiisse dicit, quumque amicis quendam ad lectum accedentem vidisset, rogasse: Ecquid nouarum rerum afferret? Illo nihil scire se negante, dixisse: Atqui ego scio. Mox enim in Paradisum ego abibo. Alij e contra aiunt, eum exclamasse, iam iam in inferno se futurum. Lindanus in desperatione mortuum auctor est: & alij eiusdem temporis violentas sibi manus inferre conatum esse affirmant.

Eccè tibi tres Sacramentarium hæreseos, quæ magnam Christianæ Reipublicæ partem infecit, primos Auctores. Ea tres diuinæ sifas est dicere Veritatis præcones. Ea tres eius doctrinæ columnas, quæ non toto biennio in octo diuersas Sectas fuit diuisa, vt ipse Lutherus in quodam Sermone notat. (e) Westphalus nullam doctrinam citius fuisse propagatam, nec maiori conatu & hypocriti defensionem scribit, quam Sacramentarium, non Catholicis modo, sed & Lutheranis tam execrabilem, vt reconciliationis ne minima quidem spes sit. Et Sacramentarij quidem in Germania, Principum in Comitibus decretis, eadem conditione & loco haberi iubentur, quo Anabaptistæ, vt è Sleidano passim videre est. Lutherus ipse dicit, (f) Tres illos doct., inam suam à diabolo accepisse: sequè qui

alterum pedem iam in sepulchro habeat, hanc ad Dei tribunal gloriam allaturum quod Carolstadium Zuinglium & Oecolampadium, tamquam Sacramenti inimicos condemnari, neque ullam sibi vel verbis, vel litteris vel quacumque alia re cum eis amicitiam futuram, vt Deus iubet. At Zuingliani, Caueat, inquit, Lutherus, ne cum isthoc tam atroci & implicabili animo omnium se hæreticorum caput & ducem constituerit, vt qui nihil commune cum eis habere velit qui solum Iesum Christum profitentur. Porro Zuinglius Carolstadij nomen quodammodo oblitteuerat, & Oecolampadij opera adiutus, è ruinis ipsius suam sectam ædificauit, quæ Zuinglianorum est appellata. Et Lutherus, Peucero teste, (g) relicto Carolstadio, abdomine magis & fastu quam doctrinâ inflato, omnes suas vires contra Zuinglium & Oecolampadium, multo validiores antagonistas, conuertit Zuingliani vero, vt Bullingerus notat, in octo factiones fuerunt diuisi: nimirum in Significatiuos, Tropistas, Energeicos, Arrhabonarios, Adeserarios, Metamorphistas, Iscariotistas, & Neutrales. Mortuum Oecolampadium primum eius Ciuitatis episcopum (sic enim ipsi appellant) Senatus Basileensis magnis honoribus est profectus, (h) erecto, quod adhuc in chæro templi primarij conspicitur, Epitaphio his verbis conscripto: D. IO AN. Oecolampadius, professione Theologus, trium linguarum peritissimus, Auctor Evangelica Doctrina in hac urbe primus, & templi huius verus Episcopus, vt Doctrina sic vita sanctimonia cælestissimus, sub breue saxum hoc reconditus iacet. Ridiculum sane in multis epitaphion quid enim? Basilea primū ex Oecolampadio Euangelium audiit & non à B. Pantalo & c. Apostolorum vicinis? & quid illud Templi verus Episcopus? Nugæ, & fania.

Lutherus accepto de Oecolampadij morte nūcio, exclamasse dicitur: Ah te miserum & infortunatū Oecolampadiū! Tu ipse infelicitati tua vases fuisti; quum Deum

a Sim. Gryn. de Oecolamp Mycon. Capito. Pantaleon in prosop. graph. b Luth. tom. 6. fol. 84. c Seltner fol. 36. Forcheimerus in mallo Caluin. st. 9 2 3. Schlusselb. Theo. Cal. lib. 2. fol. 69. Luth. de miss. priu. Et in defen. de Cœn. Dom. Eras. ep. st. ad Cœcl. Laur. fol. 21. Fran. Cor. lib. 2. d Serm. sup. Sacram. habito anno 1527. Hagen. noa. c Luther ep. ad Brem. Schlussel lib. 4. Append. Brem. adu. Westphal. Beuml. in anal. disp. Inc. And. Hist. de Melanch. fol. 9 seq. g Laur. Sur. com. histor. fol. 214. an. 31. Laur. hist. Sac. fol. 21. f. 1. Hist. de Cœn. Aug.

Deum ultorem tibi imprecatus es, si doctrinam tua falsa esset. Deus tibi ignoscet, si in tali statu es, ut ignoscere tibi possit. Lutherani etiam aiunt, (a) Martinum suum in Marpurgensi Colloquio tam Zuinglio quam Oecolampadio infelicem hunc exitum prædixisse, his fere verbis: *Cavete vobis, domini. Merendum enim est ne priusquam triennium abeat, res in eum statum deducatur, ut vestram fortunam sitis deploraturi.* Sicque evenisse, Zuinglio & Oecolampadio ante illud tempus horribili morte sublaris. Sed hæc factis. Ad Confessionistas iam pergamus. Novum nihilominus Sacramentarium magistram libro VI. producemus, qui tamquam peritior artifex superiorum illorum laboribus sua fornace recoctis, aliam formam induxit.

DE PHILIPPO MELANCHTHONE ne Confessionistarum Patre & auctore.

CAPUT IX.

ARGUMENTUM.

- I. De Philippo Melanchthone, eiusque horoscopo: & inventure.
- II. Melanchthon Augustana Confessionis auctor.
- III. Quantum Melanchthoni Lutherus tribuerit.
- IV. Melanchthon de Septicorum numero.
- V. Post Lutheri mortem sententiam mutat.
- VI. Insimulatur quod Lutheri opera depravavit.
- VII. Confessionistarum Fides, cuius Melanchthon fuit auctor.
- VIII. Eorundem inconstantia.
- IX. Ultima Melanchthonis verba, & obitus.

PHILIPPUS Melanchthon, tertius in hæreticorum exercitu aciei, Confessionistarum videlicet, dux (ut qui Augustanam Confessionem conscripserit) fidus Lutheri Achates & quasi Mercurius Germanorum fuit: ingenio vivido & acri, placidiore paulo & modestiore præditus, & qui valde caveret, ne excessus in ipso notari posset (b) Lutherani Melanchthonem Luthero socium à Deo adiunctum feribunt (c) sed diversis omnino virtutibus ornatum. Non ille tanta quanta Lutherus pugnabat aut disputabat vehementia, sed dulci quadam lenitate tam concertationum eiusmodi asperitatem mitigabat quam Principum diffidia componebat. Nec quisquam ex omnibus qui contra Ecclesiam cornua sustulerant, mi-

nus ambiciosus habebatur; eoque discipulos suos nequanquam Melanchthonianos appellari voluit, quanquam nomine hoc post mortem eius non pauci se iactarint, qui execrabiles postea errores pepererunt. (d) Vultu virtutis quandam speciem & innatam bonitatem præ se ferebat; tanto maiori cum honorum ac recte sentientium periculo (e). Quemadmodum enim auro & pulcherrimis coloribus cariosum sæpe & putridum lignum tegitur: ita hic externa pietatis specie hæreseos suæ sordes velabat, ut etiam ij restantur, qui eum Germaniæ secundum Prophetam faciunt & appellant. Philosophiæ & bonarum litterarum valde peritus existimabatur. (e) ut & Græcæ linguæ, ad cuius professionem è Thuringia, ubi Anno MDXVIII. docebat, à Friderico Saxonix Electore VVitebergam fuit vocatus, eo tempore quo Lutherus contra Indulgentias tonare incipiebat, quamvis ille vix adhuc viginti annos natus esset. Tum indissolubili duo hi amicitia nodo, quem neque mors neque opinionum diversitas dissolvit constricti sunt; sic ut nullà sine Philippo Martini statua videretur. Duo hi gemini celebrabantur; tamquam felix illud S. Petri & S. Pauli par. scilicet Germanorum Apostoli: atque ut, quos sibi ipsi tribuunt, titulos eis relinquamus (f) unus Lutherus scilicet, Esaias, alter Hieremias. Sic enim Lutherus scribit: *Ego Esaias sum, Melanchthon Hieremias.* Hunc enim solū, ut ipse Lutheri discipuli fateantur, opinionū suarum moderatorem & arbitrum Lutherus ferre poterat; ut ex horribili illa contra Brasim de Libero arbitrio disputatione apparet. Quæ enim Lutherus cū ipsa recta ratione bellū suscepisse videretur (g) à Melanchthone corrigi se & ad meliorem sensum reduci passus est. Illud non immerito alicui mirū videatur, quomodo animū humanitatē utcumque & litterarū ac Philosophiæ cognitione imbutum, illa opinio subire potuerit, ut de *ijs abdicandis & Christiana republica proscribendis cogitavit.* Quam enim, ut alibi quoque dictum est, Lutherum magistrum de illo S. Pauli Apostoli, ad Colossenses locō, *Cavete ne à Philosophia decipiāmini,* &c. differentem audivisset, statim Aristoteli ac omnibus bonis literis

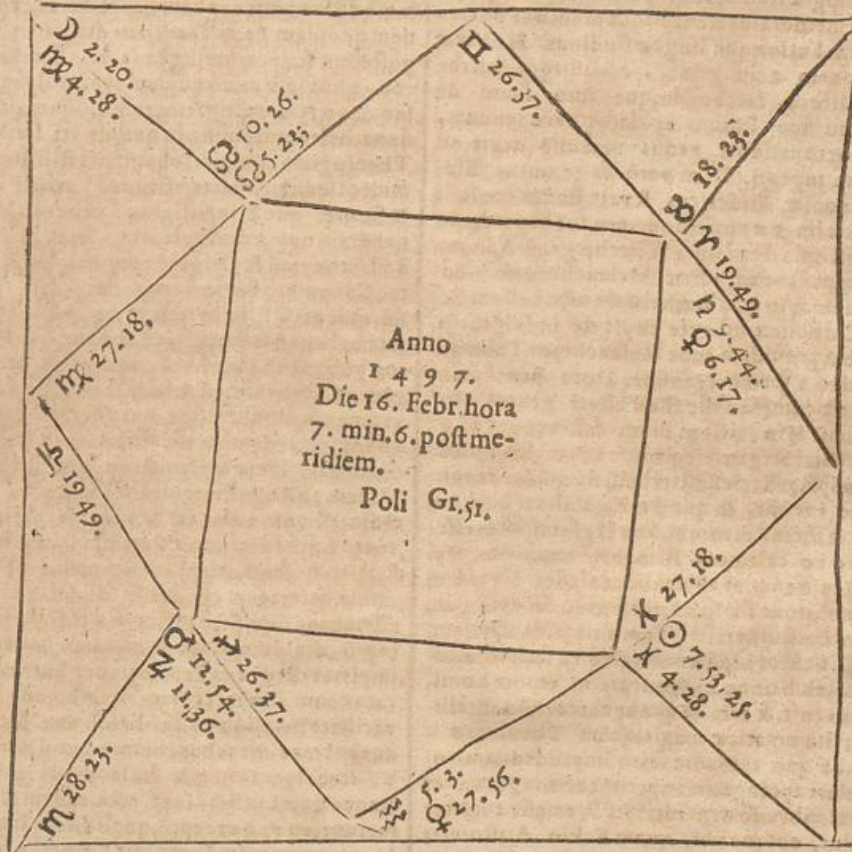
a Selnecc. *hist. de prog. Aug. Con. fol. 35. i. 3. b. Befeld. dissert. 1. Alberus &c. c. Schlüsselb. theo. Calu. lib. 2. fol. 1001. d. Bez. in Leon. e. Sur. hist. com. an. 1500. fol. 340. Io. ach. Camer. dr. in vita Mel. Adamus Sib. Silesius ibid. V. lenb. caus. 7. c. 7. pag. 180. 181. m. 2. Tom. 2. f. 488. f. in libell. Germ. vita Lutheri pag. 13. V. lenb. caus. 15. pag. 510.*

eris nuncium remisit, nec in gratiam cum eis rediit prius, quā ab illo ipso qui diuortio huic causam dederat, paronympho persuasus, resumpisset.

Porro (a) natus est Philippus Melanchthon Bretzæ, Electoralis Palatinatus oppido, xvi. Februarij Anno MCDXCVII. hora v. (i. & vi. minutis post meridiem patre Armamentarij Palatini cu-

stode, matre Barbara Reutera. Illudque à Iudicarijs Astrologis in Natiuitate eius obseruatum fuit, (b) quum Martem eodem fere gradu in tertia domo, quæ ab Arabibus Religioni tribuitur, cum Ioue coniunctum habuerit, hæreticum & antiquæ Fidei aduersari um fore. Sed vt curioso Lectori satisfiat, ecce thema eius genethliacum.

II. Sed iam ad res ab eo gestas transeamus. Melanchthon igitur usus diuersis Magistris & fautoribus imprimis Ioanne Reuchlino, ad Græcarum literarum studium excitante Pfortzemij, Vnde Heidelbergam veniens Anno 1509. Philosophiam, absoluit A. 1511. quo loco cum dubitaretur an

ea ætate per leges in Magistrum promoueri posset, S

offensus a Vitteberg. in Vit. Melancht. b. i. Bulcholtzer. in Chron. ad. A. 1597. Henr. Pantaleon. profess. p. 3. fol. 191. in Melancht. Vlenberg. in Vit. Melancht. c. 1. num. 3. b Vid lac. Heerbran. in Orat. Funebri.

offensus Tubingam profectus, ibi A. 1514. 25. Jan. ætatis 16. anno laurea magistrali donatus est, & ibidem Poësis ac Historiarum professionem suscepit. (a) Excudebatur tunc Tubingæ Chronicon Ioannis Naucleri, cui edendo operam adhibuit Melancton, eaque occasione illud cum Sacris litteris conferre necessitatem habens, affici cepit ad Theologiæ studia, ad quæ sælicius profectus ante memoratus Reuchlinus ei auctor fuit, ut ad Græcæ Latinæque linguæ studium, Hæbreæ cognitionem adiungeret, addiditque instrumenta libros, methodumque imo suum de verbo mirifico librum ei dedit excudendum, quod occupationis genus maxime acuit ad culturam ingenij. Dum vero ea geruntur Elector Saxoniz Fridericus Reuchlinum consulit de Græcæ linguæ professione, pro sua nuper Anno 1502. instituta Academia Wittebergenfi. Ad hanc igitur capessendam idem Melanctonem induxit An. 1517. ipso quo Lutherus triste bellum Ecclesiæ Catholicæ movere cepit de Indulgentijs. Offerebatur quidem tunc Melanctoni Tubingæ ab Ulrico VVittebergensium Duce Beneficium Ecclesiasticum, sed ille illud alteri generi vitæ posthabuit & in exilium suum fascinandus à Luthero VVittebergam elegit. quo adueniens 25. Augusti in ipsam Ecclesiasticæ belli flammam excurrente Anno incidit, & quod miserabilius Luthero comes & socius errorum, imo Hyperaspistes effectus, pro eo calamum stringere cepit An. 1519. 15. Julij eum annum 22 ætatis expleffer. Siquidem in Disputatione Lipsiensi præfense eo die epistolam in fauorem Lutheri scripsit multis falsis aspersam, quam D. Eckius Lipsiæ nactus, edito scripto errorem ostendit, imo imprudentem, utpote hominis & iuuenis, & rem de qua agebatur non intelligentis; Grammaticæ magis, quam Theologiæ idonei. Ex quo tempore suam imprudentiam volens velare apologeticis operimentis, is grauiores errores scribendo deuenit, SS. PP. errasse turpiter professus, eosque sibi, quam Eckio Aristoteles suos, esse notiores testatus magnâ sane & honorifica de se persuasione in tantilla contra tam senem & peritum Doctorem, ætate Sed Philippus pro se habebat poëtarum gregem quem in Eckium concitauit, ut cum petulantibus sannis & ronchis (scurrilibus) exagitarent, atque ita passiones in theatrum prodirent, veritate abacta. Anno deinde 1520. 5. Nov. nuptias celebrauit cum Cof. VVittebergici filia & sequenti aduersus Parisiensi

um Theologorum censuram de libris Lutheri & prius mense editâ scribens, scripto suo audacem titulum præfixit, nempe, *Aduersus Parisiensem Theologastorum decretum Apologia pro Luthero*. Tantum iam sub Luthero homo 25. annorum profecerat nulla audita Theologia solum ex libris & ore Lutheri, spiritu accepto. Ut tamen Theologi nomen assequeretur priuatim quibusdâ discipulis Epistolam ad Romanos explicuit, ante cuius explicationem quosdam *Locos Theologicos* distauit, vsui ad Apostolica scripta intelligenda, uti assererat, futuros, quos ipso anno quidam typis vulgavit, ipse seq. anno 1522. castigatioris & eloquentia maiore donatos iterum emisit. in quibus uti Lutheranam Theologiam complectebatur, ita stili humanitate multos seduxit, alias alienos à Lutheri doctrina & furore. quod intelligens Luthero, Melanctonem tam opportunè suis rebus, supra D. Thomam S. Hieronymum & Originem extulit, ipsumque librum inter Canonicos Sacræ Scripturæ libros recensendum, eadem cum Prophetis & Apostolicis auctoritate habentem iudicauit; cùm tamen ipse Melancton postea eundem librum coquens ac recedens, augens & mutans, eum deinde loco suo ita mouerit, ut quæ prioribus editionibus fuerant sanctissima, visa, ipse demum asserat hæretica iudicaret, & damnaret. Idem Melancton vnus fuit ex ijs, qui Missam ab Augustinianis abolitam esse, iure factum, asserere ausus est & dum se abripere sinit à vento Lutheri, etiam à Carolladiano in Enthusiastarum sententiam deiici passus est: nempe studia litterarum esse abolenda &c. quæ fanatici asserbant siquidem pictoriæ arti se dedit, ut præceptum diuinum, *de labore manuum suarum viuendo* impletet. Sed ex ea dementiâ per Lutherum reuocatus, cum illo inter errores ambiguus currere & vacillare in reliqua vita sibi solenne fecit. Miser duabus maxime rebus: nempe quod adeo iuuenis VVittebergam vidit, & sui laudibus intumuit (b) itaque quæ Lutheri sunt acta, eadem & Philippus fuerunt, eo vno excepto, quod discordiam, quæ in Noua, quam primò nata fuit Lutheri ecclesia, statim gliscere cepit, ægerime ferens, diuersas Lutheri Zuinglij & aliorum, opiniones omnes conciliare modis omnibus satagebat, quamuis de pace Ecclesiarum desperare nonnumquam se dice-

a Vlenberg. in Vita Philip. ex AA à se citatis. cap. 1. n. 1. b præmissa ex Vlenbergio in Vita Melanctonis ex AA. ab eo citatis sunt excerpta. cap. 1. 2. & 3.

ret, ac valde metuere, ne aduersarijs cristas tollentibus, olane tandē dissiparentur. Quoties cum Catholicis ei sermo erat, nihil aliud spectare se, nihil aliud optare aiebat, quā vt emendatis abusus, & cōciliatis opinionibus, (a) Ecclesia in pristinā concordia & integritate rediret. Cochleus tamē v. 11. Philippica dicit, eum specie quidem aquā, sed reue a interim oleū incendio affudisse Fronti quippe nulla fides, & ioane est virtutis nomen & ostentatio sine re. Hic ille est, qui rogatu quorundam Germanicæ Principū, qui vt Struuius scribit, Lutherum ab eamā abstinere volebant, Augustinā Confessionē conscripsit. (b) q̄ Protestantes in Saxonia, vt Laleus & Ohander aiunt, ipsi libris Canonici præferunt Id vero opus, ECCLESIA CORPVS postea fuit appellatum. Iudom restantur, Melanchthonis vocem apud Confessionistas plus valere quā Dei Verbum; vt qui in verba eius, Confessionem scilicet, iurare, ac Christum negare cogantur (c) Hunc librum Philippus sua manu scriptum Imperatori in comitijs Augustanis exhibuit, vt libro III. dicitur: quæ tamen verba di Zuinglij magis Confessionē quam iam quæ ipsius nomen præfert, amplexa est. Hic Quinti Euangelij auctori, quem honorē Lutherani Lutherō suo præreptum ægre ferentes, Melanchthonē scribam tantū, plamau em doctrinā Pontificali quadam prærogatiua, a Lutherō dictā ā f. ille auunt. Qui vt e sua auctoritate & decreto omnia pendere ostendit, manu sua verba illa, DAMNAMVS SECVS DOCVNTES, Confessionī subiunxit, quæ tamen postea ab illis ipsis qui singula e us verba pro oraculis habent, fuere exuncta (d) In multis enim diu horum apostolorum & sequacium doctrina discrepat: sic vt ipsi Lutherani dicant, tantum interesse inter Lutheri & Melanchthonis doctrinam, quantum inter calidissimam æstam & glaciālem hyemem: eamq; ob causam Faccius Illyricus Melanchthonem publico scripto tamquā Lutheri apostatam & desertorem traducit. Ad huius Confessionis defensionem inter Protestantes in Germania ista, postea fuerunt federa, vt III. libro explicabitur (e).

III. Non obstante vero opinionum diuersitate, Lutherus Melanchthonem omnibus in toto Mundo hominibus præferbat, illud in ore frequenter habens: *Contempribilis est anima, qua contemnis Philippum* Huic vni secreta sua reuelabat: hunc à Deo missum dicebat, vt labores ipsius in propa-

gando Christi regno adiuuaret. Librum eius *Loes Communes* inscriptum, assiduo legebat atque relegebat (f) hoc addito elogio, eo vno celestem doctrinam ad sæculi vsq; consummationem conseruari posse. Immo restantur Heidelbergenses, Lutherum optare solitum, (g) vt ceteris omnibus libris abolitis, solus hic superstes maneret. Sed quid Lutherum dicturum fuisse putamus, si pleraque ea quæ à Melanchthone Anno M D XXX. scripta & edita sunt, postea Anno M D LV. penitus mutata vidisset? si eundem Commentarios in S. Pauli epistolas, quos Lutherus ad cælum vique efferebat, & quorum comparatione Hieronymi & Originis scripta mera deliramenta esse aiebat, suos esse negantem audiuisset? Sed vt Lutherus Philippum honorabat, ira Philippus Lutherum reuerabatur ac tantum non adorabat, Patrem eum suum appellans, & vix vniquam à latere eius discedens. Cum eodem, antequam Monialem lecti sociam adsciuisset, magnam noctis partem transigebat, iam de hoc iam de illo disputans articulo ac tamquam nouæ Fidei lineamenta designans (h). Patrem vero (si Lutheranis credimus) merito Lutherum vocabat, vt qui vnā cum Micronio grauissimè ægrotans & in vltima vitæ linea hærens, precibus Lutheri in vitam reuocatus fuisse a Lutherō ipso gloriōsè iactatur. Tam artæ amicitie respectus Melanchthoni oblititit quominus viuo eo sententiam suam de Cœna Domini aperte profere auderet (i) Et hanc feruitutē ipsum deplorasse, Calvinista quidam auctor est, Lutheri, nemini cedere, nec à quoquam reprehendi sustinentis, contumaciam ac furorē vehementer detestans P. Gelius tamen Melanchthoni per familiaris nequam ita timidum fuisse asserit, nec tamen Lutherum quamuis diuersum ab eo de Cœna Domini sentiret, propterea amicitie vinculum rumpere, aut contentionem cum eo suscipere voluisse. (k) Quemadmodum vero Lutherus Melanchthonis hac in re libertatē ferebat, sic Melanchthon rationes

§ 2 omnes

a Camer. in *Vita Mel. & VVitteb.* b Cythraus & Greg. *Calest. in histor. Confess. Aug c Sur. hist. com. fol. 442. an. 48. Calest. fol. 92. 94. som. 4. de Aug. coufess. d Schlusselb lib. 2. Theol. Calu Saph. de Luth. concor. Colloq. Altemb fol. 463. e Sur. loc. citat. f Vlenb. caus. 7. cap. 7 fol. 180 g Vide Peuc. & adm. Christ. de lib. Concor. fol. 205. Schlusselb. lib. 2. Theol. Calu.*

omnes suas ita instigabat, ne magistri auctoritatem labefaceret. Et sane valde metuebant hæretici, ne si duo hi restituendæ ac reformandæ (sic enim loquuntur) Ecclesiæ principes inter se digladiarentur, tandem illa dissiparetur, Calvinus (a) Melanchthonem magnum Ecclesiarum in Germania ornamentum; Petrus Martyr (b) virum incomparabilem appellat, ac Luthero etiam præfert, utpote omni scientiarum genere excelsum. Morlinus vero tanta charitate præditum fuisse scribit, ut si possibile fuisset, totum Mundum humeris suis portare voluerit.

IV. Sed qualis qualis Melanchthon fuerit, in Pyrrhonis certe schola educatus videtur. Adeo continua dubitatio animo ejus insidebat, unice id metuentis, ut ipse dicebat, ne erraret. In scriptis ejus vix quidquam certi apparet. Atque hanc ob causam Lutherani in Synodo quadam (c) Melanchthonis tergiversationem inquirunt multis de fundamentis veritatis dubitandi occasionem dedisse, atque alios quo minus Augustanæ Confessionis nomina sua dederint, avertisse: eoque à Papistis Doctoris hujus inconstantiâ Evangelicis non sine causa obijci, quum is scripta sua toties mutârit. Quotiescumque à disputatione aliqua cum Catholicis habita redijisset, vultu tristitiam & animo consternationem quandam ostendebat. Dicere sæpe solebat, *Vecordes sibi admodum videri qui opiniones suas sine ullo antiquo Ecclesiæ testimonio proponere audent*: eoque plures ille Catholicæ Ecclesiæ ritus atque alia retinebat. Quemadmodum enim bestię cicutaræ ad innatam ferociam non ita facile redeunt; ita hæc antiquæ pietatis Catholicæ, quam cum lacte suserat, tam cito non potuit oblivisci, (d) ut in primis è consilio ipsius quod Francisco I. Gallorum Regi dedit, apparet. Omnes ejus cogitationes, curæ & studia in componendis religionum diffidiis consumebantur, adeo ut Lutherum quoque secreto carperet, tamquam ipsa Ecclesiæ fundamenta emouentem, ac præcipue Papam nimio opere oppugnantem, quem ipse pro omnium Christianorum capite & Dei Vicario agnoscere non abnuebat. (e) Ajunt Heidelbergenfes, in familiari sermone aliquando Lutherum à Philippo monitum ut remissius aliquando ageret, neve causam vehementia sua deteriorem faceret; eoque consultum sibi videri ut leni aliquo & placido scripto sententiam suam tetteret; illum respondisse: *iam quidem hac eadem de re se cogitasse; at si discerneret, vereri ne doctrina sua plerisque suspecta redda-*

tur. Eoque hanc se causam Deo commendare, ac rogare ut se mortuo, aliquid in eam rem ipse tengeret (f) Hæc ultima fuerunt utriusque inter se verba, ut infra quando Lutheri mortem expositurus sum, dicam. Lutheri verba Alexander Aleffius Scotus Calvinista, sed in Germania ipsa educatus, Germanicâ linguâ citat, addens, ijs ad Ecclesiam Brementensem per Echaridum Alingen delatis, missum ad Philippum Joannem Schlongabium, veritatis exquisitæ causâ. Tum Philippum. *Non se hoc posse negare, respondisse: & scripto quoque libenter publicaturû, si sine Ecclesiæ scantalo & turbatione fieri posset. Id tamē testamento suo inseriturû, promississe, ac sine dubio futurum fuisse, nisi morte esset præventus.* Alij rem aliter narrant, (g) nimirum quum aliquando sententiam suam, de Cœna Domini Melanchthon apertius, quam hæcenus consueverat, protulisset, Lutherumque rogasset, ut ea in re scripta sua aliquantum moderaretur, is vero valde excaudisset, Philippum abeundi VVitebergâ consilium cepisse, idque Caspari Crucigero aperuisse. Id quum Lutherus rescivisset, ad Philippum his verbis usum. *Controversia illa, Philippe, de Cœna Domini, mea est, quam hæcenus defendi & posthac defendam vel sinete. Tu, si ira vivabitur, in contraria sententia persevera. Mihi quidem tuo auxilio & opera nihil ad hoc opus est.* An & quid Melanchthon ad hoc responderit, nec Peucerus nec quisquam alius mentionem facit. Id constat, inter eos convenisse, ut posthac ab ea disceptatione abstinerent. Lutherus enim disensionem hanc, ac de reali corporis Christi in Cœna præsentia dubitationem innotescere nolebat (h) Hinc idem in epistola quadam Anno MD XLIV. sic scribit *Si quem forte dicentem audias, Philippum & Lutherum Sacramentarium in sania ad stipulatos esse, ne tu hoc credas. Sed hæc de re plura vide inferius.*

Idem Melanchthon in omnibus suis scriptis ante annum MD XLVII. editis, Zuinglij & aliorum Sacramentarium doctrinam detestatur,

nul-
a In 3. adm. ad VVeitph. b Const. Cardin. de Eucharistia. c Colloq. Altemb. f. 103; 20. & Schlusself. libro 4. App. Th. Calv. & VVigand. ibidem pag. 287. Melan. de Cœn. Dom. cont. Anab. d Vide epist. lib. à Peuc. editum. e Mel. in epist. ad Carolusium. Schlusself. lib. 4. fol. 288. f Colloq. Maulbrun. & Peucer. nar. histor. pag. 4. & contra Nic. Selnecc. g Peuc. pag. 26. h Crellius Tract. de re Sacramentaria.

nullam satis firmam rationem se reperire, dicens, (a) qua ab antiqua ea in re dimouere nos debeat. Fieri quidem posse ut ociosis ingenijs altera illa sententia magis ardeat, ut humana rationi magis congruens non tamen propterea ab Ecclesia sententia discedendum esse. Verba illa, Hoc est corpus meum, esse instar tonitru (b). Quid ergo percussum ijs animum contra ea dicturum, aut quod dictum è scripturæ ad metaphoricam assumendam interpretationem allaturum: sibi parum peritos eos videri qui nouas hoc modo doctrinas spargunt; plus à se confidit rationibus quam S. Scripturæ verbis tribuentes. Quamque idem Anno M. D. XL. in grauiissimum morbum incidisset, testamento à se condito hæc verba inseruit: (c) Quantum ad Cœnam Domini attinet, in eo quod cum Bucero Anno D. XXX. V. Witteberga conuenit, acquiesco, & in hac confessione mori uolo. Quid vero de alijs religionis articulis senserit, morbi grauitate impeditus tum latius explicare non poterat. De Colloquio vero illo Wittebergenfi infra in vita Buceri agam.

V. Mortuo Luthero, Philippus plerisque sententiam mutasse, & ad sacramentarios inclinare videbatur, (d) sic tamen ut magistri memoriam & auctoritatem non læderet. Crispinum certe librarium Geneuensem ad imprimenda Oecolampadij scripta hortatus est: ac literis ultro citroque missis cum Caluino & Bullingero amicitiam coluit. (e) Lutheranus quidam Caloander nomine narrat, Melanchthonem aliquando à se obsecratum, ut suam de Cœna Domini sententiã scripto consignatam proferret, quo intelligeretur virum cum Luthero an cum sacramentarijs sentiret. Tum illum indignabundum respondisse, satis superque ea de re à se scriptum; at si eam controversiam attingere rursus cogatur, facturum ut totus mundus obstupescat. Rogante dein Caloandro, ut quod eum rogasset bonam in partem acciperet, ac tam piæ ac honestæ petitioni locum daret: se quidem nomen eius defendere paratum contra omnes qui Melanchthonem credere negant panem in Cœna Domini verum esse & naturale Christi corpus: illum multo magis indignantem, scedulam forte repertam in terram proiecisse, additis his verbis: *Hæc su Caloander, si uerum & naturale Christi corpus est in pane consecrato Cœna Domini, quid prohibet quominus idem sit in hac scedula?* Hac blasphemiam, ei, quod idem in Confessione Augustana scripserat, plane contraria, è Philippi ore audita, Caloander non minori tristitia quam admiratione correptum, ab eo se discessisse scribit.

Alij cuidam Superintendenti, Mordisio nomine, eadem de re Philippum urgenti, ille respondit: (f) Facte ut hinc abire mihi liceat, nec dubitate me tum sententiam meam de hac controuersia libere perscripserim. Stanislaus Rescius (g) se præsentem à Polonis quibusdam de communione sub duabus speciebus rogarum, respondisse ait: Nihil interesse, tam unam quam alteram speciem sufficere. Sic ergo Melanchthon omnes æque quid de Sacramento altaris sentiret, incertus relinquebat (h). Eam ob causam Caluinus ei exprobrasse dicitur: *Quid tu, Philippe, non a Sacramento obsignare aude quod alij sanguine suo obsignant?* Nihilominus tamen magna erat apud omnes nationes Philippi fama & existimatio: adeo ut etiam Franciscus I. Galliarum rex eum ad se euocarit. Similiter Henricus VIII. Angliarum rex, postquam ab Ecclesia desciscuit, à Germaniarum Principibus Melanchthonem ad se mitti petijt, qui nouæ Ecclesiæ iaceret fundamenta. (i) Sed illi, Francofurti tum Anno M. D. XXXIX. congregati, molli & timido Philippi animo parum fidentes, huic Regis petitioni nequam annuendum censuerunt, ut Caluinus scribit. Idem post eius mortem hanc in eo timiditatem notat, inquiens: *O Philippe Melanchthon, ad te prouoco, qui in alijs cum Deo uiuis, ibique nos expulsi (k). Centies atque iterum centies tu tot laboribus defatigatus, optasti ut in sinu meo quiescere atque animam redderes sibi liceret: & ego quoque nihil ardentius quam præsentiam tuam desiderauis. Quo uoto si uerque peritus fuisset, tu quidem fortiozem te tam in congressibus quam in contemnenda inuidia & odio exhibuisses, malitia certe eorum repressa fuisset, quorum audacia per tuam molliam creuit.*

VI. Hic idem Melanchthon Lutheri opera post mortem eius castigauit, non solum stilitudinem & scabritiem expoliendo, verum etiam res ipsas mutando, addendo, detrahendo. (l) Eoq; ab Illyrico & Gallo accusatur, quod ueram magistri (i) doctrinam corruperit ac deperauerit. Idem ei in Colloquio Altemburgensi, cui Gulielmus Saxo-

a Mel. epist. ad Rotman. Monast. Ioach. VVestph. de Mel.
b Lib. de Ver. corp. Christi c Hist. de Cœn. f. 357. Pauc.
habet contrar. fol. 43. vsq; ad fol. 49. d Schlusfeldburg.
lib. 4. fol. 274. e Lauar. histor. Sacr. fol. 32. Selnecc. in recit.
f Peuc. ibid. fol. 28. g Lib. 5. h Luc. Osiand. Censur. 16. lib.
3. c. 40. fol. 703. i Camerar. in uita Mel. & Pantaleon.
in Prosep. Vir. Illust. Nigr. in Chron. k Peuc. nar. histor.
de uita Melanch.

nia Dux præfedit, fuit objectum. Et hæc ob causam Witbergenfes Theologi Anno M DXLVIII. Synodum Lipsiæ habuerunt, ut quid hac in re faciendum esset, deliberaretur. (a) Pudebat enim Evangelistæ sui libros tot vanitatibus injurijs, nugis, scommatis, stercorebus, merdis (sit honos auri- bus) totque diabolorum legionibus videre referros. Sic ergo de Melanchthonis consilio scripta omnia Lutheri mutant, omiserunt, addiderunt quidquid visum fuit, ordinem librorum & numerum Tomorum qui viro Luthero exculi fuerant, perverterunt, quæ res miram in ijs qua ex Lutheri scriptis citantur locis confusionem parit: id quod etiam Boquinus Breatio & Schmidelino in Colloquio Maulbrunensi Anno M DLX V. exprobra- vit, dicens: *Quomodo de Lutheri doctrina certi esse potestis, qui de numero Tomorum eius Operum non estis certi?* (b) Amsdorffius, Illyricus & Rorarius, Luthera- ni, edito libro conqueruntur magnam (scilicet) Dei verbo quod Luthero revelatum fuerit, hæc censura vel castratione potius factam esse injuriã: simulque Melanchthonem probe depectunt, Co- thurnum, falsarium, Pelagianum, &c. appellantes. Nonnulli eundem insimulant quod Arrianismo quoque faverit, quem novi hæresiarachæ tum par- turiebant Stancarus (c) certe ait: *quis Melanchthonis epistolam ad Iochimum Marchionem Brandenburgicum scriptam legorit, certissimus Arrianismi notas in ea de- prehensurum, ut qui isdem argumentis utatur, quibus Arrius Christum divinitate spoliare conatus est;* quam idem Philippus in Locis suis Communibus Anno M DXLV. impressis negare videtur, dum pagina XLIII. (d) Salvatorem nostrum Patri suo supplicã- tem facit. Idem frequenter his verbis utebatur: *Filium orare, intercedere, rogare, supplicare, filium ap- pellant Patris Ministrum, quem Lutherus (e) quo- que cum Arrio, Patris Organum seu instrumentum appellat. Præterea, Patrem Filio imperare, Filium Patri esse subiectum. Qui exactius tam hæc quam alia scire desiderat, legat Stancarum librum, (f) in quo Arrii & Melanchthonis doctrina inter se comparata hunc Antichristum Septentrionalem vocat. Piget me opus hoc meum tam sædis hæreticorum sordibus contaminare: quas bona fide auctoribus reddo. Manichæum quoque; Melanchthonem fuisse qui- dam asserunt, ut qui in primis suis scriptis (g) Dei peccati auctorem faciat, ac dicat, *Davidis adulterium & Iuda prodicionem non minus esse Dei opus quam Pauli conversionem. Verum hunc ille errorem Annotationibus in Epistolam ad Romanos insertum ac de-**

fectum, in posteriori Locorum Communium edi- tione emendavit. Licet vero Calvinus Franciæ hæresiaracha Melanchthonem suæ de Cœna Do- mini sententiæ subscripsisse affirmet, (h) tamẽ non modo discipuli eius, verũ etiam ipse Melanchtho id aperte negat, ut supra ex ijs quæ de Tigurinis diximus videre est.

VII Quod ad Confessionistarum Fidem ac reli- gionem attinet nescio fere quid dicam in ea credi vel negari, adeo & tam sæpe mutata est ut noven- decim editiones Augustanæ Confessionis diversis locis & annis factæ, inter se collatæ non solum ver- bis, sed sententijs discrepent & repugnent. Est in Cancellaria Archiepiscopi & Electoris Moguntini exemplar Confessionis illius, acceptum & alla- tum An. 1530. ex Comitij ipsius Augustanis, id vero à cæteris editis uti discrepat, ita longe mitius (i) ut multis in articulis à Catholici- ca non longe absit. *Concedunt enim istis Liberum Ar- bitrium; nec Missæ sacrificium, nec Confessionem plane rejiciunt. Docent ijdem prolatis institutionis verbum pa- nem esse verum Christi corpus, ac Christum in Sa- cramento corporaliter & realiter esse præsentem, Confitemur, inquit, ut in eadem Confessione in Cœ- na Domini vere & substantialiter esse corpus & sangui- nem Iesæ Christi, eoque cum rebus illis visibilibus pane & sanguine ijs qui hoc Sacramentum accipiunt vere exhiberi.* Id quod Zuingliani plane negant, docentes panem signam tantum esse corporis absentis, nec præter panem & vinum quidquam distribui. Il- lud nisi Iominus verum est articulum hunc, ut & alios quosdã Augustanæ Confessionis, (k) fortis esse mutatos & ad incudẽ revoca- os, ut prima eorũ li- nearum & figura plane petijisse. & de novo cus- videatur Edit. o An M DXXXI in articulo illo de reali corporis Christi in Eucharistia præsentia nõ idem loquitur quod prior quæ An M DXXX pro- dierat. (l) Ab utraq; etiam discrepant quæ postea sunt editæ. Primam autem Lutheranizate, secundã Philip-

a Vitus Vinshem. orat. funebr. Mel. Bismarc. fol. 52 b Vid. Christ. VValterum contra Illyr. c. de Trin. d. Vi- de Adam. Kolerum. contra VVackerum fol. 22. Bellar. lib. contra Arrian. novos. Mel. in loc. compag. 40. c. Lu- th. ad Latom. tom. 2. p. 251. T. m. 7. len. f. 243. i. Lib. de Trin. g. Mel. in ep. Pauli ad Rom. h. Hofius lib. 1. de hæres. fol. 444. Bez. in vit. Calv. i. Eder. in Inquisit. Evang. tab. 9 f. 65. k. Staph. in Prodomo. Nicol. Gail. in libello. Von- vigillum. Colle. Alt. fol. 462. VVolf. de Cœn. Dom.

Philippizare. Et Martinus Philippum suum sæpe reprehendit, sæpe rogauit vt manum de tabula, quod dicitur, tolleret, & à Confessione toties reuocanda abstineret: nonnumquam exclamans: *Quis tibi hoc mandauit Philippe?* Ipsi Confessionis in Synodo quadam cui Gulhelmus Saxonie Dux, nouus à *Luicorum ordine tum Pontifex*, præfedit, conqueuerunt, tam frequenti huius Confessionis mutatione multos offensos, & ne nomen ei darent fuisse abhæritos. Omnino reor turpius non posse confundi confessionem illam quam si collatis editionibus diuersis sibi ipsi typo opponeretur. Tunc appareret confusio Babylonica ad pudorem prædicantium & Protestantium & quomodo ne quidem unius sæculi sit Fides Confessionistarum. Sed audi quales adferant excusationes. Atunt primis illis Euangelij temporibus, nimirum Anno MDXXX. *Spiritus S. secreta sua nondum omnino reuelasse*. Cedo si Spiritus S. tum adhuc in Dei Patris schola ac disciplina lectionem suam didicerit. *Conuentum non ita magnum fuisse*. Atqui hoc præcipuum est duorum istorum Apostolorum Martini & Philippi vel Eliæ & Enochi opus. *Factam esse & oblatam tempore belli* At nullum bellum tum, sed pax erat in vniuersa Germania. *Conscripam esse festinanter*. Scilicet, quam iam diu annis coctam elaboratam & perfectam Melanchthon ed apportauit. *Præsentiam Imperatoris & Principum reueritos, multa vel inuitos concessisse*. O miseræ conscientias, quæ ad humanissimi & benignissimi Imperatoris conspectum ac præsentiam pauent! Sic quidem illi Confessionis suæ metamorphosin excusant. Sunt vero tres Confessionistarum factiones, vt Staphylus notat, (a) quibus nos infra inter reliquas diuersorum hæreticorum cohortes suam tribuemus locum & stationem. Omnes tamen Augustanam iustant Confessionem. Et quemadmodum apud Athenienses olim nauis illa qua Theseus celebrem illam expeditionem, quæ vellus aureum reportauit confecit, refectis antennis, foris, carina, aliisque partibus temporis longinquitate corruptis, idem semper nomen retinuit: sic etiam Augustana Confessio, quamuis multoties mutata, nomen tamen non mutauit. Melanchthon tamen rogatu Prædicantium Anno MDL. VVitebergæ congregatorum, vt ad Tridentinum Concilium mitteretur, diuersam aliquantum formam ei concinnavit, aliumque titulum indidit, nimirum, *Doctrina Ecclesiarum Saxonie*; & alibi, *Repetitio Augustanæ Confessionis*: Sed qualis qualis sit, Lutheranorum

certe est Euangelium, ad quam illi vesur ad religionis suæ fundamentum prouocant. Non imprudenter Clebitius monet, de correctione Confessionis Augustanæ nihil ad populum loquendum esse, ne eius doctrina reddatur suspecta. Horum vero Confessionistarum inconstantiam ab Vleobergio notatā, (b) apud eundem vide, non tantum in ceremonijs, verum etiam in articulis de Iustificatione, de bonis operibus, de libero Arbitrio, & alijs. (c) Neque enim in hoc postremo articulo Lutherus & Melanchthon vniquam consenserunt, quidquid Scurmus in Antipappo sua dicat. Ipse Melanchthon adamicum scribit, *Erasmum falli quod existimet sua eum opera, in hac controversia vti. Sibi eiusmodi altercationes non placere*. Nota etiam hic splendidum VVitakeri mendacium, dicentis, inter Augustanæ Confessionis addictos summum esse de omnibus fidei articulis consensum.

VIII. Videamus paucis, ac primum de numero Sacramentorum, quam sæpè illi sententiam mutant; adeo vt quid sentiant plane nescias, vel potius ipsi quoque non sciant. Principio duo, deinde tria, ac tandem quatuor admiserunt. Lutherus diuinitio septem cum Ecclesia Catholica Sacramenta agnouit, postea vnum tantum, deinde duo, vrex locis Communibus Melanchthonis appareret; demum tria, vt epistola ipsius ad VValdenses testatur, nimirum, Baptismum, Pœnitentiam, & Cœnam Domini. Melanchthonis inconstantiam & fluctuationem discipuli eius ipsi detestati sunt, adeo vt dicerent, *A Deo ratione & iudicio eum ita orbatum, vt quid sequeretur tandem & in quo acquiesceret, inuenire non potuerit*. (d) In libro cui titulus, *Sententia de Cœna Domini*, inquit, Electoris illam sententiam aliquo modo sibi placere, qua silentium ijs qui eoram ipso de hac materia disputare vellent, imposuit, ne errores & turbæ in modo nascente Ecclesia spargerentur. Licet vero Melanchthon Lutheri (e) de vera Corporis Christi præsentia opinionem initio amplexus fuerit; postea tamen ad Zuinglij opinionem magis accessit. Pro eo enim quod Zuinglius verba institutionis ita exponit, *Hoc significat*

a Staph. de Luth. Concor. b Causs. 9. c Vid. Epist. Camerarij. d Vid. Præf. Tigur. ad Eccl. Germ. Theol. Cal. lib. 2. e De Capt. Bab. cap. De Eucha. c In assert. cont. Louani.

significat corpus meum, Melanchthon ait. *Hæc est communio mei corporis.* (a) Hinc Lutherani & VVigandini dicunt, quemadmodum Aaron olim vitulum aureum Israelitis, ita Philippum nouam idololatriam Germanis proposuisse, multisque persuasisse. Quin plures qui antea nomen ipsius autum non adorabant; doctrinam postea ipsius multis in articulis vellicare non dubitarunt. Accusatur ab Heshusio, ab Ebero defenditur. Prodeunt multæ passim Philippicæ, partim in honorem eius, partim in vituperium. Eundem Zanchius in Miscellaneis reprehendit, & doctrinam in quibusdam articulis refutat: vt & Simlerus in vita Petri Martyris; nec non VVigandus & Gallus, qui Aaroni Philippum comparant, Hierosolymæ VVitebergam, dicentes: Inde tenebras ortas & diffusas esse, vnde primum lux emicuerat. Prophetas quidem Hierosolymis progressos: sed & ex eodem loco impostores. Neque hoc ita de VViteberga mirum videri debere, quum Philippo idem ibi euenerit, quod Aaroni Hierosolymis. Sic illi de altero hoc Prophetæ quorundam. Beza postquam Melanchthonem ad cælum laudibus extulisset, ait, hoc vnum ipsius deesse laudibus, quod à quibus viuens cultus ac pæne adoratus sit, ab eis iam mortui nomen per summam ingratitude lacere utaque conculcetur. Idem Phœnicem alibi appellat, qui postquam ad cælum euolarit, omnem concordiam in Dei Ecclesia spem secum abstulerit. Quamuis hic idem Beza cum Vireto in Germaniam, petendi inde rebus & dissidijs suis auxilij causa, profectus, in VVormatiensi Colloquio Melanchthonis inconstantiam & pusillanimitatem vehementer est admiratus.

IX. Scribunt nonnulli Melanchthoni iam animam agenti matrem grandævam astitisse, hisque ad eum verbis vsam: (b) *Mi fili, extremum iam me fortasse tu vides, vtpote iam iam, vt videtur, è mundo discessurus, Et coram magno illo iudice eorum qua fecisti rationem redditurus. Tu scis Catholicam me fuisse, meque à te vt religionem mutauerim, & diuersam ab ea quam maiores mei sequuti fuerunt, amplexa sum, inducendam. Nunc te ego per Deum viuum adiuro, vt quam melior sit, mihi dicas, neque quid hac in re me celes.* Tum Melanchthonem clara voce, vt ab omnibus intelligi posset, dixisse: *Hæc plausibilior, illa securior.* Sic Melanchthon vt in omni sua vita, sic in mortè quoque dubitauit. Peucerus narrat, quum paulo ante mortem testamentum conderet, sibi eum dixisse, si vires sibi suppetituræ sint, suam se de Sa-

cramento Eucharistiæ sententiam in vltima sua voluntate scripto consignatam relicturum. Quod si fiat vt supremam manum imponere non possit, è scriptis suis ac præsertim duabus epistolis ad Electorem Palatinum & Ioannem Cratonem Imperatoris Medicum, satis eam intelligi posse. Deinde velut alterum Paulum, suos monuisse, vt earum traditionum memores sint, quas viua voce ipsis tam priuatim quam publice reliquisset. Sed de hoc homine satis: de quo etiam nonnulla quando de Franciæ schismate ageretur, attingam. Et ille quidem in eo vnice elaborauit, vt immoderatos animi in Luhero affectus cohiberet; (c) eoque mortem illius minus ægre tulisse putatur, vt qui tyrannide eius, cui, vt ipse fateatur, tamquam mancipium & adulator, seruilem in modum seruebat, liberatum se esse, etiam sibi gratulareretur. Cochleus ad Imperatorem Carolum V. scribens, ait, Lutheri nomen quidem præualuisse, at Melanchthonis non minus ad stabilendam hæresin, cuius alter auctor fuerat, momentum attulisse. Nam quum esset ingenio vasto & acuto, atque in Grammaticæ Dialecticæ ac Rhetoricæ rudimentis compertior stilo exercitatus, magnam vbiq; e per Germaniam in scholis acquiritus est gratiam & fauorem. (d) Vnde etiam factum est vt iuuenturem præsertim ætate incautam, & natura ad malum quam ad bonum propensior, immo multos doctos sophisinarum suorum subtilitate ad partes suas adiunxerit. Sed quid Melanchthonis in constantem & dubiam mentem admiramur? quum Lutherus ipse, Carolistadio & Zuinglio rem Sacramentariam turbare ac miscere incipientibus, non minus hæsitauit, vt sequenti capite ostendam.

QVAM IN MVLTIS LVTHERVVS
sibi ipse aduersetur: & quam ille sententiam
contra Sacramentarios pronun-
ciat.

CAPVT X.

ARGVMENTVM.

I. *Inter erroneas opiniones perpetua sunt digladiationes & contentiones.*

II. *Lutherus*

a *In assert. cons. Louani.* b *Morus lib. 2. de Miss. Franc. Montan. in Ver. def.* c *Bez. in Creophag. Thom. Neogergum. sup. Psal. 26. Melanch. in ep. ad Cerloni. d Cochl. Phil. 7.*

- II. Lutheri in articulo de Ecclesia & Missa contrarietas seu contradictio.
 III. Itemque de Sanctorum intercessione, & precibus pro mortuis.
 IV. Lutheri in articulo de Eucharistia incertitudo.
 V. Item de Transsubstantiatione & adoratione Eucharistia.
 VI. De Communionis sub utraque specie.
 VII. Quomodo discipuli Lutheri inconstantiam eius excusent.
 VIII. Lutheri aduersus Sacramentarios sententia.
 IX. Alia aliorum de iisdem opinioniones.
 X. Ultima Lutheri Confessio.

CHAMÆLEONTEM omnes aiunt colores assumere solitum, præterquam album: sic hæresis quoque omnes amplectitur opinioniones, præterquam veram. Obliqua hic omnia, nihil rectum: Quid ergo mirum tantam inter hæreticos opinionum esse diuersitatem, eosque tanquam cæcos in tenebris hinc inde errare, & in sese mutuo incurfare? Schola quippe hæreseos schola est confusionis & discordiæ, præfigurata in confusione linguarum apud Babylonem. In hac qui sunt, omnibus opinionum ventis circumaguntur, & quavis occasione sententiam mutant. Et quanto quisque diutius à recta via deflectit, tanto difficilius ad eandem redit. Lutherum & discipulos eius videamus. Deum immortalem, quam illi toto cælo inter se dissident? (a) Lutherus ait Aquam Baptismi necessariam esse ad salutem: Bucerus (b) negat. Lutherus scribit exorcismos & abrenunciationes, in baptismo meras esse superstitiones: Brentius e contra (c) eosdem super creaturis vsurpandos tradit. Lutherus (d) Liberum arbitrium omnino tollit: Melanchthon vero (e) docet, horribilis mendacij & Manichæorum insania illos se participes facere, qui aiunt hominem omnipiane libera voluntate destitutum. Lutherus (f) affirmat bona opera mereri premium tam in hac quam in futura vita: at Apologia Augustanæ Confessionis & Bucerus, (g) contrarium docent. Lutherus (h) matrimonium Virginitati, Melanchthon (i) Virginitatem matrimonio præfert. Lutherus (k) Papam Antichristum esse asserit; Bucerus e contra (l) scribit, eas notas quæ Antichristo tribuuntur Papæ non conuenire. Sed quid hoc mirum in diuersis hominibus, & ijs quorum quisque nihil præclarior putat quam nouellas opinioniones comminisci, quas post permissam sibi quicquid velit credendi

ac dicendi licentiam, tamquam summa catulos suos tenerrime foueat ac tenacissime amplectatur. Ac quod vnus idemque homo, (m) quouis Proteo mutabilior, mille diuersas & inter se pugnantes opinioniones confingat & promulget, id vero quis non prodigiosam inconstantiam, & certissimum fanaticæ ac diabolicæ doctrinæ testimonium esse dicat?

Lutherum solum in aspectum producamus, & è libris eius quasdam (omnes enim vix possibile est) repugnantes inter se opinioniones colligamus, vt postea articulum illum de Cœna Domini, quem ille contra totius antiquitatis fidem interpretatus est, & Carolstadio ac Zuinglio sese ipsi opponendi ansam dedit, tanto melius enucleare possimus. Omitto hic octingenta septuaginta & quatuor mendacia ab vno (n) tantum ex vno eius De Votis libro collecta. Et tamen veridicus hic vates gloriatur, à nemine vnquam se in mendacio deprehensum. Murnerus certe non sine multo sale Lutheri hanc inconstantiam retundit, eumque in illo ipso libello quinquaginta mendaciorum conuincit. Verum aliquam multas eius contradictiones inspicimus.

II. Magnus hic Propheta in Confessione Fidei ad Anabaptistas scripsit, sub Papatu veram fuisse Ecclesiam, veram scripturam Sacr. verum Baptismum, vera Sacramenta, veras Clauas Ecclesiæ: idem vero postea è Papâ Antichristum faciens, omnia corrupta, nihil sanis fuisse ad rauium vsque in scriptis suis inculcauit. Vt initio Ecclesiam suam tanto facilius plantaret, affirmabat eam hætenus nescio quibus in angulis hac illac disper(am, inuisibilem latuisse (quod etiam Quinto Euangelio, Confessione scilicet Augustanæ, inferum fuit.) Deinde vero suo se iugulans gladio, (o) fateretur, Ecclesiam semper visibili-

T lem,

a In Vist. Saxonica & alibi. b Comment. super Matth. c In statutis Eccles. Ducatus Wirtembergici. d In Assertionibus suis & lib. de captiu. Babyl. e Loc. commun. Anno 1551. editis. f In suis Declarationibus. g Scripto ad Conc. Trident. h In Ep. ad Alb. B. i In Apol. k Plurimis locis, & picturis. l In Paulum ad Philipp. m Vide Staphyl. Luth. concord. & Conradum Vetter, sine de Cornu. Euangelischer VVetterhan. Catechismus Luthero-Catholicum. n Dietemb. lib. De votis Contr. Andrea in veraci Luthero. o Tom. 2. Germ. fol. 467. in Ed. 1551. & alibi.

lem, & Sacramenta semper visibilia fuisse; quod etiam Melancthon in postremis Locorum Cōmū editionibus affirmat. Idem Lutherus (a) *Missam pro sacrificio agnoscat*, eamque in libro De Visitatione, vulgari lingua ubi Latina non intelligitur, dici ac recitari iubet. At in Sermone de Nouo Testamento & alibi passim Diaboli appellat inuentum, quamuis formam eius aliquam in sua Ecclesia referuarit, vt postea dicam. Lutherus, (b) iam Latina, iam vulgari, iam alta, iam summissa voce eam vult decantari: idem iam Canonem solum pro Missa iam pro abominatione habet. Modo ei Missa est Euangelij compendium, mox idololatria Iudaicā detestabilior. Iam pluribus ea, etiam defunctis prodest: iam nemini nisi celebranti, ac tandem nulli omnino. Coniugium Sacramentum esse Tomo V. scribit: at II. id negat.

III. In Sermone de Lazaro ait de Scriptura probari non posse, pro mortuis orandum esse: at de contrario in sermone de Natiuitate Ioannis Baptistæ & in Resolutionibus, conclusione XIX. dicit, sanctum desiderium quo animæ torquentur, Ecclesiæ precibus leniri, quum Deus velit vt eis subueniatur. Et in sermone de Indulgentijs ait, nihil dubitare se quin Missa pro defunctis celebrata, multo maiorem eis afferat vtilitatem quam Indulgentiæ. Deinde in libro De abroganda Missa omnia illa quæ ante dixerat eludit, quamuis diuersis in locis Purgatorium esse fateatur, immo pro certo atq; indubitato asseueret. Idem tamen ad Valdenses, vt Purgatorium quis esse credat, neminem tenet scribit, quum nihil de eo in scriptura habeatur. Conclusio ex contra Ecciam Lutherus ait, Christi merita thesaurum esse Ecclesiæ, ac certum esse nos Sanctorum quoque meritis adiuuari. Idem alibi, se cū tota Christiana Ecclesia statuere dicit, Sanctos honorandos esse & inuocandos. *Quid enim, inquit, opponere quis possit ijs miraculis qua hodie etiam Deus per Sanctorum Reliquias operatur?* Sed audiamus eum alibi loquentem. Ego, ait, pro omnibus S. Patri meritis ne obolum quidem interdum, vt qui seipsum iuuare non potuerit. In libro de Præparatione ad mortem dicit, Sanctos in auxilium esse vocandos, è contra vero idem in Capite de Fide, editionis de Anno MDXLIV. nec rogandos nec inuocandos esse affirmat. Et hanc quidem opinionem Lutherani Missæ fabri amplexi sunt; ac propterea ex ea omnem Sanctorum memoriam sustulerunt, contra totius Ecclesiæ consuetudinem. Omnes enim qui in toto Mundo sunt Christiani, Latini, Græci,

Moscovitæ, Armenij, Abyssini, & alij in Missis & Liturgijs suis Sanctorum commemorationem celebrant, Apostolorum in eo traditionem sequentes, cuius S. Dionysius & S. Clemens faciunt mentionem. *Quando sacrificium celebramus, (id est Missam) inquit Cyrillus, Sanctorum commemorationem facimus, vt Deus ipsorum precibus & intercessione supplicationes nostras exaudiat.* An putamus eum qui à Theodoreto strenuus Apostolicæ Fidei Defensor appellatur, Christianis falsam doctrinam tradere, aut de vilitate in prisca Ecclesia ritibus falsum testimonium dare voluisse? Equidem Sanctos nequaquam nos adorare animum vumquam induxerimus, nisi eos inuocando & honorando, Deus etiam simul inuocaretur & honoraretur. Illos nos inuocamus, vt Deum nobiscum inuocent, laudent ac celebrent. *Quod si illi quum in Mundo adhuc essent (vt Hieronymus contra Vigilantium argumentatur) pro nobis orare potuerunt, quanto melius idem iam facere poterunt, gloriose in caelis triumphantes: quorum virtus ad ipsas mortuorum corporum tumbas semper rediuit ac recens apparet.* Idem S. Augustinus & S. Chrysostomus dicunt. Quis vero tam est perficitæ frontis, vt à tantum horum sententia prouocare audeat? nisi fortassis malignus aliquis spiritus ex Inferno progressus. *Exstimandum non est, vt inquit S. Gregorius, quidquam in Mundo ijs ignotum esse exterius, qui interius diuinae charitatis sunt participes. In Dei lumine, ait S. Bernardus, discit quis quod nescit, neque tamen quod scit obliuiscitur.* Verum vt hominis huius inconstantiam tanto melius cognoscamus, alijque ostendamus, non pigebit nos scripta eius, licet præter gustum ac voluntatem, euoluere, atque ex ijs loca quædam producere, è quibus tanto Propheta & Doctore nequaquam dignæ contradictiones elucescant, quas tamen ipse in se agnouit. In Præfatione enim libris suis præfixa lectori ante omnia rogat & per Iesum Christum obsecrat, *vti scripta ipsius cum iudicio & quadam commiseratione legat, ac meminerit ipsum olim Monachum fuisse.* Dicamus primo de Eucharistia.

IV. Certum est Lutherum initio de Sacramento altaris idem cum Catholica sensisse Ecclesiâ. Hinc ad Albertum Marchionem Brandeburgicum scribit, *quum opinio de Sacramento in Ecclesia semper fuerit vniformis, eam in dubium reuocare, nihil aliud esse quam dubitare, vtrum Deus Ecclesiam in terra habeat.* Et alibi ait, *Verba Christi nuda esse atque*

a *Exposit psal. 105 & in Resolut. 26.* b *Cochl. in Septuaginta Lutheri.*

aperta, neque ulla interpretatione eò deflecti posse, ut panis corpus Christi pro nobis traditum & calix sanguis pro nobis effusus esse negetur. At postea ab hac sententia ita defecit, ut quid senserit, vix quisquam certo scire potuerit. Nam in hoc vno de S. Eucharistia articulo, triginta sex Lutheri contrariæ inter se opinioniones notantur. Iam enim illud Hoc exponebat In, iam Cum hoc: immo verba hæc centum alijs modis transformabat. Varietatem hanc Gaspar Querhamerus eius Hallensis notauit, quam etiam Tigurini Theologi Orthodoxæ suæ Confessioni subiuoerunt. Peucerus vero apud Schlüsselburgium (a) affirmat, esse penes se epistolam Lutheri manu scriptam, in qua ille Tigurinam approbet Confessionem. Tot tantasque contradictiones omnes attingere hoc loco piget me ac tædet. Id sane constat, Lutherum mille phantasias cerebrum suum hoc vno articulo, quid de realitate Corporis Christi in Sacramento sentiendum sit, de se fatigasse. Carolstad jopinio ineptia ipsi videbatur, vti sane erat ineptissima. Quid enim ineptius, quam dicere, Christum dicentem: *Hoc est corpus meum*. Corpus suum & non Panem demonstrasse? Zuinglij opinionem prauam iudicabat & fraudulentam, vti qui pro vero Corpore & Sanguine Iesu Christi nihil aliud quam ventum & fumum, id est mera signa Christianis in Sacramento reliquerit, quæ amicus Christi non de vlla figura aut signo loquatur. Quod Zuinglius ægre ferens, Lutherum dicebat ad se sibi non constare, ut tertia aut quarta quoque linea tiuer sum, & modo hoc, modo illud, nihil vero certi vllibi affirmet, ac Dei verbo effronti quadam impudentia abutatur.

V. Transsubstantiationem Catholicorum, qui post verba consecrationis panis & vini substantiam in verum corpus & sanguinem Iesu Christi cõuertit, ac nihil præter species seu panis & vini accidentia remanere credunt, idem tamquam impossibilem explodit. Sed quid? An qui exhibito id quod nondum erat facere potuit, non verbo iuores que sunt in id quod non sunt transmutare possit? ut B. Ambrosius loquitur (d) Post verba Consecrationis Augustinus non panem sed Corpus Christi in Sacramento esse dicit (e) Et Ambrosius ait, benedictionem illam maiores habere vires quam Naturam, quum hac illa mutetur. Cyrillus inquit (f) panem Eucharisticum in propriam Christi carnem conuertit. Quemadmodum enim super naturaliter carnem assumptam deificauit, ut ita loqui liceat; sic eundem res has in corpus suum ineffabili quodam modo transmutare. Et sicut in hoc Sacramento, ut B.

Bernardus loquitur, species videntur, quarum res vel substantia ibi esse non creduntur; sic vere & substantialiter res hic est, cuius species non videtur. Ibi enim species seu accidentia panis & vini videntur, at ipsa panis & vini substantia, ut quæ in oculis non incurrat, esse ibi non creditur; hic vero contrariâ plane ratione substantia corporis & sanguinis Iesu Christi esse creditur, quamuis vtriusque species non videantur. Vt enim ceram ignem imposita, in ignem à quo consumitur, propria amissa substantia, vertitur; sic proposita in hoc Sacramento elementa diuina virtute in aliam naturam, ipsumque corpus & sanguinem Domini nostri mutantur. Lutherus antequam Transsubstantiationem impugnaret, præter ea quæ à SS. Patribus eam in rem scripta sunt, obseruare debuit, iam olim ante filij Dei incarnationem à Fidei nostræ hostibus prodita in eorum archiuis testimonia extare.

Sic vero Rabi Cahana scribit. (f) Sacrificium quod de vino fiet, non solum in substantiam sanguinis Messie commutabitur, verum etiam in substantiam corporis conuertetur. Et in sacrificio quod pane fiet, quamuis ille candidus sit ut lac, eius tamen substantia in substantiam corporis Messie conuertetur. Et in sacrificio vini erunt sanguis & caro Messie, eademque erunt in pane, quum corpus Messie diuidi non possit. Audiamus & alterum Rabi huius socium, qui ante Saluatoris Natiuitatem vixit, ludam nomine. (h) Panis hic panis Facierum dicitur, eo quod quando sacrificabitur, de panis substantia in substantiam corporis Messie, quod de cælo descendit, transmutabitur. Entibi Transsubstantiationem ab ipsis infensissimis Christianæ religionis hostibus vi veritatis extortam. Sed ne ulterius in Theologiæ abdita penetremus, noui huius Apostoli inconstantiam ostendere nobis fat erit, qui libro II. contra Zuinglium ait, (i) Disputationem hanc, utrum panis maneat aut mutetur, friuolam sibi & inanem semper visam: quamuis cum VVicleuo credas, panem manere; & contra Sophistas omnesque Logica regulas & axiomata, Christi corpus ibi esse. De illo se contendere nolle, utrum vinum maneat vel non; sed sufficere sibi quod sanguis ibi sit, è vino quo Deus voluerit modo

T 2 factus
a Lib. 2. Theol. Calu fol. 107. b Tom. 2 resp. ad Conf. Luth fol. 454 & 458. c Lib. 4. de Sacram. d Hom 8 de ver. Dom. e Epist ad Col. f In Demonstratione de Euchr. g Sup. 28. cap. Num. h 2. Tom. in Conf. de Cœn. Dom.

factus : seque potius cum Papis purum sanguinem, quam cum Zuinglianis purum vinum malle. At e contra idem plusquam ducentis locis dicit panem manere panem, & vinum manere vinum. In libello de Eucharistia adoratione, & alibi quoque, docet Christum in Eucharistia esse adorandum. Non panem tantum, inquit caelestes seu fanaticos Prophetas, sed Corpus Christi in pane habemus. At ab hac ille sententia post discessit, ut ex Locis Communibus Philippi Melancthonis, & Confessione V. Vitebergensi apparet, vbi dicit, Corpus ibi extra manducationem esse non posse. Eoque se nullum diem festum magis odisse, quam eum qui Corporis Domini appellatur. Quod si panis in Eucharistia maneat, idololatriam committere eos qui adorant. Eadem ratione idololatriæ & illi censendi fuerint, qui ad pedes Salvatoris nostri in his terris ad salutis nostræ opus peragendum commorantis sese abiecerunt, ut qui vellem qua humanitas eius amicta erat, adorarent. Hic vero horribilem illam Sebastiani cuiusdam Lutherani nota blasphemiam, dicentis, qui Christum in Eucharistia adoret, diabolum adorare.

VI. Odiosa illa de duabus speciebus à Bohemis primum mora disputatio & contentio Luthe- ro mitum in modum initio displicebat. Ait enim, Communicationem sub duabus speciebus probati quidem esse exempli, si per Concilij decreta aliter statutum non sit; quia tamen Christus hac in re nihil tamquam necessarium ordinauerit, pacis magis esse habendam rationem utpote à Deo nobis mandata, quam de speciebus contentionem suscipiendam. Neque probare se posse, ut Sacramentum Eucis sub vna aut altera specie porrigatur, nisi id fiat ex Concilij decreto. In libro De Captiuitate Babylonica ait, eos qui Sacramentum sub vna tantum specie percipiant, non peccare: licet in Sermonibus suis & scriptis quibusdam, ac præcipue in Epistola Consolatoria ad Hallenses contrarium affirmet, scilicet, sub vna specie Sacramentum hoc bona conscientia percipi non posse, hacque occasione magnam hominum multitudinem in infernum precipitatum. Immo quum Papa id prohibuerit, in eius contemptum sub duabus speciebus omnino esse communicandum. Vide nihilominus quomodo idem in libro cui titulus est Declaratio Eucharistia, &c. loquatur, ac conscientiam suam deuudet, vbi dicit, Numquam hanc suam fuisse sententiam aut intentionem, quod scilicet Episcopi propria auctoritate Communionem sub duabus speciebus distribuere possint, nisi id

à Concilio generali ita sit decretum. Postea vero longe aliam, verè Christianam scilicet, & Antichristi præcursoris dignam sententiam amplexus, non iam pacem Ecclesiæ, ut supra præ se ferebat, desiderans, sed meram discordiam & contentiones spirans, scribere non dubitauit, Si forte Concilium statuerit Eucharistiam sub duabus speciebus accipiendam, non esse quidquam in hoc mudo ob quod id facere, aut ut à suis fiat permittere velit; sed e contrario in Concilij despectum, vna specie contentos fore; immo potius, quam duabus speciebus utantur, tam vnam quam alteram dimissuros; & eis qui duabus ex Concilij auctoritate, vti fuerint, anathema dicturos. Sic homo ille in Captiuitate sua Babylonica desperandus loquitur, qui tamen postea in Ecclesia sua Communionem sub vtraque specie instituit, Laicis, ut aiebat, non minus quam sacerdotibus necessariam; quamvis antea sæpe Hussitarum & Calixtinorum in eo errorem reprehenderit. Sed non ei in mentem venit quod contra Emserum & alibi scripserat, Qui in materia religionis sibi ipse aduersetur, & vel in vno tantum articulo mentiat, à Deo eum non esse. De coniugio sacerdotum familiarum sentit ac scripsit. Quum enim ferre non posset articuli huius seu controuersia: decisionem ad Concilium remitti, in epistola ad Nobilitatem Germanicam impudentissime ait, si de Sacerdotum coniugio Concilium aliquid statuerit, atque indulgere voluerit, se sacerdotibus permissurum, ut potius tria scorta habeant quam vnam uxorem ducant.

VII. Lutherani vero ut Magistri sui inconstantiam colore aliquo velent, aiunt ecclesiam ab eo non simul & semel, sed sensim ac pedetentim adificatam; neque Deum ab initio statim ei omnia reuelasse. Et ipse Lutherus alibi orat, ut si quando erret, sibi ignoscatur, ut qui solus sit, ac tanto oneri ferendo impar. Quasi Spiritus S. ei cui gratiam suam præstare vult, ex dimidia tantum parte veritatem & dimidia falsitatem reueler. Atqui, ut Ambrosius dicit, (a) momenta gratia Spiritus S. nequaquam tarda sunt: Dei opera perfecta sunt: & ut inquit scriptura, Deus numquam è dimidio conuersit (b). Sed occurrunt, mirum videri non debere quod Lutherus paullatim à Spiritu S. illustratus sit, quum etiam Christus Saluator noster in dies profecerit, nec omnia

caele.

a In Lucam. b Deut. 32.

coelestia secreta ei simul sint relevata. Hic est unus ex Lutheri atheismis. (a) quem etiam in discipulos suos transfudit, quemque etiam Zuinglius (b) Bucerus & Calvinus (c) amplexi sunt, qui omnes affirmant, Christum non statim initio omnem scientiam ac sapientiam perfectionem, ut Papista somniant, habuisse, sed paulatim & per gradus quosdam accepisse. Atrox hæc blasphemia est, quæ ignorantiam Deo attribuit, contra S. Scripturæ & omnium SS. Patrum qui umquam scripserunt, auctoritatem. Sed quia Lutherus dicit se solum esse, ac tot tantaque res assequi sufficere non posse; cur non eandem excusationem admittit, misero Carolstadio spiritus sui imbecillitatem allegante, ut qui tum in veritate nondum plene fuerit instructus? Carolstadius, inquit Lutherus, (d) eo se excusat, quod initio spiritum non satisfertem habuerit. At Dei spiritus hæc excusatione non utitur. O demon, iam scio quis sis. D. Paulo post conversionem coelestis scientia statim fuit infusa: & postquam spiritus S. descendit super Apostolos, omnis error ab eis fugatus fuit & exclusus. Sed agere, Numquid Lutherus postquam ab Ecclesia defecit, iam magna hominum multitudine ad se attracta, diu incertis opinionum ventis fuit agitatus, dum iam hoc iam illo modo tam doctrinam quæ Ecclesiam suam format ac reformatur? At quid miseris illis animabus factum est? quod illæ pervenerunt, quæ ipsum sequuntur, interea dum ille credit quod postea negavit; & dum improbat quod postea probavit, decesserunt? Hæc Lutheri inconstantia Sacramentarij occasionem & animum dedit, Impanationem quam ille tanto labore sectæ suæ persuaserat, ex ipsis Lutheri scriptis impugnandi ac refutandi. Et si vero Beza fatetur (e) Lutherum sæpius errasse, iustam tamen auctoritate Calvinismum passim defendit. Sed quid de hoc Schlussemburgius? (f) Beza ait more omnium Sacramentarij, veritatem corrumpere. Meridiano enim sole clarius esse, post Renatam Evangelij doctrinam, Sacramentarij opinionem à nemine maiori zelo, ardore & vehementia quam à Euthero fuisse impugnatam. Verum audiamus ipsius contra Sacramentarios, tam varijs modis in sanctissimum Sacramentum grassantes, sententiam, & quomodo ille in libro De Verbis Cœnæ Domini loquatur id unice permolestè ferens, quod, ut alij, præsentiam Christi in Sacramento negare, etsi velit, non possit.

VIII. Doctor Carolstadius, inquit Lutherus, in verbis illis Hoc est corpus meum, pronomen Hoc misere-

detorquet. Zuinglius verbum substantivum Est. Oco-lampadius nomen Corpus. Alij totum textum pervertunt, & pronomen Hoc omnino delent, sic interpretantes: Accipite, manducate corpus quod pro vobis traditum est, quod hoc est. Alij alteram textus partem interpositis verbis, misere crucifigunt dicentes: Accipite, manducate quod pro vobis traditum est, Hoc est corpus meum, in mei commemorationem, id est, Corpus meum non hic est realiter, sed tantum commemoratio mei corporis, ut textus intelligatur. Accipite manducate, hæc est commemoratio mei corporis, quod pro vobis traditum est. Præter hos alij sunt (ut septenarius numerus compleatur) qui dicunt, non agi hic de articulo aliquo Fidei, eoque non tanta vehementia hic disputandum esse aut pugnandum, sed liberum esse cuique credere quod videatur. Hi quidem omnia destruunt ac proculcant; & tamen eorum quilibet spiritum S. habet, scilicet, neque in tam diversis & contrarijs probationibus ac textus allegationibus quicquam erroris vult insimulari; quamvis necessario veritas tantum una sit. Vide quæso, quam aperte diabolus nobis illudat, Hactenus Lutherus, qui septuaginta illam Sacramentarij hydram representans, in se ipsum capitalem sententiam pronunciat. Ad quid, inquit in Sermone de Eucharistia, ego verba illa, Hoc est corpus meum, lubens volens obscuram, & nescio quas subtilitates confingendo, errorum labyrintho me involvam? An in tam simplicibus & claris verbis ulla potest esse ambiguitas aut obscuritas? Accipere panem gratias agere, dare ad manducandum & bibendum. Hoc est corpus meum, Hic est calix sanguinis mei. Et miseri Sacramentarij ad sudorem usque, verba hæc edetorquere laborant, ut significent id quod eorum aliquis somnivit aut deliravit. Quid hoc est? inquit in eodem libro. Quis umquam legit in scriptura Corpus idem dici aut esse quod signum corporis? Et verbum hoc est, esse idem quod significat? Quæ umquam lingua taliphraasi aut modo loquendi usa est? Ego certe nihil aliud persuadere mihi possum quam hunc ipsum esse diabolum, qui per superbam suam malitiam in re tanta nobis illudat. Est alius, ait alio in loco (g) S. Spiritus, (nimirum diabolus) qui opinionem hanc auribus quorundam insusurrat & cerebro imprimi: disputationem hanc non esse de re magni momenti non tanta vehementia disputandum esse de eo. ubi

T 3

quisq.

a Luth. in Conc. de Natal. Dom. b Ad cap. 2. Luc. c ad ca. 24. Luc. d in Harm. Evang. ad c. 3. Matt. & in Ioan. 6. 18. 21. Coloss. 1. & 8. c Tom. 2. f. 35. cont. scelest. Prophet. Lib. cont. Salu. f. Lib. 2. Theol. Calvin. g. Tom. 2. Germ. f. 257.

quisque crederet possit quod voluerit. Sic P. Martyr, ut Josias Simlerus in eius Vita testatur, Saxones quavis diversum de Cœna Domini sentientes, pro fratribus suscipere non recusabat, quod hac de Sacramento quaestio (vide, quaeso, quanti homines hi altissimum nostræ religionis mysterium faciant) tanti momenti non sit, ut propterea communio & Charitas Christiana inter fideles rumpi debeat. Et Musculus aperte dicit, (a) se libenter pro fratribus habiturum quamcumque quis in controversia de Sacramento, modo non Papistarum, opinionem sequatur.

IX. Nolo bonas horas male perdere, alias Sacramentorum tam diversas quam ineptas & detestabiles de hoc uno articulo opiniones colligendo: breviter tamen quasdam attingam. Alij corpus D. N. in Cœna assistere, alij exsistere, alij subsistere dicunt; item In, Cum, Sub, Supra, Infra, Subter, Penes panem esse: panem tantum manducari Vere, sed corpus opinione seu fide: vinum non esse sanguinem Christi, qui, si Thomæ Erasto Calvinistæ credimus, (b) ante mille & quingentos annos effusus, computruisset, nec amplius est in rerum natura. Multas alias absurdas phantasticorum hominum opiniones omitto. Ab ipso Lutero in ultima sua Confessione, octo Zuinglianorum contrariæ opiniones notantur. Contra Melancthon magistro se opponens, quinque Lutherianorum de eodem articulo diversas atque inter se repugnantes sententias producit. Quæ pulchre vero Laicus, qui primus Zuinglianum Evangelium in Polonia annunciavit, in hoc articulo sibi constet, Lutherani è scriptis ipsius docent. (c) Aliquando enim verba illa sic interpretatur: Hoc est corpus meum, id est, hic est usus in corpore & sanguine meo. Aut: Hoc est meritum & gloria Passionis, Martiris & Resurrectionis Corporis mei. Vel: Hoc est qualitas propria mei corporis: Vel: In hoc Sacramento mysterium mei corporis designatur. Vel: Hac est forma, ceremonia & actio externa mea Cœna. Vel: Est panis & poculi impetrata participatio. Vel: Hac est communio, ius & societas mei corporis. Vel: Hac est extrema voluntatis meæ contestatio. Quis unquam quidquam addidit insulsius aut ineptius? His non dissimilis est Campani Prædicantis interpretatio, dicentis, Hoc est corpus meum, id est, Hic panis est corpus, quod ego creavi. Sic nempe ijs solet evenire qui à Catholica desciscunt Ecclesia, ut nihil tam ridiculum atque absurdum à magistris suis proficiscantur, quod non tamquam Palladium amplectantur. Porro dici non potest quantopere Lutherus hoc suo iudicio & sententia universam Sacramenta-

riorum cohortem exacerbarit, adeo ut nomen eius certatim lacerare ac infamare contenderint, hæreticum Antichristum, diabolum appellantes, Deus, inquit, Conradus Refcius Sacramentarius, (d) ad castigandam Lutheri, quæ in omnibus eius scriptis elucet, ambitionem & superbiam, Spiritum suum ab eo abstulit, eumque spiritui erroris & mendacij tradidit, qui etiam opiniones eius sequentes semper possidebit, donec ab eis discesserint. Hinc Lutero quasi condolens Erasmus, Antea, inquit, Lutherus ipse tantum non Deus erat: idem vero iam delirans, iam insanis, eo quod novo illi de Eucharistia dogmati assentiri noluit. Sed non edentulus est Lutherus, (e) iniurias & convicia plena manu resundens, & Zuingianos ad omnes diabolos & in maximam malam crucem ablegans.

Quem vero fructum Christianitati concertationes exartulerint, è Bullingero discet, (f) qui dicit, implacabili hoc Lutherianorum & Zuinglianorum dissidio Mundum ita turbatum, ut plurimi quid aut quæ sequi debeant ignari, aperte præferant nihil se credituros quam quod ipsis videatur. Quis non videt latissimam ad omnem impietatem hoc modo fenestrâ patefactâ? Et tamen famosus vel fumosus potius ille Vulcanus seu Faber culus, aquâ igni & lumen tenebris conciliare aggressus, inter Lutherianismum & Zuinglianam sectâ nihil aut parû interesse scribit. Lavater⁹ Zuinglianus in Præfatione quadâ ait, utrumque, tam Lutherum quam Zuinglium electos à Deo fuisse, ut multis cû laboribus vitæque periculis multos ad Iesu Christi servitium adducerent: sed dissidium inter hos duos maxime esse deplorandum ut quod obstiterit quominus communitis viribus Antichristum prostraverint & confecerint. Sed quid ais mi homo? An Deus diversarum religionum auctor est? Quid testat nisi ut dicatis ab hoc æque Mahumetem ac Jesum Christum missum fuisse? Atqui nihil in Deo contrarium sibi est, ut qui unus & solus ipsa sit Veritas.

X. Quoniam vero complures Sacramentarij Lutheri auctoritate suas partes munire conati sunt; & Ambrosius VVolfius asseverat, Lutherum quod tanto imperu libros quosdam protrussisset, penitentia ductum, in Conventu quodam in gratiam cum

a In Loc. 350. b Vid. Ioan. Iesrel. c Vide VVestphal. Farrag. confus. & inter se dissid. Schlusself. lib. 3. d Const. Hessus: de Cœna Lib. de Pseudoevangel. e Tom 7. de verb. Cœn. f. 38. & epist. ad Albert. Brandeburg. f. In fund. str. con. Brent. cap. 1.

cum Zuinglianis se rediturum promississe: vltimam eius non quidem de omnibus Fidei articulis. sed de Eucharistia, tamquam de præcipuo Christianismi fundamento, Confessionem, quam ad Corporis Christi in ea præsentiam, hoc loco allegare volui. Animaduertens, inquit Lutherus, hæresin unam super aliam pullulare, & diabolum nullum grassandi ac furendi modum facere, ut post mortem meam scriptis meis ad suorum errorum defensionem vsatur, quemadmodum iam quoque ab insanis nonnullis Cœna Domini & Baptismi corruptioribus factum est: coram Deo & hominibus Confessionem meam edere volui, in qua etiam, diuina auxiliante gratia, usque ad finem vitæ perseuerare. & cum ea coram Iesu Christi tribunali comparare constitui: nimirum si quis dixerit, Lutherum si adhuc viueret, de hoc vel illo articulo aliter senturum, ut quem non penitus excusseris ac perpendere, valde illum errare, quum eadem tum futura sit, mea sententia qua iam est aut olim fuit. Ego articulos omnes diligenter expendi. & per scripturam iterum atque iterum exanimatus: eoque non minus acriter omnes defendere paratus sum quam illum de Cœna Domini. Ebrus non sum, neque inconsiderate hæc tracto. Scio quid dicam, scio etiam quod mihi iudicium in aduentu Domini subeundum sit. Nemo ergo putet me in re tam seria iudere. Noui ego per Dei gratiam Sathanam, quis sit. Et quid ille in scriptis meis facere non audebit, qui diuinam scripturam corrumpere audeat? Explicata inde de quibusdam Fidei articulis sententia, Idem, inquit, dico de Cœna Domini, nimirum quod verum Corpus & sanguis in pane & vino manūcetur & batur etiam si qui vel administrant vel percipiunt hæc Sacramentum, fide destituantur aut eo abutantur. Hæc mea fides est. Hoc omnes veri Christiani credunt. & hoc etiam sacra docet Scriptura. Quod hoc loco minus clare exposuimus, in alijs meis libris intra quatuor aut quinque annos publicatis perspicue explicatur. Rogo ergo bonos & pios, ut huius meæ Confessionis testes sint, ac Deum pro me orent ut in ea perseuerandi & vitam finendi gratiam mihi largiatur. Quod si in extremo illo agone tentatio forte verbum aliquod huic Confessionis contrarium mihi expresserit, iam illud renouatum volo & per hanc Confessionem protestor, id aliunde quam à Sathana procedere non posse. Sic me Deus adiuuet Amen. Idem alibi duobus circiter ante obitum annis (a) sic scripsit: Quicumque non vult credere panem in Cœna esse verum & naturale Corpus Christi, quod Iudas & mali omnes non minus quam S. Petrus & alij pij perceperint, à me procul abeat, & nec per litteras alijs scriptis aut sermonem mecum communicet, nec

unquam speret se partem aliqua' mecum habiturum. Hunc enim laborem frustra sumes. Nec quidquam ad rem attinet quod hi phrenetici de spiritali communionem tam multa blaterant, quodque in Patrem, Filium & Spiritum Sanctum credere se dicunt, quum blasphemio ore hunc Fidei articulum nobis ex ipsius Dei Filij ore hu verbis. Hoc est Corpus meum quod pro vobis tradetur, prolatum negent. Quid iam, Sacramentarij? An quidquam hæc de re clarius adferri vobis vultis quam hæc Lutheri Confessionem? itaque caput hoc concludam, sequenti Martini Buceri de quo non semel supra facta est mentio, ingenium, vitam & doctrinam persequutus.

DE MARTINO BUCERO, NON vulgari hæreseos Aristarcho.

CAPVT XI.

ARGVMENTVM.

- I. De Martino Bucero.
- II. Bucerus concordiam inter Lutherum & Zuinglium tentat, sed frustra.
- III. Quomodo Sacramentarij Bucerus retinere voluerint.
- IV. Conuentus Vitteberga habitus de concordia inter Lutherum & Bucerus.
- V. Buceri fluctuatio, etiam postquam Lutheri partes professus est.
- VI. Bucerus tertium maritus, in Angliam proficiscitur, ibique moritur.

I. **M**ARTINVS Bucerus natus fuit Argentorati, patre Iudæo: quo mortuo, Dominicanorum cœnobio admodum adolescens inclusus, magnos in studijs breui progressus fecit: sed cum Ecclesiæ detrimento quærenim infideli patre natus in clerum cooprari, & ad sacros Ordines promoueri, iuxta Canones non debuerat, virum, quod in eiusmodi hominibus Ecclesiæ semper reformidauit, luculenter aduersus eam eumuit factis, verbis & scriptis. Siquidem è Dominicana familia profugit, & non solum ipse, sed & Virginem Deo dicatam, è Monasterio profugam, sibi coniunxit, & Lutherum

a In Lib. quod verb. Chr. sunt.

amularus incestu Apostasium cumulavit (a) benignissimæque matri suæ Ecclesiæ à qua è Judaismo extractus nutritus & educatus fuerat, cum cæteris Apostatis, nefarium bellum indixit. Ac primo quidem sub Lutheri signis militans, non longe post ab eo una cum Musculo ad Sacramentarium castra profugit. Sic tamen ut utriusque sectæ sese medium interponeret, unam ex utraque conflaturus si posset.

II. Patuit hoc eius studium in diversis colloquijs Lutheranorum ac Zvinglianorum, quibus tamen nihil est effectum eorum quæ Bucerus intendit, etiamsi unus esset ex præcipuis hæresum fautoribus & propugnatoribus, propter linguarum plurimum peritiam, & singularem, tam in Lutheranæ, quam Zvinglianæ religionis mysterijs explicandis, sollicitiam, quæ tamen tota Catholica doctrinæ opposita, ira evanescebat, ut candor margaritarum ex oriente allaturum sub radio solis disparet. Idem Anno 1528. adfuit colloquio, quod Bernates in Helvetijs de Religione indixerat (b) suafu eius & aliorum apostatarum Monachorum inter Catholicos & Zvinglianos habendo, specie quidem veritatis indagandæ, sed intento pervertendi Catholicos. Itaque nullus Catholicus Doctor ei adesse voluit, præter unum Conradum Trigarium Provinciale Augustinianorum. Itaque quod intenderant Apostatæ perinde egerunt, ac si victoriam de comparere nolentibus reportassent, Sacra Catholica abrogarunt, fecerunt fæda (c) Cum igitur eodem Anno in Comitijs Spiræ ad Februarium indicta haberentur, deprehensumque esset in ijs, quam graviter ipsi Status Novi Evangelij titulo amicti inter se dissiderent, sectis maxime Lutheranismò hinc, inde Zvinglianismo, & hoc dissidium Philippus Landgravius Hassiæ sopitum ægre, hoc ipso Anno 1528. tam colloquijs, tum litteris (d) ut ad finem Septembris colloquium de Concordia inter Zvinglianam & Lutheranam factionem haberetur, quo potentius contra Catholicos unum grassarentur. Accesserunt igitur Marpurgum cum Luthero, Melanchton, Jonas, Osiander, Brentius, Agricola, & cum Zvinglio, Oecolampadius, Bucerus, Hedio. Sed isti neque privatim, neque publica disputatione conciliari poterunt, & uti Lutherus prædixerat fædior discordia evasit, cum utraque pars de altera spargeret, & mentiretur esse convictam erroris (e) & sese mutuo scriptis acerbe idcirco impeterent. Ab eo

tempore Martinus Bucerus vasto ingenio præditus sese medium utriusque parti litiganti ingessit, ut utriusque imperium occuparet, quæ tamen etiam illum spes demum sefellit, aliquot tamen annis proposito suo institit. Nam comitijs Augustæ Vindelicorum Anno MDXXX. sed quibus Confessio Augustana Imperatori fuit exhibita, interfuit, subscribere eidem noluit, Principibus interim & Theologis persuadere conatus, controversias, quæ inter illos agitantur, meram esse logomachiam, à quibus tamen si non desistant, brevi fore ut à regia via plane deflectant, & in inexplicabilem errorum incidant labyrinthum. His ille verbis plerumque utebatur, de concordia tam inter Lutheranos & Zvinglianos, quam ipsos Zvinglianos inter se dissidentis tractans. In iisdem Comitijs acriter Bucerus, Capito & alij Sacramentarij instituerunt, ut à Lutheranis in Societate offerendæ Confessionis admitterentur, idemque vehementer urgebat Philippus Landgravius, sed nec illi, nec hi quicquam omni opera & collationibus effecerunt, adeo ut Landgravius offensus eâ discordiâ Comitijs discesserit, & ex eo tempore in Sacramentarium partes inclinavit, cum hi Lutheranos pro Fratribus agnoscerentur, Lutheranis vero fraternitatem aspernarentur. E comitijs iisdem Augustanis Bucerus, Principes novam Confessionem amplexos alloquutus, sententiam suam de ea scripto consignatam ad Lutherum misit, cuius Melanchthon in epistolis facit mentionem. (f) Bucerum nempe confiteri Corpus Christi esse cum pane. At Lutherus Bucero rescribere dignatus non est, Sacramentarium astutiam ac malitiam satis superque sibi perspectam dicens (g) quibuscum nihil commune sibi esse velit.

Neminem tamen æque ac Bucerum Lutherus reformidabat, præsertim post Colloquium Marpurgense. Neque ille Luthero errores, ac potissimum quos in Bibliorum versione commiserat, ostendere dubitabat: ac Luthero id ægre ferente. Quid? inquit, An Lutherus sibi contradicere non vult? Probat ergo se Deum esse. Neque quidquam Lutheri

indaga-

a Vlenberg in Vit. Melancht. c. 16. b Surius in Commentario An. 1538. c Idem Surius ibidem. d Vlenberg. vita Lutheri cap. 20. num. 2. ex Tom. 4. sen pag. 465. & Tomo 9. Vitteb. p. 288. e Vlenberg. vit. Luth. cap. 20. num. 3. & 4. ex Authoribus ibi citatis suis. f Vlenberg. vit. Luth. cap. 25. 22. 21. ex Auth. ibi cit. g Tom. 1. ep. fol. 24. incip. Per Cyriacū. h Luth. Epist. Vltimam vos brev.

indignationem moratus, Ducis, Saxonix & Argentoratensium rogatu Augusti Coburgum, vbi Lutherus iussu Ducis Saxonix tempore Augustani Comitij, veluti proscripſus nuper hærebat (a) ad eum profectus est. Qua de re Lutherani in sua de Cœna Domini Apologia (b) pulcram & notabilem historiam recitant.

Paulo ante Buceri aduentum, inquit, Lutherus vespertilionem in cubiculo suo captum, muro affigi iussit, sumtoque animi gratia arcu, sagitta medium confixit, sic ut cor sagittam extractam sequeretur. Inde ad Vitum quidam memorabili, (venatore potius quam Propheta) digna actioni interfuerat, conuersus, Ne tu, inquit, hoc sine omni & lato praesagio factum putas. Mibi crede, breue videbis vespertilionis alicuius cor à me tactum & confossum. Quum vero eodem die Bucerus aduenisset, Lutherus conspecto homine, subridens ad Vitum ait: Ecce vespertilionem, cui ego mox cor tangam. Quod & factum esse, idem historicus dicit, nec tamen formidabilem illum Achillis & Hectoris congressum eiusque euentum exponit, quare verò quoniam longo Colloquio Lutherus Bucetum & hic illum circumvenire studuerunt, simulando, fallendoque. Perstitit tamen Bucerus in spe concordix faciendæ, quæ eius spes in hoc Lutheri congressu mirifice aucta fuisse videtur. Siquidem à Luthero ad Zuinglium & Oecolampadium confestim profectus fuit (c) & sex secutis annis vehementer telam suam pertexere laborauit.

III. Aiunt quidam, Lutherum cognita Buceri ad Zuinglianismum inclinantis opinione, ne aduersario suo optionem, seu auxiliatorem non minori, quam se laterum acrenum vi præditum, sua pertinacia adiungeret, Buceri opinioni initio non multum contradixisse. Hoc quidem testatur Ambrosius Wolfus. Quamuis autem in hoc congressu, interea dum Augustana Confessio sub incude est, concordia aliqua inter Lutherum & Bucetum facta sit, Bucerus tamen eam miro studio celabat: deinde ad Zuinglium in Heluetiam profectus, eum non minus quam Lutherum ab omni conciliatione alienum offendit, dicentem: *Notum sibi esse quam magno corde sit iste monachus, qui à prima sua opinione numquam sit discessurus. In hac tenenda concordia oleum atque operam perdi.* Idem egit Bucerus cum Oecolampadio, quorum in Epistolarum libris responsa existant. Interea Annus 1531. inchoatus est, quo decurrente xi. Octobris Huldricus Zuinglius in prælio Tigurino cum 50. cantonibus percussus interijt, quem breui dolore

confectus Oecolampadius affecla suus insecutus est, magno Lutheri gaudio & pene triumpho qui Oecolampadium ignitis diaboli sagittis confossum dixit. Post quorum mortem cum anxij essent Sacramentarij, ne à Bucero desererentur, eo quod is ad Bullingerum & Leonem Iudam Zuinglij in Tigurina Ecclesia successores scripſisset, Lutheri opinionem magis esse probabilem. Hinc vterque eum obsecrabat, ne hanc quoque ad reliquas Ecclesias è Zuinglij & Oecolampadij morte acceptas calamitates accedere pateretur, ut causam eorum deseruisse videretur. Tentabant interim Sacramentarij maiorum quoque ut Alberti Btandeburgici Borussia Ducis animum, ut eum, qui iam à Teutonico ordine, & fide Catholica defecerat, suæ opinioni adiungerent, sed is à Luthero admonitus est, per litteras, ut sibi caueret, argumento ab Vniuersali Ecclesie consensu petito, quæ semper crediderit verè præsentem esse Christum in Eucharistia, ita Vertumnus ille Saxonicus armis Catholicorum contra aduersarias sibi hæreses, & armis hæreticorum contra Catholicos grassari perinde habebat, modo vinceret ex animi sui proposito. hac ratione insidijs mutuis hæretici confligentes in annu 1534 deuenere, quo An. mense Decembri Constantiæ ad Lacum Brigantinum Conciliabulum confluuerunt Zuingliani, & Buceriani ad rationem aliquam inter Lutheranos & Sacramentarios concordiam tentandam, in dogmate de Cœna, cui Bucerus omnem operam impendebat (c) Itaq; Bucero perplexis verbis nitente, & sperante quod eorum ambiguitate partes in vnam sectam contraheret, An. sequenti 1535. vehementer per Germaniam scribendo & cursitando de concordia actum est sub patrocinio Landgrauij Philippi, qui iam sædus pepigerat cū Tigurinjs & alijs, aliquot Heluetijs Sacramentariæ sectæ addictis. Hoc igitur euocante Melanctonem in Hafsiam, item Bucetum ex ipso Constantiensi conciliabulo ad se accersente protinus vterque occurrit, & initio Anni vnus 1535. laboratum est in Sampsonicarum vulpecularum vnione. Dederat autem Lutherus in mandatis Melanctoni abeunti in Hafsiam, ut Buceri mentem & num Zuingliani

a Fol. 175. Vlenberg. Vit. Luth. cap. 33. num. 2.
b Vlenberg. Vit. Luth. cap. 33. num. 2. c Bzou. An. Christi 1534. num. xi. Tom. xx. & Vlenberg. Vit. Melanct. cap. 11. num. 1.

ni ab opinione sua discessuri forent, certissime exploraret. Fecitque id Melanchthon, ut ejus ad Urbanū Regium Symmystam Lutheranum testatur, quibus indicat Bucerum cum socijs suis paratum esse ad Augustanæ Confessionis normam de Eucharistia docere & profiteri publice, nempe quod Christi Corpus substantialiter vereque sit præsens ac porrigatur sumentibus, cum in Cæna Domini panis ac Vinum accipiuntur. (a) Accessit eodē studiū Augustanæ civitatis, quæ cū consiliū mutandæ religionis coqueret legatos miserat ad Lutherum duos, nempe Geronem & Huberianū, iussos concordiæ studium quantum possent promovere. Itaque Lutherus datis ad Senatum August. literis mente Julio admodum benigne respondit se cum suis allaboraturum deinceps, ut animi dissidentium sincero nexu conjungantur, & non modo pax sanciretur, sed & suspitionum causæ tollerentur. (b) Senatus Augustanus acceptas literas & consilium alijs civitatibus communicavit, conventumque est ut Jsenaci Thuringiæ in civitate Anno sequenti 1536. ad 14. Maij Synodus Luthero-Zwingliana celebraretur, non Saxonis, nec aliorum sed Lutheri autoritate indicta, quæ tamen ob Lutheri invaliditatem postea VVittebergam est translata. (c) Venerunt ex Helvetijs missi Bucerus & Capito, qui 21. Maij VVittebergam sponte venerunt, una cum Myconio Gothano prædicante, ubi aliquot dierum tractatu, demum simulatam concordiam Conventum est, à mutuo fallentibus & falsis. Prolixè hæc Acta exhibet Ulenbergius (d) Sed partes singulæ aliter & aliter pro suo libitu narrant. Sacramentarij aiunt, Bucerum ad Lutherum reversum ab eo impetrasse ut Confessionem cuidam subscripserit, ad ipsorum Confessionem proxime accedenti, adeoque ut Bucero & Capitoni sub animæ salute promiserit, eam inviolabiliter se servaturum: ac tum eundem vaticinatum, nisi pax ab una & altera parte tam corde quam ore conservetur, res omnes in deterius prolapsuras. Hoc idem in epistola ad Helvetios minatur. Sed hæc omnia Anno MDXLIV. à Luthero revocata & infracta ijdem Sacramentarij testantur.

VI. Porro Bucerum cum formula concordiæ VVittebergæ intæ Tigurini, maxime Bullingerus & Leo Juda rogarunt, ut ad Ecclesiæ utilitatem Tigurum veniret. Eo profectus Bucerus invenit nec illos nec alios suæ VVittebergensi

Concordiæ assentientes, Itaque homo vaser inter incudem & malleum vehementer Tigurinos obsecrat ne Lutherum irritarent, ipse pollicitus in eorum Confessione se permanurum. Deinde Declarationem quandam conscribit aliter verbaliter sensu formatam cui Basileenses, Schaffusiani, & Sangallenses subscripserunt; à Bernatibus vero ut eam approbarent impetrare non potuit. Sic homo ille serpentem imitatus fraude dolisque utramque partem sub iugum suum mittere conabatur, ea arte grassatus, ut aliud verbis præferant, aliud sensu absconditum gerant, quam Buceri artem deinde Calviniani avidè amplexi, in præsens tempus studiosè conservant. Bucerus igitur VVittebergæ Lutheranus, in Helvetia palam se Zwinglianum esse, ferebat, imo, quod Pellicanus in epistola quadam exprobrat, Lutherum eiusdem secum esse sententiæ asserbat. Hunc exitum habuit, VVittebergæ indicta Synodus à Luthero in qua ipse ridiculus Papa præfedit, & magis ridicule Bucerus, Capito, Bugenhugius, seu Pomeranus, Jonas, Cruciger, Melanchthon, Menius, Miconius Ex-monachi & miserabiles apostata, tanquam Patres, universæ Ecclesiæ corpus representantes, confederuor, & hæreticorum more se mutuo sefellunt. imo sibi fidem nullatenus adhibuerunt. (e) Porro Summa Conciliabuli illius VVittebergici hæc fere est. (f) Lutherus cum Bucero quod quibusdam Zwinglij, & Occ. lampadij opusculis epistolam præfixisset, acerissimo expostulavit; verum ille resista in typographum culpa, se excusavit. Aliquot ibi sessibus de Cæna Domini magna contentione disputatum fuit Tandem omnes in Lutheri concesserunt sententiam, nempe vero, realiter & re ipsa verum corpus & sanguinem Iesu Christi in Cæna esse sine ulla specierum mutatione. (Sed quomodo hæc cum VVittebergensis Ecclesiæ confessione omnium Lutheranorum ecclesiarum matris conveniunt? ubi folio 144. ita dicitur: Credimus tantam esse Dei potentiam, ut panis & vini in Eucharistia substantiam annihilare, aut in corpus & sanguinem suum mutare possit.) Ibidem conclusum fuit, corpus & sanguinem Christi tam à malis quam à bonis recipi, nec mysterij huius veritatem à personarum dependere meritis sed à bonis sumi ad salutem, à malis vero ad iudicium. At quo-

Vlenberg. Vit. Melanch. cap. 11. num. 1. b Vlenberg. Vit. Lutheri cap. 27. num. 1. c Vlenberg. loc. citatis. d Vita Luth. cap. 27. e Vlenberg. loc. citatis. & Vlenberg. loc. citatis.

quomodo hoc iterum cohæret cum alibi assertis? modo illi si lem habeant. Turcam enim, Iudæum aut paganum, etiamsi panem accipias corpus tamen Christi non accipere, non magis quam mus aut aliquid aliud animal quod panem illum devoravit. Bucerus autem & Capito Argentoratum reversi Acta Conventus Saxonici Basileam miserunt, à quibus Carolostadius & Simon Grynaeus Argentoratum ablegati, Bucerum Basileam adduxerunt.

Verum acutissimi hi Theologi turpiter hallucinantur. Corpus enim Christi loco substantiæ panis, est sub panis accidentibus, ac propterea in egruibi manet quam diu substantia panis ibi permaneret! At panis substantia eousque permaneret quoad accidentia & dispositiones ad conservationem dictæ substantiæ necessariæ, alteratæ sunt & destructæ per accidentia & dispositiones contrarias panis substantiæ: quemadmodum chili in stomacho qualitates paulatim in materiam panis introducunt, ac panis qualitates aliæque accidentia destruentes, tandem panem omnino corrumpunt & ex eo chilum faciunt. Vel sicut qualitates ignis lignum amplexæ: paulatim ligni qualitates destrunt, quibus destructis, iam non amplius lignum est, sed lignum in ignem est mutatum. Sic corpus Jesu Christi sub panis accidentibus aut speciebus integrum permanet quamdiu accidentia illa non alterantur, & sufficientia sunt ad panis, si is adesset, conservandam substantiam; sed quamprimum accidentia à contrarijs, paulatim in hostiæ quantitatem que pro subiecto est, introductis, v. g. à calore stomachi aut alio naturali agente, ita alterata sunt, ut nec apta nec sufficientia sint ad conservandam panis naturam, corpus Christi ibi esse definit, eiusque loco natura quædam novis illis accidentibus conveniens producitur. Sed non minus veram quam profundam hanc Theologicam contemplationem, in quam me novorum Evangelicorum error deduxit, omitto, illud hic docuisse contentus ad receptionem corporis Christi nihil interesse utrâ fidem quis habeat vel non; imò idem tã à Turcapagano, imò à quocumque animali, quam ab homine Christia recipi.

Idem hic Bucerus diu se vehementer torfit, dicens, *Se quidem non negare corpus Christi in Eucharistia præsens esse; at ab impijs recipi, id vero horribile dictu sibi videri.* quid igitur Bucerum dicturum putamus si Christi Corpus à diabolo tractatum & protatum legat apud Matthæum

& Lucam? & venisse in manus peccatorum & c. utique ista horribilia videbuntur Buce- ro, & credi proinde non poterant à pijsimo illius animo. Tandem nihilominus Luthero fi- cte assensus est. Scribit Miconius in epistola quadam ad Vitum Norimbergensem Prædican- tem, *Bucerum & Capitonem ubertim tum flevisse, se vero omnes oculus ad cælum elevatis gratias, Deo egisse, ac post fraternos complexus & gratulationes, ad ecclesias suas unumquemque reversos, ut unanimi voce doctrinam illam prædicarent. Ante discessum vero ipsorum Lutherum vespertinam concionem ha- buisse, ex illo S. Marci: Euntes in Mundum uni- versum, prædicate Evangelium omni creatura. Ad- dit sibi quidem Lutherum sæpius auditum: sed tum vocem eius quasi tonitru à cælo veniens sibi visam (a)* Vide quomodo illi Martini sum, tamquam novum Christum deificent, Apostolos suos ad annunciandum Evangelium per universum ter- rarum orbem dimittentem. Sed horum Apo- stolorum concordia non diu duravit, quo uno mittentis stultitia & vanitas convincitur: & sa- ne Mundus ille in quem Lutherus eos misit, pau- ca nimis terræ iugera complectitur. Hoc in con- ventu, uti supra dictum est, Bucerus Luthe- ri partibus se palam adiunxit, atque etiam velut ad culpam eluendam, in Annotationibus ad VI. caput Joannis, peccatum suum aperte confessus, ac veniam tam sibi quam alijs precatus est cum Bucerus apud Helvetios luctatur, & subscriptio- nem in formam Concordiæ VVitteberga allatæ, impetrare nequit, eo quod tam leviter in Lutheri gratiam discessisset à Confessione, quam Helvetij veram se habere gloriabantur, ad subdola consilia sæpe converso accidit aliquid opportunum, quo subscriptionem aliquam expressit, nempe hæc dicebat ille concordiæ formulam ita esse concep- tam ut ipsi verbis concordiæ à sua sententia disce- dere non compellantur, posse ergo suum sensum de cæna tenere, & nihilominus subscribere, eo quod Lutherani Smalcaldicæ conventum agen- tes, Helveticas civitates non essent fœde- ri ascripturi, nisi qui concordiæ de cæna sub- scripissent. Hoc demum stratagemata Bucero successit, & Anno 1537. literas ab Helvetijs impetravit quibus ad Lutherum datis significa-
V i
rent,

a Vid. Ludou. Rab. Vlmens. Superintend. Hofi. de Here- sibus. Vlenberg. Vit. Luth. cap. 27. num. 2. & Vit. M. lanch. cap. 11. Steph. Vinton.

ret, sibi placere ut annorū superiorum offensiones oblivione aboleantur & pax inter eos vigeat & c. (a) Atque id est, quod Lavaterus ait, *Bucerum postquam se diu multumque torfisset, nec tamen id quod cupiebat posset assequi, ad Lutheri quidem partes se adiunxisse sed non aliam ob causam quam ut Argentoratum, ubi Pastoris munere fungebatur, in sedus Smalcaldicū posset recipi, à quo ij qui cum Luthero & Lutheranis non sentiebant, erant exclusi, missus fuit hęc secunda expeditione iterum Bucerus ad Lutherum, at non cum Capitone sed Lycosthene socio, à quibus acceptis literis Helveticis, Lutherus Calendis Decembris benigne respondit Placere sibi studium concordia, sed ominari non duraturum nisi compefcant turbulentos & c. ita larvata concordia, irreconciliabiles animos tunc obtexit. (b) Bucerus deinde Argentoratum reversus est.*

V. Quāvis autē Bucerus cum Saxonis Ecclesiis, se sentire palā profiteretur, suas tamen quāsdā opinioniones habebat medias, modo causā agens Lutheri quem nequaquam irritandum esse semper dicebat, modo Zuinglij favens opinioni, quā meditatio Buceriana in hoc posita erat, quod diceret Lutheri & Zuinglij opinioniones verbis tantum inter se dissidere. Adhuc quum Petrus Martyr insignis Calvinista Argentoratum venisset, ac concionem ad populum esset habiturus, vehementer à Bucero rogatus fuit, ut de Cœna Domini controversiam non attingeret, aut saltem obscuris verbis de tanto mysterio loqueretur, nec certi quidquam pro vel contra hanc aut illam sententiam pronunciaret. Cui tamen Martyr dicto audiens non fuit, sed aperte & palam ut Simlerus testatur, Zuinglij sententiam defendit. Bucerus certe nihil minus ferre poterat quam controversiam hanc coram populo disceptari, eoque conscientijs hac in re quod vellent credendi libertatem permittendam aiebat. Bullingerum vero in Commentarijs super Matthæum (e) scribere non puduit, *se quidem semper suavisse, & etiamnum optare, ut quæstiones hæ de reali corporis Christi in Cœna Domini presentia in extrema abyfso fuissent sepulta, atque omnibus pro arbitratu suo quod vellent quisque credendi facta potestae.* Et hæc ipsa fere verba, hoc idem vorum meminere Verbi quodam in Francia nostra Ministro à me auditum. Bucerus porro summum conciliandarum partium studium semper præ se tulit, eoque in nova Ecclesia exorta quæstione, statim se interponere solebat, inter partes ambiguas, &

iam huic iam illi favens. Sic postquam Ulricus Dux VVitembergicus Hassiæ Landgravij opibus & armis ditionem suam recuperasset, & religionem mutare vellet, Snepfiusque à Luthero èo missus Lutheranismum, Blaureus vero Constantiā veniens Zuinglianismum inter odere studeret; ad rem coram Principe disceptandam vocatus Bucerus se tamquam media orem interposuit, dicens: *Corpus Christi in Cœna vere dari seu porrigi, nimirum in substantia, & essentia, iter non vero in quantitate aut qualitate totaliter, id est, ita, ut locum occupet quo dicto, quisquis tandem eius sensus fuerit utriusque parti, aliquid dare conatus simul Lutheranismum ac Zuinglianismum inducere tentavit tanto peior singulis quanto duo mali iuncti peiores sunt unoquoque seorsim. Dux nihilominus pro Augustana Confessione pronunciavit, utque eam subditi sui sequerentur imperavit. Lutherum hominis hujus in constantia pæne ad insaniam redegit, quæ summo & feroci ingenio præditum noverat, eoque nihil magis metuebat, quam ne sua auctoritate, quam quanto pete ipse hæcenus defenderat opinionem convelleret, aut certe magis dubiā redderet & suspiciam. Veruntamē non adeo diu Lutherus se tenere potuit, quin contra Sacramentarios caute agentes, exardescere & furere iterum inciperet, nam cum Anno 1543. Tigurini Biblia in Germanicam linguam transulissent Frofchoverus bibliopola exemplareorum VVittebergam velut munus amico Luthero misit, qui irritatus eo munere rescriptis ne sibi eiusmodi dona deinceps mitteret, nolle se participem esse Zvinglianorum conatum, utpote damnatorum hominum, & alios in damnationem præcipitantium. Tigurini igitur etiam versionem Lutheri aspernantes, opera Zvinglij in Tomos redacta ediderunt, idcirco Lutherus efferatus bellum cum Sacramentarijs, adeo per Bucerum conciliatis, instauravit Anno 1544. edens ultimam suam contra eos Confessionem de Cœna, qua omnes Sacramentarios Carlostadium, Zvinglijū, Oecolampadium & c. Et pariter damnavit, Zvinglijani tacti vehementer exacerbati sunt. Bucerus eos volens iterum componere nihil effecit, sed illi seq. Anno 1545, Apologiam contra Lutherum ediderunt.*

Cer-

a Vlenberg, Vit. Luth. cap. 27. num. 4. b Vlenberg, Vit. Luth. ibid. & cap. 28. num. 3. c pag. 235.

Certum est, inquit Historia Cœnæ, (a) Lutherum eum (loquitur de Anno MDXLIII.) in magnis difficultatibus esse versatum, ut qui cinctum undique se inimicis & ab ijs quibus fidebat, desertum se videret. De Buceri præcipue inconstantia & instabilitate querebatur. is enim Anno 1542. deficiente a fide Catholica Hermanno de VVeda Archiepiscopo Coloniensi, evocatus Bonnam, reformationem illius dicecios conscripserat edideratque, quæ extat, sed quod in ea de vera & reali corporis Christi in Cœna præsentia doctrinam non palam proposuisset, sed quodammodo celasset id alie senserat Lutherus & querebatur. Ad hanc reformationem Philippus initio vocatus fuerat, sed is in Bucero onus hoc reiecit. Eoque ad amicum scribens Lutherus ait, *Bucerum nihil aliud agere, quam reconciliationes tractare: experiturum tamen has artes nihil apud se valere. Se quidem ipsum nihil scripsurum, sed per Philippum, ut quam ipsi iratus sit intelligat, effecturum.* Advolarunt tunc Bonnam undique Apostatae Monachi, ut vultures ad prædam, etiam ipse Melanchthon Anno 1543. sed Clerici ac Coloniensis Senatus & Civium zelo hi fugitivi ex claustris & ab Ecclesia apostata brevi tota dicecesi fugere cum deposito Archiepiscopo coacti sunt. refutavit enim clericus & universitas Coloniensis turpem illam Buceri & sociorum Reformationem, scripto quo incestus crimen Bucero typis est exprobatum, quod inani opera Melanchthon matrimonij falso nomine ceatus est obvelare. Sed uridictum est tenebrionis sole Catholicæ doctrinæ & zelo se exerente fugerunt primum doctrina deinde armorum ostentatione perstricti. (b)

VI. Bucerus, mox eum excucullatis monachis usitato, Capironis Symmyltæ olim sui viduam in matrimonium duxit; qua mortua, ad secundas, deinde ad tertias nuptias convolvavit, illustri monachalis continentia exemplo. De matrimonio facile magistro suo assensum præbuit, ut scilicet a morosa uxore se expedire posset. *Quia Judæis, aiebat, permittitur, factis cum prioribus divortio, alias ducere, ob cordis duritiem, idem Christianis licitum esse debere, si pacifice inter se coniuges vivere non possint.* (c) Porro videns Lutherum in Germania Zuinghamos & Bullingerum in Helveria, & Calvinum a se aliqua ex parte Argentorati nutritum atque educatum in Francia novo Evangelio propagando esse occupatos, valde florere, se pene, ob inconstantiam & conatum conciliandi, quæ conciliari non possunt, contemptum, in Angliam abiit, metu etiam ne ab Imperatore devictis Protestantibus victorioso,

manus sibi injicerentur. Duxit secum Paulum Fagium, eodem metu correptum, & Hebraicæ linguæ peritum: qui vix appulsus, Cantabrigiam petens, diem obiit XII. Novembris Anno MDXLIV. Sic Bucerus deserto suo grege, Angliam sibi turbendam suscepit. in qua post multa damna Catholicæ religioni illata, exacto triennio mortuus est Anno MDLI. ætatis anno LXI In extremo constitutus agone acerrimos conscientia mortuus sensit, nec minus ut in tota vita, de ijs in quibus cardo salutis nostræ vertitur, immo de adventu Christi dubitare visus est, ut Anglici scribunt, & Lindanus Episcopus Ruræmundanus. (d) Liberinus ait, paullo ante mortem Sacramentariorum eum doctrinam professum, nec mirum ut qui eam semper cum Lutheranismum coniuoxit, & velut Eutyches Christi naturas, inter se confudit. Nicolaus Sanderus lib. II. de Anglicano schismate narrat, Bucero aliquando à Duce Northūbricæ (Barone Pageto reginæ Consiliatio interprete) rogatum quid de præsentia Corporis Christi in Eucharistia crederet, respondisse: de ea se dubitare non posse, nisi de Evangelistarum Fide dubitare velit, *Sibi tamen non omnia quæ in N. T. de Iesu Christo scripta sunt, certa atque indubitata videri, quamvis hæcenus id aperte dicere noluisset.* Et hæc quidem dicendi libertate homo hic utebatur, quod Ducem illum parum religiosum effeciret. At Apologia de Cœna Augustana ait, iam libere eum quid de hoc articulo sentiret, scribere cœpisse, *sed morte præventum, absolvere opus non potuisse.* Sic ut vivum, ita mortuum Bucero pars utraque sibi vindicabat.

DE MIRACULIS ALIQUOT PER
Eucharistiæ Sacramentum à Deo factis eodem tempore quo à Sacramentarijs maxime impugnabatur.

CAPUT XII.

ARGUMENTUM.

I. In omni antiquitate exstare multa circa SS. Eucharistiæ miracula.

V 3.

II. Mira-

a fol. 379. b Flenberg. Vita Melanchthon cap. 16. num. Arnold. Meschorvius lib. de schismate Hermanni VVedæ. ni. Surius &c. b In Matth. cap. 10. d In Syntag. pag. 53.

- II. Miraculum quod Erasmus narrat suo tempore factum esse, diuinitus quibusdam qui SS. Sacramentum blasphemauerant puniis.
- III. Magnum & celeberrimum miraculum quod Laudani in Veromanduis contigit.
- IV. Hæreticorum argumenta contra SS. Eucharistiam.
- V. Sacramentarij negant Dei omnipotentiam.
- VI. Quomodo corpus Iesu Christi sit in Sacramento.

I. EODEM tempore quo noui Heluetiorum Apostoli, Zuinglius & Oecolampadius Christianorum animis hunc de Eucharistia scrupulum iniiciunt, & à filijs Lutheri in dubium vocata est cœlestis omnipotentia, contra ipsius Lutheri sententiam, loco corporis Christi, panem supponendo, Deus Sacramenti huius veritatem per miracula testatus est, quæ tamen ipsa apud incredulos parum valuerunt, vt qui pœnis à Deo, ijs qui impuro suo ore sanctissimam hanc communionem, tamquam alteri Iudæ, profanauerant, inflictis, nec ad fidem nec ad pœnitentiam moueri se passi sint. Nihilominus veluti Iudas Sacramento hoc indigne accepto, à dæmone statim fuit infestus, & abiens laqueo suspendit se: sic etiam omni tempore multi qui panem hunc Carnem factum aut irruenter aut sine recta fide sumpserunt, miserabili morte perierunt. Exemplo sic hæreticus ille Mæcedonianus apud Sozomenum (a) & Nicephorum, (b) qui communionem e S. Chrysoftomi manibus indigne accepit Sed & dum hæc ipsa scribo, ille ipse locus (in quo, peste Burdigalam Aquitania nostra metropolim infestante, iam versor) recens diuinæ vltionis in eiusmodi contemptores exemplum, infinita spectante hominum multitudine editum, mihi suppediuit.

Inueni cui dam, Paschatis tempore communicantium turbæ immisto, Sacerdos hostiam ore accipiendam porrigebat: quod tamen ille, etiam manu admota aperire non poterat. Sacerdos attonitus interrogat hominem vtrum peccata sua prius confessus esset? Tum ille vbertim lachrymari incipiens, id ab se factum negavit, eo que mirabili Dei vltione à sacra hac communionem merito arce-ri. Exemplum hoc simile est ei quod à Gregorio Turonensi de quodam, qui peccata sua Confessarium celauerat, refertur. (c) S. Cyprianus (d) Opatrus Mileuitanus (e) & alij (f) infinita eiusmodi producunt exempla, quibus realis Corporis Christi in Eucharistia præsentia, contra Sacramentarios

confirmatur. Sed ommissis alijs, vnum vel alterum eius temporis quo primum infelix hoc schisma exortum est, recenscamus.

II. Erasmus, testis hac in re minime dubie fidei, libro XX. Epistoliarum (g) narrat quid Anno M D XX VIII. post, quindecim fere sæculis, de vera corporis Iesu Christi in Sacramento altaris præsentia, receptum & approbatum dogma, antea tunc contentione discullum & à Sacramentarijs conuulsum fuit, acciderit. Adituum ait, pixidem quãdam secum gestasse, in qua erant hostiæ aliquot quarum in S. communionem vsus est. Cauponam cum socio, qui itidem ædituus olim fuerat, ingressum, ab eo rogatum fuisse vt aliquam earum hostiarum expromeret. Quo recusante, ipsum suis manibus aperta pixide vnã sumpsisse, & per ludibrium sacerdotes imitatum, consecrassse. Altero eam reprehendente, & vt verba illa quibus panis in corpus & sanguinem Iesu Christi transmutetur, non ita profanaret monente, ipsum hominem dixisse: *Sine me. Abitu quo vsus, quid ad te attinet?* Ac simul hospitam in clamasse, vt vinum ferret. Verum statim ibi diuinam adfuisse vltionem. Vix enim miserum illum cantharum ori admouisse, & Ecce tremementem concidisse, & expirasse. Fabulam hæc non esse, ait Erasmus, testes multos adfuisse, nec locum, cui verus ciuitas, seu vulgo *Utenstatt* nomen ignotum esse. Quin etiam plura eadem de re circumferri, se vero explorata tantum scribere voluisse.

Non absimilis huic ea est historia quæ in Geldriensi ditione Anno M D LXI. accidisse dicitur. Vbi duo iuuenes, Nouiomagensis vnus, alter Ultraiectensis, Paschatis tempore deposito pignore, inter se certabant vter sua oua citius exorbisset. Interea sacerdos Antonius Vorstilius nomine Sacramentum ad ægram fæminam deportans, ædes in quibus illi erant, forte præteribat. Tum Ultraiectensis audito nolæ sonitu, ouum manu arripuit, & *Ego, ouum hoc citius, inquit, deglutiam, quam ager ille quisquis est, Deum suum triticeum* (sein Semel Götter.) Sed res longe aliter cecidit. Vix enim ouum ori immiserat, quum ecce misero fauces simul

a Lib. 8. cap. 5. b Lib. 13. cap. 7. c Lib. 1. de glor. Marr. cap. 89. d Sermon. de Lags. e Lib. 4. cont. Donat. f August. de Ciuit. lib. 22. cap. 8. Prosper. Aquit. lib. 6. de Sacerd. Gul. in vit. Ber. lib. 1. cap. 10. Greg. Mag. lib. 4. dial. cap. 57. Bed. lib. 4. cap. 27. Aug. Hist. g Epist. ad Episc. Leodiens. h Bradenbach. Collat. sacr. lib. 7. cap. 90.

mal & spiritus præclusus fuit. In his ille angustijs candelam forte videt ex vno pendente: eaque arrepta, bolum in faucibus hærentem detrudere conatur: sed concidens, torvis & in cælum fixis oculis, præfente qui interea accurrerat, illo ipso sacerdote, & multis hominibus inspectantibus, fuit præfocatus, omnibus diuinæ hoc iustitiæ exemplum admirantibus, & cantu quoque passim celebrantibus. En eadem Dei manus impiam & sacrilegam manum, quæ diabolica quadam imitatione (est enim diabolus Dei simia) diuinam illam, quæ in altari sit oblationem, repræsentare ausa fuit, puniuit.

Aliud exemplum ponit Bredembachius lib. v. tit. cap. lx. his verbis. Contigit prope ciuitatem Hardericum Catholicum quendam in die Cincrum agere in diuerso: inter hæreticos: qui quum ientaculum sumerent, & Catholicum inuitarent, vt cum ipsis ientaret, isque antiqua ieiunij religione ductus reuertet; illi hominem dicerijs & contumelijs exceperunt, d. citantes, si lacrum audisset, iam faciliorem fore ad ientandum & his similia. Dicitur factum: Vestigio quidam ex illis profiliens: Ego, inquit, operam hanc illi facile præstitero: arreptumque mensarium orbem, eleuauit in d. spectum tremendi sacrificij SS. Eucharistia. Sed mox in altum eleuata brachia obriguere, vt ad se reducere non posset, paulloque post in eodem loco exspirauit. Hæc à viris integerrimis & fide dignissimis, inquit Bredembachius, ad nos perlatæ sunt. Idem aliud diuinæ vltionis Anno MDLXXVIII in alium qui SS. Sacramentum iridem blasphemauerat, in Brabantia editum exemplum ponit. Sed & in Polonia & alibi passim eadem sacrilega impietas varijs pennis à Deo vindicata fuit, vt infra diceretur. Neque enim vnus loci duotaxat Deus est, aut vno loco impij egent correctione.

III. Quoniam vero Sacramentorum erroris confutandi studium etiam ad ea miracula quæ nostro tēpore acciderunt, nos deduxit; hoc loco non possum nō illud ponere quod meis ipse oculis vidi, & cuius beneficio à profundo hæreseos luto fui extractus. Et licet illud meo de Antichristo libro inseruerim; nihil tamen a prohibet quo minus idem quoque hoc loco alia veluti inducta forma, proponam. Miraculum hoc inter pauca celeberrimum, factum est Laoduni Anno MDLXVI. in iuuentula quadam. Veruini non procul Laoduno nata, Nicolaa Obry nomine. Quamuis autē initio illa à pluribus diabolis obsessa fuerit, omnes tamen

ante meum & sociorum qui comitati me fuerant, aduentum ab ea expulsi fuerant, præter eorum Principem Beelzebub. Misera hæc & infortunata fæmina, infinita spectante hominum multitudine in templum deducta, tam miseris modis à diabolo habita ac tortæ fuit, vt ossium fragor ac dentium stridor audiretur, torumque eius corpus nullam fere humanam speciem præ se ferret. Inflabatur ei venter ad instar dolij, ingluuiem ita aperiebat vt stomachi fundus à prope adstantibus posset inspicere, linguam pedis longitudine exferebat, oculisque crassis & rutilantibus ita scintillabat vt eius ad spectum vix quisquam ferre posset: tumque ita se in aerem efferebat, vt a duodecim aut quindecim hominibus non posset retineri. Laodunensi Episcopo super caput eius hostiam tenente, & iisdem quibus S. Bernardus (a) olim in simili calu vsus legitur, armis malignum spiritum oppugnante, ac dicente: *Ecce, o infelix spiritus, iudicem tuum ecce cælorum virtutem; resiste si potes, et qui dixit: Nunç Princeps huius Mundi eijcitur foras. Hoc corpus est, natum ex Maria Virgine, quod in arbove Crucis expansum fuit, quod in sepulcro quiescit, & resuscitatum, in cælos ascendit. Aduro te in virtute cælestis huius maris, vt ex eius ancilla corpore egrediaris.* His, inquam, & similibus exorcismis Episcopo malignum spiritum oppugnante, demoniaci illa horrendum in modum se eleuabat & auctis à S. hostia oculis, mille blasphemias euomebat. Deinde defixis in templi fornicem truculentis & minacibus oculis, ventum tamquã fumum ex ore & naribus emittebat. Tū tremens ac pauens, cõcidebat, & magna totius corporis deformitate, velut erinaceus in se cõuoluebatur. Quū rogaretur vero, cur ad S. hostiæ cõspectum tanto horrore corripere, diabolus respondit, ob illud, *Hoc est, Hoc est;* vim Sacramentalium horum verborum, *Hoc est corpus meum,* eo innuens.

Omitto multa stuporis plena verba, per diabolū ex ore huius demoniacæ prolata. Tandem victus præfentia sacratissimi Iesu Christi corporis Beelzebub ex hospicio suo discessit, edito prius velut ingenti fumo, quæ horribiles fragores seu tonitrua insequuta sunt, adeo vt totum templum vnã cum adiunctis turribus insonuerit, cum magno omnium adstantium stupore. Est sane miraculum hoc maxime sacre celeberrimis quæ vnquam visa sunt, annumerandum, quod nec ipsi diaboli suppressere aut obscurare potuerunt; de quo etiam prærei dignitate numquam satis dici potest. Sed ne longius

gius à proposito digrediat, finem hic facio. Quid in Polonia factum sit, alio loco videbis. Pagani Philosophi ex miraculis communem Naturæ ordinem supergressis, Naturæ rectorem omnium rerum effectorem cognouerunt quodammodo & admirati sunt: at illi qui à Deo omnipotenti se missos gloriantur, interim vero nihil, nisi quod vident, credere voluat, Dei in his verbis, ex Dei ipsius ore prolatis, *Hoc est corpus meum*, omnipotentiam agnoscere non possunt aut non volunt; atque ita Deū non pro creatore & domino, sed pro ministro Naturæ habent: quum tamen illis, teste S. Hilario, Saluator noster Iesus Christus omnem de veritate corporis & sanguinis sui dubitandi occasionem nobis eripere voluerit.

IV. Verum enimvero, vt in tam graui re, in qua omnis præsentium controuersiarum cardo vertitur, Lectorem antidoto quodam contra hæreticorum virus muniam, paucis præcipua eorum argumenta confutabo. Aiunt, *Annon Christus apud Ioannem sapius dicit, se Mundum relinquere, neq; discipulos quum amplius ante extremi diem iudicij visuros? Et in Actis, Angelus discipulus testatur, sic venturum in terram quemadmodum eum viderint euntem in cælum. Et S. Petrus dicit, Cælis eum contineri, donec venturus inde sit ad restaurationem omnium rerum quæ prædicta sunt. Ad dunt: Annon sedet ille iam ad dexteram Dei patris in cælis, unde venturus est iudicare vivos & mortuos? Quomodo ergo eodem tempore in Eucharistia, & quidem tam diuersis locis esse possit? Id quidem nulla ratione fieri potest, inquit Sacramentarij. Sed cæci non animaduertunt, hoc modo Christum ab ijs cælo affigi non aliter quam à ludæis olim cruci fuit affixus: quasi eius in paradiso quietes, vtpote certa sede & loco cõclusi, pœna potius sit, quam gloria. Sed facile potest intelligi, quanta sit differentia inter hanc eius corporalem & inuisibilem sub speciebus visibilibus præsentiam, & vltimam illam ac visibilem quæ plena erit cœlestis gloriæ ac maiestatis, quando scilicet ab ipsa morte rationem reposcet, & totum Mundum ad tribunal suum euocabit. Ascendit ad cælos, id est, parem cum Patre potestatem accipit. Dextra vero Dei, vt S. Augustinus inquit, suprema est eius beatitudo. Mundum reliquit, non tamē vt nos relinqueret. Quin e contrario alibi dicit, *Et ego vobiscū sum vsq; ad consummationem sæculi* (a) Alio modo hic in terris est, alio in cælis. Quin ipse Sacramentariorum Patriarcha (b) ait: non esse in cælo locum aliquem certum fingendum aut imaginandum, in quem humana Christi natura ascenderit aut recepta sit.*

Aiunt præterea, *Corpus nullum sine dimensionibus, neque etiam eodem tempore pluribus in locis esse posse.* O subriles Philosophos, qui infinitam Dei maiestatem & potentiam Physicis axiomatis, id est, Naturæ alligant & subiiciunt! Atqui, inquit, Aristotelicum hoc principium plane est immotum & irrefragabile: *ἄν τὰ μὲν ἐν τότῳ*, *Omne corpus in loco est.*

Quin illi Lutherum potius audiunt, rectius de hac ipsa re iudicantem, & dicentem, (c) Aristotelem eiusmodi mysteria, quæ nequaquam ad Naturæ leges examinanda sunt, nullo modo percipere aut intelligere potuisse: & loquente Theologia, Philosophiæ tacendum esse. Contra ac præter omnem Naturæ ordinem ac Physicæ axiomata ab admirabili illo architecto omnia ex nihilo facta sunt; contra eadem axiomata tres personæ eadem comprehenduntur substantiæ; contra Naturam Virgo peperit; contra Naturam humanum corpus saxum & inanis clausis pertransijt, & cælo receptum, nullum tamē certum occupat locum. Subsiste hic tu, miser Philosopho; & perpetuo silentio doctam tuam ignorantiam testare, quando de Dei operibus sermo est: tu vero quisquis es qui diuinam potentiam Naturæ cæcellis audes includere, æternam gehennam tuæ huic audaci curiositati præparatam esse scito. Recte Cyrillus Alexandrinus maxima quauis supplicia & tormenta eos manere, dicit, qui Dei cauillantes opera, illud quarunt. *An & quomodo hoc vel illud fieri possit: (d)* quum Dei voluntas, vt Clemens Alexandrinus testatur, ad omnia operanda sufficiat. Est hæc infallibilis consequentia: Potest Deus quidquid vult. At hoc vult, si quidem apertis verbis id dixit is qui ipsa est veritas. Quare nec de voluntate nec de potentia eius vlllo modo est dubitandum, quamuis impossibilitatis quædam species animo nostro & oculis se se obijciat. Quin illa certa apud Christianos Maxima, siue Regula esse debet, eo ipso, quod parum credibile aliquid sit, credendum esse, si autoritas diuina accedat.

V. Qui Sacramentariorum hæc edictos libros perlegerit, animaduertet nihil magis ab ipsis oppugnari quam Dei omnipotentiam, & quidem eiusmodi verbis, quæ vix ipsi diaboli ausu pronunciare: (e) eorumque fidei fundamentum in eo

vno
a Matth. 28. b Calu in Mar cap. 16. & 19.

c Bened. Talman. in affect. pag. 97. d Vid. S. August. lib. 21. de Ciuit. e Martyr. in dial. contra Brent. Danaus in Elench. Hæret. pag. 167. Beza passum.

vno consistere, quod Luthero teste, non credunt id Deum posse facere quod Iesus Christus dixit. Mirum ergo non est Catholicam doctrinam ab eis comprehendi non posse, quæ docet panem Corpus Christi fieri eo quod ipse Christus id dixerit, verum quidem corpus, non tamen vllis Mathematicis dimensionibus, longitudini, latitudini aut profunditati subiectum. Potest enim Deus qualitatem & quantitatem, potest idem quando voluerit, accidentia omnia à substantia separare, quemadmodum idem calorem & vim vrendi aliquando igni adimit (quamuis illa inhærens sit qualitas, & à subiecto suo naturaliter inseparabilis) tum scilicet quum tres adolescentes in medio igneæ fornacis illæfos conseruauit. *Corpus hoc*, dicit S. Chrysostomus, (a) eodem tempore in excelsis ad Patris sedere dexteram, & hic infra manibus nostris tractari. Et quemadmodum corpus Iesu Christi, quamuis verum & naturale, spiritualiter tamen & miraculose fuit conceptum, sic idem non diuisum sed totum, non mortuum, sed viuum Sacramentaliter & miraculose à nobis manducatur. Quod autem sub speciebus panis & vini Christus id manducandum dedit, in eo se infinitati nostræ se accommodauit. Theophylactus quidem (b) *Panem videri, sed reuera carnem esse affirmat*, de quo Ecclesia ita canit:

A sumentis non concisus, non confractus non diuisus, integer accipitur.

Sumit vnus, sumunt mille, quantum istantum ille, nec sumptus consumitur.

Fraçto demum Sacramento, ne vacilles sed memento, tantum esse sub fragmento; quantum toto tegitur.

Nulla rei sit scissura, signi tantum sit fractura, nec status nec statura, signati minuitur.

Ecce panis Angelorum, factus cibus viatorum, vere panis filiorum, non mittendus canibus, &c.

VI. Sed quærunt, quomodo sub tam exiguo pane seu hostia corpus viri comprehendi possit? Respondemus. 1. Quis à te, O Christiane, exigit scientiam modi, quo Deus aliquid facit aut fecit? rem tibi reuelauit, cum panem haberet in manibus, dicendo *Hoc est corpus meum*. Hoc crede & sufficit. Ut tamen nemo suspicetur grandem hinc latere contradictionem, Respondemus 2. Curiosus: Corpus Christi in Eucharistia non esse modo cæterorum passibilium corporum, quæ partem vnam in vno loco, alteram in altero habent com-

mensuram & coextensam, sed eo modo quo Angeli & animæ hominum sunt in loco aliquo, nempe *toti in toto & toti in qualibet parte*. Manifeste hoc experiuntur & vident Sacramentarij indies in homine, cuius anima vna eademque numero manens sine augmento & decremento sui, modo est in infanti corpuscule, postea in grandi staturâ viri. Et hoc est quod Saluator inuere voluit, tunc cum apud S. Ioannem. Quomodo itis primis apud Capharnaum respondit pro Catholicis: *Verba que ego loquor vobis spiritus & vita sunt*. Nimirum, non dabo vobis carnem meam, ad sex pedes extensam in longum & vnum amplius pedem in latum, vt eam sic deglutiatis, hoc enim modo ora vestra & guttur carnem meam non caperent, sed existentem sub speciebus panis, ad modum spirituum siue Angelorum, qui *toti sunt in toto & toti in qualibet parte*: Sed neque dabo mortuam, vt piscium & vitulorum & arietum caro datur manducanda de macello & culina; sed *viuam*, siue *vitam ipsam*, eroque in vobis ita vt possitis pariter dicere *Spiritus oris nostri Christus, & Vita nostra Christus*. Sed pergunt arguari, dicentes, Christum alibi quoque dicere, *Ego sum vitis, ego sum ostium, ego sum petra, &c.* neque tamè vere ac realiter horum aliquid eum esse. Sic quoque panem non esse ipsum corpus Christi, sed figuram tantum. Sed an nescitis improbi quæ ibi à Christo dicuntur, per parabolam tantum & similitudinem dici? Cum nullam ibi aliam adiunxerit actionem, unde aliter quam hominum mos est talia, quam tropice accipi debere, constaret, dicimus enim hodieque de stupidis; *Truncus est: Asinus est &c.* de gratiosis verò *flos est, est anima mea &c.* quæ dicentes eum neque hunc truncum, neque istum Asinum & cæterorum aliquid monstremus, tropo nos vti manifeste indicamus. An tu Sacramentarie ostendere potes quod Saluator vitem, ostium aut petram manu tenebat, & se hoc monstrando esse dicebat? quid igitur ista de Vite &c. affers incongrua ad rem alienam? non dixit ille: *Hæc vitis, hæc petra meum est corpus*, quemadmodum in Cœnæ suæ institutione fecit, benedicendo panem gratias agendo &c. adhibendo apparatus, sed vos, ô pleni dolo, qui non cessatis subuerrere vias Domini rectas. An vobis Christus non est *vera vitis? Ostium verum? vera petra* &c. quæ se esse dixit? certe est teste S. Augustino & alijs Catholicis Doctoribus qui aiunt. *Quid ergo*

X

a Lib. de Sacerd. b In 26. cap. Matth.

est vitis vera? nunquid addens vera hoc ad eam retulit vitem, vnde ista similitudo translata est? nequaquam: sic enim vitis dicitur per similitudinem, non per proprietatem sed cum dicitur vitis vera, ab illa utique se discernit, qua expectata ut faceret vnas, fecit labruscas. Si igitur vim discretionis attendimus Christus & vitis vera est, & per similitudinem est. Si Dominum cum vite quæ est in vinea Engaddi comparas, utique non est ista vitis & sic nec Christus est panis pistoris ex farina & aqua permixtis coalitus, nec ostium ex lignis & cardinibus coagmentatum, quæ in foro emuntur & venduntur & c. Vere ista Christus non est, & tamen vere est panis, quia ingressu suo reali in hominem, uti panis, eum confortat & vivificat in anima sua, uti panis pistoris in corpore confortat corpus. quid ad hæc habetis Sacramentarij stupidi?

Verum ephecaat illi: Annon Christus discipulis mysterium illud de manducanda ipsius carne non capientibus, dixit: Verba quæ ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt, spiritus est qui vivificat: caro non prodest quidquam? Vere ita dicit, neque tamen inde efficitur panem non esse corpus Christi. Sicut enim ex eo quod Christum dicimus Deum, Catholicus non debet negare esse & hominem; & dicendo esse carnem factum non negat semper fuisse Deum: ita simul vere est caro & est spiritus. Deus enim spiritus est, & anima eius spiritus est, & caro eius in loco existendo spiritum imitari potest, & in Sacramento semper imitatur: sicuti & tunc imitatus est cum januis clausis ad discipulos intravit. Hoc igitur Christus voluit dicere: Cogitatis vos, carnem quam ego vobis manducandam daturus sum, carnem esse sine anima, sine spiritu, carnem denique mortuam & mere humanam, id est, à diuino spiritu & diuinitate separatam. Erratis: Non ita ut vos cogitatis dabo carnem meam. Ego carnem meam daturus sum, cum anima mea humana & diuinitate coniunctam; quibus illa destituta, parum & quasi nihil prodesset, & aeternam vobis dare vitam non possit. Et sic spiritus ero in ore vestro stomacho vestro: eroque ipsa vita, & secunda Trinitatis persona, qua vitam per hoc carnis sua instrumentum præsens vobis largietur, in qua carne illa, tamquam in ara, vestram salutem operata est suamque vobis gratiam communicavit. Et vitam ipsi infundit & largitur qui nec vitam nec spiritum antea habuerant. Hoc opus est Sancti Spiritus & Dei vitæ auctoris. Spiritus Sanctus accedit ad Elementa, eisque vitam seu gratiam suam inspirat, ut quæ antea sine anima & vita fuerant, iam viva sint & animata. Caro, id est, merus homo seu sola

virtus & operatio hominis, utpote nimis ad tantum capiendum vel efficiendum mysterium infirmi, non prodest quidquam mea vero caro utpote diuinitati unita mundipretium est, datque vitam mundo, & c. Et sane vox hæc Caro, quoties in S. Scriptura sola ponitur, (a) significat, subinde partem illam hominis irrationalem, subinde purum hominum. Quasi dicere voluerit Saluator: Sensus carnalis in tam altis & sublimibus cogitationibus nihil valet, nihil potest, nisi Spiritus S. gratiâ adiuetur. Quando vero Saluator de sua carne loquitur, statim subiungit, *Caro mea, Corpus meum, Corpus Filij hominis*. Sic ergo hoc loco carnem absolute nominans, non de sua Carne, sed de nostra in tanto mysterio sine Spiritus S. gratia per scrutando imbecillitate loqui clare intelligitur. Sed hæc nimis alta sunt, Sacramentariorum subtilium ingenijs, quæ Catholicis vel simpliciter credunt, vel docte intelligunt. Itaque descendamus paululum de monte ad turbam, neque arcana Dei ulterius coram indoctis inquiramus; (b) credamusque Iesum Christum in sancta esse hostia, non solum fidei nostra auxilio, ut Sacramentarij, verum etiam ut Catholica semper credidit Ecclesia, Spiritus S. operatione, qui id quod aberat Christi Corpus ad vocem sacerdotum rite ordinatorum, sacramentaliter, realiter, corporaliter, & spiritualiter præsens facit. Et hæc de Sacramentariorum contra Deum & Ecclesiam super venerabili SS. Eucharistiæ mysterio, tam imperite, quam impie ex cogitatis iniurijs & blasphemijs dicta sunt. Vitam vero recte viuendi potius quam disputandi nobis esset desiderium? & locustorum verborum, *Hoc est* (quæ tanto constiterunt sanguine, nec minores turbas quam illud *Θεοτόκος* olim contra Artianos, & Θεοτόκος contra Eutyrianos excitauerunt) Concionatores nihil aliud quam amorem Dei & proximi in ore haberent, & auditores ad peccatum detestandum ac virtutum ardenti studio colendam atque exercendam vnice adhortarentur, ac tam illius pœnam quam huius gloriam & cœlestis præmium inculcarent. Hæc enim duo veluti momenta sunt & pondera, quibus actio- num nostrarum horologium facile in quamcumque partem mouetur.

DE

a Matth. 16. Ad Rom. 3. & 8. Ad Gal. 1. Aug. in Psal. 98. Hesyeh in 22. cap. Leuitici. b Vide per singula sæcula id ostendentem Gualterij Tabulam Chronologicam, & Garecium, & Camisij opus Catechisticum & Coturium, & c.

DE VNITATE ECCLESIAE ET
Aduersariorum discordia.

CAPVT XIII.

ARGVMENTVM.

- I. *Vnitas, infallibilis est Veritatis nota.*
- II. *Discordia Lutheranorum magnum ipsorum doctrinae prauidicium affert.*
- III. *Vnitas Ecclesia est eius conseruatio.*
- IV. *Quomodo Lutherani & Sacramentarij sese mutuo conficiant.*
- V. *Inter Aduersarios discordes nulla est concordia nisi in oppugnanda Ecclesia vnitate.*
- VI. *Comparatio quadam, illi qua Aretius Clericos porcis comparat, opposita, & A catholicis aptissime applicata.*

I. **Q**UAEADMODVM Vnitas & concordia secundum Gregorium Nazianzenum, Veritatis, et pote in diuisa eius comes; sic diuersitas ac discordia est mendacij nota infallibilis. Mendacij natura est, eite Laetantio, (a) *ut in nullo sibi constet, nihil certum habeat; veritas e contra semper est vniformis.* Eadem iustar palmae, quanto magis premitur, tanto magis contra malignitatem obicitur. Veritas Dei est filia & caelorum ciuis; at mendacium diaboli & inferi: illa quidem in Catholica semper reperitur Ecclesia, laeto & sereno vultu caelum suspiciens, & vnam vocem ac linguam habens. Et *veritas euidens est veritatis in doctrina signum, ut Athanasius ait, (b) si omnes idem sentiant, credant & loquantur.* Mendacium vero triste ac morosum, depressis in terram oculis, luto affixum haeret, centum linguas ac centum voces habet, Hydra multorum capitum, Chimera diuersarum naturarum, vtriusque sexus Hyæna, inferni denique ostiaria, non triceps vt Cerberus, sed innumeris capitibus, nec minus vario ac dissono latratu terribilis. Veritas pacem, mendacium bellum perpetuum in se habet & adfert. Illa in Ecclesia Catholica domicilium sibi elegit; hocius Nouorum Euangelicorum fornicibus & synagogis stabulatur, quibus nulla est concordia, nisi ad male faciendum aut male dicendum. *Non est pax impijs, inquit Esaias vates, (c) Dia-*

bolus, vt ipse Lutherus facetur, pater est dissensionis; Deus vero est Deus vnionis & concordia. (d) in eodem fine suos conseruans. Ac velut fluctus mutuo sese excipiunt ac frangunt; ita haereses inuicem se perimunt, vt Hilarius inquit. (e) Neque vnquam vlla fuit secta quæ non eam a qua originem ipsa suam habuerat, condemnarit.

II. Videamus quomodo Lutheranorum cohortes, postquam à Catholica discesserunt signis Ecclesiae, mutuo inlanienis, diffamatioibus & iniurijs in se grassatae sint. Vt enim recens conglutinata facile statim dissoluuntur, at difficillime quæ multis iam annis velut callum & duritiem obduxerunt sic vincula illa, si quæ inter Nouos illos Christianos, facile rumpuntur, certo Dei consilio & permisso, vt sic diuisi, propositum sibi finem de extirpanda penitus Ecclesia non assequantur, (f) nõ magis quam audaces illi incredibilis operis inceptores, qui montes montibus imponere conati sunt, vt immentæ altitudinis turrim exædificarent. *Qua mala, qua miseria, quam horribilia scandala, inquitur, Tigurini, (g) ex miserabili illa Ecclesiarum, qua relictis superstitionibus Papiisticis, puram Euangelij doctrinam amplexa fuerant, existerunt!* Et Bodinus tum Caluinita ait, (h) *si Germani in religionis mutatione constantiam aliquam praestitissent, multo maiorem hominum ad ipsos futurum fuisse concursum. Neque enim Hussitas aut Martinistas tantum, sed mox Anabaptistas, Leideneses, Zuinglianos, Carolstadianos, Osiandristas, Vestphalistas, Davidistas, VValdenses, interimistas, & alias sectas innumerabiles erupisse constat.* Sed pauca hæ sunt. Lector; tu si paululum patienter exspectaueris, sub finis libri multo plures, in conspectum à nobis productas videbis. Ipse quidem Lutherus sectæ suæ interitum ab hac causa fore hariolatur; (i) *non ignarus nullare facilius haereticos quam suis ipsorum dissensionibus victos fuisse: nec Deum alijs contra eos armis vti, quam spiritu dissensionis, vti contra Babylonicæ olim turris machinatores. Hoc modo Arrianos, Donatistas, Pelagianos fuisse destructos; immo ipsos Iudaos non nisi sua ipsorum discordia perijisse. Vt recte Sanctus Hilarius gloriatur, (k) haeticorum dissidia,*

X 2 *pacem*

a Lib. 9. cap. 3. 3. E. dr. 4. b In Apologia
c Lib. 2. cont. Zuing. & Oecolamp. d S. Cyprianus de simplicitate
e Lib. 7. de Trinit. f Hier. in 8. Ezech. g In Praef. Apol. ad resor. Eccl. Germ. h Meth. cap. 2. i
k Lib. 7. De

Trinit.

pacem esse Ecclesie. Hæc ipse Lutherus, tam multiplices sectæ suæ diuisiones seu factiones ante mortem suam videns. quamuis ipse Lutherus in quo alios castigat, multo magis sit reprehendus vti ostendit Cochlaus & Conradus de Cornu. (a) Et Lauaterus (b) valde illud deplorat, quod multi Papistæ, Euangelium iam amplexi, tot tantisque animaduersis disidijs & dissensionibus, ad priores suas superstitiones redierint; alij vero adiungere prius ipsis noluerint, quam disidia illa viderent sublata. Initio quidem Zuingliani, veritatem auctoritate Lutheri plerique abriperentur, de Conciliationis modis deliberarunt, ac præcipue in Conuentu Bernensi Anno M D XXXV. vbi Tigurinorum nomine adfuerunt Leo Iudæ, Conradus Pelliolanus, & Theodorus Bibliander, Basileensium vero Osualdus Myconius & Simon Grynaeus. Sed æque parum inter hos, quam inter ipsos & Lutherum concordia iniri potuit: tumque illis accidit quod furibus, vt Hilarius scribit, accidere saepe solet, vt nimirum seipsi mutuis accusationibus prodant. Idem de illis hæreticis dici potest qui Poloniam & vicinas regiones teterimis opinionibus infecerunt Farnouius enim Artianus Samofarenianos Lituaniæ appellat Antichristos & Mahumetis faecillites. Ebionistæ qui sunt in Lithuania, quorum antesignanus Budæus est, Artianos Lubliuenses vnâ cum Checoviciorum apostolo, Inferno addicunt (c)

III. Hæc sectariorum discordia mirum est quantopere Ecclesie concordiam & vnionem stabilizat: qua Ecclesia seipsam in seipsa continet ac constringit, non aliter quam vniversi huius amicitia & concordia iusta contrariorum inter se Elementorum attemperacione conseruatur. Hac vnione & fidei ac doctrinæ conformitate Ecclesie structura ad hunc vsque diem integra stetit, & inuiolata Hoc regius Propheta Dauid significare voluit, dicens: *Custodies eam à contradictione lingua.* (d) Ad quem locum Augustinus monet, *hanc lingua vnitatem in sola reperiri Catholica Ecclesia, in qua sub diuersis carnis linguis vnâ tantum sit lingua fidei & cordis.* Et hanc ob causam in Christianis Ecclesijs populus vnus tantum & quidem maioris campanæ sonitu ad audiendum Dei verbum & Christianæ fidei descendæ mysteria conuocatur, quamuis alias saepe alijs temporibus, quando alia sacra sunt ministeria, seu mane seu vespere plures simul pulsentur.

Bides Catholicæ Ecclesie vniformis est; at hæ-

reticorum synagoga sedes est diuisionis. Eadem fides in Iapone est, eadem doctrina, quæ Romæ. Nemini ab eo quod Catholica Ecclesia statuerit, prouocare fas est. Frustra vero aduersarij diuersas Thomistarum, Scotistarum & aliorum factiones scholasticas nobis obijciunt: siquidem scholasticorum eiusmodi concertationes de ijs tantum rebus sunt de quibus ab Ecclesia nihil certi decretum est; qui tamen omnes arma ad Ecclesie pedes deponere, & eius arbitrio in omnibus stare parati sunt. In his non de articulis fidei disceptatur, vt inter Lutheranos, Carolstadianos, & Zuinglij discipulos; sed ingenia tantum varijs quæstionibus ad decreta fidei certa iam & promulgata, per disputationes suas nihil dirimentes exercentur atque auuntur. Catholici omnes fratres se post eas mutuo agnoscunt, eis dē vtuntur Sacramentis, vnâ diuinis rebus & sacris intersunt, vnus Ecclesie membra se ferunt, & sub vno capite nimirum Pontifice Romano, omnes militant. At vos Zuingliani in Saxoniam ite, vos Lutherani Tigurum concedite; videbitis, credo, quæ inter vos sit fraternitas, & sancta illius vnionis quæ inter vos, scilicet, est, fructus re ipsa percipietis. Annon illis ipsis in locis vbi vel rebellionis vel fortunæ vos societas coniunxit, vt Antuerpiæ superioribus annis, templum tamen vestra & sacra diuina vidimus: adeo vt alij aliorum templa vix sine horrore aspicere possint, vt Stapletonus testatur (e) & ipse Flaccius Illyricus in Confessione Antuerpiensi, atque optime notant omnes quæ eas regiones perlustrarunt.

Quidam nostri sæculi scriptor (f) ad Catholicorum ostendendas dissensiones inter alia ait, *Papistas inter se controuertere vtrum monachus cum cucullo sepeliri debeat: vtrum Franciscanis liceat pecuniam tractare: vtrum Diaconus presente Episcopo alta voce Epistolam legere debeat: quin etiam de locorum ac sedis prerogatiua inter se contendere.* Ex quo facete infert, inter Papistas graues esse de religione controuersias. Et Schmidelinus scribit, inter Papistas monachos alios album, alios nigrum ferre habitum; alios carnibus, alios piscibus vesci; alios pecuniam tractare, alios ab ea penitus

a Cochlaus in Septicipite Luthero Conradus in Luthero constants item Euangelischer Wetterhan. b in Historia. c Vide VVilkouiana Conuersionis causas d Psal. 30. e Lib de Calu. cap. 13. f Domi. Michalo. in. rest. ad Ministrumach.

eus abstinere. Ecce, ait, quomodo Papista consentiant! Sed ô ineptissimum hominem! An hoc est de Baptismo, de Sacramentis, de Iustificacione, de Libero arbitrio, de Eucharistia, &c. & quidem iniuriosis verbis digladiari, ut vos hæretici facitis? pudeat obsecro vos huiusmodi effugiorum.

IV. Audiamus saltim quid Tresviri illi Evangelici de quibus in præcedentibus loquuti sumus de se inuicem sentiant & loquantur, & tum Quanti illius Evangelij charitas facile elucebit. Deam immortalem! quibus non conuicijs in sola quatuor illorum verborum Christi explicatione se mutuo conscindunt? Alias enim ipsorum concertationes recensere, in finem sit, Lutherus inquit? (a) infelicem & pessimum Zuinglium constituisse noua sua interpretatione Christianam Republicam pessumdare: monetque omnes, ut Sacramentarios, veluti diabolos sub humana specie fugiant. Idem Carolstadtum furiosum & insanum appellat: Omnes vero Sacramentarios ipso diabolo peiores esse dicit. E contra Zuinglius (b) Lutherum suum Prophetam vocat, furiam, sue foediorum, pessimum hæreticum, impostorem, Marcione peiorem. De eodem Zuinglio Brentij iudicium audiantus. Ait, Zuinglij Maximas sue regulas, diaboli esse regulas: qua si locum habeant, breui non Nestorianum hæresim, sed Iudaismum quoque ac tandem Mahumetismum introductum iri. E contra Campanius Zuinglium defendens, Quam certum est, inquit, Deum esse Deum, tam certum est Lutherum doctorem esse à diabolo obiectum. Schutzius Lutheranus, Sacramentarios ait corporum atque animarum esse homicidas: patris ocores ac perturbatores. Sed pulcre in primis Germaniæ Propheta. Regij illius Prophetæ eantum suis affectibus accommodat, dum ad Iacobum Brentij Doctorem ita scribit. Senex, decrepitu, piger, fractus, ac semimortuus quietem meam expecto. Intelligo enim ex litteris tuis Heluetios me detestari atque execrari. Certe id mihi perplacet. Visu scire, in quo iam ego hominum miserrimus, beatam me putem? Beatus vir qui non abiit in consilio Sacramentariorum, & in via Zuinglianorum non stetit, & in cathedra Tigurina non sedit. Habes mei animi sensum. Ora Deum pro me, ut ego pro te. Et si prior abiero, quod opto, traham te post me; si tu prior abieris, trahes me post te (c) Sexcenta alia tibi mihi occurrunt in iisdem officinis causa: elogia, dum alter alterum hæreticum, Antichritum, diabolum, archidiabolum appellat. Sed si quis plura hanc in sententiam scripta legere cupit, libellum videat à nostri temporis scriptore confectum, in quo ille multis argumen-

tis probat, doctrina nouorum istorum Euangelistarum è diaboli schola profectam esse: idque ipsorum confessione confirmat. Quid ergo de Geneuensibus Ministris dicemus? qui in Apologia sua assereant non dubitauit. Eos qui Lutherani & Zuingliani appellantur, vere Christianos esse & fratres. Nullam nisi de vna, & quidem non magni momenti re inter eos esse contentionem. Ex quo intelligi potest quanti grauissimam illam de Cœna Domini controuersiam faciant. Sic Calvinus (e) venerabilis Geneuensium Apostolus suis persuadere conatur, sanctos illos Tresviro, (quamuis alterum ab altero hæreticum appellari non ignoret) in propagando Christi regno sancta quadam coniuratione conspirasse. Quamdiu inquit, hic Lutherus, illic Oecolampadius, ab alia parte Zuinglius in restituendo Christi regno laborabant, consensus eorum fuit admirabilis. Vno ore omnes verum Dei cultum docebant. Idem dicit auctor Historiæ Ecclesiasticæ. (f) Et in libro Harmoniæ impudentissime scribitur, Tigurinam Confessionem Anno MDXXXVI. editam, à Bucero in conuentu Smalcaldico Anno MDXXXVII. fuisse exhibitam & à Principibus ac Theologis presentibus, atque etiam ipso Lutero approbatam (g) Apage cum his mendacijs ad extremos Garamantas, ubi periculum non est ne nostri homines ea expiscentur. Quid verò frustra vestri tam discordi doctrinæ concordiam laruam inducitis? Quasi ignota nobis sit Lutheri sententia, (h) præsentem Zuinglio, maledictam eiusmodi concordiam esse pronuntians: itemque eiusdem paulo ante mortem protestatio: Nihil sibi cum Sacramentarijs in æternum fore. Annon Conradus Schlusfeldburgius Superintendens Lutheranus tot esse Sacramentarij hæreses testatur quot sint articuli Fidei? concludens, inter utrosque τὸ αὐτὸν esse ἄσπαστον. Et Gallus Superintendens Ratisponensis, qui Lutheri tempore vixit, non de leui aliqua re, sed de præcipuis Fidei articulis controuersiam esse dicit, nec eius componenda sperare ullam esse. En tibi Nouorum Euangelistarum harmoniam & consensum. Sed quos magis idoneos

X 3 Euan-

2 Lib. de Cœn. Christ. Lib. cons. Sacra. ad Alb. Pruss. Ducem Tom. 4. b Tom. 2. Epist. ad Esling. in Recog. proph. & Apost. in fine c In serpent. antiq. cap. 33. Quinque lapides Puteani Basile. Vid. lib. de Ministrumach. Calu. reff. ad Pigh. de lib. arb. lib. 1. & lib. de Scand. pag. 134. c Gaspar Hedio V. de supra cap. 11. hoc libro Buceri acta; g Vid. Selnecker. in Psal. 152. Tom. 1. Vloberg. in Vita Lutheri Melancthon. &c.

Euangelicæ concordie testes queamus producere quam ipsos Germaniæ Typographos, quorum præia sub libellis polemicis, acerbissimorum conuictorum plenis genere nunquam cessant: vt è Francofurtensium Nundinarum Catalogis videre est. Obiervant nonnulli inter proximos aliquot annos ex ipsorum officinis plura scripta Euangelicorum contra Euangelicos (tales enim haberi omnes volunt) quam contra Catholicos prodijisse (a) Cui enim ignota sunt Lutheri & Zuinglij discipulorum, Caluini & Westphali, Beza & Helshusij, Brentij & Bullingeri, Flaccianorum & Melancthonianorum, Heidelbergensium & Tubingenensium certamina? Sed de hoc Lutheranorum & Caluinistarum dissidio infra vbi de Franciæ schismate agetur, opportunior erit dicendi locus.

V. Nullum est aduersarijs nostris nec magis commune nec magis noxium bellum quam quod ipsi inter se gerunt. In omnibus ipsorum conuentibus Eridis illud pomum iactum videmus. Quæ admodum enim venenū aliud venenum ferre non potest, sed vnum alterum pellit: sic *hæresis nullibi quam in propria sua domo minus quietus habet.* Ac veluti vectores ad diuersa loca tendentes, & diuersas ob causas & negotia eandem nauim ingressi, nunquam idem spectant, aut societatem inter se contrahunt; at ventis increbrescentibus, & mari fluctibus tumente, omnes ad commune periculum propulsandum, consociatis animis & viribus occurrunt: Sic ij qui relicta S. Petri nauicula diuersarū hæreseon se fluctibus commiserunt, nullam inter se societatem aut amicitiam colunt, nisi quando ab excommunicationibus aut censuris Ecclesiasticis commune sibi periculum imminere animaduertunt. Tunc enim discordes in concordiam coeunt, vt licet distincti opinionibus, coniunctis tamen viribus, Ecclesie vnioni tanto melius possint resistere: tunc castra coniungunt, tunc eadem symbola accipiunt, & subijsdem signis in aciem prodeunt, nulla in re concordēs, nisi in edendo, bibendo, crescendo & genus humanum multiplicando, Papæ denique bellum faciendo.

VI. Quemadmodum sues, (fœdum & morosum animal) nullum inter se societatem colunt, sed petulci rostris & morsibus se mutuo impetunt; nihilominus tamen quamprimum grunnientem aliquam audiunt, turmatim surrectis pilis, laboranti auxilio accurrunt: sic qui ab Ecclesia desierunt, quamuis non minus se inuicem quam ipsam Ecclesiam capitali odio persequantur, quamprimum tamen vel Ecclesie arma contra se, vnus criminis

reos, expedita, aut occasione afflictiendi Ecclesie vahū seu Pontificē oppugnandi vident, positus in specie inimicitijs, auxilia coniungunt, & mire conspirant. Hic inhiis mentem venit quod Plinius scribit. Quamuis inter Coruum & vulpem nulla sit amicitia vel familiaritas, quoties tamen ille vulpem vider ab accipitre impeti, statim aduolat, & pedibus, rostro & alis insidentem hostem percutit, donec prædam dimittat: sic quoque Corui illi & Vulpes (hæreticos intelligo) quamuis parum inter se conueniant, contra Ecclesiam tamen arctissima faciunt fœdera: quæ deinde d' scusso periculo, mox soluant. Sic Aristides & Themistocles ad bellum contra hostem proficiscentes, inimicitias deponere, sed ex eodem reuerſi, rursus sumere solebant. Ac veluti, vt est apud Plinium, in Nili ostio ingens agger ex hirundinum nidis inter se mira arte constructis conspicitur, res quidē per se fragilis, structura tamen & coagmentatione tam firma vt Nili inundationem facile sustineat; sic hominum istorum illuminatorum cohortes, per se infirmæ, vbi mutuis fedibus in vnum coierunt, vim omnem eludere conantur. Hanc ad rē Brissonius apposite, *Mibi*, inquit, *iniuria & conuicia non placent. Venenum non habeo. Et quamuis è continua librorum ab Ecclesia aduersarijs scriptorum lectione fellis aliquid fortasse hauserim, conuicij tamen non cersabo.* (b) Sic nec ego. Quia tamē Euangelistæ illi nos porcorum gregi comparant (id facit Aretius Bernensis Ecclesie minister) nemo, spero, mihi vitio verret, quod eadem, melioris tamen notæ, moneta, hoc eis debitum persoluerim. Sed iam velites lustremus, qui leuibus armis suis procurfantes, dum Lutheranorum, Sacramentatorum & Confessionistarum acies in prociuctu stat, Ecclesiam lacellant.

DE INFINITA HÆRESEON INFELICIS HUIUS NOSTRISÆCULI MULTITUDINE.

CAPVT XIV.

ARGVMENTVM.

I. *Hæresis vna aliam atque aliam parit.*

II. *Plus*

a Vid. Bellum Quinti Euangelij Hulsemanni Calvinismum irreconciliabilem Acta in Hassia inter Lutheranos & Calvinianos, b Comment. in Apocal.

- II. Plus quam ducentas nostro tempore esse hereses.
 III. De Adiaphoristis, quibus omnia sunt indifferentia.
 IV. De Interimistis & Vquitarijs.
 V. De Maioristu.
 VI. De Ofsandrinis.

I. **Q**UOMODUM in magnis calamitatibus malum fere malo addi, & primum secundo aggravari sole; sic in Schismate Ecclesie ex vna heresi alia, atque ex hac rursus alia pullulant; eo quod erroris cursus nullis finibus sit circumscriptus. Ac veluti ab vno vitio ad alia transitur; sic ab heresi vna in alia devenitur. Similiter *vs hereses cito nascuntur, ita quoque cito pereunt*, ut in signis hereseomastix S. Augustinus scribit. (a) Et quemadmodum Arius ille prius se ead calcem peruenit, quam e carceribus fuit egressus. sic nostri quoque temporis complures heretici has prius curriculum suum absoluisse, quam cecipisse vidimus. Alius enim alium sequitur, caudis inter se, ut Samsonis vulpeculae, colligati; capitibus vero qua maxime disunctim: sicut les illis acribus qua ex vna regione in aliam auolant, prout hac vel illa est calidior. Ut denique res omnes Naturae gremio comprehensa oriuntur; atque aboriuntur quot die; sic hereses in corde Ecclesie, vel fidelibus remedio surgunt; caduntque. Sic enim Deus Paulus scribit, oportere esse hereses, ut electi cognoscantur. Et bonus ille Lutherus Comment. in Psalmum xv. idem testatur, inquit: *quamuis hereses ex seculo multa apportent damna, id tamen boni adferre quod S. scriptura cognitionem nobis aperit*. Hoc igitur viperarum, matrem suam necare conantium, genimiae nullum saeculum a nato & passo nostro Salvatore ad haec vsque tempora immune fuit (b). Primo saeculo existerunt Simon & Cerinthus. Secundo Gnostici, Marcionista, tertio Novatiani & Samosatreniani. Quarto Ariani, Donatista, Eustathiani, Eunomiani, Ardeani, Luceseriani, Seleuciani, Ioviniani, Helvidiani. Quinto Manichaei, Pelagiani, Nestoriani & Eutychiani. Sexto Iacobitae. Septimo Armeniani & Mahumetani. Octavo Iconomachi. Nono Pauliniani. Decimo Graeci. Undecimo nescio quae quisquiliae, sub quodam Bogomillo, & altero nescio quo Taudemo. Duodecimo Abeillardii & VValdenses. Decimotertio Albigenfes. Decimoquarto Fraticelli, Beguardi, Lollardi, Flagellantes, & VVicleuista. Decimoquinto Huslita. Decimosexto Lutherani, Anabaptista, Sacramentarij; & qui non de quibus postea dicemus. Quamuis au-

tem totum curriculum hereseos, quacumque ocularos stetas, nihil nisi tam auctorum quam sequacium strage & exitia ostendat, (c) ut qui plerique omnes e curru tanquam remerarij Phaethontes seu solis rectores (d) praecipitatis cervicem fregerunt; nihilo tamen segnior ille mendacij pater, hoc ipso plures ad idem decurrendum stadium allicere studuit, simulans, hanc colluuiem esse Ecclesiam Militantem; suos milites, Dei esse milites; suosque martyres, Dei esse martyres. Sed qui viderit ex vna parte exercitum veteranorum bene instructum, praecunte supremo duce, galea caput recto, manibus hastam gestante; sequentibus deinde grauis & leuis armaturae ferentarijs, & hastatis, in quorum medio vexillum explicatum volat, sonantibus vndique tympanis, postremo denique agmine clausum: ex altera vero imbellem puerorum turbam, in arundine per plateas equitantium, ligneis gladijs praecinctorum, fustes pro hasta humeris gestantium, sudarium perticae alligatum pro vexillo praefertentium, & olivam pro tympano pulsantium, nullo certo ordine, omnibus imperantibus, nemine parente, hinc inde inter se circumcursantium & conelamantium; is vitam veluti imaginem verae & adulterinae Ecclesiae cernet. Sed non duces tantum, uti superioribus capitibus factum est, videamus, verum metiant ipsas vulgarium militum copias lustremus.

Triceps illa heresis, siue tres illae factiones, de quibus in praecedentibus capitibus egimus nempe Anabaptistarum, Confessionistarum seu Lutheranorum, ac denique Sacramentariorum in multas alias infinitas fere distictae sunt, dum hi illum, alij alium antesignanum noui alicuius dogmatis inventor sequuntur; & singuli novam tam suam quam aliorum intelicitatis telam exordiuntur. Et quis omnes recensere possit? quam soli Eustathiani olim teste Nicephoro, (e) in duodecim factiones fuerint diuisi. Vix hoc proximum credere poterit saeculum, quod haec heresis videbit interitum illudque Lactantij (f) verum esse deprehendet, *Multi tudine religionum irreligionem producere*. Omnes illi qui ab antiqua discesserunt Ecclesia, in Theatro Christiãtatis sese ostentant, verba sua pro dei verbis venditantes, (g) & ut plus quam

a Tom. 9. ser. de Cataclysmo b Tabula chronologica Galteri item Anatomia Ecclesiae Catholicae c Vide Reusnerum in opere Genealogico, ubi familia illustres heresis introducta auctores extincta cornuntur plurima d Ouid. lib. 2. metamorph. in i. c Lib. 18. cap. 45. f Lact. lib. 1. g Vide fusa in Myserio fraudis praedicatorum auct. Hieron. Mulmanno.

quam alij ſapere videntur, ſinguli novam aliquam opinionem commiſcentes. Hæc enim vis eſt vocis *ἕρεσις*, quæ Latina lingua idem ſignificat quod *electio*: ſic ut hæreticus iſ dicatur, *qui novum aliquod & ſingulare doctrina genus, communi Eccleſiæ ſententiæ ſeu conſenſui contrarium, eligit, idque deinde tanta defendit pertinaciâ, ut totam Chriſtianitatem cæcitatibus condemnare quam errorem ſuum agnoſcere malit.* Hoc quidem fecerunt ac faciunt omnes noſtri tēporis hæretici, prædeceſſorum ſuorum veſtigia ſequentes. Quod ſi horum aliquot enumeravero, cū omnes non poſſim, id eo fit, ut quemadmodum ab Heliogabalo olim octo calvi, octo gibboſi, octo claudi, octo podagrici, octo ſurdi, octo craſſi, octo macilenti, octo breves, octo longi convivio fuerunt adhibiti, ut tam male inter ſe convenientium hominum diverſitate ac diſſimilitudine riſum ſpectantibus moveret; ſi hic quoque lectores tantam hæreſeon licet à ſe invicem enatarum diſſormitatem ac monſtroſam diſcrepantiam videant, quæ tanta eſt, ut diabolus ipſe Mundi ſtultitiam ridere ac ludibrio habere, vel potius Germania in tot ſectas diviſa, in prædam ei data videatur.

II. In quovis fere angulo novam naſci videmus eccleſiam, quæ tamen ipſa etiam cum Luna ſubinde & cito quidem ſuam faciem mutat: ut Georgius Saxoniæ Dux non minus vere, quam facere dixerit: (a) *Quamvis forte Vitebergenſes vicini ſui ſciant quid hodie credant; ſæc amen certo ſcire, neſcire illos quid cras ſint credituri.* Et eorum quidem qui Lutherani dici & haberi volunt, qui que Lutherum doctrinæ ſuæ auctorem & patronum faciunt, triginta quatuor ſectæ à quibuſdam notatæ ſunt. Neque hoc à Catholicis ſolum, ſed ipſis quoque Novis Evangelicis factum eſt: *qui pluſquam ducentas una ſerie factiones recensent* ut è Pantaleonis, Funcij, Lavateri, Lindani & aliorum ſcriptis apparet. (b) Mihi quidem ſentinam hanc vel potius cloacam diaboli ſœdiſſimam aggredienti, religio quædam obijcitur, tot execrabiles blaſphemias, quas tangere me oportet, exhorreſcenti: eoque breviter tantum hæreſes ceteris magis notabiles recenſebo. Et velut in parvo annulo ingentis coloſſi imago ſculpi poteſt; ſic tribus aut quatuor capitibus ingentem eorum repræſentabo multitudinem, quæ cælo bellum inferre auſa fuit; non tamen gigantibus illis, ſed Pygmæis magis ſimiles, ſagittis armati, & in decutendis ſegetum ariſtis non minus quàm

alij in celſiſſimis arboribus deiſcendis laboris ſumentes. Veniam mihi dabitis, ſpero, Chriſtiani Catholici, tot tantæque blaſphemias cocervaturi. Videbitis quemadmodum cicadæ iſdem locis naſcuntur, vivunt & occidunt; ſic magnam iſtarum ſectarum partem ibi ſepulchrum, ubi primæ earum fuere cunabula, inveniſſe. Harum ego ſingulas nullo certo ordine, ſed prout quæque ſub manum venerit, recenſebo: nec ortum cuiuſque in tanta confuſione anxie inveſtigabo. Quis enim in tanta confuſione ordo à me poſci queat? Tanto vero magis nullum mihi hic ſervandum ordinem puto, quod fidus hæreticorum Advocatus & malus hiſtoricus Sleidanus plerique velum obducit, pudore, credo, ſuffuſus, Prophetam ſuum tam multiplicis, diſſormis ac monſtroſæ proliſ parentem evaſiſſe videns; atque alij etiam, qui tam in Gallia quam Anglia de reſtauratione Eccleſiæ ſcripſerunt, pleraque ne nomine quidem ſibi notas eſſe ſimulant.

III. Vix Lutherus cucullum abjecerat, vix primum in Eccleſiam aſſultum fecerat; quum ecce ingens turperrimo perturbatio per totum Chriſtianum Orbem ſequuta eſt, plerique horribili illa voce Lutheri intoxicati: *Maledicti omnes qui aures ſuæ doctrinæ meæ non aperunt* vel potius fumo putei Apocalypſici, quem Lutherus clavi Doctoralis ſua aperuerat, dum omnes homines Sacræ paginæ creavit Doctores, interpretes & Paſtores &c. Nec mora. Plurimiguſtata Evangelicæ libertatis dulcedine carni grata, & ipſi tentare aliquid voluerunt, aientes, tam ſibi quam Luthero licitum eſſe veritatem inveſtigare, & ſcripturæ ſecreta aperire. Honorem ex tunc quiſque & gloriam ambiebat, quiſque primus eſſe cupiebat. Unde recte à S. Auguſtino dictum eſt, *Mundana gloria cupiditatem omnium hæreſeon eſſe matrem. Quiſque Spiritum ſanctum ſibi datum dicebat.* Chriſtum hic, alius alibi monſtrabat; plane ut Salvator noſter eventurum prædixit. (c) Novam ſibi quiſque religionem formabat; omnes tamen interea nullam habebant. Recte Hieronymus, (d) *Hæreticos ſuum quemque Deum habere*, ait, talem ſcilicet qualem ipſi ſibi formatint. Nihil antea tam certum in Fide atque immotum fuerat, de quo non dubitabatur. (e) Nulla iam par erat

a In Ediſto ſuo. b Omnes has ad 212. nominatas Vide in Anatomia Eccl. Catholica Francoſ. 1653. cuſa in 4. c Matth. 24. d In c. 11. Oſea. c Vid. And. Fabr. in Hermo. Evang.

erat conscientijs, nulla animis tranquillitas, qui antea in gremio Ecclesiæ securè & iuuuiter quiescebant: diabolo omnem Fidem & religionem ex hominum cordibus passim eripiente, & diuersarum opinionum turbis omnia miscente. Quot capissa tot sensus, quot cerebra tot religiones, quot Doctores tot erant fides. Atque vt omittam sat multum (a) commemoratos Anabaptistas, qui sunt prima sætura Lutheri, & in Rotmannistas, Münzerianos, Adamitas, Steblers, Sabbatarios, Clancularios, Manifestarios, Dæmoni saluos, communia omnia habentes, Condormientes, Eulantes, Georgio-Davidicos, Mennonistas Polygamistas 41. sectas (b) diuisi sunt: Vtque etiam omittam Sacramentarios de quibus etiam supra (c) actum est, & minimū in 35. sectas diuisi sunt (d) ipsi Lutherani seu Confessionistæ statim exordio suo in tria genera diuisi sunt, nempe MOLLES RIGIDOS & MISTOS (e) Rigidæ seu Stoici, qui adhuc in pleraque Saxonia, Magdeburgi, Brunsvici, Lubecæ, Hamburgi, Lunaburgi, & alibi primas tenent Horum præcipui erant Matthias Flaccius Illyricus, Nicolaus Gallus, Merlinus, Amsdorffius, alijq;. At MOLLES, per Misiniam, Franconiam, Norimbergæ, Vlmæ, & in parte aliqua Sueviæ, vt & per VVirtembergiam Horum deinde medijs siue Mistis in Semitiansubstantiatores, Extravagantes, & Confessionistas recalcitrantes diuisi sunt sub quibus Osiandri Stancariani, Antistancariani & Schvvenckfeldenses comprehenduntur (f) Adiaphoristæ inter Molles reputati à Melanchthone & Ebero ADIAPHORIS progressi sunt: (sic enim eos appellat capitalis iporum hostis Flaccius Illyricus) quorum etiam nouum hic illic in Germania magnus est numerus, neque etiam Wittebergæ primaria Lutheri sede, & in alijs Saxonie oppidis, ad Electoris ditionem spectantibus desunt. Contra Melanchthonem certe modo dictus Flaccius hanc pronunciat sententiam. (g) Quandoquidem, inquit, Philippus & eius complures in suis opinionibus contumaciter persistunt, suadeo ego vs pro Ethnicis & Paganis habeantur, nec quisquam bonus cum eis communiceat. Qui secus fecerit, ei ego iam iram Dei denuncio. Vult enim Deus vt vel calidi vel frigidi simus. Tepidos idem ex ore suo euomit, neque vera Ecclesia eos ferre potest, qui noua quadam & nunquam visa coniunctione, calidum cum frigido confundunt. Et illi quidem, vt veros & genuinos Lutheri decet discipulos, ne vnus quidem litteræ gratiam, aut vel latum vnguem cedere sustinent: Jeneri & crudelēs homines, vt inquit Sturmius, quibus

omnia perdendi est libido. At reliqui faciliores aliquāro, concedunt, non ita pertinaciter in omnibus tuendam esse Lutheri sententiam, vt qui interdum affectibus suis plus æquo indulserit.

Quod ad Adiaphoristas attinet, ij Constitutiones & Ceremonias Catholicæ Ecclesiæ indifferētes existimant, quibus pro arbitrio quisq; vti possit vel minus, sine vllō scrupulo, aut disquisitione. His illi vel addunt vel deerrant, eā denique formā inducunt, quæ Theologis viderur: vt ex Theologorum VVirebergenſium & Lipsienſium Anno MD XLIV & MD XLV. editis decretis constat. Ipse quoque Zuinglius ait, (h) in rebus externis, quæ expresse Dei verbo non continentur, licere cuique facere atque vſurpare id quod vſum fuerit. Sed hoc nihil aliud fuit quam emplaſtrum seu ceruſſa, tegendis interioribus animi vlceribus accommodata. Omnia in peius eunt, inquit Amsdorffius, Omnes clamant Euangelium inter nos perire, non alim ob cauſſam quam quod quisque ſuum ſenſum ſequitur. Brentius & Adiaphorista in Colloquio VVormatiensī Zuinglium & Osiandrum damnare noluerunt: nostri vero in congressū venire recusarunt, nisi illi excluderentur. Adiaphorista dicunt & fingunt quidquid volunt, Imperatoris voluntati sese suamque doctrinam accommodantes & quamuis Papiſticam Miſſam probent & amplectantur, pro Lutheranis tamen haberi volunt. Habes Lutherani Prædicantis de Adiaphoristis iudicium.

IV. Recensui Lutheranorum tria genera, præter hæc ex eodem patre orti sunt Semi-Lutherani, quorū alij ſua propria dogmata Lutheri doctrinæ atreixerunt, & horum sunt minimum 18. sectæ, (i) inter quos reperiuntur Interimista, quorum religio duobus ante Lutheri mortē annis euſa fuit, vt tuo loco ostendam. Hi rursus in duas aut tres claſſes diſtinguuntur. Alij enim Interim (k) Imperatoriū ſequuntur, nec multum à Catholica Ecclesia abſunt, exceptis articulis de Communionē ſub vtraque ſpecie, & Coniugio Sacerdotum: in ceteris omnibus Catholicæ Ecclesiæ conſentientes dicunturq; Interimista Caſarij, & Lipsienſes Interimista

a Supra capitibus primis. b Anatomia Eccl. Catholica initio. c cap. 7. &c. d Anatomia Eccl. Catholica. e ibidem & Genealogia Lutheri quinti Euangelist. f Anatomia citata initio g Hofius in Actis Elbingen & Vlenberg in Vita Flaccij & Melanchthonis h Zuing. De Eccles. fol. 85. & 89. Amsdorff. pub. Conf. pur. doctri. i Vlenberg. in Vita Flaccij. k Anatomia ex Vlenberg. loc. cit.

quædam ex Lutheri doctrina admisceat, (a) cum Catholicis tamen opera ad iustificationem necessaria esse docent. Concedunt etiam septem esse Sacramenta: & Episcopis suis obediunt, denique alij sunt Interimistæ Francici, qui interim Lipsiense aliquandem mutarunt. Breuiter, mixtura hæc quædam est antiquæ & nouæ religionis. Omnia eorum dogmata perstringere, nimis longum esset & fastidiosum: quare summam hic attingisse sat est. Ex eodem genere semi-Lutheranorum sunt (b) Vbiquitarij magno numero, Hi credunt tam humanitatem quam diuinitatem Christi vbique esse, tam in Baptismo, quam in Cæna Domini, imò in ipso quoque Inferno. Hic idem error fuit Eutycheis, vt ex Theodoro discimus (c). Sectæ huius auctor Brentius putatur, qui Homilia III. in Acta Apostolorum, inquit, ex S. scriptura haberi Christum ad calos ascendisse, non tamen ita, vt certum in visibili caelo locum occupauerit, quo contineatur; sed ipsum caelos penetrasse, vt epistola ad Hebraeos loquitur & eleuatum esse supra omne id quod in caelo est & in terra, siue vt adimpleret omnia. Idem in Colloquio Wormatiensi cum Ioanne Lascio, (d) præsentis Duce VVitembergico, sermonem conferens, libere dixit, Christum non vere & naturaliter fuisse hominẽ, sed spiritum duntaxat; neque vere mortuum, aut passum esse; sed humanam naturam totam à diuina esse absorptam. Hic non dissimilis fuit Seleucianorum Eutychiaorum, Acephalorum, Monophysitarum & Monothelitarum doctrina, qui omnes diuinæ & humanæ Naturæ in Christo, & vtriusque proprietatum distinctionem, tam perspicue à SS. Patribus explicatam, comprehendere vel intelligere nequiverunt. (e) Docent ergo Vbiquitarij Christum vbique præsentem esse, non in homine tantum sed etiam omnibus alijs in rebus. Esse eum in Sacramento, esse etiã ubiq; Sed quomodo homines ab Ecclesia refugit in eam opinionem inciderunt? non sane alio dũce quam Luthero, quicum Christum Dominum nollet fieri præsentem in Sacramento altaris per transubstantiationem contra Catholicos, & tamen velle esse præsentem, contra Zuinglianos alia ratio quam per Vbiquitatem eum sistendi non occurrit. Verum eni muerio Christi corpus non ideo vbique est, vt sit in Sacramento, quemadmodũ nec ipsum Sacramentum vbique est. Modus enim essendi quem Sacramentalem cum scholasticis Doctoribus appellamus, nec definitius est; nec conscriptius, nec repletius, sed singularis & specialis, talis scilicet quo corpus Christi in Sacramen-

to est præsentis. Doctrinam hæc à Luthero quoque suo assertam hæcisse Brentius existimatur, dicente, Vbi Deus sit ibi quoque Christi esse carnem. (f) Atqui Deus est vbique. Ergo & Christi caro. Verum consequentiæ huiusmodi crassam sapiunt ignorantiam; vt pote ex Antecedentibus tam falsis, quam male intellectis extructæ; vt dixi; ipse Lutherus ad probandã realem Christi in Cæna præsentiam, Christum vbique esse asserit; vt qui ad dexteram Patris sedeat, quæ sane vbique est. Christus vt h. mo. inquit Illyricus Vbiquitarius, non est in caelo tamquam in loco; sed caelum potius est in Christo, quum Christus vbique sit. At, si caro Christi vbique est, ergo in supremi illius Iudicij die è caelo non descendet, vt qui iam in terra sit; neque in caelos ascendisse dici poterit, quum ibi fuerit. Resuscitatum eundem nemo recte dicere poterit, vt qui intra atque extra sepulcrum fuerit; neque ad inferos descendit, quum semper ibi fuerit. Ex quibus apparet quomodo Vbiquitarij omnes pene Fidei articulos hoc suo dogmate penitus conuellant. Neque enim Christas vbique esse dici potest, quum ipse dicat, se non adfuisse quum Lazarus moreretur. (g) Et Angelus faminis testetur, ipsum in sepulcro non esse. (h) Lucas ait, (i) quod nubes eum suscepit ab oculis Apostolorum, in caelum eum ascendere videntium. Deus qui semper vbique est, de loco in locum non transit, vt dicit S. Ambrosius? (k) sed in quantum homo, tam abit, iam vesit, ac dicit: Surgite, eamus! (l) Recte S. Augustinus non necesse, inquit (m) esse vt quod in Deo est, etiam vbique sit: quum S. Scriptura, quæ verissima est, nos in ipso viuere, moueri & esse dicat, (n) nequaquam tamẽ, vt ipse, vbique simus; sed alio modo homo in Deo est, siquidem Deus alio modo in homine est, nimirum modo quodam proprio & singulari. Melanchthon qui viuò Luthero Vbiquitatis patrociniũ quodammodo

fulce-
a Vid. Amsdorfum, Rigidum; b Anatomia loc. cit. Myconius resp. ad VVestphal. Beza resp. ad quaest. Dam. Hofman. c Vid. ep. Flauij ad Leonem. Bellar. lib. 3. cap. 4. Aug. har. 39. d Schluslib. Tom. 2. Theol. Calu fol. 3. e Leo. epist. 9. 10. 11. 79. Theodor. lib. 4. Suid. de Eutyche. Euagr. lib. 3. c. 34. & lib. 4. c. 4. Damas. de hæres. Niceph. lib. 18. c. 45. Ioan. 1. Mar. 19. Luc. 2. & 24. Clem. lib. 7. Apost. Const. c. 37. Ign. epist. ad Episc. Dionys. Areopag. de diuin. nomin. Iustinus Martyr. in Expos. fidei. Mar. vlt. f Luth. Tom. 3. lib. de assumpt. Dom. ten. pag. 283. g Ioan. 11. 15. h Mar. 16. 6. i Act. 1. k Lib. 2. de fide. cap. 4. l Epist. 37. ad Dardanum. m Act. 17. 28.

fulceperat, (a) eo mortuo eandem irrisit. *Corpus Christi* inquit, alibi, *in caelo est: sed cum divina eius Natura ubique est.* Et in Synodo Dresdeni Anno MDLXXI. unanimi Superintendentium Saxoniae, & VVitebergensium ac Lipsiensium consensu *Ubiquitas haec condemnata fuit, tamquam Sathanae inventum, ac multo atrocius a Zuinglianis & Calvinistis.*

V. Georgius Maior natus Norimbergae Anno 1502. 25. Aprilis, postitis primis literarum fundamentis VVitebergam profectus, factus est Lutheri discipulus; & ipso adhuc vivente professor Theologiae Novae, ad Philippum deflexit in quibus ille Lutheri rusticam austeritatem castigabat. Idem Anno 1545. ad Colloquium Ratisbonense suavis Lutheri missus est, de reo domi Philippo, a deo ille fidebat Maiori, quae vis nec ipsi plene fideret, ob sacramentariae haeresis favores. Cui autem Maior 21. Januarij Ratisbonam Anno 1546. ingressus, ut caeteri Lutherani tritando de religione tergiverfateretur, accidit Lutherum 18. Februarij Islebij mori, quo sublato oppressae haecenus metu linguae Luthericolarum in plurimas haereses decesserunt, (a) ioter quos etiam Maior in Ecclesia VVitebergensi successit, ab eodem nutritus & educatus, post mortem magistri, novum & ipse signum sustulit, & exercitum conscripsit eorum qui *Maiorista* dicti sunt. VVitebergae potissimum ac Lipsiae sese iactantes, quamvis e diametro Luthero repugnantes. ut enim Lutherus docuit, Fidem solam (quam ille vocem magistrali sua auctoritate sacr. literi adiunxit) *ad salutem sufficere*, sic e contrario Maior scripturis convictus asseruit, *neminem sine bonis operibus, (immo ne ipsos quidem infantes) salvari posse* (b) ut Straphylus scribit (c) Quin etiam omnibus qui aliter docerent, etiamsi Angelus fuerit e caelo, *anathema dicit* quo anathemate praecipue suum Magistrum Lutherum fulminavit. Nec vero alijs pepercit. Flaccius Illyricus illi est *diaboli organum*, alijs aliud visum esse contra Flaccium cum suis Maiorem eiusque adherentes id eundem *Luthero-papistas* vocitabat, quod ceremonias Ecclesiae Catholicae plurimas, bonaque opera nec non Spem, Caritatem praeter Fidem necessaria esse docerent, imo *Vertiginosos* eosdem vocitabant, quod dicerent se Lutherum per omnia sequi & tamen bona opera requirerent. Adhaeserunt autem Maiori illi schismatico Eberus, Menius, Matthesius, Eerinaeus, Cruciger Junior, Crellius alijque. Sed profecto & que omnes haereticam suam pravitatem ostendunt. Lu-

therus in eo, quod *Scriptura* verbis, quibus bonis operibus merces promittitur, ijsque destituta fides mortua dicitur, vim infert; Maior vero, quod infantibus bona operatribuit, ut qui ob organonum indispositionem & humoris in renellis membris abundantiam, nec ratione uti possunt. Porro Maioritas quidem (d) Mollibus Lutheranis adnumerant, qui etiam in alijs quibusdam articulis a veris Lutheranis dissentiunt. VVigandus rigidus Lutheranus, ait, *inter suos & Maioristas non esse de re levi contentionem, sed de ipsis Fidei articulis. Ac veluti diabolus, Mahumetes, omnesq; hostes Ecclesiae nonnunquam Scripturae auctoritatem impietati & erroribus suis obtendunt; sic multos haereticos ad navas suas stabiliendas opinionis, Lutheri auctoritate abuti.* Certe Georgius Maior suae huic de Justificatione sententiae ex Lutheri libro, de bonis operibus, praesidium quaerit: Illyricus vero ex eiusdem in epistolam ad Galatas Commentarijs contrariam plane sententiam defendit. Idem scribit Gallus, VVigandus, Merlinus, & alij, qui contra Maioristas stilum strinxerunt. Sic horum ipsorum confessione, Lutherus, ut carbonarius ille Satyri in antro, ex eodem ore calidum & frigidum efflavit: (e) nec eius spiritus alius fuit quam spiritus contradictionis, qui nihil verum ferre poterat quod non proculcaret aut depravaret, nihil falsum, cui non centum induceret colores. Rationes autem Maioristicae sectae Fundamentales erant haec: (f) 1. Ut Antinomorum sectam opprimerent, Bona opera esse asserenda. 2. quod populus Luthericus sola fide nitens ad Epicuræismum devolveretur. 3. quod spes & caritas à Lutheranis multis ludibrio haberentur, easque virtutes vocarent mortem in olla, *versalgen* Musj. 4. Mandatum Caesareum Jaterim. Maiori primum Antagonistam sese obtulit publico scripto edito Amsdorffius, primus ille & ultimus à Luthero creatus Episcopus, tunc Magdeburgi exulans, depulsus per Caesarem Naumburgensi Episcopatu. secundi adversarij Flacciani cum A. 1552.

Y 2 Comi-

In cap. 3. ad Coloss. Matt. 1. lib. de corp. Christi loc. citat. Bulling. de tract. mans. patr. b Vlenberg. prolixè in vita Maioris, Philippi, Lutheri. c Serm. de convers. Pauli & lib. contra Amsdorff. c Item Anatomia Eccl. Cathol. Vlenb in vita Maioris c. 1. n. 3. ex Actis synodi & Schlußselburg. de Maioristis pag. 28. d Illyr. cont. Maior f. 336. in lib. de err. Maior. Item Genealogia Lutheri. & Anatomia Eccl. Catholica. f. Aesopus in Fabulis. f. Vlenberg. Vita Maioris cap. 1. num. 3.

Comitatus Mansfeldici Superintendens constitueretur Maior, hi enim ægrè ferentes contrariæ sectæ hominem sibi proponi, protestati sunt, & cum ad purgandum sese contra Amsdorfij librum compulerunt ille eam purgationem adhibuit ut iniuriam factâ ostenderet ab Amsdorfio sibi, quippe docenti, id quod Lutherus de bonis operibus docuisset. Amsdorfius e contra cum Flaccianis contra Maiorē responsum edidit tale: *Dico ego Nic. Amsdorfius: Quisquis docet quod bona opera sint necessaria ad salutem is Pelagianus est, & apostata & abnegator Christi &c. Itaque Compater meus Doctor Georg. Maier, Spiritum habet papisticum, sensum & animum &c. (a)* Nihilominus Maior impetritus Bonorum operum necessitatem porrexit urgere, & irritatus adversarios bonorum operum in Concionibus appellavit *Indoctos, imperitos, indignos ministerio ecclesiastico, dignos vero agazonum officio & qui tabulis asinorum malorumque Romani Pontificis expurgandis destarentur.* Monitus hanc ob bilem mansuete respondit se revocaturum, sed ab Illustribus personis confirmatus in proposito, nihil præstitit, quin librum de Conversione Pauli scribens in eum omnia præsidia sui dogmatis congestit, qui mox Lipsiæ excusus est invitissimis Flaccianis Anno 1552. exeunte, & sequente ineunte, quo cum Albertus Mansfeldensis exul restitueretur, is Maiorem in exilium factione Flaccianorum eiecit, qui VVittebergam confugit, & Erasmus Sarcerius ei in officio Jslerbij secessit, sub quo An. 1554. Synodus eoastra, in quo Maiorista oppressi sunt, inter quos Stephanus Agricola vir eruditus cum esset, videns iniquitatem Lutherici spiritus, caput turbatum in Ecclesiæ Catholice sinum humilior factus reclinauit, opera Michaelis Sidonij & Julij Pflugij Episcopi Naumburgensis. At inter Apostaticos viros bellum magis magisque incruduit famosis scriptis adversum se confligentibus, donec Maior An. 1558. aliquantum cedens importunitati verbalem palinodiam conferisset, qua animus de bonorum operum necessitate & iustificatione Catholicis fere parem retinuit. Verum ille Adiphonisti & Melancthonici mollibusque Lutheranis satisfecit quidem illa sua palinodia, Flacciani vero quæ eum hypocriticos crimine suspectum habebant, non satisfecit quod cum Maior advertebat quomodo contentæ hæcæus in eos effuderet, tanta vehementia, ut Mancelius, eum instabatidi canis ierere & mordere dicat. Sane Flaccium vocat *Maior Facem, tubam, Ducem caputq;*

horribilis distractionis inter Lutheranos, Sinonè Gracærum fraudum artificem, hominem sceleratum, ambitiosum &c. Similes vero ei esse, qui eum sequantur. Hoc vèro perflati Flacciani in bellum iterum consurrexerunt An. 1565. quod neque cum morte Maioris extingui potuit. Maioris causam tuebantur VVittebergenses, & Lipsienses, & Augusti Ducis subditi prædicantes; Flaccianos vero Saxonis Vinariensis subditi & Civitates muleæ per Germaniam, qui omnes lanceis & telis, è Scriptura & Lutheri scriptis, assumptis confugebant, & se confugebant, & stercorebus se impetebant ex simeto Lutheri copiose arcepto. Demum etiam Ducem Saxonie Consilio ad Colloquium aliquod publicum, lis relata fuit. Id Altenburgum Misnia Urbem indidit est. Istic Juris Consulti ex utraque parte tres, & sex utrimque Theologi evocati adfuerunt, qui præfidente initar Pontificis Joanne Guilielmo Duce Saxonie 21. Octobris Colloquium id orti sunt, & per menses aliquot in seq. annum 1569. protraxerunt, eo successu, quo solent hæreticorum æcephalæ Synodi devenire, nempe ut pro futura peior fieret scissura. Itaque Maior senio laboribus, & calūnijs fatiscens An. 1570. titulo Testamenti librum emittens, suam de Justificatione sententiam expressit & non multo post Anno 1574. VVittebergæ decessit vivus mortuusq; a Flaccianis vexatus. (a)

VI. Andreas Osiander Lutheri itidem discipulus, Guntzenhusij non procul Norimbergæ patre fabro ferrario natus An. 1495. (b) novam & ipse sectam è Lutherana, suam sub incudem revocatam proculdit, quæ ab eo *Osiandriana* appellata fuit. Hic alter Enoch videri ac haberi voluit, ut Lindanus scribit; & in suggestu ense lateri accincto Thraalonicè se ostentabat. Tribus A A A pio symbolo ferere utebatur, quibus ille triplicium hæreticorum, Lutheranorum, Zuinglianorum & Anabaptistarum oppugnationem designabat. Primum A. Deum designabat, qui Germanica lingua *Ulmächti* dicitur. Secundum, famosum illum Ducem Albertum, de quo sequenti libro. Tertium, Carnificem eius Adamum nomine. Nonnulli, teste Schlusserburgio, (c) Judæum fuisse dicunt. Homo fuit vultu distorto & truculento ingenio tamen valido. Latine Græcè & Hebraicè doctus, ad famam aliquam. Corruptus est Lutheri hæresibus VVittebergæ inter primos Norimbergæ An. 1522. mense Febr. ad D. Laurentij eloquentiam Lutheranam iussus profiteri

a Vlenberg in Vita Maioris &c. b Vlenberg. in Vita Osiandri. c Lib. de hæres.

teri concionibus Dominica Sexagesima zizania prima 27. Februarij cepit seminare pro tritico quo & seq. Anno ibidem Albertum Brandeburgicum Ordinis Teutonici per Borussiae Magistrum, ob comitia presentem Noribergae corrupit. denique & Anno 1514. Urbem ad mutandam religionem veterem impulit. (a) In eo exquirendo omnes ingenij nervos intendit, utrum Corpus Christi, quod in communione accipitur, ut corruptibile sumatur. Aiebat enim victimam ibi esse sacrificio oblatam. Necessesse ergo esse ut patiatur, & corpus illud quod passurum erat manducetur. Sed, quum mors Christi corpus non amolius attingat, quid, quaeso, attinet disputare utrum sit corruptibile? Cui quum in Cruce nullum os fractum aut comminatum sit, ut Mosaico illi simile esset Paschali agno; quanto magis in sacrificio altaris idem manebit integrum, quippe quod Eucharistia est seu gratiarum actio, in memoriam mortis eius, sub speciebus non cruentis. Corpus Christi in Eucharistia tale omnino est quale extra eam, excepto loco eiusque circumstantijs. Quod ut ante passionem fuit impassibile, ita quoque in Eucharistia tunc fuit impassibile &c. Si tribus illis diebus quibus anima Christi ad infernum descendit, sacerdos aliquis consecrasset, corpus examine sub speciebus panis fuisse reperiunt, ita ut erat a Judaeis male habitum & lacertatum, atque etiam ex sanguine, supposito quod eo sepultum corpus denudatum fuit: & eadem stante suppositione, sub utriusque speciebus solus fuisse sanguis, sine ulla corporis concomitantia. At post gloriosam corporis resurrectionem, tale idem corpus est in facie Eucharistia, plenum suo sanguine, ab anima vivificatum, & divinitate sustentatum: quemadmodum etiam sanguis in calice talis est, preciosus scilicet, corpore & sanguine consociatis, impassibilis, incorruptibilis: immortalis, nec in hoc sacrificio victima illa quidquam patitur, ut impius ille homo delirat. Cum igitur eatenus esset & ille Sacramentarius novus, merito An. 1529. ad Colloquium Marpurgense à Landgravio Philippo fuit evocatus (b) & seq. Anno Comitij Augustanis adfuit, uti & Anno Smalcaldiae Lutheranorum Synodo, tum Colloquijs Hagenoæ Anno 1539. & seq. Anno Vormatiae, ac 1541. Ratisbonae celebratis, in quibus omnibus aliud est professus in hominum gratiam, quam mens & conscientia ei dictabat in articulo de Justificatione nec tamen ita se palliare valuit, quin sensa pröderet, quæ ipse Lutherus Marpurgi ex fastu eius notavit. (c) Itaque (d) præcipua ei de hominis Justificatione

fuit controversia, qua vix ulla inter omnes maioris est ponderis, quam ille à Lutero discussam, ab Augustana tamen Confessione non satis clare explicatam aiebat, quindecim diversas opiniones sibi invicem repugnantes, à Lutheri tamen ac Melanchthonis discipulis defensas adducens; quas si explicare omnes velim, rem plenam fastidij sim aggressurus, ac vix disputationi exitum repperurus. Verbo Lutheri scripta velut Pandoræ fuerunt pyxis, è quator tamque diversæ & contrariæ inter se sententiæ evolarunt. Ex iisdem Joachimus Vestphalus & Joannes Vigandus inter alios hunc errorem luxerunt, Non posse nos iustificari sanguine Christi qui in Cruce effusus & in terra corruptus fuit. In quo illi quum stoliditatem tum impietatem suam produnt, ac verissime à sapiente dictum ostendunt, Spiritum ignorantem se ipsum decipere, & in cogitationibus suis perire, Neque enim illud considerant, precium redemptionis esse preciosum sanguinem Filij Dei, qui certe alius esse non potest quàm is quem in passione ex omnibus membris sui corporis pro nobis effudit ipso Domino attestante in cæna; Calix sanguinis mei qui pro vobis & pro multis effundetur in remissionem peccatorum. (e) Sed ô te impium, qui dicis, preciosum illum sanguinem in cruce effusum, in terra computruisse! An ignoras, sanguinem hunc cum Verbo hypostatice fuisse unitum, & omnis utpote sanctum per excellentiam (f) corruptionis expertem? Vnio enim ista, ut S. Cyrillus dicit, nihil aliud est quam quod Filius Dei nobiscum communicavit in carne & sanguine, & quia sanguis ille divinitati hypostatice fuit unitus, Christus una cum corpore & sanguine resuscitatus fuit, nec ullam sensit corruptionem (g) Hinc sanguis ille in Scriptura passim vocatur Sanguis Filij Dei, caro Dei, &c. quæ integra unâ cum suis ossibus, nervis & sanguine, est resuscitata. At si sanguis in terra computruit, sequitur profecto carnem ipsius non fuisse integram & perfectam resuscitam. Et hoc illud est quod S. Athanasius dicit, (h) Iesum Christum in suo proprio sanguine, quem pro nobis in cruce effudit, in caelos portatum fuisse. Idem dicunt S. Hieronymus (h), & Angelicus Catholicæ Ecclesiæ Doctor, (i) S. Thomas

a Vlenberg in Vir. Osiandri cap. 1. b Vlenberg. ibid.

c Vlenberg in Vir. Osiandri cap. 1. num. 1. Schlussburg. de Hæres. Osiand pag. 243. d Vid. lib. de Inducto Osiandrisimo, an. 1586 Et Func. de reb. Osiand. e Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. Ioan. 6. Cor. 11. Act. 20. 28. f Act. 2. v. 11. & psal. 115. 10. g S. Thom. 5. q. 2. art. 5. In cap. 9 ad Hebr. h Ad Pammach. i Tho. in 3. part. Sum. q. 54. art. 2. Innoc. & b. 4. demyst. Miss cap. 20. Y 3 Aquis-

Aquinas. Contra irrationalem ergo & terretimam hanc hæresim, (cuius tamen defectionem vnus ex primarijs huius vrbs Calvinistis suscipere voluit) sic docet Catholica Ecclesia: *Christum D. N. & Salvatorem in resurrectione rursus assumpsisse omnem illum sanguinem sudauit, usque ad vltimum guttum quo latus eius in cruce perforatus fuit, effuderat: quo quidem sanguine Iesus Christus verus Deus & homo, nos redemit, lauit, iustificauit & saluauit.*

Docebat Osiander, hominem iustificari non sola fide, vt Lutherus vult, multo minus per fidem cum bonis operibus coniunctam, vt ex Catholicis furatus Maior; sed per iustitiam essentiali leſu Christi, in nobis habitantis, (a) quam ille doctrinam, Sleidano teste, à Luthero habere se dicebat. Et à quibusdam sic exponitur, nempe: Deum ipsum vel Christum, iuxta diuinam naturam essentialiter in nobis habitantem & impellentem ad bene operandum, esse iustitiam nostram. Et, errare eos, qui tantum in Christo quarunt iustitiam, cum ea nihil aliud sit quam vnus æternusque Dei, Patris & Filij & Spiritus S. essentia, habitans quidem in nobis & ad bonum impellens, verum ita tantum ut essentialis Dei iustitia nobis propter Christum imputetur, doneturque, quasi nostra ipsorum esset, & ex nobis orta. (b) Itaque Christum in carnatum, obediẽtem & passum facit meret causam meritoriam imputationis istius à se confictæ, quæ iustitia Dei æternâ nos iusti esse cõsemur, perinde ac si ipse Deus essemus. Hanc summam iustitiæ Osiandriam putant esse, qui Osiandri mentem conati sunt penetrare. Mihi verò dogma hoc, Callimachi somnio videtur esse obscurius. Quid enim quæso hæreticus hic intelligit per essentialẽ Christi iustitiam in nobis habitantis? Sed profecto facile credo, ipsum ne se ipsum quidem intelligere. Quomodo enim essentialis Iesu Christi iustitia in nobis habitare potest, nisi illa vel à Iesu Christo separata sit & in nos transmigrauerit, aut nisi ipse Iesus Christus in habitum quendam quo animus noster informetur, sit commutatus? quo utroque nihil est absurdius. Proprium est illud hæreticorum, vt suis se ipsi induant laqueis. At Catholici, Spiritus Sancti, qui Ecclesiam suam nunquam deserit, adiuti gratia, illud firmiter tenent, iustificari nos non per stultas eiusmodi imaginationes, sed per gratiam inherentem, quæ abundanter nobis infusa à Deo, cooperatione nostra secundum eiusdem voluntatem interueniente, sola nos Deo gratos facere potest.

Idem hic nouus Enoch, si dijs placet, Lutherum & Melancthonem accubiabat quod ipsi Munda-

næ cuiusdam seu Aristotelicæ doctrinæ essent auctores, carnem & non spiritum sapientis quem in finem ille quædam, quasi secreta cunctisque abscondita, tenta proferebat, inter quæ etiam illud fuit; *Verbum Dei esse duplex. Externum seu prædicatum & hoc in scriptura contineri, aliud Internum, nempe ipsum Dei Filium, & hoc in mentibus nostris seminari, nempe vt supra dictum est, esse nostram Veritatem iustitiam & cætera, quæ in nobis apparent bona. Externum verò verbum Dei, parui esse momenti, & simile, vetustus calceus in angulum protectis, (c) Homines ceteros præter Christum existentes esse imagines vel similitudines Christi Dei & Hominis, Christum autem solum esse imaginem Dei sine quo nemo potuisset esse vel fieri imago Dei: homines quosdam esse conditos ad imaginem Christi, qui nempe ipsius iustitiæ essentiali informantur, alios ad similitudinem eiusdem, qui nempe eius essentiali iustitiæ carant, sed ad laruam seu meram Christi figuram quæ ante incarnationem Dominicam Patriarchis apparuit, effigiatæ sunt. Hæc sua secreta dogmata eruebat ille ex Hebræo textu, Zelem, imago, & Demuth similitudo. Et hanc doctrinam a tempore Apostolorum assererat, et à nemine esse explicatam, Lutherum vidisse quidem aliquid, sed animum non intendisse serendi, aliaque huiusmodi fanda atque infanda spiritu arrogantæ congesta, in quibus potissimum nouam inauditamque iustificationem effinxit. Ob quæ Lutheranis & Augustanæ Confessionis professoribus factus est inimicissimus, & ipse vicissim eos exagitauit. Augustanam Confessionem vocando carnalem, phantasticam philosophicam, idololatricam, quæ Christum pictum & fictum doceat in regno diaboli &c. (d) Ita Osiander Lutherum Lutheri quod in Catholicos sæpe proiecerat, vicissim in ora Lutheri se statutorum, Dei iusto iudicio, regebat. Fecit tamen mutus metus Osiandri ac Lutheri, vt viuo Luthero & Osiander se ab illo, & hic ab Osiandro publice carpendo abstineret, et si causas sibi graues dedissent. Mortuo vero Luthero, prædicantes ceteros, vt vulpes & lepores Osiander contempsit, & suum virus peruicaciter effudit, quæ propter cum is Anno 1548 Interim*

Cæsarium

a Vid. Gasp. Vlenberg. caus. 9. & Vita Osiandri cap. 1. num. 3. b Ita exponit Vlenberg loc. cit. c Vid. Staph. fol. 364. d Schlusselburg in hæresi Osiandri. psal. 46. Vlenberg. Vita Osiandri. cap. 1. n. 4. e Schlusselburg. pag. 94. l. cit. Kemnitius pag. 91. Vlenberg. eius Vita. cap. 1. n. 4.

Cesarium in Comitibus Angustanis approbatum aspernaretur Norimberga fugatus in Borussia ad Ducem Albertum, cui iam ante virus Luthericum Norimbergæ afflarat, confugit, & Regio monte Professor Theologiæ ac pastor constitutus est, ubi inter alios Ioannem Funcium Chronologum eruditum & alios in suas partes; demum per hos & principem traduxit; ac Fridericum Staphylum tunc Lutheranum & principis Confiliarium, aduersarium nactus, ei occasionem dedit ad Catholicæ Ecclesiæ suam reuertendi. Hic enim se Osiandro cum alijs aliquot Viris opposuit. (a) Atque hunc in modum infelix Noui huius Prophetæ doctrinam Albertus Prussæ Dux approbavit, adeoque omnes qui ei contradicerent, finibus eiecit. Initio quidem concordia tentata fuit, sed frustra, quo priuatam quique sententiam afferret, nec in iustitiæ diffinitione conuenirent. Melancthonem & ceteros. Vitebergenses cum Osiandro in arenam quidem traxit Staphylus, sed Melancthon languide & veluti declinans congressus est; Osiander ferociter. Vnde Zelotis Lutheranis non parum displicuit, & quidam etiam ad Osiandrum defecerunt. Nam Bientius & ceteros. Sententiam eius de iustificatione quodam modo probare videbatur, (b) dicens, non sine causa ab Osiandro statui, essentiali iustitiam Dei habitantibus in nobis, & nos ad bonum excitantibus, nostram esse iustificationem. Nec ab hac sententia Schmidelonus abhorreret visus est; quamuis Vitebergenses Theologi pronunciant: Nihil in Scriptura à se reperi, quod cum Osiandri doctrina conueniat. Magnas sane turbas in Lutherana Ecclesia excitauit Osiander; quem etiam nonnulli ferunt sermonis cum diabolo habuisse commercium, adeo vero ab initio propalata hæresis sua timidus euasit, aut ferociter visus est, ut nunquam in publicum prodiret, quin sub veste armageltaret, tam in Scholæ quam Ecclesiæ Cathedra. Ceterum in medio cursu, dum cum aduersarijs luctatur, & recens natam hæresin stabilire ac propagat Anno 1552. mense Octobri tactus apoplexia repente concidit, & post durum agonem 17. Octobris animam luctantem exhalauit, sine vilo penitentia signo natus annos 55. sepultus in alieno Sepulchro, ex quo tamen rursus extractus obscuro loco & qui ex memoria hominū abiit, est defossus. (c) Palladius miserabiliter mortuum scribit, & à Deo loquendi facultate ante mortem priuatum. Sed reliquos nunc persequamur, breuiter scilicet, a leui, quod dicitur, brachio, nisi forte ad-

co insignis alicuius vel stultitia vel prauitas occurrat, ut longiorem aliquantulum explanationem requirere videatur. Ut enim in virtute laudis & honoris; sic infamiae in vitij certi sunt gradus.

DE PLVRIBVS NEFANDIS HÆRETICIS, qui regiones Septentrionales multiplices veneno infecerunt.

CAPIT. XV.

ARGUMENTVM.

- I. De Augustiniano Stancariano, & Musculano.
- II. De Adamitis & Orebitis.
- III. De Sabbatharijs & Clancularijs.
- IV. De Davidistis, seu Davidis Georgij sectatoribus.
- V. De Mennonistis, Deistis, & Antitrinitarijs.
- VI. De Michaele Serueto Hispano.
- VII. Dictum Erasmi, & quid Trinitarij de ipso dicant.
- VIII. Lutherani & Calvinista mutuo se accusant.

INTEREA dum pleraque regiones Septentrionibus obiectæ; religionum diuersitate fluctuant, & plerique noua audaciâ, quasi Ecclesia sub ferulam ad ipsos alphabetarios remissa, nouas interpretationes ac nouas doctrinæ formulas comminiscuntur, & non minus Prophetam, non minus Spiritus Sancti, quam Lutherum, Melancthonem, &c. quisque participem, & ad Mundum noua Euangelij luce collustrandum missum se iactant; complures aliæ hæreses non minus nouæ, sed multo magis ineptæ ac ridiculæ passim emerferunt. Inter alias, Augustinianorum secta in Bohemia exorta, vel potius renouata fuit; quæ ab Augustino Boemo dicta. (d) præterquam quod cum veteribus Hussitis & recentibus Anabaptistis dogmata quædam communia habet, asserit cælum & infernum

a Act. 13. b Vid. Epist. Bren. anno 1551. Viteberge impressam. Smidel. in lib. cont. long. Catal. Vid. Hofium fol. 537. & Martin. Chemnitij iudicium de Osiandro. c Vlenberg in fine Vita eius. d Anasomia Eccl. Cathol. in Catal. Sectarum. Lindanus. Rescius.

ad extremi vsque iudicij diem clausa esse: animas interea magnum illud iudicium expectantes, omnis doloris expertes dormire: Christum quantum ad humanam naturam, nondum in caelo esse, eoque frustra pro animabus in loco quietis existentibus, preces fundi. Ecce paucis verbis quatuor absurdos errores. Primus est, *caelum & infernum clausa esse, ad extremum vsque iudicium: quod S. scriptura è diametro repugnat, Heb. 4. & multis locis inculcanti, (a) Deum post mortem unicuique secundum opera sua redditurum; tum paradysum eis qui bene vixerint, à morte statim præparatam. Quid ergo Saluator bono latroni promisit, dicens, Hodie mecum eris in Paradiso, si ante extremum iudicium eò peruenite non possit? Quid in caelum triumphator ascendens secum duxit, si non animas illas beatas? Non ita Gregorius Nyssenus loquitur, quum ait, (b) Anima ipsius requiescit in caelestibus tabernaculis, ubi sunt ordines Angelorum, ubi sunt populi Patriarcharum, ubi chori Prophetarum, ubi sedes Apostolorum, ubi gaudia Martyrum, ubi deliciae sunt Bonorum, ubi splendor est Doctorum. Secunda hæresis est, quod dicunt, Animas iudicium expectantes dormire. Non fidem tantum, verum mentem quoque omnem isti amisisse videntur, dum ex animabus glires faciunt, qui tota dormiant hyeme. Quorum opinio si vera est, certe Sanctus Stephanus valde errauit, sub lapidum ictibus inuocans atque exclamans, Domine Iesù, suscipe spiritum meum. (c) Et Sanctus Ioannes delirauit, quando illos albis stolis indutos Dei throno vidit adstantes. (d) Et fabulæ sunt quæ de Lazaro & diuine epulone in Euangelio Saluator dixit. (e) Beatam animam exclamans Sanctus Augustinus (f) quæ ex corpore hoc terrestri in caelum euolat; quæ nec hostem timet, nec mortem, eo quod oculis suis eum videt cui ipsa seruiit, & quem amat. Tertia hæresis est, quod Christum aiunt, quantum ad humanam naturam, nondum etiam in caelo esse. Quid vero contra Apostolicum symbolum, contraque omne id quod vel SS. Patres scriptum nobis reliquerunt, vel credidit hætenus aiquitas, magis hæreticum aut absurdum consingi possit? Quartam omittero, nimirum preces defunctis nihil prodesse; de qua alibi disputamus. Atque hæc Hæresis etiam ex Lutheri sinu emanauit, vti patet ex 4. Tomo operum eius edit. Ienens. fol. 43. cuius etiam vltimis verbis ob signata sint, ex Enarratione super Genesis cap. 29. omnium eius operum postremo, quod Melanchthon Cyenaam cansionem appellat. Ibi enim inter alia docet, tam*

animas quam corpora in sepulcris quiescere & dormire vsque ad consummationem sæculi? quæ doctrina, si Sleidao credimus, (g) Lutherus Papisticum Purgatorium plane exstinxit, è S. scriptura probans, animas vsque ad extremum iudicium in pace quiescere. Opinionem hanc scribit Polonus quidam Episcopus (h) se à magnate quodam audisse, sic à Prædicante suo edocto, eo potissimum argumento, quod mors in Sacra scriptura somnus appellatur. Quin eundem Prædicantem iactasse hanc doctrinam diuinitus sibi reuelatam, vt homines eo terrore liberaret, quem Papistæ ipsi incurrunt, dum docent, animas resurrectionem expectantes, pro delictorum grauitate puniri atque purgari. Exclames merito; O præclaros terroris dormitores, imo Liberatores! qui furibus & latronibus audent mentiri, furcas & gladios esse abolitos. Vere vos estis de numero prophetarum, qui dicebant pax & non erat pax, conuolentes puluillos & c.

Porro inter Nouos Euangelicos numerandi quoque sunt Stancariani, (i) à Francisco Stancaro Mantuano sic dicti, qui relicta Italia, tamquam terra hæresibus ferendis inuisidonea, in Germaniam venit. ibique doctrinam suam sparsit. Hic, vti Feuardentibus scribit in Lib. 1. Ienens. cap. 7. primum in Germania mox Polonia, æque ac Seruetus Geneuæ & Illyricus in Germania, Guosticorum virus sparsit æternam Filij Dei personam obscurare aggressus dicens non esse patris personæ coæternam, & per metaphoram quandam dici Verbum Dei, quod tamen non subsistat, siue, vt Staphylus & Schlüsselburgius scribunt, Nestorij errores renouauit. Si quidem duas Christum sustineat personas docebat, vnã Mediatoris, & aliam collatoris; vnã à Trinitate hominem missum, alterum mittentem & c. aduersus Paulum Clamantem 1. Tim. 2. Vnus est hominum mediator Dei & Hominum homo, Christus Iesus. Et Conc. Ephesinum ac Constantinopolit. Idem contra Osiandrum

a 2. Cor. 5. Luc. 23. Eph. 4. b Orat in s. Ephes. c Act. 7. d Apoc. 7. & 14. e Luc. 16 f Lib. Medit. cap. 22. Gregorius, & alij PP. quos refert Ioannes de Neapoli quæst. disput. 41. de Visione beata animarum, Benedictus XII. & Concil. Florentinum. g Lib. 9. h Martin. Bialobrzescius Episcopus Camenecensis. i Vide Oricouium Roxolan in Chimara: & Colleti n. Nestorij cum Stancaro. & Anatomiam; Eccles. Cathol. parte 1.

drum docuit, Christum secundum humanam naturam tantum, nostrum esse iustificatorem seu Mediatorem, non minus, quam ille, pernicioso & manifesto errore, docuerat eum esse iustitiam nostram secundum naturam solum Diuinam, uti cap. præcedente ostensum. Nostri enim redemptio opus est Iesu Christi, tamquam vnus Personæ, non vnus Naturæ. Et insania est, dicere vel existimare, Iesum Christum esse solum personam diuinam, aut solum humanam naturam: quum vna sit persona ex diuina & humana natura. Idem porro Stancarus in Cœna non Corpus Christi, cum panis substantia, vt Lutherus, nec sine Corpore Christi signa eius percipi sum. Zvinglianus voluit, sed memoriam quandam Christi solum in sumendis pane & vino debere fieri, & id esse cœnam Christi genuinam & eius sensum. Porro Stancarus, cum infamaretur, quod obedientiam Regibus derogaret, nisi ad libitum plebis imperaret, aduersus S. Petri & Pauli effata (a) nuper è Germania in Poloniam progressus inde in Russiam perueniens contra Lutheranos acerbè scripsit, (b) indoctos eos appellans, vt qui præter Theologiam VVitebergensem nihil didicerint: suamque opinionem tam contra Saxones quam Tigrinos multis S. scriptura testimonijs confirmans. Melancthonem Antichristum nominat, ac dicit, vnum de sua schola Doctorem pluris esse quam centum Lutheros, ducentos Melancthonas, trecentos Bullingeros, & quadringentos Martyres: quos omnes si quis in mortario contuderit, vix vnã vera Theologia vniciam sit expressurus. Lutheranorum Christum impanatum monstrum vocat: Transubstantiationem Papisticam, meram ait esse stultitiam; figuram Zuinglij, somnium: suam vero Cœnam, qua memoria sit mortu Iesu Christi, veram esse cœnam: vsus ad hoc nescio quibus Grammaticationibus. Cœna Papistica mala; Lutherana multo peior: Caluini omnium pessima. Cœna Stancari diuina.

Tam huic, quam Osiandro, quod ad doctrinam de iustificatione attinet, opposuit se Andreas Musculus, à quo Musculani denominati sunt. Hi docent, humanam & diuinam naturam in Christo simul opus redemptionis nostræ peregerisse, & eo quidem modo, vt ipsa diuina natura in cruce passa sit: quum sola humana natura opus redemptionis nostræ peragere non potuerit. Sed ô crassam ignorantiam! quæ persuadere nobis conatur Deum ex carne esse, qui pati possit; quasi diuina essentia non ipsa sit essentialiter diuina impassibilitas, aut Deus patiens à sua essentia separari possit. Rectè Athanasius aduersus hos Theopa-

schitas, ne diutius lectorem morer, rem, ait, esse mirabilem, quod idem fuerit patiens & non patiens; patiens corpore, in quantum homo; non patiens, in quantum Deus; natura impassibilis.

II. Sed aliam vide diabolici astutiam. Dum passim, in Germania præsertim ac Bohemia (de qua libro sequenti maleferiati homines diuersas hæreses commiscuntur; rudis quidam homo Adamus nomine, cognomento Pastor, circa Annum 1525. Adamitarum sectam instituit, hominum, vt ipse dicebat, sanctificatorum, sed reuera non pudoretantum, verum etiam omnimode ac ratione destitutorum. Hi ad primorum parentum imitationem, in synagogis suis plane nudi conueniunt, & hyeme quidem in hypocaustis calefactis. Sed quid quæso, alio calore ad libidinem accendendam opus, quam nudorum illò corporum ad spectu? O peruersos homines! Demophontis illius Alexandrini similes, qui sub umbra calebat, & ad solem frigebat. (a) Turpem horum nuditatem illi imitari videntur, qui Christianam religionem omnibus ceremonijs, spoliarunt. Neque enim minus deformis mihi videtur religio sine ceremonijs, quam corpus sine veste. Et ista quidem hæresis etiam S. Athanasij tempore gliscere cœpit; sed pluribus sæculis sepulta, tandem primo sub Zisca, deinde Anno MDXXXV. in Hollandia, Amsterodami præcipue, Vltraiecti & Emdæ, rursus emerfit. Chemnitius ait conuenticula eorum se vidisse Antuerpiæ Anno MDLXXXI. quo tempore regiones illæ Catholico regi rebellabant. Neminem vero admittunt, nisi nudum, (quis credere possit, tantam diabolum in eos, qui Christiani esse volunt, habere potestatem) quique integram horam tam viris quam feminis sic spectandum se præbere possit. Is si digrediens affirmet nullam carnalis concupiscentiæ titillationem se sensisse, pro fratre recipitur, vt qui donum perfectionis iam habeat; si vero pruritus libidinis & motum aliquem spiritui repugnantem sensisse se dicat, reijcitur, donec omni pudore cum vestibus exuto, aspectum illum ferre discat. Alanus dialogo VI. scribit Amsterodami pulcram admodum iuenculam, ministerij officio in eorum synagoga fungentem, sic nudam in publicum prodijisse: quumque pallium ei ali-

Z quis
a In Apolog. cont. VVitebergenses, & Tigurina.
b 1. Pet. 3. Rom. 13. c Epist. ad Epictet. d Vid. Theo. Fab. lib. 1. Epiph. lib. 2. Har. 1. 2. Anatomia Eccl. Cathol. part. 1. Catal. Sæcularum.

quis iniicere vellet, eo reiecto, dixisse, *Nulla se alia veste opus habere quam ea qua à Christo sponso suo sibi data sit.* Relcius nuptias celebratas refert, in quibus sponfus & sponsa nullo alio vestitu vsi sint quam arborum folijs, ipsos vero ne ad veram Paradisi effigiem nihil, scilicet, deesset, ita nudos ad arborem quæ in medio erat lynagogæ, serpente circumdata, astitisse. Callander in Commentarijs suis de duabus naturis in Christo, testatur, *Adamas præter alios errores, docuisse, in Christo unam tantum fuisse naturam, ut personam.* O stolidos homines, qui in tanta rerum omnium ignorancia, tam profunda religionis mysteria perstrutari, & cæci de coloribus iudicare audent!

Gemini fere his sunt *Orebita*, qui videntur esse montanorum & pastoritiam hominum genus, indoctum & rerum humanarum in expertum, *hi æternam Iesu Christi Filiationem negant, ac Scripturam vniuersam reijciunt, vniuersum legis sicut thesaurum libello quodam inclusum ostentantes.* cui titulus est, *Die Mitte Mosi*, quo tamen nihil nisi ænigmata quædam Sibyllæ folijs obscuriora continentur: quæ ut ipsi non intelligunt, ita interpretari quoque eas nefas esse dicunt, ut quæ ipse Cæli sint secreta. *Idem Mosi redi expectant, quem aiunt cælesse illud Manna denuo apportarum; quod illi Thezaurum Paris per manum Angeli sui distributum apellant.* Ab omnibus etiam ceremonijs, ac potissimum sacrarum imaginum usu adhorrent, & precantes nulla verba fundunt, sed oculis tantum eleuatis cælum obstiti intuentur, atque ubi aliquamdiu in isto obstu defixi hæserint, terram osculantur, sacris suis hoc modo ritibus operati.

III. His *Sabbatharijs* subiungemus (a) quorum scilicet Anno M D XXXIX nata est, inde dicti, quod spreto die Dominico quo Christus resurrexit Sabbathum obseruant. *Idem Deum Patrem solum inuocant, vt legitur in libello Lutheri contra eos scripto.* Sed quid? An tu sine causa & ratione insanire hos putas Lutheri? Quod si omnes leges, regulæ & decreta nostræ religionis è sola S. Scriptura seu scripto Dei verbo petenda sunt vt tu vis, nec quidquam credendum aut amplectendum sit, quod eo non continetur, cur, quæ solem diem Dominicum potius quam Sabbathum obseruamus, quum non illum, sed hunc sanctificat nos Deus iusserit? Hunc Christus ipse obseruauit; hunc Dei populus tam sacrum habuit, vt eone vitæ quidem necessaria procurare fas fuerit. An ergo dies hic ab ipso Deo quieti destinatus, ab hominibus mutari potuit,

sine expresso Dei verbo? Recte ergo Carolstadius contra te discipulis suis & auditoribus conluluit, vt Sabbathum potius quam diem Dominicum obseruarent, quod ille a Deo, hic ab hominibus sit institutus. Quid vos, noui Euangelici, Sabbatharij, his respondebitis, nisi a Scriptura ad Traditiones velitis nobiscum confugere? Quis vos docebit, Ecclesiam in honorem Resurrectionis Saluatoris nostri pro Sabbatho diem Dominicum ferendum ac sanctificandum instituisse? Quid ergo mirum, scdam quamuis absurdam, complures tamen sectatores inuenisse; inter quos, vt Relcius testatur, femina quoque fuit inter Polonos primaria, quæ deserta prioris a religione, Sabbathariorum opinionem accessit.

Eodem fere tempore *Clancularij* exstiterunt, quorum Staphylus facit mentionem, *Hi religionem suam ore non profitentur, sed satis esse putant, si eam in corde habeant.* similes aliqua ex parte ijs qui in Fræcia Anno M D XLV. fuerunt à Calvinistica historia *Nicodemite* appellati, (b) *ex stimantes posse aliquem illa conscientia Missam audire, dummodo cor non consentiat;* quæ madmodum etiam multos videmus Catholicos per suasum habere, non esse peccatum hæreticorum sermonibus & precibus interesse, dummodo animus longe absit: parum memores, neminem duobus seruire posse dominis. *Idem Clancularij lucem ex templis fugientes, domi tantum orant, ac sacra sua peragunt.* Cubiculum illis pro templo, mensa pro altari est: Ecclesiam in suarum ædium umbra quærentibus. Ah misera Fræcia! quam multos tu hodieque alis & educas, qui sine Missa, sine Concione, sine sacris vitam transigunt, ad focum Deo sacrificantes, non aliter ac si via ad cælum per camini pateret fauces, Eadem viuendi ratione veteres illi hæretici utebantur, de quibus Basilius loquitur, (c) *conquerentempla & altaria cultu diuino esse vacua, quod Clancularij illi, quorum dux erat Eustachius, domi priuatim communicarent.* Surdas vero has & clancularias preces etiam Petrus Satyriceus irridet: ac publice potius omnibus audientibus faciendas esse censet. S. Chrylostomus ait, (d) *quamuis domi orare permisum sit, impossibile tamen esse, vt quis eo ardore ac deuotione id faciat qua in Ecclesia, ubi voces nostræ & gemuntur*

a Lindanus Dial. . cap 9 Anatomia Eccl. Cathol. parte. 1. b Tom. 1. hist. Eccles. Geneu. c E. pist. 73. d Tomo 3. Edit. Paris. p. 223. A. B.

mitus cum alijs confociati. ad Dei thronum tanto citius atque efficacius perferuntur. Et Tertullianus (a) eum in finem publicos illos coetus fieri scribit, ut veluti conuictis armis & viribus precum nostrarum exauditionem Deo extorqueamus: qua vis Deo est gratissima. Videntur horum Clanculatorum & Manifestatorum Araba, ritarum medij esse HORTENSES qui in hortis conuenire soliti fuerunt (b)

IV. Ad *Davidistas*, siue & *Dauid Georgianos* iam tranteo, quorum secta Anno MDXLIV. in Frisia coepit, auctore Dauide Georgio, Fabio Viriario Gandaeusi, dicto alias Loes Brück (c) is siue origine siue incolatu Hollandus, fuit homo plusquam furiosus, filius histrionis cuiusdam, Georgij ab Amersfort nomine, & Gandauitem vitra pingendi aliquamdiu factitauit; vultu admodum rubicundo, è frequentati, credo, carbonem sufflatione. Eo iouanæ putidissimus hic Propheta progressus fuit, ut Messiam se diceret, à S. Spiritu productum ac missum ad restorationem domus Israel non per mortem, sed per gratiam. Moysi, Prophetarum adeoque Iesu Christi & Apostolorum doctrinam imperfectam esse aiebat, hoc argum. cito. Si inquit, Apostolorum doctrina fuisset perfecta, Ecclesia nunquam perisset, ut de qua dictum est, quod porta inferi aduersus eam non preualebunt. At sub Antichristo Romano Ecclesia perijt. Ergo Apostolorum doctrina non fuit perfecta. Hæc aliaque non minus absurda leguntur in eius historia, Antuerpiæ Anno MDLX. impressa: vbi inter alia iactat, S. Spiritum super se effusum, ut veram Munda legem & doctrinam adferret: se charum esse Dei filium, quem ille resuscitaturus sit ad iudicandam vniuersam Adami posteritatem. 2. Matrimonium damnauit, & mulieres voluit esse communes aduersus Veteris & Noui Test. doctrinam (d). Lindanus Ruræmundensis Episcopus testatur, Delphis Hollandiæ oppido sibi oblata quædam ipsius manus scripta, quibus oracula cœlitus ipsi reuelata, vti iactabat, consignata fuerint. Inter dogmata eius hoc fuit: 3. Animam omnium peccati esse expertem, solam vero carnem in vitio esse & culpam, eoque omnia corpora damnatum, animas vero saluatum iri. An vero, miser, nesciebas tibi Ezechielem 18. cap. & sap. 16. aduersari? Nesciebas ex naturæ lumine animam cum corpore à Deo tam arcte esse colligatam, ut difficile iudicatu sit, verum anima corpori, an corpus animæ obediatur quamuis magis verisimile est, penes animam imperium esse, ut quæ diuinæ naturæ sit propior; ita tamen ut anima pulcritudinem & perfectio-

nem aliquam accipiat à communionem quam habet cum carne. Caro laeuatur, ut anima emaculetur, Caro ungitur, ut anima sanctificetur. Caro cruce signatur, ut anima muniat. Caro per manus impositionem obumbratur, ut anima per Spir. S. illuminetur. Caro corpore & sanguine Iesu Christi pascitur, ut anima in Deo saginetur. Quomodo ergo in remuneratione separabuntur quæ in operatione tam sunt coniunctæ? Fieri certe hoc nullo modo potest, nisi Deum iniustum facere velimus. Anima est quæ incitat, mouet & impellit corpus, ut corpori nihil nisi obedientia relictum esse videatur. Et quem admodum Deus iniustus foret, si corpus animæ, in faciendis bonis operibus socium, eorum meritis ac mercede priuaret: sic quoque non minus futurus esset iniustus, si animam quæ corpori in peccatis & malis operibus fuit sociata, à pœna vellet eximere. Sed ad repellendam hominis huius vel monstri potius, non stultitiam sed insaniam Tertulliani mihi Philosophia & doctrina opus esset. Porro, ut Anabaptistæ mille potius mortes subeundas quam vellatum vnguem ab illo religionis articulo discedendum esse docent, sic è contrario hic aduersum S. Pauli doctrinam (e) imo ipsius Christi Domini assertionem (f) aiebat 4 peccatum non esse, aliquando Christum coram hominibus negare, modo in corde qui eum coram Deo confiteatur. Immo Apostolos stulticia insimulat, quod eam ob causam crucifigisse atque excarnificari passi sint. Præterea hominis libertate indignum esse dicit, ut vni soli femina sit alligatus; eoque plures feminas vni viro licere ducere, ut tam Mundus hic quam Paradisus repleatur. Et sicut Lutherus libros quosdam Biblijs subtraxit; sic pari audacia Dauid omnes libros Moysi è S. Scriptura exterminandos censuit, quod forte apud Lutherum legisset, si quis Christiano Moysen eiusque præcepta obiecerit, ei disendum esse: Apage ad Iudæos cum tuo Moysen. Ego Iudæus non sum: nec quisquam mihi rei est cum Moysen. Itaque Lutherus etiam huic demensæ faciem prætulisse dici potest.

Metuens vero Dauid Georgius, ne in Imperio deprehensus, meritas lucret pœnas, cum familia sua & quibusdam discipulis Basileam commi-

Z z

grauit

a In Apolo. ad Gentes. b Anatom. Eccl. Cathol. par 1. c Vid. Schlüsselburg. lib. 12. & Refc. de Atheis. fol. 16. rati. 8. Anatomia Eccl. Catholica. part. 1. d Gen. 2. Eph. 5. e Rom. 10. f Marc. 8.

grauit, ibique sub nomine Ioannis à Bruel aliquādiu latens An. 1556. moriturus prædixit, se post triennium resurrecturum, suisque sectatoribus amplissima munera largiturum. Quod dictum mirabile, non euenit quidem resurgendo; sed alio modo quam ipse præsciuit. Siquidem post mortem eius agniti ossa sepulcro extracta, & à carnifice vna cum ipsius libris cremata sunt, & discipuli eius aliquot publice errorem ab urate suat coacti. Nec tamen vnā cum ipso impia: hæc hæresis fuit extincta, quum etiamnum in Belgio & Trans-Isalania Dauidistæ reperiantur, tantæ cæcitatibus, vt magistri sui aduentum etiamnum præstolentur. Vanus ram in vno quam in altero propheta nec resurrexit; nec suis mirabilia manifestauit. Apoplexia enim correptus, vsu linguæ amissō, obij, ossibus & reliquijs, vt diximus, combastis.

V. Circa idem tempus nempe An. 1545. Mennonistarum secta prodijt, auctore quodam Mennone Simonis Frisio, (a) qui Anabaptistarum deliria in methodum redegit. Hi (b) summam blasphemiam (b) negant Iesum Christum esse Dei Filium, & Maria Virginis substantia natum, sed dicunt eum substantiam suam à calo atulisse. Hominem hunc notum sibi fuissit: Lindanus scribit (c) qui per Frisiam, Hollandiam & Selandiam magnam animarum stragem dedit Initio Lutherani Prædicantis officio in Dittmaria fungebatur. A discipulis eius etiam armis res tentata fuit, direptis nonnullis oppidis. sed magna ex parte cæsi fuerunt; quamuis hodieque multi in Hollandia & vtraque Frisia reperiantur. Et sicut Lutherus seipsum Angelorum iudicem constituit, sic Menno & Angelorum & omnium terræ Principum iudicem se fore dicebat, vt Hofsius scribit. Idem alio nomine *Maliapi*, & in Frisia *Tibba* à *Tibba* quodam Mennonis coniurato vocari consueuerunt.

Ex alia parte in Polonia circa An. 1564. *Deista* & *Trinitarij* & *Trithesta* dicti, exorti sunt à Georgio Paulō Cracouienſi prædicante Pauli Valentini Gentilis discipulo (d) qui & librum de controuersijs nostri temporis edidit & dicto anno Schema huiusmodi proposuit, quo se suamque hæresin luculenter depinxit. Templum representabat, in cuius tecto Lutherus sedens regulas dei ciebat, Calvinus ad parietes collocatus eos concutiebat vi & machinis, ipse ad fundamenta consistens ea subiebat, dicens, non omnia Luthero Deum dedisse, plura Caluino sibi vero & suis maiora esse reuelata, illiquippe in Ecclesia & sacris eius conuellendis re-

formando occupati fuerunt, hic in fundamento ipso Deo reformando laborauit. Hic & sui sectatores tres Deos diuersis gradibus statuunt: Deum Patrem verum Deum; Filium Dei, non vnicum, Patre minore; Spiritum S. & ipsum Deum, sed Filio minore. Idem per summam contumeliam Symbolum S. Athanasij vocant Symbolum Sathanasij. Stanislaus Baro Polonus, & Matthias Staduitius scribunt, Deistas opinionem suam Caluini, Martyris, Musculi & Bullingeri auctoritate defendere. (e) Certe Testamenti Noui exstat liber Anno M. D. XXXVIII. Tiguri impressus, in quo pro verbis illis, *Et hi tres vnus sunt*, legitur, *Et hi tres seruiunt in vnus*. Quo loco etiam consimiles hæretici in Colloquio Franckenthalensi vsi sunt. Ex quo patet, quam de religione Christiana Lutherus beneficium aperiendo puteum abyssi, & scriptis suis arma furiosis ac desperatis hominibus subministrando, de quibus illi omnia subuertant, & tandem ad omnium hæresicon culmen & fastigium, nempe ad Atheismum, & ipsi perueniant, & alios perducant. Inter hos quidam tanta fuerunt stultitia, vt Mundi tempora singulis Trinitatis personis attribuerint: Deum Patrem aiebant Veteri prædissa Testamento; sed postea sub Nouo omnem suam potestatem in Filij manus consignasse, qui legem suam suis Euangelium promulgauit, & Sacramenta instituerit; sanguine ad tertium usque Spiritus S. regnum duratura, in quo nullius quam tercia persona futura sit notitia. Habeo librum scriptum manu Ioannis Brocardi, celeberrimi illius Geneuensis schola progressi nugatoris, & Angliæ Regiæ dedicatum, hoc titulo, *De Secundo Iesu Christi Aduentu*, in quo pleraque similem fatuitatem vel insaniam potius redolent. Et tamen hominem hunc quem nos vidimus, & de quo etiam aliquid in libris nostris De Antichristo diximus, multo tamquam eximium Prophetam, sunt venerati Historia nouæ in Francia Ecclesiæ, (f) Deistarum sectæ auctorem facit Gulielmum Postellum: sed sine vlla auctoritate, probatione aut testimonio, idem nobis persuadere conatur. Sed quia magno huic, immo maximo omnium quos sæculum nostrum produxit viro iniuriam fieri, & Atheismi crimen falso impingi certo sci-

a Anatomia Eccl. Cathol. part. 1. Præcol. Resc. Cudsem Gault. Genebrard. An. 1554. b Symb. Apost. Matth. 1. Rom. 1. c in dubio. & Tabul. Analyt. d Anatomia Eccl. Catholica part. 1. Vid. Epist. Polonorum ad Senatum Geneuensem Camis. de corrupt. Verbi Dei. Epist. Deistarum ad Tigrinos. f Lib. 2. Hist. Eccles.

scimus, famam eius hoc loco à calumnijs vindicare, remque omnem uti se habet, vere enarrare constituimus.

Natus est Gulielmus Postellus in Normaniæ præfectura Batentoniensi, missusque ad litterarum studia Lutetiam, breui perfectam Latinæ, Græcæ & Hæbraicæ linguarum cognitionem est adeptus; tanta discendi celeritate, ut libros non legere, sed deorare videretur, & vno die tantum proficeret quantum alij vix toto mense. Mundum deinde lustrandi & multorum hominum tam vrbes, quam mores videndi desiderio, in Italiam profectus, Venetijs in faminiæ cuiusdam noticiâ nonnulli Monialem fuisse aiunt, frequentia per domos hospitaliter pauperibus ministeria exhibere solitam peruenit, & ab eius liberalitate necessaria ad absolendum studiorum cursum; ut & institutâ peregrinationem subsidia accepit. Hanc ille semper postea in summa habuit veneratione, numquam aliter quam matrem suam appellans. Cæperat tum summa illa omnium religionum confusio, quæ hominis arrogans sua sponte, ut verum fateamur, & curiosum ingenium ita perturbauit, ut diu quid crederet, aut quod potissimum sequeretur religionem, incertus hæteret. Quare omnia Turcarum, Iudæorum, & Christianorum tam in Græcia quam in Germania & alibi habitantium mysteria excutiebat, ac libros quibus ea continentur, summa cura & attentione legebat. Tandem Romam reuersus, in eam Societatem, quæ tum primum colbat (de qua in sequentibus libris) fuit admissus. Sed quæ admodum admirabilis ingenij magnitudo, & omnium fere linguarum, & scientiarum cognitio facile ei aditum aperuerunt; sic animia etiam, quæ longe supra nos sunt peruestigandi, adeoque cælum penetrandi audacia fecit; ut breui inde sic dimissus. Neque enim vlla alia coercitio aut animaduersio in hac Societate vsurpatur. Certe si in vlllo alio, in hoc homine verum esse apparuit illud Aristorelis, *ullum ingenium magnum esse quod non ambitioni aliquid et arrogantiæ in se habeat*. Ex hac Societate egressus dum Venetias redit, capitur, & Romam mittitur, vbi ab Inquisitione ad perpetuum carcerem fuit damnatus. Sed quia Deus perire illum volebat in quem plena manu dona sua effuderat, factum est, ut in quodam tumultu proturbatis carceris custodibus ac lictoribus euaserit. Hinc reliqua Italia, vbi loquendi quod vellet, licentia ei adempta erat, Geneuam primum, deinde Basileam concessit, tandem vero diligenter excussis. Quin-

glianorum & Calvinistarum tum dogmatis tum moribus, in Franciam reuersus est, à Francisco Rege, summo litterarum Patrono inter Regios Professores receptus; quod ille munus magna cum auditorum admiratione atque vtilitate administravit. Non multo post libellus ab ipso editus, matris ipsius Ioannæ, & Italica lingua Venetæ Virginis (*La Vergine Veneta*) nomen præterens, famæ occasionem dedit vel suspiciosi vel timidis aliter affectis, *vix David Georgius se nouum Christum ad redemptionem humani generis missum iactabat, sic Postellum sibi imaginari feminas per matrem suam redimendas*. Sed quis credat in tantum tamque exactum ingenium tam insignem cadere potuisse fatuitatem, vel potius insaniam? Scripta certe eius omnia quæ videre nobis contigit, nihil tale præferunt; & à personis honestis & fide dignis, qui familiariter ipso utebantur, accepimus, ipsum Postellum Mundi stultitiam ridere solitum, tam absurdam opinionem de matre ipsius Ioannæ concipientis, quam tamen rotus ille libellus Venetæ illius feminæ, quam velut alteram matrem colebat, laudibus esset dedicatus, ut hæc quasi nutritia ipsi persolueret, nomenque eius immortalitati consecraret. Neque enim minus ei debere quam matri suæ Ioannæ existimabat, quod huius quidem lacte esset enutritus, illius vero ope & subsidio tot tantaque peregrinationes confecisset, & ad eam doctrinam peruenisset, qua Mundum veluti restaurare potuisset, si consilio illius voluisset vti. Senem hunc multi Principes & docti viri, ad S. Martinum in Campo tunc habitantem, inuisere solebant: vbi senex canus & barba ad umbilicum vsque promissa venerabilis, tum omnibus tam factis quam dictis admirabilem quandam maiestatem præferens, à cathedra tot tamque graues sententias fundebat, ut nunquam ab vlllo visus atque auditus sit, qui non summo illius rursus videndi atque audiendi, & contanto ab ore eius pendendi desiderio teneretur. Aiunt si quando ita poscente rei materia, vehementius dissertare inciperet, oculorum eius veluti igne scintillantium ardorem neminem ferre potuisse. Eius certe sermonibus Carolus IX. Rex vnice fuit delectatus, eoque Philosophum suum appellabat. Hoc interprete idem vsus est quum à rege Ormusio Legati (quorum princeps erat pecuniosus ille Aluarus Mendezius) litteræ & munera, Bezoardici nempe lapides, venissent. Ferunt tum Postellum ad Regem dixisse, posse se à Galliarum regno ad vltimos vsque Sinas sine vlllo interprete

prete proficisci quod omnium interjectorum tanto terrarum spacio populorum linguas calleret. Porro multis ante obitum suum anas Catholicam religionem unice fuit amplexus, abjectis omnibus quas admirabilis ingenij magnitudo cerebro eius olim forte impresserat, opinionibus totum se Ecclesiam permittebat iudicio. Missæ sacrificium singulari devotione peragebat: sicut in vigilijs Nativitatis Christi media nocte, intento admodum frigore sacrificanti, caput fumare videretur. Quoties vero ad verba Consecrationis pervenisset, extra se positus quodammodo videbatur. Ex hæreticis nullos magis odebat quam Sacramentarios Calvinistas: qui etiam eam ob causam famam tanti hominis turpiter traducere ac denegare ausi sunt. (a) De ijs audi quid sentiat, quid loquatur. Vos, inquit, qui mille contra Deum blasphemias effunditis; qui omnem Ecclesiam contemnitis auctoritatem; qui velut bestia sine ullo sacrificio, sine ullis Christiana religionis mysterijs vivitis; qui modum hunc loquendi Trinitas unus solus Deus, barbarum esse existimatis; qui denique præter formam nihil hominis habetis &c. Eius sunt libri *De Orbis Concordia* quibus omnes hæretici, Judæi, Mahumetani, Pagani, facile refutati possunt, è quibus etiam auctor libri *De Veritate religionis Christianæ*, cum etiam è Lud. Vivis, Savonarolæ & Sæcani scriptis, quidquid fere in eo probum est & laudabile, haustit. Singularem vero Dei benignitate ei contigit, ut in Catholica Ecclesia extrema sua vota redderet, animamque Deo consignaret, XC. fere annos natus, ultimis verbis testatum faciens quantum ab omnibus hæresibus pravisque opinionibus sui sæculi, abhorreret. Sed hæc de Postello satis. Jam ad alias sectas transeamus, nempe Novorum Ebionitarum (b) qui per Adamum quendam pastorem Anabaptistam in Lithuania suscitati sunt circa An. 1568. Hi Christum non Deum, sed merum hominem professi adversus scripturas, (c) & symbolum ipsum Apostolicum, legalia cum Evangelio servanda esse opinabatur.

VI Inter has maxime detestabilis est eorum secta qui *Antitrinitarii* dicuntur, in Polonia, Lithuania, Moravia & Transilvania admodum frequens: cuius auctor fuit Michael Servetus Hispanus, qui è Lutheranò Calvinistâ Antitrinitarius factus est, supplicio famosus: adjuuctis sibi Georgio Paulo, & Luca Steinbergero Prædicante in Moravia. Ex horum schola prodierunt infelices illi & execrabilis hæretici, Blandratus, Alciatus, Socinus, Geopilis, Gribaldus, Lilmannus, Paulus Niger,

Budneus, Glinanus, Silniscus, & alij, qui pestilentis suæ contagione Samaticos præcipue populos infecerunt. Sed quid horum originem longius quaerimus? Lutherus hos omnes excitavit. Scribens, (d) *Trinitatis nomen in S. Scriptura non exstare, sed ab hominibus esse inventum*. Circa idem vero tempus quo Confessio Augustana sub incude erat, nimirum Anno MDXXX. Servetus hæresis suæ fundamenta iecit, ex Artij & Samosatani stereoribus extructæ. E Mahumetismo etiam aliquid admiscuit; quod Hispanus Mahumetanorum in Africa consuetudine familiariter esset usus. Lutetiam deinde ad capiendum ingenij cultum profectus, Lutherana doctrinæ, cuius sequaces in Academia illa passim delitescerant, venenum hausit: quod cum spergere & ipse cœpisset, in Delphinatum proficiscens comprehensus est, sed mox partim negata, partim eiurata Lutherana hæresi, dimissus. Lugduni postea operam suam typographo in cortigendis vel corrumpeendis potius Biblijs locavit: inde in Germaniam profectus, libros suos de Trinitate, & Dialogos de Regeneratione, nec non Epistolas & Apologias quasdam publicavit: qui quidem omnes quamvis detestabili hæresi infecti, in Comitijs Ratisbonensibus Anno MDXXXV, publice venterunt. Inter discipulos seu alleclias eius Bernardus Ochinus quoque numeratur, ut Schlüsselburgius libro XI. testatur Genevam tandem abiit, ut cum Calvino sententiam confiteret: minus sibi iniquum fore sperans: quod ab eo scriptum legisset, verba illa *Sancta Trinitas Unus Deus*, tamquam barbariem spirantia, minus sibi placere, (e) Sed & intellexerat Calvinum Lausannæ tribus illis symbolis subscribere noluisse, ideo præcipue quod in Niceno Filii *Deus* appellatur, ut Galeus in Farelli defensione scribit: eundemque negare ex verbis illis *Ioannis 10. Ego & Pater unum sumus*, evinciposse, Filium esse eiusdem cum Patre Substantiæ; valdeque errasse antiquos illos Patres qui dicto hoc ad probandam personarum Trinitatis consubstantialitatem abusi sint. Sed Servetum ipse multum fefellit. Neque enim Genevæ eam li-

a Vide Iordan. in Respons. ad Danaum. b Anatomia Eccl. Cath. Coccius &c. c Ioan. 1. Act. 15. Gal. 3. d In serm. Evang. Dom. Trin. e Vid. Epist. Calvini ad Polonus f. 63. & Tigur. da Genev. enser Calv. epist. 159.

bertatem inuenit quā in Polonia reliquerat, sibi-
que rem cum duro & inclementi retinere esse ni-
mis fero intellexit, a quo ut paucis dicam, igni fuit
addictus, Anno MDLV Volebat nempe Calvinus
nisi fieri hominis supplicio Arrianismi de se con-
ceptam in animis multorum suspicionem amoliri:
suo nihil tamen segnus post mortem Seruēti re-
liqui complices Trinitatem oppugnabant, & pro-
pheta quod haec tenet Ecclesia canere consuevit, *O
veneranda Trinitas*, suis in conuenticulis cani vo-
luerunt, *O veneranda Bonitas*. Sed & voci illi
δουλοῦ huc *Consubstantialium*, primā ab Arrio mo-
tam hinc post duodecim fere saecula rursus in-
tentarunt quod in Sacra Scriptura non existeret.
Iidem Iesum Christum pro Propheta tantum habent,
quod enim aiunt tunc quum in Iordane baptiza-
tus, & ex caelo vox illa audita esset (b), *Hic est filius
meus dilectus*, in filium a Deo adoptatum fuisse. An-
non hic idem Cerinthi & Ebionis fuit error, Hie-
ronimo teste? (c) Et quia Trinitatis mysterium
hi homines comprehendere non possunt, vnum
tantum Deum sine vili personarum distinctione
esse volunt. Econtrario Deitas de quibus supra di-
ctum est *Deos tres faciens* in qua secta antesignanus
nostro tempore fuit quidam Petrus Gomehus
& alius quidam Farnouius nomine Ex illis & pes-
simus apostata Steinhelgerus Melanchthonis dis-
cipulus, qui Anno M. DLXI religionem in Polo-
nia vehementer turbauit, malle, e ait ad monasterium
suum redire quam in Spiritum S. credere, quum Spiritus
S. diuinitas neque ex nouo Testamento, vti nec ipsa Tri-
nitas probari possit. *Se quāquam adigi non posse, ut quid-
quam credat quod non in Verbo Dei expressis verbis con-
tineatur. Quoties Trinitatis nomen audiat: nomen id
femina cuiusdam sibi videri quae tres habuerit maritos.*
Non opus est ut ad eiusmodi blasphemiarum per-
uestigandam originem longius abeamus. (d) Lu-
theri schola Duracensis equus fuit, è quo om-
nes isti Sinopes ad veterem illam Troiam ut sic
loquamur, nempe Ecclesiam euastandam prodie-
runt. Budaeus vnus ex Seruēti discipulis, è S. Scrip-
tura xi. loca seu auctoritates collegit, quibus pro-
batur Spiritum S. Deum non esse. Reliqui
vero narrat, Lithuanum quendam Equitem morti-
am vicium quum symbolum recitaret Aposto-
licum, & verba illa, *Credo in Spiritum S.* iam protu-
lisset statim subiecisse male à se dictum, neque e-
nim in Spiritum S. se credere ac mox infelicem
animam effluisse.

VII. Erasmus tantam sectarum ac diuersarum
opinionum multitudinem quotidie pullulare vi-
dens atque audiens, Atheismum quam proxime
inflare facile coniecit, iuxta illud quod in Apoca-
lypsi S. Ioannis de Latheri seu stella de caelo ca-
dentis tempore est praefiguratum dum praedica-
tibus ex eo exortis, seu locustis dicitur praesse An-
gelus dictus *Exterminans*. Hinc in epistola qua-
dam ad Belgas suos scribit, *Nouos illos Christianos
nihil melius esse Iudaeis & Turcis, ut qui Iesum Chri-
stum Prophetam quidem, aut etiam Deum aliquando
appellant, eiusmodi tamen Deum qui Moyses & Prophetis
maior non sit.* (e) Et tamen Antitrinitarii hunc eun-
dem erroris sui patronum facere non dubitant. (f)
Aiunt enim, à Luthero & Melancthone tamquam
Moyses & Aaron, crassiores errores esse decessos & profli-
gatos. Post hos Zuinglium, Calvinum & Martyrem, ve-
lus Esaiam, Hieremiam & Ezechielem, subtiliores in
lucem protraxisse ac confutasse. Tandem vero Seruētum
& Erasmus, destructo in primis Trinitatis ac Deitatis
Christi & Spiritus Sancti commento, velut Christum
& Sanctum Ioannem, Evangelica legum perfectionem at-
tigisse. A Lutheranis idem aiunt Papatus rectum
detectum, à Calvinistis muros subruutos, a se vero
ipsa fundamenta esse euersa. Sed de his latior erit
dicendi campus quando de Polonia nobis sermo
erit. In Erasmi quid. m libris nihil omnino occur-
rit quod ad ipsorum erroris patrocinium faciat,
nisi forte quum ait in Praefatione S. Hieronij Operi-
bus praefixa, *A nobis spiritum Sanctum Deum appel-
lari, quod antiqui numquam facere ausi sunt* In quo
valde errat Erasmus. Iustinus enim Martyr ait,
*Spiritum S. eiusdem esse cum Patre & Filio natura atque
essentia* (g) Clemens Alexandriaus dicit, (h) *Spiri-
tum S. unitate esse omnia, ad quem & per quem sint res
omnes*. Eusebius Alexandrinus *Patri & Filio consub-
stantialem appellat*. (i) S. Athanasius dicit, *Spir. S. Pa-
tris esse substantiam, eandem cum Patre & Filio Dei-
tatem*. Idem S. Basilus aduersus Eunomium (i)
S. Chrysostomus (k) & S. Augustinus mille locis
testantur. Sed de Erasmo, & quomodo is initio
diuersarum opinionum quae tum inundauerant,
torrente abreptus, ad Catholicae Ecclesiae senten-
tiam

a Vid. Pisan. in Concil. Nicen. b Luc. 3. 22. c In Cath.
Tejl. Script. Eccles. d Vid. Staph. de Luth. concor. e In-
Pras. lib. 5. Basil. de Spir. S. f. lib. de ver. & fals. vn. De-
Pat. & fil. cap. 1. g In Expos. h. h Lib. 5. Pad. c. 12. i In
Nic. Conc. disp. cont. Arria. k De Spir. S. lib. 5.

tiam tandem se totum conformarit, alibi dicam. Ex Antitrinitarijs illis vix quisquam maiori contentione pestiferam hanc doctrinam propagavit, quam Georgius Paulus, de quo supra aliqua mentio fuit facta, homo ambitiosus, impudens, impius, blasphemus, vti à Schlüsselburgio Lutheranorum appellatur, eam ob causam præcipue, quod scribere ausus est Lutherum scintillam tantum aliquam veritatis habuisse, sibi vero ac socijs plenam victoriam & triumphum deberi.

VIII. Sed & Petrus Stator & Georgius Blandratus in eodem stadio vehementer deludarunt. (a) Et hic quidem Albæ cum Lutheranis disputans, aperte fallus est à Luthero sibi primum ad prævidendam veritatem, quam coram Senatu Genevensi confessus, & quam etiam ad extremum usque spiritum defendere paratus sit, oculos esse apertos. Id vero illis negantibus, Commentarios Lutheri in primum Caput Geneseos protulit: Sane Lutherum ad Arrianismum sensum delapsum, quum aliam illud suspicionem facit, quod non multo ante mortem è Litania verba illa tolli iussit, Sancta Trinitas, vnus Deus, miserere nobis. (b) Deinde etiam Lutherani per Austriam Prædicantes, ex Colloquij seu Conuentus inter ipsos habiti decreto, solennem illam omnium precationum, quæ in Ecclesia sunt clausulam, per Christum Dominum nostrum, immutarunt, substituentes illa verba, Per Christum seruum tuum fidelem. Sed Lutherani culpam blasphemix huius doctrinæ non magistro suo, sed Zuinglio & Caluino imputandam esse cõtendunt. Illa certè ad SS. Trinitatem directa præcatio Caluino numquam placuit, quod barbariem saperet. Idem aperte scribit, *Filium non esse è substantia Patris genitum. Personas Trinitatis nihil aliud esse quam proprietates. Quinetiam voces illas, Persona, substantia, plane abolitas atque obliteratas cupiebat. Deum immortalem! in quas tenebras incidunt qui clarum intueri solem non dignantur!* Sed, meo iudicio non errauerit quis, si vtrique tam Luthero quam Caluino blasphemam hanc doctrinam acceptam ferendam putet. Blandratus certe cum Lutheranis disputans, Lutherum; cum Calvinianis, Caluinum auctorem producebat. Cum Prædicante quodam Calviniano aliquando colloquens, eum rogavit ut quæ à Calvino cap. 11. & xv. Institutionum de Iesu Christo scripta essent, inspiceret: quod ille facere plane recusabat. Stancarus, (c) Tua, inquit, è Caluino, de Filio Dei doctrina, tota Arriana est. Sed & in omnibus Catechismis nullum de Trinitate

verbum; & in omnibus Precationum formulis nullum ad Dei Filium aut Spiritum Sanctum videas, legas audias. Hinc Schlüsselbergius Lutheranus, Negare inquit, non potestis, vestras omnes Ecclesias quas Reformatas dicitis, Arrianismum sapere. Magister noster Lutherus hanc pronunciauit sententiam, omnes Sacramentarios Arrianos esse. Sed & operæ precium est audire quomodo de nouis his Arrianis in Catalogo suo hæreseon loquatur. *Doctrina Caluini, inquit, pestifera Arrianorum hæresin produxit, ut ipsi fatentur. Sed & quantum à doctrina illa absint, exemplis demonstrari potest: quorum vnum hoc loco allegare sufficet, nimirum Adami Neuferi, Prædicantis olim Heidelbergensis primarij, qui è Zuingliano Arrianus, ex Arriano denique Mahumetista factus, Constantinopoli cum multis alijs Calvinistis circumcisus fuit. (d) Idem non multo post, An. scilicet MDXXXIV. die 11. Iulij. ad Stephanum Gerlachium sua manu scriptam epistolam misit, qua testatur, nullum sibi Arrianum notum esse qui non Calvinista fuerit. Tales fuisse Seruetum, Blandratum, Paulum, Alciarum, Dauidem, Gentilem, Grubaldum, Siluanum, & alios eoque qui Arrianismum vitare vellet, et Calvinismum fugiendum esse. Has noui huius Musulmani litteras idem Gerlachius Tubingæ hoensto ac mihi noto viro inspiciendas dedit, qui suis oculis eas vidisse ac legisse se mihi testatus est. Ite Geneuenses, si placeat, & inspiciat quæ Ioannes Mathæus in libro suo De cauendo Calvinistarum fermento de vobis scribat. Negari certe non potest, & quidem ipse Beza in vita Caluini fatetur, omnes illas hæreseon sordes quas Italia euomit, Geneuæ fuisse collectas. Initio more in scholis vsitato quæstiones eiusmodi proponebantur: tandem vero aperte in Senatu quoque cui Caluinus intereat, afferbantur. Sed cum Caluino Dictatore cuncta ibidem gererentur, ipsius Confessionis Fidei plerique quidem subscribere coacti sunt; sed penna sola persæpe, cor vero procul erat ab eâ. Nec mora, vbi apostata illi vident merces has eo loco, vnde primum eiusmodi hæreticas merces pangendi exemplum luculentum erat acceptum, parum gratas esse, alius aliud dilabi cœperunt, vt venales eas alibi proponerent ita factum est*

a Vid. Symler in præf. lib. de ater. Dei filio. b Staph. in epist. ad Episc. Agriensem. Crom. lib. 2. Hofi. in epist. ad Ducem Prussia Caluin. cont. Val. Gentil. & 2. epist. ad Polonos. Inst. lib. 1. cap. 13. sect. 19. & 23. ibi. sect. 25. c cont. Geneu. f. 118. d Georg. Eder. in 2. part. Inq. Euang.

est vt Geneva fieret sentina, in quam Italia Galliaque sordes vniuersas apostatantium sineret immanare, sed eiusmodi sentina ex qua tanquam saturigine collectitia rursus peiore admistione Calviniani Spiritus emanarent in reliquum orbem, maxime septentrionem. sæpius quidem Calvinus eiusque sectarij cum huius farinae hominibus congressi ac colloquuti sunt, sed nullo cum fructu, vt Sendomiriensis An. 1568. cum Trideitis (a) & ibid. An. 1570. cum Ministris quarumlibet sectarum (b) & Cracouiensis An. 1573. iterum cum Ministris cuiusvis sectæ (c) & Vilenensis An. 1577. (d) & alterius cuiusdam Anno MD LXXXI. celebratae Synodi exitus testantur. Vos enim, siue Lutherani siue Calvinistæ, vel inuiti fateamini necesse est, si ex vna scriptura res agatur, Nouis his Arrianis &c. cedere vos coactum tri, non minus quam Patres olim Veteribus Arianis, nisi ad vnanimem Ecclesiæ consensum & Traditionem, illorum exemplo, confugiatis. Hæc enim illos docuit, tres personas consubstantiales esse, seu eiusdem natura & essentia, quas nos adoramus vnum Deum in plenitudine Trinitatis, & aequalitate Trinitatis, in vna sola Deitate: sic vt substantia singularitas non confundat personarum pluralitatem, & Trinitatis distinctio Deitatem non separet, qua vna tantum est: sed maneat vna Trinitas, & trina vnitatis: Itemque in Iesu Christo duas quidem & perfectas esse substantias, sed vnam tantum esse Personam; vt nec naturarum distinctio persona vnitatem separet, nec substantiarum distinctio confundat vna persona. In Deo vnam tantum esse substantiam, sed tres personas: in Iesu Christo, duas substantias, sed vnam personam. Dic sodes quisquis es, qui nihil nisi S. Scripturam, nihil nisi expressum Dei Verbum audire vel recipere vis, quibus armis contra hos pugnabis? qua ratione te ab infinitis quæ ab ipsis afferuntur argumentis extricabis; nisi Traditionem & Ecclesiæ consensum velut pro sacra habeas anchora? Sed infelices hos relinquamus; & ad alios eorum socios ac similia hæreseon Architectos transeamus, at præcipuos tantum. Omnes enim quis recenset? De illis quidem vbi de rerum, in Polonia & vicinis locis mutatione agetur, nouus dicendi campus aperietur.

De Georgio Blandrato Italo illud hoc loco tantum addam, ab eo in Transiluaniam transgresso, Ioannem Secusium, Principis medicum imo principem ipsum Lutheranum, inde Calvinianum, actandem Arrianum factum. Principis huius casus

multos alios quoque impulit secumque traxit. Biblia vero tum misere admodum corrupta sunt, quæ Blandratus à Iacobo Palæologo in Græcam, & à Polono quodam Matthæo nomine vtroque Antitrinitario, in Hebraicam linguam verti curauit, vt nouis substitutis vocibus & phrasibus, sensum euertere, suisque opinionibus accommodarent. Porro Blandratarum hæresis fuit, præter alia infanda, ab Apostolis solum Deum Patrem & vnum hominem Iesum Christum fuisse prædicatum, sed postea à Catholicis esse excogitatam Trinitatem, & duos in mundum inuestos Christos. Ab Apostolis fuisse prædicatum, illico post Ascensionem Domini ad futurum Antichristum & Ecclesiam aboliturum, idque iam pridem factum esse, ac Christi regnum interijisse funditus. Iidem coniunctis sibi Calvinianis & Bezanis Ministris in Polonia & Transilvania, asseruerunt tres personas esse tres Deos & huius doctrinæ testes Calvinum, Bezam &c. Calvinianos primores citabant. (d) Hinc Beza Statorum Blandratæ socium acriter suis epistolis perstrinxit. (e) Porro Blandrato auiar à nepote pecuniæ eius inhianse vel alia causa mortem acceleratam præfocacione; de quo vide plura infra in Hungariæ & Transiluanicæ historiâ.

DE MVLTIS SECTIS TAM ABSURDIS QUAM IMPIS.

CAPVT XVI.

ARGVMENTVM.

- I. De Anti Marianis, & alijs Deipara Virginis hostibus.
- II. De stirpe B. Virginis.
- III. De Antinomis, Boquiniis, Hutistis, & Inuisibilibus.
- IV. De Libertinis.
- V. De horribili Effrontium secta, & Valentianis.
- VI. De nouis Flaccianis, Manichæis, & Samosatensis.
- VII. Misera imperita plebs stultitia.

A a

VIII.

a Anatomia Eccles. Cathol. Tract. 2. pag. 113. Bronius in M. S. Tomo XXI. Annalium. b ibid. pag. 115. Anatom. c ibid. ead. pag. Anatomia. d pag. 116. Anatomia cit. e Anatomia Eccl. Cathol. Tract. 1. pag. AA. ibi citatis pag. 21. & 22. f Epist. 16.

VIII. De Suenckfeldio nova harescos auctore.
IX. De Spiritualibus.

7. **S**ed nec tu, o Sancta Dei Genitrix, hæreticorum nostri sæculi morsus effugere potuisti: nec quisquam fere Ecclesiam oppugnavit, quin te simul oppugnarit. O scelus! Etiam Antimarianorum nomine quidam gloriantur; & ut Antitrinitarij illi filio tuo nostro Redemptori divinitatem; sic illi Virginitatis laudem tibi ereptum eunt. Tam in te quam in illum iniurij, dum Deo τὸ ξοῦν te, id est, Deiparam, appellari non ferunt. Aiunt infernales lingua, serpentis illius, cuius caput illa contrivit, progenies Mariam alios quoque liberos habuisse, quod ipsum olim Cerinthus dixit, teste Ireneo (a) nempe, Mariam non solum Jesu Christi fuisse matrem. Idque Sacram Scripturam celate non potuisse, dum fratrum Christi mentionem facit. (b) Sed errant, ad litteram non ad rem attendentes. Si enim hæc sit vis eius vocis ut Frater solum notet eos qui ex eodem patre vel matre corporaliter prognati sunt dicendum quoque, erit ex Gen. 14. 14. Loth Abrahæ fuisse fratrem, qui tamen ex Gen. 14. 12. manifeste fuit filius fratris Abrahæ. Et Laban eadem ratione frater fuerit Iacobi, qui tamen avunculus fuit. Gen. 19. Nec hac iniuria contenti, ceteris feminis similem vel æqualem eam faciunt, (c) sexus illius vitij obnoxiam, & in peccatis conceptam. Sed quodnam vitium, quod peccatum esse potuit vel in corpore vel in anima eius quæ sacratum fuit divinitatis? (d) An divina maiestate dignum erat, è corpore fordibus infecto nasci? Sed hanc nobis doctrinam novorum Evangelicorum schola peperit; illa vetus Nestorij fuit hæretis, ab infelici homine Steinbergero, Prædicante in Moravia, renovata. Melanchthon Mariam non plurius quam quamvis aliam feminam peccatricem sibi esse dicit (e) Alius non minus eam peccato & damnationi quam Adamum & quemvis alium hominem obnoxiam fuisse contendit (f) Peccatum aeterno supplicio dignum ab ea commissum scribit Spangenbergius. (g) Aeternam meruisse damnationem prodidit Brentius (h) Ambitionis & vanæ gloriæ accusat Oecolampadius. Audi quid Centuriatores dicant. (i) Aiunt, omnes Patres errasse in eo, quod dicunt, Mariam Virginem singulari privilegio à peccato fuisse exemptam, nec quidquam vitiosum aut inquinatum in anima eius fuisse. Relicto enim Iesu in templo, non minus peccasse,

quam ipsam Evam, humanum genus perdendo. Vnum & solum Iesum Christum à peccato esse immunem. Sed quis Catholicorum hoc negat, incepti? Volus Christus sine peccato est per naturam, tam ratione hypostaticæ unioni, quam quod divina voluntas suppositum regebat: at B. Virgo per gratiam: *Maculam in ea non esse*, dicit Sapia. *Virgine hac nihil post Deum integrius, purius, ac mundius cogitari posse*, testatur S. Athanasius. Diabolus ipse per Mahumetis os fatenti coactus est, *in hanc unam Virginem nihil sibi iuris aut potestatis fuisse*: Virgo ante partum, & post partum Verbi increati, quod creavit cælum & terram. Et vos qui veri Christiani videri vultis, nõ solum in dubium ista revocatis, verum etiam ludibrio habetis. Scribit Calvinus, (k) *eam si virginitatis servanda votum fecerit, Deo illudisse*. Et aibi ait, *ex malitia quadam potentiam Dei ab ipsa circumscribi ac contrahi; uti antea à Zacharia quoque. additque operam ludere, qui ab omnibus eam vitij excimare velint*. Petrus Martyr (l) *Non oportet credere inquit, eam perpetuo fuisse virginem*. Et Beza in Colloquio Possiacciensi, (m) *Quid hoc referat. Cur hoc credam, quia Scriptura nihil de hoc certi asserat*? Quod ille responsum in suis ad Condæum Principem literis repetit probatque. Sic quoque Copronymus Jonomachus loquutus est, *Christum scilicet natum esse ex matre sua*. O indignum facinus! Hascene eam quæ salutem mundo peperit, contumelias pati de qua pessimi non aliter loquuntur quam de vilissimo Munditæramento, ut Lutheri, (n) & Brentij (o) scripta testantur. Incertis prognatam parentibus, Centuriatores (p) scribunt, quamvis Scriptura aperte dicat eam de tribu Juda, & è regia stirpe Davidis fuisse ortam.

Sed quid horum improbitatem miramur? quæ & olim Manichæi sic locuti sint, Augustino teste. (q) &

a Ireneo l. b. 1. cap. 25. b De Antimarianis. Vid. lib. Hieron. ab Hamgeste ad Carol. Dus. Borbo. Cassand. de duab. natur. in Christo. Coecius lib. 8. Thes. Cath. 14. & 19. c Calvin in Har. d. Matth. 29. e An. in cap. 12. Ioan. in expos. Evang. de conceptione Christi. g Possill. in Dom. post Epiphan. Ann. in cap. 2. Ioan. i Cent. 11. cap. 4. Cent. 9. 1. lib. 1. Cent. 2. & 4. De Concept. Virg. c. 18. Gregor. de Valent. lib. 2. de Euchar. cap. 1. Marl. in cap. 1. Luc. k Cal. Harm. in cap. 1. Luc. ver. 134. In cap. 4. ad Rom. m Beza. in præf. N. T. Const. Mag. Ann. pag. 114. n Luth. Possill. Evang. de Ann. o Brent. in Evang. p Centuria 1. cap. 10.

(9) & Celsus Apostata, ut Origenes (r) ait, ignobilem eam & rusticam appellavit. Sic nuper vnus, Evangelicorū in Francia numero, S. cœlorū Regi-
næ genealogiā carpere ac vellicare aggressus est, contra diuina S. Matthæi & S. Lucæ testimonia: quorum ille ab Abraham vsque descendendo, alter ad primum parentem Adam ascendendo, Iosephi putatiij Saluatoris nostri parentis genealogiam deducit. An vero vlla certior aut vetustior genealogia, quam illa Matthæi ac Lucæ Euangelistarum dari possit non credo. Voluit enim Deus vt omnium tribuum & familiarum registra à Synagoga, in qua Dei erat Spiritus, qui est Spiritus veritatis infallibilis, diligenter asseruarentur, eum in finem præcipue, vt veritas promissionum ipsius de Messia Abrahamo factarum, qui è tribu Iudæ & familia Davidis nasci debebat, liquido cognosceretur. Sic etiam æterna Sapienzia omnia quæ ad Messiam seu Vnctum Domini pertinent, certis quibusdam signis notauit, ne quis deciperetur. Hinc videmus tempus & locum Natiuitatis à Prophetis prædicta, tum circumstantias vitæ, passionis & mortis ipsius; nec non qualitates eius quæ fructum hunc benedictum in ventre suo portatura erat expressas. Et quanquam ex Græcis ac Latinis Patribus possem ostendere à B. Luca Genealogiam B. V. recenseri vti à S. Matthæo genus Iosephi, tamen si quis hoc vellet negare, illum ego Beati Hieronymi ratiocinatione conuenirem dicendo, quod quamuis Sanctus Iosephus Saluatoris nostri pater non fuerit; quia tamen eum ab infantia educavit, Virginemque Mariam antea sibi desponsauerat, ob eam causam ipsius Iosephi Genealogiam esse ab Euangelista contextam, vt ex ea B. M. V. genealogia intelligeretur. (s) Illa enim lex in lib. Numer. cap. 36. & vlt. expressa legitur, *ne femina alijs viris quam qui de ipsarum tribu, nubant, itemque vt omnes viri ducant uxores de tribu & cognatione sua, quo hereditas permaneret in familijs, nec sibi miscerentur tribus.* Et hoc quidem perentibus Iosephi posteris, ita fuit decretum. Sic igitur Spiritus S. Iosephi genealogiam describens, & ab Adamo, per Abraham, Iudam & Dauid deducens, satis indicat Mariam Virginem Iosepho desponsatam, ex eadem fuisse stirpe. Huic rationi si Antimarianus se opponat, dicendo ex Tribu Leui licuisse ducere & duci de alia familia, & sic Mariam posse ex Leui tribu assumptam videri, huic respon-

debitur illud: licet tribui Leui, cui nulla certi fundi erant assignati, cum alijs tribus, vt cum tribu Iudæ & c. contrahere nuptias liceret, ac præsertim cum filiabus quæ hæredes non essent: Mariæ tamen Virgini tamquam vnicae familiæ suæ & hæredi nulli nisi qui de tribu sua esset, nubere licebat. Sed & ad præcidendam omnem dubitationem, Euangelistæ, dictante Spiritu Sancto, veram Saluatoris nostri genealogiam ex linea masculina Abraham, Iudæ, Davidis, & c. describere intendunt, è qua Saluator secundum promissiones Patriarchis illis factas, nasci debebat. Quod sane fieri non potuit, nisi Sancta Maria Virgo, è qua sola Christus carnem assumpsit, ex eadem tribu, & familia, nimirum, Abraham, Iudæ & Davidis fuerit, ex qua eius sponsus. Hæc ad os impuris illis hominibus ocludendum sufficiunt, ac præsertim execrabili illi *Simoni Budneo*, qui doctrinam hanc Antimarianorum præter alios Ebionitarum Nouorum de Christo in Lithuania disseminauit. Nos cum Sancto Ambrosio dicamus (t) *Claudat os calumnia, taceat hæresis, nec vllum contra Dei matrem contumeliosum verbum proloquitur.* Bredembachius in Historia Liouonica narrat, feminam quandam huius sectæ in Festo Assumptionis Diuæ Virginis ancillæ mandasse vt balneum calefaceret; excusantem se vero, & diei illius atque ipsius D. Virginis reuerentiam obtendentem, his verbis increpuisse: *Abi superstitiosa, & fac quod te iussi.* Maria femina fuit vt ego, & nihilo plus. Quid fiet? Inijciuntur in fornacem ligna, subijcitur ignis, nec tamen illa ignem concipiunt: mox vero delapsus è cælo ignis vniuersam domum corripit, & in cineres redigit.

III. Ad alios iam venio. Ac primum ad *Antimarios*, id est, Legis aduersarios: quorum auctor fertur Ioannes Islebius Agricola & Iacobus Schenkius Lutherani Anno 1538. (u) Aiunt quidem hunc à Luthero persuasum, errorem agnouisse ac reuocasse: sed Luthero mortuo ad vomitū rediisse, testatur Theologi Islebienses. Hæc noua sua Theologia, quæ Schlüsselburgius in LXV. redigit articulo

Aa 2 los

a Lib. 13. contra Faust. cap. 9. b lib. 1. & 2. contra Celsum. c in cap. 15. Matthæi. d Epist. 7. e Vlenberg. Vita Melancht. cap. 12. num. 3. & Vit. Luth. c. 29. Anatomia Eccl. Cathol. Trac. 1. f Lib. 40.

culos, (a) latissimam omnibus vitijs & flagitijs fenestram patefaciunt, uti Lutherus quoque in libro de Concilijs. *Quamvis scortator sis, latro, fur, &c. crede & salvaberis. Quisquis Evangelij promissis crediderit, salvus erit. Quicquid libet, licet, modo in Christum credas.* (b) Annon hæc eadem initio fuit Lutheri doctrina? Nullam iustitiæ Antinomi, sed misericordiæ tantum locum concedunt. Nullos esse diabolos credunt; ut Athei, nullum Deum.

Ex his prodierunt qui *Infernales* ac *Inferiales* dicuntur, (c) qui Infernum nihil aliud esse dicunt quam sepulchrum, ut ira descensus Christi ad Infernos, de sepulchro eius tantum sit intelligendus. Hunc intellectum articulo huic Lutherus primus affinxit, quem Bucerus, Beza & alij sequuti sunt. Et hic idem bonus Doctor, ut Inferni metu Mandatum liberaret: quæ de eo dicuntur risui habet; & fabulas esse dicit: quum etiam ipsi diaboli nondum sint in inferno (vide Commentarios in II. caput Jonæ) neque animæ in Paradiso; quæ extremum illud Judicium expectantes, tum demum ad suum quæque locum profecturæ sint. Sunt alij qui *Boquiniani* vocantur, (d) à Boquino eorum magistro, qui docuit; Christum non pro malis & improbis, sed pro fidelibus tantum esse mortuum; eoque frustra malos ad mensam Domini accedere. Post hos existerunt *Hutista* al *Hutita* (e) qui ad certum & præfixum tempus extremi Judicij diem continuo expectant; & quamvis toties hæcenus deceptos se viderint, illum tamen non minus pertinaciter quam Judæi Messia: sui adventum, expectant. Filiorum Israel nomen sibi vindicant.

Porro *Hutista* à Joanne quodam *Hut* appellati, qui in carcere mori quam ab errore discedere maluit. *Invisibiles*. (f) ut Staphylus scribit, docebant Ecclesiam visibilem esse non posse, ut quæ in cordibus Electorum sita, soli Deo nota sit. Hunc errorem Calvinista quoque amplexi sunt, qui quum Ecclesiam suæ originem demonstrare non possint, invisibilitatis ei separium seu velum obdixerunt. Sed frustra. Si enim invisibilis esset Ecclesia, is qui prima eius fundamenta iecit, frustra nobis mandasset ut fratrem incorrigibilem Ecclesia indicaremus. (g) Quomodo ergo verba faciemus ad eum qui à nobis videri non potest? Annon vanum hoc & ridiculum fuerit fratrem corrigendi remedium? BESS. Paulus Apostolus Episcopis & Presbyteris Ephesinis mandans, ut attendant sibi & universo

gregi, in quos Spiritus S. ipse posuit Episcopos, regere Ecclesiam Dei quam acquisivit sanguine suo, (h) annon inquam, rem impossibilem illis mandat, si Ecclesia videri non potest? Annon pulchrum sit spectaculum videre Pastorem cum pedito per campos hinc inde errantem, & voce ac fistula oves, quæ tamen nullæ usquam apparent, vocantem ac ducentem? Quomodo vero illud intelligendum est quod S. Paulus & Barnabas Antiochia Ecclesiam congregasse dicuntur (i) si Ecclesia est invisibilis? Quid ergo congregarunt? an phantasmata; aut Democriti atomos? Idem S. Paulus in Actis Ecclesiam non semel salutat. (k) Quam ergo tan Chimæram, quam nonquam quisquam viderit? Non ita est, sed Ecclesia ab Oriente usque ad Occidentem splendoris sui radios iacit ut Origines ait. (l) Chrysostomus dicit *facilius esse obscurare solem quam Ecclesiam*. (m) Et Cyprianus, *Ecclesiam luminis Salvatoris circumdatam, radios suos undique spargere ait*. (n) Augustinus vero *cacos esse eos affirmat, qui magnum & excelsum hunc montem, Ecclesiam nempe, videre nequeunt*. his alijsque innumeris argumentis territi Invisibiles eo se, duce Molinæ & alijs mendaciorum fabris, convertunt, ut duplicem faciant Ecclesiam Christi, unam Visibilem comprehendentem & malos & bonos & reprobos & electos, aliam Invisibilem solos bonos, solos electos & salvandos complexam. Sed, ô iterum cæci, frustra vobis talia consuitis perizomata filij Adæ. *Vna est Christi Ecclesia* uti & vir unius uxoris caput, non duarum. Ita que scyllam fugientes inciditis in charybdim & declinantes malleum, impingitis in incudem, revertimini ad metam potius, & nolite diligere vanitatem & querere mendacium.

V. De *Quintinistis* potro agamus qui à Quintino factore natione Picardo etiam *Picardita* sunt nominati, orti Anno MDXXV. tum quum quisque novam sibi fabricaret hæresim, in Brabantia alij A. 1518. assignant. Iste Quintinus unam cum Copino Jusulano (o) Caput horum fuit & dux magnæ illius *Libertinorum* cohortis, omnes religiones amplecten-

a Lib. 40 b Tom. I Coll Mensal. Alber. in præfat. de lib. in Carolstad. Chytraus. Schlüsselburg. Tom. 7. c Vide Staphil. Confess. Mansfel. T. de Antimon. fol. 89. Luth. 10. 4. Ten. fol. 43. Luth. de Conc. in cap. 27. Matth. Beza in c. 2. Act. d. Anato. Eccl. Cathol. e Anatomia Eccl. Cath. Tr. 1. F. Anato. loc. cit. g. Matth. 18. h. Act. 20. i. Act. 14. & 15. k. Act. 18. l. Orig. hom. 30. in Matth. m. Chrys. hom. 4. in cap. 6. l. s. a. lib. 3. cont. Parm. o. Anatom. Eccl. Cathol.

plectentis, nec ullam tamen habentis Deo aiunt
perinde esse quomodo quisque ipsi seruiat. Nullum esse
peccatum nisi eorum opinionem, qui se peccare putant;
Infernus illis est Timor Dei: Paradisus conscientia divi-
ni iudicij timorē contemnens: Ex his, si qui Deum esse cre-
dunt, eum tamen in throno suo minime fatigandum cen-
sent. Quid enim, inquit, isthac minuta ad ipsum? Hæc
illi à Luthero didicerunt, qui in Captivitate sua
Babylonica ait, Deum nihil curare quid nos faciamus.
Iidem dicunt, quemadmodum homines diversis fer-
cuis & cibis, sic Deum diversis cultu delectari. Hæc ea-
dem Themitij Philosophi sunt sententia, dicen-
tis, Divinæ essentia eam esse magnitudinem &
sublimitatem, ut tamen diversis modis, ad eius
cognitionem pervenire queamus. Iacobus Car-
rio in Chronologia sua testatur, (a) in Palatinatu
Anno MDLVI. miram eiusmodi hominum fuisse
frequentiam, quodque ibidem Lucianista dicti
sint, eo quod omnes religiones irrideant, sacro-
que, & in primis magni illius legislatoris Moysis
libros pro nugis & fabulis habeant. Prævit et-
iam his Lutherus Tomo 3. fol. 40. 41. rela-
tis, quæ hic appono: Moysen neque audire vol-
lumus, neque videre, nam Moyses Iudæico populo datus
est, neque quicquam ad nos pertinet, qui ex gentibus fa-
cti sunt Christiani. Sit igitur Iudæis sicut Speculum Saxo-
nicum, neque nos gentes inquietat, quemadmodum Cal-
lia Speculum Saxonum non curat &c. Et infra: Cum
quisquæ Moysen tibi proponit cum suis præceptis, ne-
que cogere vult ut ea observes in iudic. Abi ad Iu-
dæos cum suo Moysæ. Ego Iudæus non sum. Ne me cum
Moysæ, involvas. Ille Magister est omnium carnificum,
nec quisquam eum terrendo, minando, angustiando ty-
rannidem exercendo, increpando & fulminando superat.
Moysen cum sua lege ego nolo habere, est enim Christi
Domini hostis &c. Ad hanc tribiam saltitare cepe-
runt Libertini & Lucianista illi, ex quorum of-
ficina prodijt nefandus iste libellus, in Germania,
quamvis alibi excusus, invalescente passim hæ-
resi, non infrequens, horribili titulo, De tribus
impostoribus &c. inscriptus, quo tres præcipue
religiones, quæ unum & verum Deum, qui
creavit cælum & terram, quamvis diversa ra-
tione agnoscent, Christiana nimirum, Judaica &
Mahumetana, irridentur. Sed ex ipsis Inferni fau-
cibus libellum hunc eructatum, non argumen-
tum solum, sed vel solus titulus ostendit. In
summa, libellus est sæculo isto dignus. Hunc
ego infamem partem lubens æterno suppress-

sissem silentio, nisi ante me Hofius & Ge-
nebrardus eius fecissent mentionem. Memini
me puerum in Collegio Prelato exemplar vi-
disse apud Petrum Ramum, hominem ex-
cellenti doctrina præditum; nisi in perveſti-
gandis religionis secretis multum operæ ac
studij ponens, ea ad Philosophiæ leges expen-
disset. Dici non potest quam interrim cupide
libellus iste nefandus fuerit exceptus, & per
multorum manus vagatos. O cæca curiositas,
quor tu animas in puteum illum infernalem (b)
per Lutherum reſeratum præcipitasti! Sed
quid? Annon superiorem annis, nimirum An-
no M D LXVIII. Theſes Cracoviæ impressas
vidimus; quibus hæc inter alias fuit inserta.
Dicimus nos, post mortem animam non superesse.
Figmenta hæc sunt Antichristi, ac potissimum Pur-
gatorum & sanctorum invocatio ad quæstum ex-
cogitata: quibus anima immortalitatem Mundo per-
suadere voluit. Alius huic non absimilis, im-
multo perniciosior libellus Cracoviæ Anno
MDLXXXVIII. excusus fuit, hoc titulo, Reli-
gio Simonis: qui Cælum patrem, ac Terram ma-
trem nostram facit. alius Deus ibi nullus. Sta-
philus testatur, Anno MDLVI. (c) in Bohemia
sectam esse exortam eorum, qui omnia quæ de
Deo aut divino cultu dicantur, pro nugis & fabulis
habuerint, statuerintque animas unâ cum corporibus in-
terire. Sunt hi ipsi illi Picarditæ: Genævæ Jealus qui-
dam in publica concione confirmavit eandem im-
pietatem ut Vetus scribit. (e) Eandem opinionem
infelix quidam nostri sæculi Episcopus, homo
multæ lectionis, feminæ amore postea perditus,
tam doctrina quam exemplo suo subditis iam ante
ab antiqua religione demotis, impressit, nimirum,
Religiones omnes, modo in Deum ferantur, &
Naturæ legibus consentaneæ sint, bonas esse.
Quinetiam in conventibus aliquot bonorum isto-
rum hominum deliberatum fuit, de una ex Ju-
daica, Turcica & Christiana religione con-
standa.

Sed quid? Quam amabilis tibi videtur eorum
hæreticorum societas, quæ Amoris familia appella-
tur? Item Fratres Amoris: Auctor Cypriæ huius fa-
milie

Aa 3

familie

a Pag 151. b Apoc. 9. c In epist. ad Episc. Agr. Vid. Lib. Tiguri impressum An. 1587. B. Iob. fides & confessio de resurrectione mortuorum.

miliæ fuit Henricus Nicolai, Hollandus, Sanderō arreſtante (a) in Anglia potiffimū frequens eſt; hominū eſt perditorum, qui ſine Baptiſmo ac ceteris Sacramentis viuunt ac moriuntur: neque liberos vlla Dei aut ſacrorum cognitione, ſed ciuilitate tantum quibusdam viuendi præceptis inſtruunt. In præcationibus quotidianis tres tantum priores orationis Dominica petitiones recitant, neque peccatorum remiſſionem flagitant, vt qui ex Deo natos ſeſerunt, & patrem celeſtem ſcire quod contentis in 4. poſtremis partibus orationis indigeant filij eius. Hoc ſufficere. Aiuus præterea Ieſum Chriſtum imaginem tantum eſſe eſſentia dextra Patris. Patrem ſe cum ipſis ſecundum hominem inferiorem humanificare; & ſecundum hominem inferiorem in vno cum ipſo ſpiritu ipſos edificare. Inde concludunt, Animam creaturam non eſſe, ſed increatam Dei particulam. (b) Secta ſua conditore diuinum appellabant hominem, in Dei eſſentiam (ſic enim de ſe ipſo ſupradictus Nicolaus loquitur) transformatum. Ex hac hominum colluue tamen Caluiniſtæ hominem flammis deuoverunt Anno 1588. eo quod Chriſtum negaret vnquam in æterum natura fuiſſe.

V. Sed quid, putas, dicet poſteritas, ſi Effronzium nomen audierit? (ſic enim vel Frontones ab Eraſmo (c) vocatur.) qui frontem ſibi eousque radunt dum ſanguis eſſuat, ac dein oleo inungunt: ſicque pro Chriſtianiſ, nullo alio baptiſmo uſi, haberi voluit. Hoſ idem teſtatur Anno M D XXXIV. vñ cum prædicantibus Tranſiluania doctrinam ſuam præſiſſe. Dicant præterea, Spiritum Sanctum eſſe tantum mentis quandam eleuationem, & animi motum à Deo inspiratum. Spiritus S. adorationem, idololatricam eſſe: quum Spiritum S. adorandum eſſe in ſcripturam uſurpam habeatur. Sed ô inepti! Annon Sacra ſcriptura Spiritum Sanctum Deum eſſe docet? Si Deus, ergo adorandus eſt. Glorificate, & portate Deum in corpore veſtro, inquit Apoſtolus. (d) Quem Deum? inquit, S. Auguſtinus) niſi Spiritum S. cuius templum corpus noſtrum eſſe dixerat.

Fuerunt etiam eodem fere tempore Valentiniſta, à Valentino Gentili Conſentino Pædago orthi & dicti qui Serueticum errorem tam in Germania quam Polonia auſus fuit renouare, aſſerentes, non tres eſſe perſonas in eadem eſſentia, ſed eſſentiam eſſe ſolius Patris, qui ſolus verus ſit Deus: Filium vero Patris eſſe conſubſtantialem, quaſi gratis aut ex mutuo: eundem nihilominus à Patre ſubſtantialiter diſſerre. Impurus hic homo ex Italia profugus, Tiguri pri-

um, deinde Geneuæ virus ſuum ſparſit, lenius tamen tractatus quam Serueticus. Eiuſmodi enim erroribus, in vrbe manere iuſtus fuit; ſed metuens ne Serueto ſecundus adderetur, in Sabaudiam clam aufugit: vnde à Blandrato & Alciato ſimiliter Geneuæ profugis euocatus, in Polonia cum eiſdem conceſſit. Ex horum inter ſe confulis opinionibus nouum doctrinæ genus natum eſt, quod non exiguam Europeæ Sarmatiæ partem infecit. Huius opera Georgius Paulus è Caluiniſta Arrianus factus, & ipſe venenum ſuum multis in locis diſſeminauit. Lutherani & Caluiniſtæ quum ad hos oppugnandos alia armâ non haberent, vim verbo Dei fieri dicentes, Concilia, Symbola Nicenum & S. Athanaſij antiquitatem denique eis obijciabant. & de ijs quæ ſuperbe antea contemnere & ſatidire ſolebant, honorifice tum loquebantur, antiquitatis auctoritate vel veteribus vtentes veſtimentiſ. Contra hoſ Sigifmundo Auguſto rege iubente. Anno M D LXVI. inſignis Cõuentus in Polonia celebratus fuit, vt alibi dicam. Porro inter nouos hoſ Apoſtolos diſſenſione orta (Blandratus enim ex toto Arrianum ſerebat. Alciatus ad Mahumetiſmum propendebat) Gentilis à Rege proſcriptus ac ditione ſua excedere iuſtus fuit. Ante abitum Regi librum exhiberi curauit, in cuius præfatione, folio ſexto, vehementer conqueritur, quod voces illæ monſtroſæ & abſurdæ (ſic enim loquitur) *Perſona Eſſentia, Vnitas, Trinitas*, ab Eccleſia receptæ ſint. Quis verò inde non extremam hominis malitiam animaduertat? Quum enim Eccleſiam penitus euertere conſtituiſſet, fundamenta eius primum ſuffodienda, & voces iſtas quæ veluti ſpeculæ ſunt, vnde hoſtilis aſſultus proſpiciatur, emouendas ſibi putauit. At Catholici qui Iudaizare neſciunt, vocibus iſtis *Perſona & Trinitate*, vtuntur, & infelices Tritheiſtas deteſtatur. Iidem à vocibus *Eſſentia & Vnitate* quas noui Arriani deletras caperent, nequaquam abhorrent. Sed ad Gentilem redeamus: qui Polonia eiſtus in Morauiam, inde in Auſtriam, ac tandem Bernam Helueticorum conceſſit, vbi eodem A. M D LXVI. vti Serueticus antea Geneuæ, fato functus eſt in igne eo quod Caluini nomen laceratſet, in ipſo proteſtatus ſupplicio, ſe mortem hanc ob diuini nominis

a Vide Reſcium fol. 343. Anatomia Eccleſ. Cathol. Tr. 1. b Acoſto de orig. hæreſ. c Epit. d 1. Cor. 6.

nominis & gloriæ defensionem subire. Hic finis fuit Valentini Gentilis, à quo totanimè seducta & in exitum præcipitata sunt: qui vti in propaganda sua doctrina quamdiu vixit, audacissimus; ita in eadem defendenda ad mortem vsque fuit pertinax desinens blasphemare, cum desijt spirare.

Sed & aliud sectariorum genus in illis locis, per quæ noui Apostoli Genesæ egressi, vagati sunt, reperitur, eorum scilicet qui *Hofmannista*. Vel Melchioritæ dicuntur. Iste enim Hofmannus Anno 1538. exortus in publicum Argentinæ concionatores ad disputandum prouocauit super articulis suis. Nempe Deum ex se, non Virgine carnem factum, vnam habere naturam: & hominem in gratiam receptum, & sua culpa in peccatum relapsum, saluari non posse. Cogitet quisque quomodo ille ad hanc sententiam defendendam Scriptura vsus sit, quæ frequentissime illud inculcat, *Deum peccatorem quòtiescumque penitentiam egerit, recipere paratum esse*: & quam bene ille S. Ioannis Baptistæ, Apostolorum, & ipsius Dei Filij & Saluatoris nostri, ad penitentiam nos inuitantium, & salutem promittentium, verba intellexerit.

VI. *Manicheorum* similiter *Novorum* hæresis eodem tempore à Flaccianis renouatam circa Anno 1542. vidimus, deoominatis: quamuis pro Lutheranis haberi velint. Certe Schlussemburgius in libro De noua Manicheorum secta primas dedit. Matthiæ Flaccio Illyrico quos ille è Lutheranis & Sacramentarijs quasi constat, Manis errores sequi scribit. Id hominum genus in Austriam quoque penetrauit. Post Flaccium vero præcipui fuerunt, eius hæresis affectæ, Cyriacus Spangenbergius, Christophorus Irenæus Saxonix Ducis Concionator, Martinus VVelfius Prædicans Orlamundanus, Matthæus Schneiderus Prædicans in Thuringia, & alij. Quemadmodum vero Flaccius Manichæos errores resuscitauit, sic alij Samofatenicos, vt Staphylus scribit. Qui horum libros, & in primis Socini Samofateniani contra Lutheranum Volanum legerit, deprehendet vix huic alij quam Catholicorum armis atque argumentis vti, vt ipse traditionibus & Patrum atque antiquitatis auctoritate eleuata, hacque vna ratione illorum ictus declinare. *Patres sunt, inquit Socinus. Sed quid? Et ipsi homines sunt. Numquid Deus non minus nos quam ipsos illuminare potest? In terra quidem iudex nullus est penes quem sit religioni controuersias decidendi potestas, quam solum Dei*

verbum. Hæc diuerticula atque effugia sunt omnium hæreticorum. Miraris, Lector, tantam hæreticorum ac tam diuersorum colorum, tantam in schola Sathanæ classium, tantam Euangelicorum, scilicet, multitudinem: qui omnes se Iesu Christi filios dicunt, qui omnes etiam cum vitæ periculo opiniones in suo cerebro natas mordicus tuerentur, tam de salute quam de morte sua certi.

Sed nondum ad tragœdiæ huius caratitrophæ peruentum est. In scena adhuc versatur diabolus, & tamquam choragus, alias subinde atque alias nouas personas producit: vt sunt *Vncti*, (c) *Puritani*, (d) & alij de quibus agemus infra vbi de Anglia sermo erit. Sed & alios hic omitto, *Hussitas*, *Taboritas*, *Vtraquistas*, *Calixtinos*, in iv. librum ad Bohemix historiam reiectos; itemque, *Veteres Waldenses* in Gallia (de quibus etiam alibi) & infirmos alios, nulla re quam ignorantia & pertinacia inter se conuenientes, vt qui veluti fluctus maris reciproco quodam opinionum æstu inter se colliduntur, erroresque fouent incompatibiles. Hos velut in stadio cum dæmonibus decurrere, ac de brabeo cum ipsis contendere, merito dixeris. Iidem nihilominus cum primitiua Ecclesiæ nati videri volunt. Mirum quod non ante eam, quemadmodum Arcades ante Lunam, natos se dicunt. Imo vero inuentus est eiusmodi qui pro Lutheranis triumpharet hoc versa. *Constans nostra Fides annorum millia quinque, ultra sexcentos inuariata lucet.* Cum Catholicus religioni sanctæ accinisset, *Mille & sexcentis micat inuariabilis annis.*

Sunt quoque *Fratricelli*, qui Iesu Christi infantes se iactant. Infames hæretici, qui brutorum more in synagogis suis, extinctis candelis, promiscue concumbunt. Horum secta quantum ad fidem, ex Lutheranorum & Picardorum confusis inter se opinionibus est composita. Auctor eorum fuit quidam Hertog nomine præter recentissos, hætenus sunt quoque Semilutherani, Antilutherani, Luther-Osiandriani, Luthero Zuingliani, Luthero-Caluiniani, Luthero-Papistæ: & in vniuersum tam fertilis est tamque multiplex Lutheranorum secta, vt vndecim eorum factionis Anno MDLIX. Principum iudicio hæreseos fuerint cõdemnatæ, vt Stapletonus scribit (e) silentio etiam præ-

a Anatomia Eccl. Cathol. Tr. 1. b Socin. lib. de Christi Natu c Anatomia Eccl. Cathol. d ibid. c Lib. 4. Controu. cap. 13.

prætereo Mansfeldianos, Heshusianos, Lopsenses, Macedonianos, de quibus Hosius in Anti Brentio, & alij: qui omnes ad reformandam Ecclesiã se natos dicunt. Quamvis autem plerique harum sectarum, quas in præcedentibus capitibus enumeravi, Auctores in suo, ve ita dicam, fumario suffocati sint, non paucos tamen successores reliquerunt, qui populis Septemtrionalibus opinionum suarum fumos vendiderunt: quorum memoria æterna potius obliuione obliteranda, quam nostris scriptis posteris tradenda est. Quamvis horum quoque memoriam non aliter, quam Perilli taurum conseruari operæ precium videtur, vt quoties eorum nomen vsurpatur, toties maledictiones & execrationes in auctorum capita iaciantur.

VII. Ab his miseri & vecordes homines excantati, iam hunc iam aliorum nouorum istorum vatum sectabantur. Vidistis supra eos qui montes Apocellanos, ductu Prophetæ sui, conscenderunt, vt inde ad cœlum ascenderent: hic nouum audi prophetam, Lutheri discipulum, certum diem extremo iudicio & cœlorum apertioni constituentem; de quo Hanardus Camerius scribit. (a) Hic Michael Stifelius Arithmeticæ aliquantum gnarus fuit: qui vidente fere atque audiente Luthero in pago VVitebergæ vicino, Holsdorff dicto, auditibus suis, ad quos docendos à Luthero fuerat appositus, persuasit, 11. die Octob. A. MDXXXIII. Mundi fore finem. Hac fama diuulgata, plerique in Saxonia & Misnia relicta agricultura, & omni negotiorum cura abiecta, totos se orationibus dederunt. Forte illo ipso die post horam decimam, quã ille vltimam cõstituerat, atrox tẽpestas exorta, vaticinio fidem pãne fecit: cuius tamẽ vanitatẽ cœlum non multo post rursus serenatum & multo magis quam antea sudum, prærefecit. Tũ Stifelius vates captiuus VVitebergam abductus, sed Lutheri opera liberatus, & ad Ecclesiam suam fuit remissus. Hac dere elegantes existant Poetæ cuiusdam versus, quos hoc loco apponere visum est.

*Ehsus Fauste (precor) nunc, quod me perdidit audi.
Est in Saxonia, quæ me nutritiit alumnus,
Patria, de lignis Holsdorffia dicta vocatur.
Hac cum susciperet falsis de vaticinijs vnum,
Se simul & miseros nos perdidit ipsa colonos
Funditus: & miserè stricto velut ense peremit.
Namque Michaelem quendam pro vate recepit
Nomine Stifelium, socium comitemq; Lutheri,*

*Cum coleret monachos, & cum turbaret eosdem.
Is se sacra putans mysteria scire deorum,
Quadrati numeri secum ratione putata,
Dixit in hoc ipso, quem nos memorauimus anno.
Quid foret Octobris decimam lux circiter horam
Tertia supremi perituri terminus aui.
Credita sub tanto res tanquam vera magistro,
Agricolis ruri, sed & intra mania ciues
Luminibus claris obducta nubes fessellit.
Quem non deciperet? credebar id ipse Lutherus
Vaticinatus, subscribere atq; Melanchthon.
Hi qui Misniacam subigebant vomere terram,
Et qui Saxonici cultores raris eramus:
Incultos agros, incultaq; tecta domorum,
Et patiebamur sine frugibus arua perire,
Hoc satis esse rati, si tantum venter haberet,
Quantum sufficeret dictas ad temporis horas.
Nos igitur socij, summis pro viribus omnes
Pergræcābamur sic, vt nihil esset in are,
Nil in idem pecoris, cum tempora dicta venirent.
Cum tamen ille dies Octobris tertius esset,
Conueniunt omnes, quarum stultissimus ipse
Consistit, medius faustusq; precatur, & orat:
Agricolis etiam frustra metuentibus, inquit
Stifelius clamans: surgendi tempus adesse,
Supremum que diem nostra venisse salutis.
Nam quo quisque modo vestitus siaret ibidem,
Hoc debere statim cœlo super æthera ferri.
At cum iudicij iam dudum tempus abisset
Vt dubitans se cum præfagia falsa putaret,
Fortuita quidam veniens ab origine ventus,
Eludit subito mendacem turbine vatem,
Qui simul ac perijt, nos pande periuimus vna,
Quod non adfuerit iudex cum turbine Christus.
Nam propter pecudes, propter bona perditã, in cœlis
Grata dies nobis toties promissa fuisse.
Ergo Stifelium manibus post terga reuinctis
Atq; manus pedibus per murua vincula nexis,
In curru positum nunc huc raptaamus, & illuc,
Donec ad eximiam fessi deuenimus urbem,
Candida qua niuis sortitur nomina montis.
Hic nos iudicio damnandum sestimus æquo,
Parua petitori magno solatia damno.
Sed frustra petimus, frustra culpamus iniquum,
Frustra carceribus clausum detrudimus hostem:
Quo duce communis sortis fortuna perisset:
Nam (quia de corio fuit ipse Lutherus eodem,
E quo Stifelio factum dedit ocrea nomen)
De manibus nostris, & certa morte redemptum
Excellentis magica turpissimus arte Lutherus
Stifelium*

Stifelium nota præfectum reddidit adi.
 Nos vero miseros, miseros nos ille reliquit
 Elusos misere; quorum pars rabe periiuit:
 Pars sua crudeli confodit pectora ferro.
 Pars quorum numerum fugiens mæstissimus auxi,
 Diuersas adijt patrijs à sedibus oras.
 O utinam vero contingeret in finis ordo,
 In quo sexusij mihi pondera ferre liceret.

Alius quidam recordiâ Stifelio nihil cedens, è nostra schola egressus, (a) Ioannes Campanus nomine, in Cluienti ditione populo similibus deliramentis illustr. Omnes vero hi, quos in hæresis hoc theatro diuerso habitu à nobis productos vidisti, quamuis ipse Orcus nihil euomere potuisset execrabilius, impijs suis erroribus Sacram Scripturam prætexebant, hanc cynosuram suam & regulam esse iactabant; nec quidquam in ore ipsorum erat frequentius quam Euangelium: à quo etiam, more omnium hæreticorum superbum sibi, ad Catholicis insultandum sumentes titulum, EVANGELICI appellari voluerunt. Et hunc quidem titulum non Lutherani tantum, sed & Zuingliani, Caluinistæ, Anabaptistæ, & alij omnes ex æquo sibi vendicant.

VIII. Horum vnus equestris ordinis, solus facere tentauit quod ipse diabolus tentare vix ausit. Contra enim quam alij fecerant, Sacram Scripturam penitus abolere conatus est, Lycurgi credo, exemplo, qui leges suas scripto consignari noluit. Hanc enim omnium controuersarum, & litium aiebat esse subiectum. Gaspar Schvvenckfeld ei nomen fuit, quem Lutherus per ludibrium Stinckfeld appellare solebat. Licet vero doctrina huius hominis omnium fere reliquorum dogmatis aduersaretur, non paucos tamen nacta fuit sectatores. Fuit vero Schvvenckfeld natione Silesius, nobili loco natus, disertus admodum, qui sectam quandam inter Romanum Antichristum & Lutherum hæresarcham, vt VVigandus scribit, & ipse in libro *De triplice vita* fateatur, inter mediam eudere instituit; petitis ex Apocalypsi præcipue argumentis vel deliramentis potius, & in omnibus non literali, sed mystico seu spiritali quæsito sensu. Inter alios ipsius sectatores quos eloquentia & doctrina sibi adiunxerat, fuit Sigismundus quidam Pastor Lignicensis, qui vnâ cum Schvvenckeldio Silesiæ populos multis erroribus implicauit. A Friderico Palatino Comite eiectus Schvvenckfeldius in Saxoniam abiit, vbi cum Luthero de aliquor Fidei

articulis disputauit, persuaderi tamen non potuit, vt ad Lutheranam Ecclesiam, cum qua diuortium fecerat, rediret. E Saxonia Augustam Vindelicorum, atque inde Vlmam & Argentoratum peruenit, nouam suam religionem, totam spiritualem, & nihil carnale, vti dicebat, redolentem, vbique disseminans, ac plures passim tam eloquentia quam externa vitæ sanctitate siquidem in se ipsum valde fuit rigidus, & hominum iudicio agebat vitam valde alienam à vitijs, quæ apud Lutheranos vigeabant, à quibus suos strenue auocabat, & priuatim in domibus habens conciones ad se alliciebat. Suos sectatores *Confessores gloria Christi* appellari voluit. Lutherus vero hunc hominem acerbè oderat & quamuis, ex Lutheri scriptis dogma de Deificatione Christi hominis hausisse se profiteretur, nihilominus tam ipse quam omnes cum ipso sentientes in Conuentu Anno M D XXXVII. Smalcaldiæ habito, hæreseos fuerunt condemnati. Eius de Cœna Domini sententiæ suæ Explicationi VVolfgangus Capito magni nominis Prædicans applaudit, præfatione libris eius præfixa.

Præcipua erratici huius Equitis dogmata fuerunt: (b) Ad salutem consequendam nec lege nec scriptura opus esse: oportere hominem diuina inspiratione doceri, & Dei opera in magno huius Vniuersi libro proposita contemplari, atque ex eis Dei cognitionem haurire. Scripturam S. meram esse creaturam & occidentem literam: Iesum Christum non contineri sub littera; sed diuino spiritu, qui se hominibus communicet, cognoscendum esse. Ad hæc probanda, S. Scripturæ utebatur testimonijs (c) Ac primo, *annon*, inquit, *apud S. Mattheum ipse Saluator dicit, Nos vnum tantum magistrum in cœlis habere, neque alium esse qui docere nos possit aut debeat? Et apud S. Ioannem, solus Christus Verbum esse dicitur. Et D. Paulus, Littera, inquit, occidit: spiritus autem viuificat &c.* Hic vero mi Lector vide quæso, quam turpiter homines S. Scripturam abutantur, & insignem hominis improbitatem, Scripturam ipsa Scriptura impugnare atque euertere conantur! vt legere est in libris ab ipso editis. *De abusus Euangelij, & De Verbo Dei.* Simili ratione Ambro-

B b
 sius,

a Lindanus lib. 1. cap. 9. de fug. Ido. b Vid. Confess. Mansfeld. & Lauren. Hartenr. Illyr. in Præf. super Epistola Postelli. Vlenberg. Vir. Luth. cap. 32. n. 2. Schüsselb. in Casal. Hæret. de Schvvenck. Curæ in Chron. Silesia Anatom. Eccl. Catholica Tract. 1. c. Esa. 18. 1ere. 29. 1. Thessal. 2. 2. Per. 1. &c.

sius, nescio quis, verumque Testamentum rejicere non dubitavit, ut Eccius in Refutatione Zuinglianæ Confessionis testatur, & alius nostri temporis scriptor, Ortho Braunfelsius noster, Evangelia ab Apostolis scripta esse negavit: adeoque hos sapius fictis narrationibus historiam suam referisse, summa cum impietate asseveravit. Schvuenckfeldius præterea renouatis veterum Manichæorum & Valentianorum erroribus, docuit, Iesum Christum non in utero Mariæ virginis virtute Spiritus Sancti fuisse conceptum, sed, quod hominem à Deo ad nos redimendos expresse creatum, sibi coniunxerit: huncque ipsum hominem post ipsius ascensum ad cælos Deum, factum esse. (a) Personam Filij esse quoque personam Patris. Non à Deo Patre verba hæc de cælo prolata, *Hic est filius meus dilectus*; sed vocem tantum fuisse de nubibus expressam. Fidem nihil aliud esse quam essentiam & naturam Dei. Omnes Christianos naturales esse Dei filios, ex natura & essentia diuina ab ipso procreatos; Christum vero omnium esse sanctissimū, primogenitum & hæredem. Oh horribiles blasphemias! Recte ergo Hofius ait, Sathanæ Euangeliū à Lutherō initium cepisse; idemque per Schvuenckfeldium fuisse consummatum, tanta discipulorum & sectatorū frequentia, ut multis in locis Germaniæ & Helvetiæ plures Schvuenckfeldiani quam Lutherani reperti fuerint. Georgius quidem Hās-feldius Calvinista Schvuenckfeldium vicæ probitate atque integritate Lutherō superiore fuisse testatur, sed Melanchthon longe aliter sentiebat, dicens, Schvuenckfeldium centum habere manus, & armatas vndique circa se copias, quibus nefaria passim scripta spargat, & turbas atque seditiones excitet. Viginti octo annis quibus hinc inde vagatus est, quin quaginta libri ab ipso scripti feruntur, à Schlusfeldburgio libro X. recensiti: quos ille plerosque vix dum natos ad Lutherum mittere solebat, ut cum tanto magis ireret. Vide hic etiam Lectorem amice, quæ ratione Lutherum Deus per suos punierit, & quamuis Lutherus simpliciter fuerit malis ex suo abyssi puteo aperto: siquidem missis ad Lutherum libris suis, cum nuncius Schvuenckfeldij censuram urgetet; in hunc modum Lutherus nuncio eius rescripsit: *Mimuncis, Domino tuo Casparo Schvuenckfeldio renuntiabis, quod à te litteras ipsius acceperim & libellos. Atque, utinam ille cessaret. Nam ignem accendit in Silesia de Sacramento qui nondum extinctus est, sed ardebit in ipsum perpetuo. Præterea nunc progredere, ut Entychianismum renouans & Ecclesiam perturbet*

bat cuius rei mandatum non accepit, nec vocatus est. Insanus morio per demonem obsessus nihil intelligit nec scit, quid garrat. Quod si non vult quiescere, nō est quod me post hæc obrundat . . . . . (Omitto spurcissimum verbum à Lutherō posuim) *libellis mittendis, quos diabolus ex ipso euomit, & per posteriora emittit. Atque, hoc extremum à me iudicium habeat & responsum: increpet Dominus in te Satan, sit spiritus tuus, qui te vocauit & cursus tuus, quo curris & omnes qui participant tibi Sacramentarij & Eutyriani tecum in perditionem, quia scriptum est: currebant & ego non mittebam &c. Anno 1545. Ita Lutherus sub finem vitæ valde munde.*

Docuit idem Schvuenckfeldius, stultum esse cogitare, Christi corpus in Sacramento præsens esse. Hominem sine Sacramentorum mysterijs saluari posse, neque ea ad salutem esse necessaria. Corpus Christi de cælo assumptum, modo quodam aëreo panis circumfundit. Ex quo sequitur, corpus Christi iam glorificatum omnia replere. Vides ubiquitarum originem, atque Saluator corpus suū ante glorificationē discipulis manducandū dedit; & corpus post glorificationem demum, ut dicit Schvuenckfeldius deificauit. Non minus ergo inepta quam impia est Schvuenckfeldij opinio, quæ olim etiam fuit Appollinaris, Marcionis, & Valentini existimantium, Christum corpus suū de cælo attulisse. Qui plures Schvuenckfeldij errores cognoscere cupit, Confessionem Mansfeldensem legat. Lutherus summus nouorum Evangelicorum Pontifex Schvuenckfeldium reprehendit quod docendi munus usurparet, nec tramentationem suam probare posset. Sed festucam in oculo alterius vidit, qui trabem in suo videre non poterat.

Furiosi huius hæretici non minus furiosus hæreticus Lutherus (b) passim mentionem facit, ac præsertim ubi diuersas de Cœna Domini opiniones recenset. Schvuenckfeldius enim dicebat, verba hæc, *Hoc est corpus meum*, plane esse obliteranda, ut quæ spirituali intellectione, obsterent. Sic verò intelligenda: *Hoc est corpus meum* id est, *Corpus meum est hoc*, nimirum spirituale quiddam. Zuinglius, ut scribit V. Wolfgangus Capito, *Est*, interpretatur pro *significat*. Oecolampadius *Corpus* pro *figura Corporis*. Schvuenckfeldius, *Hoc*, pro signo quodam spirituali, quo animus ad panem illum cœlestem

a Cochli. cap. 3. & 4. de scrip. & Eccle. auctoritate. b Tom. 12. Vit. p. 210. Tom. 8 p. 173. Schlusfeldburg. de Schw. p. 42. c Luth. Tom. 2. Germ. fol. 259 & in 17. cap. Ioan. & in Breui Conf. Tom. 8.

Item, qui ipse est Christus, eleuetur. Nolo confundi his ineptiis immorari: non possum tamen non mirari extremam eorum amentiam qui tam absurdis, non dicam SS. litterarum Doctores, sed ne homine quidem dignis, opinionibus assentiuntur. O cœcas hominum mentes, ô pectora cœca! O miram diaboli astutiam, & quiduis suis persuadendi artem! Contra nobilem hunc Doctorem, cuius secta post mortem Lutheri præcipue inualuit, circa Annum MDLIV. Lutherani quamuis diuersarum factionum Naumburgi synodum celebrarunt, cui interfuerunt Amsdorffius, Ionas, Pomeranus, Cruciger, Melancthon, Coruinus, Bucerus, & alij: ac post multam disceptationem ac diffensionem, Schuuenckfeldianorum sectam cõcondemnarunt, ac præcipue errores duobus libris Schuuenckfeldij *De duplici statu Christi, & De vero Euangelij usu*, comprehensos.

IX. Schuuenckfeldianorum sectæ affinis est illa quæ *Spiritualium* dicitur, qui & ipsi Scripturam nihil ferè faciunt. Vt enim Schuuenckfeldius passim, ac præcipue in libello *Valere* inscripto, docet, scripturam duos habere sensus, vnum literalem, qui sit in utroque; alterum mysticum & spiritualem, ad quem sola à Deo rapta anima penetrare possit: sic Spirituales solis sibi veram rerum ad religionem pertinentium cognitionem datam esse asserunt. nec opus esse Sacramentis aut vllis alijs subsidijs quam deuota meditatione Saluatorem in Cruce verbis illis *Consummatum est*, pronuntiatis, satis ostendisse; omnia ad salutem peracta, nec vllò amplius opus esse sacrificio, lege, aut Sacramento. Sed & ex his eisdem vltimis Saluatoris nostri verbis, omnes noui isti Euangelici omnium ceremoniarum & sacrificiorum abolitionem euincere ac probare conantur, non considerantes, Dominum & Saluatorem nostrum illis verbis tantum ostendere voluisse, opus Redemtionis nostræ iam à se esse perfectum ac consummatum; & veteri Legi finem impostum; ac verus illud sacerdotale officium in longe excellentius esse commutatum, vt Sanctus Paulus in Epistola ad Hebræos testatur.

Omitto plures minorum gentium, vt ita dicam, hæreticos: quorum memoriam & doctrinam silentio obrui quam posteris tradi satis est. Quot quot vero exstiterunt, à Luthero omnes progressi sunt: qui primus enses gigantibus his ad cælum oppugnandum, vel potius, tamquam alter Bepus Troianum illum equum, è quo tot arma totû cohortes ad euertendam Ecclesiam prodierunt,

fabricauit. O cœli opprobrium, ac terræ odium, hæretici! qui omnes nulla in re nisi in pessumdanda Ecclesia conspiratis. Sed agite prout lubet, omnes vestras vires contra eam conuertite: stabit illa nihilominus, & tamquam firmissima incus, v estros omnes ictus respuet atque eludet. Cyclopa hos & gigantes infernalis Vulcani ministros, (quorum omnem vim Ecclesia non minus fortiter quam rupes fluctuum impetum excipit ac frangit) merito dixerimus: videamus tamen an *ijdem locusta illa sint, quarum in Apocalypsi ex ore infernalis putei egressarum sit mentio.*

HAERESION QVAEDAM FIGV.

ia, ex Apocalypsi petita.

CAPVT XVII.

ARGVMENTVM.

- I. *Quæ sit stella illa in Apocalypsi è cælo delapsa.*
- II. *Ante Lutheri aduentum Fides fuit vniformis.*
- III. *Quid significet fumus qui aerem obscurauit.*
- IV. *Quæ sit turba illa locustarum.*
- V. *Modus quo locusta progressæ sunt.*
- VI. *Regem non habent visibilem hæretici vs Locusta sed inuisibilem.*

Multitudinem illam hætenus confuso quodam ordine à nobis repræsentatam sectarum multitudinem non sine stupore intuenti, illud D. Ioannis de locustis ex abyssi puteo egressis vaticinium (a) itemque alia nonnulla ibidem prodita, impleta videntur. Per stellam illam è cælo delapsam quid aliud intelligas quam Lutherum Monachum, hominem è terra quasi ad cælum eleuatum, puritate & splendore quodam Ecclesiastici ordinis coruscantem primò, deinde vero Mundi huius cæno immersum, in cæstuosis innexam nuptijs, & in carnis & sanguinis voluptatibus sese volutantem, (b) qui vt prius Dei amore parentes, & fortunatarum ac dignitatum spem omnem à se abdicarat: sic earundem rerum spe ac dignitate, omnem rursus pietatem ac religionem abiecit ac proculcauit. Et sic: à Saluatore nostro D. Petro Apostolo cælorum clauis data sunt; sic ei qui per stellam hanc designatur, à Sathana clauis infernalis putei tradita à S. Ioanne scribitur: è quo aperto, fumus tamquam ex magna foenace exierit, solemque obscurauit.

Bb 2 II. Ante

a Vide Bellar. in Resp. ns contra Chytraum: & P. Cotton, in Apologia. b Apocal. 9.

II. Ante stellæ huius casum omnes ad Occidentem regiones, adeoque vniuersa Latina Ecclesia vnam religionem colebat. Eadem erat vbique fides, eadem sacramenta, eadem ieiunia, iidem dies festi, eadem cæremonia, idem cultus. Nondum erat vllum contra prisca illa altare erectum. Vnum ab omnibus sacrificium quotidie frequentabatur, vnus Pastor, summus Pontifex, vnum ouile eiusdem matris lacte educatum agnoscebatur. vt libro primo cap prioribus ostendi. Postquam vero stellæ illius de cælo Lutheri ex Ecclesia Catholica casus accidit, & puteus inferni per eum apertus fuit, siue per *clauem Gradus Doctoralis* In Theologia Lutheri, per *Academiam Wittebergensem* concessam, & à Carolstadio promotore eius ipsi traditâ; siue per *Staupitium Prouincialem Augustiniani* ordinis concessam contra Indulgentias à Dominicanis promulgatas An. 1517. prædicandi & scribendi licentiam, siue per *suggestionem* ambitionis & inuidiæ à dæmonio inspiratæ, seu quouis alio modo inordinato datam facultatem ab authore non habente legitimam auctoritatem tam densus hæreson, schismatum & sectarum fumus omnia ita obscurauit, vt non dicam vna in prouincia aut vna vrbe, sed in eadem domo vicini, amici ac cognati sese internoscere non potuerint vt libro 2. satis demonstrasi. Vide hic, quæso, quam mirabiliter Deus amicos, & Israelitas ab Ægyptijs separauit. Nos enim qui Dei gratia fumum istum infernalem euasimus. Catholicos omnes non in Hispania tantum, Italia, Anglia, Gallia, verum etiam alio sub sole iacentibus & obuersis climati nostro regionibus pro fratribus agnoscimus & habemus; at miseri illi Septentrionales populi, quorum terras plusquam Ægyptiæ tenebræ occupant, in eadem domo, vt diximus, vix sese internoscunt.

III. Tam solem quam aërem è fumo hoc obscuratum Apocalypsis loc. citato testatur. Per solem Christum D.N. intelligi tam Catholici quam hæretici aiunt interpretes, vt qui de se ipso dicat: *Ego sum lux mundi* (a). Per aërem vero verbum diuinum intelligendum est, per quod viuimus veluti & spiramus. An vero vniquam sol hic iustitiæ magis fuit obtenebratus, quam quum nigri illi & palpabiles errores ingruerunt? nimirum doceri cepit per Lutheri progeniem; *Christum Iesum Deum non esse, non esse adorandum, de salute eum suadesperasse, poenam damnatorum tulisse, &c.* Quam

multis vero tenebris iidem Verbum Dei inuoluerunt! primò Traditione acceptum Verbum Dei abrogarunt, & sola Scriptura propagatum reliquerunt. deinde sacram Scripturam relictam quâ horribilibus non tenebris inuoluerunt? quâ multis contrarijs expositionibus eandem obscurarunt? Omni enim verbo non scripto, ab hæreticis reiecto ac proculcato, Deus bone, quot interpretationes contrarias, quot Commentarios sibi inuicem repugnantes, quot toto cõo distantes sententias natas vidimus! & quidem ijs de rebus quæ olim quum Ecclesiæ ad lucem starent iudicio, nihil omnino habebant dubitationis. Vel sola illa quatuor verba, *Hoc est Corpus meum*; quibus olim nihil erat lucidius, iam Sibyllæ folijs & quouis ænigmatate obscuriora videntur, vt ad ea explicanda Delio natatore, vt Socrates apud Platonem loquitur, opus sit.

IV. *Locustas illas ex infernalis putei ore egressas* quas S. Ioannes Commemorari, perspicue videmus indicari Prædicantes Lutheranos, & qui ab his docti manum & cerebrum apposuerunt ad Biblia sine auctoritate legitima, nam Locusta est animal ventricosum adeo, vt præter ventrem vix quidquam habeat: & quamuis alas habeat, volare tamen vix potest; sed vbi parum sese in altum dedit, statim ad terram, ventris pondere depressum, relabitur. Similes plane his sunt hæretici nostri ventri tori addicti; ieiunij omnisque continentiæ hostes. *Hic venter Deus est*, vt Tertullianus ait, *focus altaris, cocus sacerdos; quorum fides in culina calet, charitas in libere bullit, & spes omnis in casino & disco posita est*; quibus illi rebus impediti, per viam mandatorum Domini gradi, aut contemplationis alis animum eleuare nequeunt, sed quamprimum erigere aliquantulum se conantur; statim locustarum more, in terram vel potius è cælo ad infernum, Fidei omnia, bonis operibus nihil tribuentes, relabuntur. Locustæ etiam ducem nullum habent, sed turmatim huc illuc circumvolitant; vt sapientissimus quoque Rex notauit. Sic hæretici ducem nullum aut caput cui obediunt, agnoscunt. Superiores enim sunt quam vt cuiusquam ferant imperium: nec quidquam in Catholicis magis reprehendunt quam quod omnes vni obedire sustinent. Locustæ quoque mirum in modum fecunda sunt ac breui longe lateque omnia obsident. Eodem modo hæretici

a Ioan. 8. 12.

cito admodum crescunt ac multiplicantur, sicut paucis annis ingentem hæreticorum, ad instar fungorum vna nocte euatorum, productam copiam vidimus.

V. *Locusta hæ dicuntur à S. Ioanne exisse in terram. & datam illis esse potestatem sicuti potestatem habent Scorpiones terræ. Quid verò est aliud exisse, quam prædicantes sponte sua, non vocatos à Deo, vt Aaron, nec missos, vt Apostoli, officium docendi, & populum seducendi, in suas partes, occupasse: ideo enim & Iudas exiisse narratur, qui ad sui arbitrij placita se conferebat; & falsi Prophetæ sic exierunt, qui currebant Deo conquerente, & ego non missebam eos, loquebantur & non mandauit. Hic exitus prædicantium ex arbitrio suo, sine legitima vocatione Dei vel sedis Apostolicæ, est adeo perspicuus character locustarum, vt nemo hætenus prædicantium repertus sit, qui eius rationem dare pro se potuerit, sed omnino ibi conticuere omnes. Potro potestas scorpionum non est obscura, nempe cauda venenum infligere. Hoc qui ignorat à Nouis Euangelicis, maximis illis Consolatoribus, & Paracletis, ingeri, legat peruideatque singulorum Hæresiarcharum Vitam ac Historiam, maxime Lutheri, & potestatem scorpionum in eo clare tenebit. Hinc *Vultus humanus* quem S. Ioannes locustis tribuit, initium denotat hæreticarum concionum, quæ blandæ sunt & singularem pietatis ac sanctitatis speciem præ se ferunt, nihil hic audias nisi Christum, nisi æternum Deum, nisi Dominum & Salvatorem nostrum. At, at Scorpionis cauda fructus hæreseos significat venenatos & pestiferos, tristemque exitum: vt quæ Dei verbum falsis interpretationibus corrumpit, & ad varios defendendos errores detorquet; adeoque cauda sua venenata ictos auditorum animos, lethali insicit veneno sic ut ad odia, rebelliones, bella & crudelitates infandas perducantur.*

Per coronas in locustarum capitibus arrogantia & superbia hæreseos designatur. Similes auro sunt: quia hæretici splendidos sibi sumunt titulos vt qui Euangelistæ, Prophetæ, secundi Eliæ, Enochi, Mundi denique Reformatores & nescio quomodo non à complicibus suis vocantur. Ferrea lorica obstinationem eorum & pertinaciam significat, vt qui victi etiam pro victoribus segezant. Hæresidem enim proprium est rumpere potius omnia quam flecti. Similitudo equorum pa-

ratorum in prælium, audaciam eorum & temeritatem denotat, qua nec Goliatho nec vllis terræ filijs cedant. Per currus equorum volantium celestas significatur, qua hæreses in diuersis ad Septentriones regionibus propagatæ sunt. Omitto plures acutioresque singulorum symbolorum in locustis expressorum expositionem, quam Interpretibus scripturæ vel alteri loco referuo, inter quæ est fœnum terræ & viride & arbores quæ Locustæ illæ lædere non potuerunt. Ad hæc menses quinque, quibus cruciabunt eos quos subigere non potuerunt, & similitudo equorum & capillorum muliebrum, & dentium Leoniorum.

VI. Solum id adhuc addam quod *Locusta illa habent super se Regem inuisibilem, nempe angelum abyssi*, cui etiam inuiri parere coguntur. Hic idem est quem Iobus Regem appellat filiorum superbiæ & qui Luthero apparuit in arce Wartbergeni Exterminator Sacrificij & Sacerdotij in Lege Noua. Et bene ei Nomen est, *exterminans*: eo quod vna cum locustis nihil magis quam exterminare Ecclesiam omniaque perdere conetur. Ascende in cœlum, obi terrarum orbem, descende in Infernum, iustra Purgatorium; nihil omnino occurrer quod non hæresis iouerit. Hæc Trinitatem oppugnauit; hæc Christum tam humana, quam diuina natura spoliare, hæc eundem cœlo includere, hæc Sanctis beatitudinem, angelis omnem venerationem, Ecclesiæ Sacramenta auferre: hæc eadem sacerdotium, sacrificia, Vota, ieiunia, dies Festos, Altaria, Cruces, Reliquias, omnia denique pietatis ac religionis signa atque ornamenta auferre & abolere aggressa est. Sic igitur multo meliori ratione varicinium hæc Apocalypticum B. Ioannis, de stella è Cœlo lapsa, & aperiente puteum abyssi & c. Luthero eiusque complicibus accommodari potest, quam B. Gregorio Papæ tam re quam cognomento Magno, ad quem illud ipsimet hæretici detorquere conati sunt, veluti Chytraeus, qui insipide nullam habens vel ex tempore vel ex conditione hominis, vel alia re analogiam, inculcare contendit, *Stellam illam è calo delapsam, Papam esse Gregorium, qui pro Paradisi, quas habebat clauibus, abyssi, id est, Inferni clauis arripuerit. Fœnum putei, doctrina Papistica esse contradictionem, locustas Monachos esse & sacerdotes, quorum sin-*

singularis ille fuerit protector. Sed hæc ego pluribus hoc loco ventilare nolo, utpote in Antichristo meo satis superque discussa qui si quibusdam forte ignotus sit, is vel ex his paucis Chytræi delirantis nectas animadverter. 1. quod Beatus Gregorius de nullo statu Ecclesiastico decidit, sed per minora Ecclesiæ officia & Gradus euectus ad supremum apicem in eo permanens constantissime, obierit: Lutherus contra ascriptus in ordinem & Doctorem Theologiæ & ab ordine suo in sæcularem vitam & à Theologia Veteri desciverit in novam à se excogitatum. Secundo quod Beatus Gregorius claves habuerit, ipso adversario confitente, nempe Scientiæ, & Jurisdictionis Lutherus autem clavem Solius Scientiæ, sine omni Jurisdictione. Tertio quod Beatus Gregorius claves quas semel acceperat, non mutaverit, Lutherus vero quod acceperat traditum mutaverit, ut ex utriusque vita & actis collatis elucet. 4. Quod Fumus nullus ex S. Gregorij doctrina vel actus securus sit, quo obscuratus sit splendor gloriæ Christi vel Ecclesiæ, quia per illum etiam Anglia ad Fidem Christi accessit. At per Lutherum ut ex 100 hæresibus ex eo natis supraliquet & gloria Christi per septentrionem amminuta est & Ecclesia excisa. Locustas vero esse monachos & sacerdotes, id pro ea parte, qua illi uti Lutherus, Calvinusque, Zyvingliusque defecerunt ab ordine suo verum dicit Chytræus, qua vero parte Monachi & sacerdotes propositum Fidei & professionis suæ tenuerunt, non Locustæ sane fuerunt sed meliores in agro Domini, è quo manipulos Gentium, ex Anglia, Scotia, Indiaque tota, in horreum Domini, ad stuporem comportarunt. Quod vero hunc, omnium qui post Apostolos fuerunt maximum & sanctissimum Pontificem hæretici venenatis calumniarum telis porissimum impetant, causa est quod ordo & ceremoniæ Ecclesiasticæ, quæ Italia à Gothis & Vandalis vastata, non nihil labefactatæ fuerant, ab eo sint restauratæ. Ea enim tempestate nostris temporibus simillima, omnes libri Ecclesiastici quos nãcile illi poterant, ab hæreticis combusti, & altaria destructa erant & in pulverem redacta: quæ omnia optimus & sanctissimus ille Pontifex restauravit, atque Ecclesiam pristino nitore restituit, fidemque longe in Insulas propagavit, gentiles convertit: Ipsi Centuriatores (a) fatentur, ab hoc divini Verbi doctrinam, adeoque ipsam

Christianitatem, qua hæresi iam manus datura videbatur, fuisse conservatam. Tanta scilicet tamque admitabilis veritatis vis est, ut vel ab iavitis, quam cupit, confessionem extorqueat.

QUOMODO QUISQUE NOVAM
sibi religionem fabricare instituerit:
& quam miseris modis Catholicis oppressi sint
& decepti.

CAPITULUM XVIII.

ARGUMENTUM.

- I. Lutherus tantam novorum Doctorum multitudinem à schola sua progressam videns, stupore defixus.
- II. Unusquisque novæ sectæ vult haberi auctor.
- III. Laici Concilia indicunt.
- IV. Quarela Centuriatorum de magistratu populari.
- V. Quomodo primi Lutherani Catholicos aggressi sint.
- VI. Maior pars Catholicorum tum male instructa ad refutandos adversarios.

LUTHERUS tot novas quotidie emergentes opiniones, tot novas sectas nascentes, & Sacramentariorum præsertim sectam mirum in modum auctam, ac quotidie à sua schola Novum Novæ Doctrinæ Auctorem procedentem videns, valde animo angebatur, immoderatus rebus suis pæne desperare incipiebat. Præter enim eas sectas quas veluti digito supra indicavimus, una ipsius propriissima secta triginta quatuor diversis opinionibus erat distracta & velut Triginta capitum fetus enixa incebat, ut Bredebachius scribit vel ut alij multo plures, nempe ducenta, quæ singulæ suos habuerunt assertores atque asseclas. Siquidem Nonaginta solum hæreses reperit D. Augustinus à Christi tempore ad tuam ætatem, annis 400, & Nicolaus

a Cens. 6. cap. 10. pag. 979. & 680.

Iaus Sanderus (a) ab ætate Augustini centum
 offoginta & unam. at à Lutheri apostasia An. 1517.
 cæpta ad Annum 1795 Stanislaus Reclus (b) &
 alij (b) ec. impletumq; est iterum exactissime quod
 scripsit Epiphanius (c) Sicuti postea olim centima-
 num Briareum, aut Argum centum oculos habentem
 confinxerunt; sic omnes huius temporis hæretici
 in corpus centum capita habens se ipsos efforma-
 runt, & qualibet horum cupiens sibi ipse principatum
 constituere, caput nominavit se ipsum, aliam ac fu-
 riosam introducens doctrinam, præter Præceptorum
 suorum vanum laborem. qui omnes tamen, uti
 de Gnosticis scripsit Irenæus (d) suam do-
 ctrinam Veritatis vocitant Evangelium. Neque enim
 Plinio recte, vltum tam impudens est mendacium,
 quod non assertorem aliquem; neque tam absur-
 dum deliramentum, ut apud Varronem est, quod non
 defensorem inveniat. Forus igitur non in stuporem
 tantum, sed furorem quoque versus, quod
 vix à se capti ædificij ruinas iam & rudera vi-
 deret Lutherus apud intimos amicos hanc suam
 infelicitatem non semel deploravit. Ad Norim-
 bergenses scribens, (e) Rem ait, mirandam esse ac
 læchrymis dignam, quod multa urbes tantum Euange-
 lij desiderium præferant, ut devoratura illud videan-
 tur, eidem tamen portas atque aditus omnes ocludant.
 Quanto peris vero novarum indices nascencium o-
 pinionum multitudo animum eius perturbaverit,
 scripta eius passim testantur. Sathanas, inquit quodam
 loco, (f) hanc prærogativam habet, ut tam inep-
 ta vel absurda doctrina excogitari non possit, quæ non
 statim à multis arripitur ac mordicus defendatur
 nec vltus tam crassus est error, quin nugatoris aut
 excrebrati alienius calculo comprobetur; immo quanto
 quidque ineptius est atque absurdius, tanto facilius tan-
 toque à pluribus recipitur atque approbatur. Hoc nobis
 Germanis vitium innatum est, ut novis rebus semper
 inhiamus & quibus si quis interdiceret nobis vellet, ad in-
 saniam nos & furorem indigni; at eadem si libere nobis
 permittantur, max fastidita prioribus, magis aliquid
 novum optabimus. Ego etiam si centum annos vixero,
 nullum tamen quietis in Christiana Republica consti-
 tuenda spem video. Adeo diabolus vinculis solutus
 ubique tumultuatur. Nihil aliud cupio, quam ex se-
 culo quamprimum exire. nimirum videns sua culpa
 puteum abyssi aperire exhalare tam tetros fumos,
 ut ipsi auctori oculi dolerent. Inde dignum hoc,
 eius qui tantorum omnium malorum auctor fuit,
 votum, quidam verò ita voveret

conscientia vulnerata traditione tam copiosi
 Sanguinis in perditionem deiectionem enim
 Lutherus Evangelij sui ruinam facile prospicie-
 bat. Hanc ipse sibi prædixit: ut in Commentarijs
 super Genesim, postremo ipsius, Anno M D. XLIV.
 edito feru, legere est, vbi vaticinatur, postquam
 decesserit, doctrina sua eam fore conditionem, ut ad
 eam conseruandam vix vlla satis futura sint au-
 xilia. Caluinius sane gloriatur, (f) se plusquam
 ter centum animarum millia à Luthero abstra-
 xisse. quid non alij, si per singulos incatur
 ratio, sectarum principes, Lutherum secuti,
 sed supplantatores patris sui! Idem Lutherus
 Commentarijs super Epistolam ad Galatas (quæ
 verba tamquam oraculum discipuli eius nota-
 runt) inquit, Multos ambitionis studio sese eleuatu-
 ros, ac sub pietatis prætextu peruersam doctrinam al-
 laturos, & intra breue tempus omne id quod tam lon-
 go tempore ac tantis laboribus ab ipso edificatum sit,
 euersuros. O vatem iam non vanum, & suæ ipsius
 ruinae verum prophetam! Veruntamen idem
 propheta non videretur fuisse magnæ memoriæ,
 utpote qui Tom. II. editionis Anno M D. XLVIII.
 antea scripserat: Quod doceo & quod scribo, in æter-
 num manebit, etiam si tota Mundi dissoluatur ac dissi-
 peretur machina. Sed nihil peius eum habuit quam
 quod se qui initio tamquam Germaniæ Aposto-
 lus primum inter omnes locum habuit, postea
 multis alijs posthabitu & ad infima fere subsella
 reductum vidit. Zuinglius, Oecolampadius, Cal-
 uinius, Bucerus, Melancthon, & Martyr, (aiunt
 illi qui contra Lutheranam Concediam scripse-
 runt) multo meliores Theologi fuerunt quam Luth-
 erus. Centuriatores quidem Lutherum strenue
 defendunt; sed is ab alijs multo acrius oppugna-
 tur. Xylander Prædicans, eiurato Lutheranismò,
 Non dubium esse, inquit, quin si Gamalielis consilio,
 ad quod Lutherus iam olim cum doctrina sua prouoca-
 uerat, obtemperetur, breui appariturum sit, Lutheri
 doctri-

a lib. de Visibili monarchia. b in Centurijs
 c Anatomia Eccl. Cathol. Fr. 1. d lib. 1. Hæres. 36.
 e libo 3. contra Hæres. cap. vi. f Super Psalm. or.
 g Lib. quod hæc verba Christi, & lib. de Cæna
 aduersus Zuinglium h Cals. in vlt. admo. ad
 VVestph. pag. 194. & 233. Hist. de Cæn. Aug.
 fol. 380. i Fol. 69. Xylander à Lutheranismò con-
 uersus.

doctrinam non à Dei spiritu sed ex hominibus esse. Eoque sperandum, doctrinam hanc in hominum natam ce-
 rebri, brevis rursus interituram; præsertim quum inter-
 sio schismate & dissensionibus vires huius sectæ adeo
 debilitata sint, ut nihil quam propinqua eius ruina ex-
 spectari possit. Et hunc quidem metum etiam Cen-
 turatores omnibus fere paginis ostendunt: nec
 mirum, ita enim B. Joannes Apostolus in Apoca-
 lypsi sua cap. 9. in Prophetia de Locustis prædixit,
 quod nempe eos in quos potestatem non accepe-
 runt seducendo & inficiendo, cruciabat mensibus
 quinque, quos menses si ad Lunares referamus
 cursus aut solares, iam pridem absolutos videmus,
 cum vero adhuc dum crucient fideles, tempus id
 utique Maiora spatia nempe Saturnia erit referen-
 dum, ut singuli de mensibus quinque 30. ferre anno-
 rum spatium conceperant, quo posito cum quinque
 30. periodi Saturnij sideris sint CL. annorum decur-
 sus, & Lutherus Anno 1517. exeunte occupent
 Catholicos cruciate, opinari licebit non absque ali-
 qua ratione adiectis ad eum anni numerum an-
 nis prædictis, CL. interitum Luthericæ sectæ ad
 Annum 1667. instare.

II. Nec mirū sane est, singulos novorū istorum
 Evangelistarū suis veluti classicum cecinisse. Post
 primarij enim ipsorum Magistri apostasiam unuf-
 quisque à Saturniano & melancholico suo ingenio
 sectam sibi formabat; quisque in sua officina
 ad suum modulum Deum sibi fingebat, ut merito
 exclamare possimus: vel cum Scriptura (a) secundū
 numerum civitatum suarum, O Septentrio, erant Dij
 tui. Et unaquaque gens fabricata est Deum suum. vel
 cum poëta; Heu mihi, quot Fidibus, luditur una fides,
 vel. Hei mihi, quam varia demon mortalis arte
 Illudit, cæco mentes agit atq; furore!
 Nullus ut in totorū detestabilis error
 Orbesiet, quæ non hominū pars magna sequatur.

Rationem huius calamitatis bene Lutherus ipse
 vidit, inquiens. (b) Violata Ecclesia concordia atque
 unitate, dissensionum nullus est finis. Sacramentarij pri-
 mum à nobis exierunt, deinde Anabaptista, qui tamen
 longe inter se dissident. Sic una secta provocat alteram,
 & una alteram condemnat. Cessante unitate, in infinitū
 progredi numerum Mathematici dicunt; sic disturbata
 Ecclesia unitate, erroribus aditum præcludere impossibile
 est. O quo vis alio quam hæterico, & quidem hæ-
 retarcha Lutherō dignam sententiam! An quis
 quam putet hanc in eodem pectore in quo tot ab-
 surdæ opiniones, natam; & ab eodem ore quo tot
 blasphemiarum, prolatam? Circumferuntur versus a-

liquot; Lutheri fortunam suam lamentantis pre-
 sonam representantes; quos ut lectu dignos & in-
 tellectu faciles adscribo. Sic vero in eis loquitur
 Lutherus:

Si qua mihi iustas expressit causa querelas,
 Heu nunc præ cunctis digna querela veniè.
 Ille ego qui quondam famâ super æthera notus,
 Nunc me vix aliqua gloria parte manet.
 Omnia Calvinus rapuit, totumque per orbem
 Illita vipereo dogmata felle serit
 Tu quoque dilectos inter pars prima Melanchthon,
 Qui mihi præ cunctis fidus amicus eras,
 Diceris extremâ liquisse in morte Lutherum,
 In nova Calvinî dogmata falsaruens:
 Hic ubi pallentes pervenit rumor ad umbras,
 Heu mea concussit quam gravis ossa dolor:
 Hinc Anabaptista, Smidelinus, Brentius, & qui
 Musculus exigui nomina muris habet,
 Gallus, & Illyricus, nuper quoque missus ad Orcum
 Zuinglius, & reliqui tuba profana vident.
 At ego, qui quondam doctor, primusque magister,
 Quisque huic discipulis semina prima dedi:
 Heu miser ignotas profugus compellor adoras,
 Vixque aliqua nomen parte Lutherus habet.
 Quamq; ego venabar laudem famamq; decusq;
 Hei modo discipuli cuncta tulere mei,
 Quos genui, quos hac peperit mihi lingua, manusque,
 Quorum præcipuus fautor, & author eram.
 Hac promissa fides? pietas hac debita patris
 Heu mihi! quam pretium criste magister habet,
 Degeneres animi! genus execrabile mundo,
 Tempore percipies præmia digna tuo.
 Hæc ego vaticinor: Vates quoque vanus habebor,
 Nite, perfida gens, pœna parata manet.

III. Alia & prædictæ causæ proxima in infini-
 tum multiplicandi hæreses fuit immanis licentia
 interpretandi scripturas sacras, à Lutherō inchoa-
 ta pro arbitrio, & alijs omnibus communicata. Et
 hoc potissimum videtur indicari per apertionem pu-
 tæi abyssalis in Apocalypsi. Siquidem sacra scriptu-
 ra vere est abyssus, in qua à diebus Moysis usque
 modo quatuor annorū millibus ingenium huma-
 num eminentissimorū ingeniorum laborat, fodit
 & mendicat, & nondum fundum pervidere potest.
 Placuit valde iudi populo, quod ipsi sine scholarū
 impensa & labore à Lutherō crearentur Doctores
 Sacro Sanctæ Theologiæ ac Scripturarum, & usus
 est potestate docendi accepta à Lutherō, & inter-

pre-
 a Jerem. 2. & 4; Reg. 17. b Luth. Tom 5. cap. 5. ad Cal.

pretandi, & iudicandi, & hæc scripturam interpretandi & ad quemvis sensum derorquendi licentia multis civitatibus ansam dedit. Conventus agendi, religioni quam vellent formam inducendi, & qui placerent Pastores vocandi, falsa illa divini verbi moneta turpiter deceptis. Neque enim lupos à canibus discernere sciebant; quum utrique eisdem fere pilos, eandem magnitudinem, multaque alia similia, sed diversas admodum naturas habeant & mores. Hinc scite Epictetus multos ait, rapacibus lupis aditum ad se dare, eo quod fidei canibus similes videantur. In conventibus vero illis nemo postremus esse volebat, (a) sed suam quisque prænuñciabat sententiam: ut recte Lutherus dixerit, eò rem rediisse ut Prædicantibus nihil amplius opus sit. (b) Numquemque enim sibi ipsi legem præscribere. Ac licet porci sint, vivant ut porci, & ut porci moriantur; omnes tamen magis quam ipse Christus Evangelicos videri velle. Sic ille de suæ sectæ hominibus loquitur. Er Centuriatores, ô miseros, exclamant (c) qui quam hodie pro vera receperunt doctrinam, cras tamquam falsam reprobant; & hæresim appellat quod paulo ante tamquam ipsam Veritatem fuerant amplexi. Sed, quæso te, Lutherè: annon in mentem tibi venit quod tuos auditores ac discipulos ipse docuisti, inquires. (d) Magistratum impedit non debere quominus unusquisque credat & doceat quod bonum ipsi videtur, & vel veritatem vel mendacium amplectatur. Christum Episcopis, Doctoribus & Concilijs de religione iudicandi potestatem abstulisse, & omnibus dedisse Christianis, nempe Ioannis X. capite. Hanc eandem Lutheri doctrinam discipuli quoque eius professi sunt. Ex horum numero quidam non postremus, (e) Concilium, ait, ad decidendas religionis controversias expectandum non esse. Possit unumquemque de doctrina iudicare, falsam damnare, & veram amplecti. Potestatem hanc omnibus sive doctis sive indoctis, sive laicis sive Sacerdotibus, sive Theologis sive politicis, ab ipso Deo esse concessam, ita tamen ut id fiat iuxta infallibilem divini Verbi normam. Sed dic mihi, mi homo, quis illud dijudicabit & tibi indicabit, ô homo natura cæce, utrum norma illa recte adhibeatur? & utrum ad perpendiculum exacte directa sit, vel minus? imo unde scies hoc quod adhibes uti normam, verè esse normam illam sive verbum Dei genuinum? & deinde, te eius germanum sensum tenere? Si cum Luthero dixeris: certus sum, clarum est: dic etiam cum eodem, Ego iudicium Dei super doctrinam meam portare nolo; spero quod sit bona, Et quid facies in iudicio Dei si non sit bo-

na, tute enim iudicem te fecisti? & Doctorem constituisti, Duce[m] cæcorum, ad quos ducendos non es missus legatus. *VI.* Huius porro novitæ Ecclesiæ Prælati (paucis exceptis apostatis) fuerunt aut equites, aut mercatores, aut opifices, aut alterius è plebe conditionis: qui tamen certis distincti gradibus & titulis, ad Synodos vocantur. Mos enim hæreticis semper fuit, in aibus dignitatis & gloriæ cuiusdam titulis eos qui se ipsi adiunxerint, ornare, ut ceteros ambitione alliciant, quos veritate ad se pertrahere non possunt: Recte Tertullianus; *In rebellium castris esse, idem est, inquit, ac merere.* In his vero Lutheranorum conventibus ipsi. Principes aliquando præfuderunt, quorum plures summorum Pontificum in sua ditione auctoritatem vindicabant sibi atque usurpabant. Saxoniz Dux tot tamque diversas religiones in regionibus suis pullulare videns, quatuor Visitatores constituit, qui Ecclesias passim inspiceret, & religionem ordinarent. Ex his duo erant exquestris ordine, tertius Legum erat Doctor, Hieronymus Schurffius, & quartus artium Magister, Philippus Melancthon, qui cum in Theologia studio parum adhuc profecerat. Facta enim hæc est visitatio An. MDXXXVI. Hi oppidatim ac villatim circumcuntes, ridicule satis Pastores aliosque ecclesiarum ministros examinabant, novam doctrinam & formam quam ipsi nesciebant præscribebant: & novi passim ab ipsis Doctores constituti novas quoque doctrinas proponebant. Et quemadmodum primi Mahumetismi auctores (quæ hæresis apud Christianos nata est) religionem quandam comminisci voluerunt quæ inter Judaicam & Christianam esset intermedia? sic etiam Visitatores hi novam quandam Dei colendi ac credendi formam Saxonibus proseripserunt, reteris quibusdam Catholicæ religionis dogmatis, & ceremonijs, & quibusdam è Lutherana admistis. Tum etiam Catholici qui in maiorum suorum religione perstabant, expulsi: Lutherani vero cetero qui admodum pertinaces, formam hanc religionis intermediam sequi coacti sunt. De Visitazione hac Melancthon librum publicavit, & Christianæ

Cc Fidei

a Vide Historias Colloquiorum, Synodorum, Convenerunt &c. in Vlenbergio Vita Lutheri, Melancthi. Maioris, Osandri. Anatomiam Ecl. Cathol. Tract. 2. b In Enarr. in cap. 15. Corinth. Tom. 5. in Matth. cap. 8. c Cent. 9. in Præfat. d Tom. 3. fol. 15. e Schuffelb. de Synod. cog. lib. 2. Art. 15.

Fidei articulos xx præscripsit, additò mandato ut populus in ijs instrueretur. His postea Lutherus quoque manum admovit, pro lubitu suo addens, detrahens, mutans quod visum fuerat, ut legere est apud Cochläum. Hic tum quidem in Germania religionis seras status, quum Novi isti homines magistratus auctoritate abusi, & conscientias suis regulis astringebant, & novam passim Ecclesiarum formam introducebant, Catechismis Lutheri præscriptis. Id quod Centuriatores (a) & Zuinglius (b) multis in locis testantur. *Magistratus, inquit, politici, aut etiam eorum ministri censorio quodam supercilio novam religionis formam præscribunt, & non minus imperiose quam Romanus Pontifex oberuunt.* Exstant multorum hac de re querelæ, ac præcipue Melanchthonis, qui in Præfatione quæ Corpori doctrinæ præfixa est, Nos, inquit, *Romani iugum Pontificis, quod deligno fuit, abiecit; contra vero istorum hominum iugo quod de ferro est, collum subdidimus. Ve vero politici magistratus sua auctoritate prædicantes passim constituabant, ita eosdem quoque pro lubitu exauctorabant.* Sic non ita pridem Christophorus Budnerus à senatu Ratisbonensi res suas habere iussus fuit, quod de usuris aliter quam ipsis placebat, sentiret, ac doceret. Et Concionatores Magdeburgenses & Augustani, quamvis alias ob causas, simili modo tractati sunt. Omnia Episcopis & Theologis è laicorum ordine plena erant: qui absoluta quadam auctoritate de religionis controversijs pronuntiabant. Vulgus interea Biblia in vernaculam linguam versa circumferebat: omnibus ab acis ac mensis imposita ea videre erat. Biblia officines in officinis suis, Biblia feminae genibus suis imposita. Totus Mundus Bibliorum lectione detinebatur. Lutherani, Zuingliani, Anabaptistæ, Antitrinitarii non magis sine Biblijs quam sine indusio erant. Ex indoctissimis repete eruditi ac quasi *Deodidax* fiebant: si pro eruditione illud habendum est; quod quis plurima s. scripturæ ac loca memoriâ comprehensa allegare potest: Eius, inquam, scripturæ, quæ Lycophronis Cassandrâ intellectu est difficilior; in cuius vero sensu investigando quilibet fuit occupatus, adeo ut coci quoque hoc sibi muneri sumerent, immo fures & latrones: ut fuit Joannes quidam Stolzius qui An. MDLIV. Argentorati furti convictus, (c) & abscissis auriculis relegatus, non procul à Spira deinde Lutheranam religionem docuit, ex mutilatis auriculis tandem quis

esset agnitus, didicerat enim in catasta Luthericè confectionari, nempe sine bonis operibus sola fide hominem iustificari.

D Hieronymus non minus exquisita eruditione quam vitæ sanctitate præstantissimus, Perij Satyrici Poetæ scripta non intelligere se fatetur: & hi nostri homines, ut plurimum virijs tori dediti, tamq; crassa ignorantia & involuti, ut ne minimæ quidem ex profano auctore petita rei, possint rationem reddere, omni linguarû cognitione destituti, ac ne suam quidem recte intelligentes, secretorum divino verbo re velatorum cognitionem sibi arrogant, & de gravissimis questionibus (quas divina sapientia interdum altis & magnificis, interdum simplicibus & quasi frigidis verbis, quorû intellectus tamen arduus est, & à vulgaribus ingenijs non minus quàm à cælum à terra remotus est, in scriptura nobis proponit) iudicandi partes sibi sumant: Digni scilicet hi sunt divini verbi præcones atq; interpretes, digni SS: Theologiæ Doctores, omnium sententiarum maxime admirabilis, super naturalis, & nemini nisi cuius animus omnibus cupiditatibus & affectibus purgatus ac totus contemplationi deditus sit, comprehensibilis. Sicigitur singuli ex novis Evangelistis cum Biblijs quod quisque vellet reddere licentiam circumferebat. Omnia miscere ac confundere ludus illis erat ac iocus. *Fuerunt, Erasmo teste, & quidem è primarijs, qui Paschatis tempore de Christi natiuitate, & vicissim die Natali Domini de Resurrectione ad populum verba facerent.* Omnes Spiritu sancto seu paraceto gloriabantur, omnes, etiam opifices ad ipsa Theologiæ adyta penetrare, omniaque eius mysteria expiscari se posse credebant. Quasi vero luscitios vel cæci potius vulgi oculi, divini splendoris radios ferre possint, qui etiam aquilas talpa cæciores reddit.

V His libris amati sectarij, si quando in sacerdotem aut Ecclesiastici ordinis hominem incidissent, statim cum eis expostulabant: alius Missam in sacra Scriptura, alius Purgatorium, alius Pædobaptismum, alius Trinitatem sibi monstrari, omnes deniq; religionis articulos expressis verbis probari volebat, posthabitis Verbo Dei non scripto, & Apostolicis Traditionibus per tot sæcula à maiorib; ad nos derivatis, & communi Christianorû consensu receptis hætenus atque approbatis. Hæresiarcha enim Lutherus docueat, *solam scripturam*

a. Cent. 7. in Præfa. b. Zuingl. in Ecclesi. c. Rescius de Atheij. Sac. erat.

cuius explicationem omnibus permittebat, omnium controuersiarum religionis esse iudicem: quod axioma, reuera Eridis pomum, ab omnibus hæreticis qui unquam fuerunt, assertum fuit ac propugnatum. Sed errorem suum Lutherus postea agnouit, ac sero, sed sero cū Phrygius deplorauit, adeo ut S. Scripturæ auctoritatem ab omnibus etiam stolidis & fungis usurpari atque inculcari videns, sæpe dixerit, eorum rediisse, ut Euangelium seu S. Scriptura *Hæreticorum Liber* merito appellari debeat. *Quid hoc?* inquit sexennio postquam sectam suam condiderat. *Agriicola qui olim in simplicitate uiuere solebat, iam scripturam ipsi legere præsumunt, adeoque concionatoribus nihil opus se habere dicunt: quippe qui scripturam suo Marte sine interprete facile possint intelligere.* Idem Waldenses olim fecisse proditum est, inter quos etiam femina scripturas tractabant, immo suggestu consensu, docendi ac publicas theses disputandi munus usurpabant. A scriptoribus nonnullis Vrsulæ cuiusdam è Lutheri schola progressæ nomen celebrabatur, quæ eò temeritatis ac dementiæ peruenit, ut pauperibus rusticanis hominibus non concionaretur tantum, verum etiam Sacramenta ministraret ut Manlius in Locis communibus testatur. Et alia quædam femina Zellia nomine, Argentoratensis, contra Vimensem Prædicantem librum scripsit, in quo Lutherum, Philippum & Capitonem *Antiquos Patres* appellat. Sed quidni femina ita agerent, cum ipse Lutherus (u) qui sexui huic tantopore à se amato ubicumque potuit semper gratificatus fuerat, nec cucullum tantum, sed animam quoque immolauerat, posthabita D. Pauli auctoritate, feminis hanc potestatem concedit, inquitens quodam loco, *In locis ubi femina tantum habitent, ut in Monacharum seu Deo dicatarum Virginum Conuentibus, unam eligi posse qua ceteris concionetur; & per consequens etiã, ut diem alibi dicit, qua baptizet, Confessiones audiat, & absoluat, &c.* Ecce Nouas vobis, ô Christiani, sacerdotes cum Nouo Euangelio. Hic non dubito quin lectori in mentem veniat illud quod Tertullianus sui sæculi hæreticis exprobat, inquitens: *In vera religione non esse permillum feminis loqui in Ecclesia, ut nec offerre, aut vili sibi virile, nedum sacerdotale munus vindicare.* Etcum quidem, ac semper etiam postea noui isti Euangelici in omni quæstione simplicium aures istis verbis obuerberabant: *ubi hoc scriptum est? ubi expressum Dei hac de re existat mandatum? ne minimum*

quidem verbo Dei non scripto, antiquorum Ecclesiæ Doctorum interpretationibus comprehenso & conseruato, tribuentes quod si Catholicus in scripturis non adeo exercitatus, his Nouis Euangelistis, & *Vbi scriptum*, quærentibus occurrere non audebat, Videbas illico leonum instar ferocire Bibliistas, & lacere papam, Episcopos, sacerdotes, & vsque in abyssum omnes præcipitare; si vero cordatus & in Lege exercitatus apparebat, qui, *Vbi scriptum sit*, norat & ostendebat, ex. gr. de Missa Apostolorum tempore usurpata ex Act. 13. citaretque pro ea Græcum textum $\lambda\iota\tau\upsilon\rho\gamma\delta\cdot\tau\omega\nu\ \delta\epsilon\ \acute{\alpha}\upsilon\tau\omega\nu\ \chi\ \nu\eta\sigma\epsilon\upsilon\acute{\omicron}\nu\lambda\omega\nu$, & omissa versione vulgata, & Patrum, apponeret versionem amicissimi ipsorum Erasmi Roterodami talem: *Cum autem illi sacrificarent Domino ieiunarentque, & ex Lutero Germaniam adijceret translationem* *Das sie dem Herrn dieneren und fasteten* (siquidem apud Germanos hodie dum *Liturgia*, Græc. est *Missæ* Latinorum ipsis nominatur *Dei Gottesdienst*) tum confusio operiebat Nouos Euangelistas, si nondum satis in schola impudentiæ erant exercitati, aiebantque se sophisticien auersarij, velle se cum simplicibus conuersari &c. Aut si effrontes erant, alium seosum illis verbis subesse fingebant, dicentes *illud Ministrare, sacrificare, Liturgiamque esse orare, concionari* insigni iterum fraude, doloque, nisi Catholicus hic iterum esset cautus, aduersus dolos, sciretque replicare, dicendo: *Vtique Apostolorum illud sacrificare erat orare & concionari: bene dicit, Nove Euangelista, nam Missam facere omnino est præstantissima oratio, vti altissimi montes sunt montes Dei, & erat utique etiam concionari, nam Missæ est annuntiatio exhibitioque totius vitæ & passionis Domini, in publico fidelium Conuentu.* Hoc vere dixisti. Sed in hoc fallaciter egisti, quod me ostendente speciem orationis & concionis summa, me voluisti vocare ad genus quasi asserta specie, non asseruissim genus; In hoc malum genus egisti Simili modo in ceteris controuersijs procedendo fieri contingebat, maiore minoreve strage animarum, prout imperitum aut imperitum Catholicum Noui Doctores incidissent, in quibus uniuersim perpendendum: omnes hæreses inde ortas, quod quisque Scriptura

Cc 2

litte-

t De abrog. Miss Tom. 5. in 1. Pet. fol. 445. u Nas. cent. 2. Ref. de Atheis. Luth. de inst. min. Eccles. fol. 309.

iteram excutiendi licentiam sibi sumebat, veri inter im-
sensum, inuestigatione neglecta, qui non nisi in Ecclesia
reperiri potest, quique ab ijs peti debet quibus diuinitus
datum est religionis mysteria interpretari. Hinc Ra-
bini dicunt, tabulas illas in quibus Deus legem
Mosi dedit, vno contextu ita fuisse perscriptas vt
nulla distinctio, nulla syllabarum separatio appa-
ruerit, forte etiã ita transparentes, vt ab vnoquo-
que à dexteris, à sinistris, supernè, infernè, recto
atque inuerso ordine legi potuerit; quam
tamen intellectum Deus soli Mose tamquam fi-
deli suo interpreti & Secretario reseruauit atque
reuelauit.

VI. Dum ita Noui Christiani, Nouam fidem
mordicus amplexi, Scripturam legunt ac relegunt,
& ad suum sensum interpretantur Catholicis
multi Deum prisco ritu colentes & in primitiua
illa viuentes simplicitate, importunis illis Noua-
gortibus antiquam fidem in dubium vocantibus,
vix quod responderent habebant; nisi quod eos
ad Pastores & Sacerdotes suos ablegabant, vt qui-
bus docendi munus diuinitus esset commissum
(x) cum mandato vt fideles ipsos tamquam diui-
norum oraculorum interpretes audiant ac reue-
reantur, eorumque præceptis obediant. Hoc vero
per incommode Catholicæ religioni accidebat,
quod ex hoc ipso ordine Ecclesiastico, in Germa-
nia præsertim plerique Christianæ fidei articulos
obiter tantum scire contenti, ingenia sua spinosis
& extra hæresum tempora, non necessarijs qua-
stionibus haud fatigabant: vt quomodo in Trinitate
alius esset atque alius & non aliud atque aliud; in Iesu
Christo vero aliud atque aliud, & non alius atque alius.
(Alia enim res est essentia diuinitatis, & alia huma-
nitatis; ipsa tamen deitas atque humanitas alius atque
alius non est, sed vnus solus idemque Iesus Christus,
seu vna sola eademque persona) Item, quomodo Spiritus
Sanctus procedens à Patre & Filio, Filius non sit, vt qui
Patri vnum substantia & natura procedat, & quem
ille atque ac filius representat. Quomodo corpus Iesu
Christi ubique non sit, quum tamen diuina natura, qua
solum Filius incarnari potuerit, qui tamen inseparabili-
ter cum Patre vnus est, & cum eo vnus idemque est
Deus. Quomodo realis communicatio idiomaticum respec-
tu duarum Naturarum in Christo, non sit origo vni-
us hypostatica. Quomodo vni-hypostatica non consistat
vanum in communicatione diuinarum proprietatum
cum humanitate, si Natura diuina humanam non as-
sumpsisset, sua substantia nudam. Quomodo Præde-

stinatio cum libero Arbitrio possit conciliari. Quomodo
in Eucharistia accidentia esse possint sine subiecto, ma-
teria panis & vini in nihilum redacta, aut in Christi
corpore per conuersionem mutata. Virum corpus Christi
in substantiam eius qui id recipit mutetur; aut virum
species ille vim habeant corpus nostrum sustentandi &
alendi. Hæc inquam, & similia tum inter schola-
sticos disceptabantur, sed ad importunas Arria-
norum, Antitrinitariorum, Samosatencianorum,
Lutheranorum & Zuinglianorum, omnia hinc in-
de tentantium, quæstiones pauci expedire & suf-
ficienter poterant respondere. Quin plerique et-
iam opibus quas longa pax Ecclesiæ attulerat,
quasi indormiebant, suisque officijs sequitis
fungebantur. Tum vaticinium illud Prophetæ
Amos impletum fuit, *Famem non panis & vini, sed di-
uini verbi Mûndo minantis.* Imo tempus illud erat de
quo Esaias dicit, *Sacerdotes æque ac simplicem popu-
lum rudes fore atque ignorantes.* Eadem tum quæ an-
tiquæ illi Ston, apud Ieremiam Prophetam ruina
Ecclesiæ impendebat. Plerique in Germania
Christiani & Catholicis erant tantum imitatione
quadam, non scientia aut humilitate. Et quem-
admodum ij qui ducentis aut trecentis annis sine
impetitione Titulorum à maioribus acceptorum
tranquilla possessione vsi sunt, tam longi tempo-
ris præscriptionem ad ius suum probandum satis
esse putant, nec prisca & rubiginosa monumenta
excutere quidquam pensi habent; sic magna pars
Prælatorum & Ecclesiæ præfulum, antiqua sua
possessione contenti, suam vitam ducebant, pa-
rum interim de legendis sacris libris solliciti, do-
nec improviso super eos venit Tempestas & turbo
vti in diebus Noæ diluuium. O infortunati Ar-
chimedès, qui interea dum ciuitas vestra diripi-
tur, figuris in puluere describendis occupamini.
O canes culinæ potius quam custodiendo gregi
intenti, qui dum muti estis, ac mille & quadrin-
gentorum annorum possessioni ac præscriptioni
nimium fiditis, & oues lupo & vestram ipsorum
causam hostibus ferme prodidistis! Quid enim
de ignorantia, luxu & vitijs temporum illorum
dicam? quibus plerique immergi nihil aliud quam
ocium spectabant, & cuticulam suam tantum cu-
rabant. Nam quemadmodum corpora pulueri ac
soli exposita multisque laboribus exercitata om-
nes aëris iniurias facilius ferunt; delicate vero
habita & molliter educata etiam leuibus rebus,
quum

x-Matth. 28. Heb. 13. Luc. 20.

quum facile, eum grauitur, offenduntur: sic longa illa quies & felicitas in Ecclesiæ corpore multos præuos ac vitiosos humores peperit, e quibus deinde grauissimi morbi, symptomata, Febres & conuulsiones extiterunt, à quibus etiamnum Ecclesia nondum conualuit, quamuis à cælesti illo medico diuersis remedijs aliqua ex parte subleuata sit, & paullatim pristinae sanitati restituta & restituenda speretur elapsis s. illis à Ioanne prædictis mensibus. Tædium tamen abest, vt populus nouo illo Euangelio melior fuerit redditus, ut etiam indies magis magisque frænum vitiiis permiserit. Audi ipsius Lutheri testimonium. *Mundus*, inquit, *(y)* quotidie peior fit ac deterior. *Homines hodie magis auari, minus misericordes, minus modesti, magis incorrigibiles, in summa multo peiores quam olim in Papatu fuerunt.* Eundem dicere solitum Aurifaber testatur, reuelato Euangelio virtutem fuisse extinctam, oppressam iustitiam, profligatam temperantiam, veritatem à canibus quasi dilaceratam fidem concussam, omnemque religionem ac deuotionem ex hominum animis eiecitam. Quis fructus huius reformationis melius scire ac depingere nobis potuisset, quam hic ipse Mundi, si dijs placet, Reformator? siue causæ quam hoc loco tracto præiudicio, illud silentio præterite non possum quod hac ipsa de re ab Erasmo scriptum est *(z)* graphice nobis Noui Evangelij fructus depingente. *Multos*, inquit, *Lutheranos video; paucos Euangelicos. Aspice, quæso, hos homines, & tecum perpende, annon luxus, auaritia, & scorreatio magis inter illos uigeant quam apud eos quos illi detestantur. Vnum mihi commonstra qui Euangelio hoc melior factus sit. Atqui plures ego tibi monstrabo qui facti sint deteriores. Illud fortasse singulari quodam meo malo factum est, ut nullos ego uiderim qui non per Euangelium hoc peiores euaserint.* Audi etiam quid Isaacus Andreæ Smidelinus illæ Concordiæ (de

qua libro V. dicam) Lutheranae faber, eandem in sententiam scribat. *(a)* *Nostri, ait, homines, non pro Papistis habeantur, omnia bona opera continentium. Loco jejunijs, dies noctesque pergracantur. Pauperes non vestiunt, sed spoliant. Precationes in blasphemias uertunt. Nec inter Turcas quidem tanta reperitur impietas. Superbia humilitatis locum obtinet, nihil nisi ambitionem & fastum videre est. Quod si qui eos reprehendat, Euangelij statim reformationem obijciunt.*

Librum hunc prodigiosa Lutheranae cuiusdam feminae Lipsiensis historia concludam, quam Mablius in Locis communibus, & Rescius xxxiv. Miscellanea recensent. Hæc in Lutheri schola ac doctrina educata, clam cum filio incestus consuetudinem habuit, adeoque filiam ex ipso concepit, & clam ipso educari curauit: quam grandiusculam, filius amore eius perditus, uxorem accepit, atque ira eiusdem pater, frater & maritus factus est. Mater quæ sola id sciebat, iam morti vicina Lutherorem omnem aperit; Lutherus ad Theologos suos Wittebergenses refert: à quibus conclusum fuit, matrimonium hoc disturbandum non esse, nec ullam peccatrici illi pœnam imponendam, sed fidem tantum, cuius alis in cœlum euolare possit, inculcandam esse. Vides, opinor, beneuole Lector, quum ex hoc tum ex alijs, quæ istorum, qui Euangelicos se iactant, vita sit, utpote ex doctrina propria æstimanda. Sed operæ precium uideretur, vt ad communem omnium quos hoc secundo libro recensuimus, hæreticorum parentem redeamus, atque ostendamus quibus ille modis, ferro nimirum atque igne, Euangelium suum introduxerit atque propagarit.

y In Pöstil. sup. 1. Dom. Aduent. Aurifaber. fol. 523.
z Eras. in spongia ad Huttenum. & Epist. ad Vulturinum Anno 1519. a Concord. 4. in cap. 22. Luca.

FINIS LIBRI SECVNDI.